АНѲРОПОЛОГІА

сау

СКУРТА КУНОЩІИНЦЪ

ДЕСПРЕ ОМ

ши деспре Ѫсушириле сале

Ѫ токмитъ ши Ѫтру ачест рѫнд адусъ

де

ПАУЕЛ ВАСИЧ-УНГУРІАН

ал Медіціней Аȣѕиторю

Anthropologie.

Ѫ БУДА

ла Крѫїаска Тіпографіа Універсітатей Унгурещй

1 8 3 0.

—, —; Si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti; si non, his utere mecum.

Horatius.

—, —; Де ай кꙋноскꙋт чева май дрепт де кѫт ачестѣ,
Слобод ꙟпърцаше; ïаръ де нꙋ, ꙟтребꙋинцѣзъ ачестѣ кꙋ мине.

Хорацїꙋ.

Стрълꙋчитꙋлꙋй ши Ꙟналт Ꙟвъцатꙋлꙋй

Д о м н

Андрей Васич - Ꙋнгꙋріан

прин Цара Ꙋнгꙋрѣскъ, ши Цинꙋтꙋри-
ле кꙋ дѫнса легате

Жꙋрат ал каꙋселор адвокат, прекꙋм
ши ал чинститꙋл Магїстрат ал
Вѫршецꙋлꙋй в. Нотарїꙋ

)(*

Бѹнѹлѹй сѣѹ Меценас ши фрате се дедікъ

ачаста карте

ФРАТЕ!

Тотдеꙋна аꙋ ꙁъкꙋт ла инима мѣ фокꙋл юбирей фръцешй ал пꙋтѣ аръта; ꙟтот кипꙋл мам сокотит, кꙋм аш пꙋтѣ еꙋ ачестїй а мѣле дорирй дестꙋл афаче; мъ силѣ кꙋџетꙋл, мъ родѣ конщїинца, стрига дрѣпта пофтъ: аратъ, спꙋне, десфъ бꙋнѣцеле, нꙋ тъчѣ фачерѣ де бине, нꙋ ꙁъꙋита ꙟдꙋрарѣ фръцаскъ. Ꙟсъ фїинд пꙋтериле мѣле слабе, кꙋџетеле некоапте, жꙋдекарѣ сꙋбцире нꙋ маꙋ лъсат а ꙟплини ачаста ꙟвъпъїатъ ши врѣдникъ пофтъ. Їатъ акꙋма дꙋлчеле меꙋ Фрате афлъндꙋмъ

ꙟтрꙋ

ꙟтрꙋ ашà кꙑмп кꙋ а щїинцелор флорй акоперит, пре каре пꙋцинй фїй Романй аꙋ ꙋмблат, шѝ пꙋцинй аꙋ гꙋстат дин изворꙋл адꙋкꙑтоарелор де сꙑнꙑтате шѝ ꙋчигашелор де боале ꙟвꙑцетꙋрй; нꙋ мꙋлт требꙋе амꙑ хотꙑрꙟ спре алѣџерѣ материїй амй ꙟплини скопꙋл чел дорит. Алег дарꙑ пре ОМ май прецꙋитꙑ, май ꙟфрꙋмсецатꙑ, шѝ май нобїлꙑ а Фꙑкꙑторюлꙋй фꙑптꙋрꙑ, пре ачеста вреꙋ дꙋпꙑ пꙋтинцꙑ ал арꙑта че єстꙑ, ай арꙑта цесетꙋра, Стрꙋктꙋра, органеле, Сѵстемеле шѝ ачестор Фꙋнкцїй. Кар-

тѣ

тѣ, ꙟ карѣ лам дескрис, о ам кемат Ανθροπολογїа, фїинд обїектꙋл ей омꙋл.

Аичѣ дарѫ прѣ юбите фрате, аичѣ зик се каде а арѫта бꙋнѣцеле ꙟдꙋрарѣ ши мꙋлта а Та мїе фачерѣ де бине; аичѣ се кꙋвине а адꙋче дарꙋриле, ши дин ꙟнѫскꙋта драгостѣ фрѫцаскѫ даториинцеле челѣй пꙋс а ꙟплини пентрꙋ мине; аичѣ нꙋмѫ ꙟдоеск а стрига ши кѫтрѫ алций фраций, урмаций фаптелор бꙋнꙋлꙋй меꙋ фрате! — Фїинд ꙟкѫ ꙟ Схоала нормалѫ, моартѣ чѣ не рꙋшинатѫ орбинд8-

дꙋмꙁ де Пꙁринте, ам рꙁмас непꙋтинчос, фꙁрꙁ де ажꙋторїꙋ, ши фꙁрꙁ де милꙁ, пентрꙋ ачеа врѣм амꙁ депринде ла врео мꙁестрїе, ꙟсꙁ Тꙋ пꙁринцѣще кꙋцетꙁнд, нꙋ ай ꙟгꙁдꙋит ачеа, чи врꙁнд амꙁ фаче Патрїей ши нѣмꙋлꙋй врѣдник Четꙁцан, тоате ачелѣ, че ай пꙋтꙋт пꙋне пентрꙋ мине, фꙁкꙁнд, пре калѣ Мїнервїй май ꙟдрептат, не бꙁгꙁнд ꙟсѣмꙁ ачелѣ, че цїе лѣй сꙋбтрас. Дꙋпꙁ че ам гꙁтат Схоалеле челѣ мичи, їарꙁ прин ажꙋторюл Тꙁꙋ ам фост тримис амꙁ ꙟфрꙋмсеца ши кꙋ щїинцеле фїлософїчещи, каре арꙁ-

тꙁн-

тъндꙋми лꙋмина чѣ фирѣскъ, міаꙋ
дат окасїе а мъ хотърж спре чѣ а-
джикъ, ши маре щїинцъ, адекъ спре
Медїцїнъ, ши їатъ акꙋма ал треилѣ
анн кꙋрце, декънд мъ нꙋмър ꙟтръ
фїй лꙋй Ескꙋлагїїе. Пентрꙋ ачеѧ щї-
инд Тꙋ бине че естъ даторинца ꙋ-
нꙋй Доктор, кърꙋїа вїаца, чел май
прецꙋит бꙋн ал омꙋлꙋй, естъꙟкре-
динцатъ, дин тоате пꙋтериле Тале
тѣй остенит а ꙟплини тоате аче-
лѣ че сънт де липсъ, касъ пот фи
сърачилор спре мънгъїаре, болнави-
лор спре ꙋшораре, Патрїей спре апъ-

раре

рарє ши нѣмꙋлꙋй спрє фолос, ши бꙋ-
кꙋріє, саꙋ а ꙟплини даторинца док-
торѣскъ. Кꙋм акꙋма, възжнд єꙋ а-
тжта юбирє фръцаскъ ꙟ Тинє, вою
тъчѣ? Кꙋм вою аскꙋндє бинєлє, чє
тот деꙋна лай фъкꙋт, ꙟл фачй
ши акꙋма, ши пꙋрꙋрѣ ꙟл вей фачє,
пънъ вою ажꙋнџє скопꙋл, спрє карє
мам хотържт? кꙋм нꙋ вою арътa
ши алтора бꙋнѣцєлє, блъндѣцєлє,
дарꙋрилє, дрептꙋл, ши калдꙋл фръ-
цєск сънџє? Кꙋм ꙟцй вою мꙋлцємѝ?
Чє дарꙋрй ꙟцй вою адꙋчє? кꙋм тє-
вою лъꙋда? чєцй вою кꙋвжнта? Пꙋ-

тє-

териле ꙟмй слъбеск, мꙟна ꙟм тре-
мꙋръ, кондеюл мисе тꙟмпѣще, кꙟнд
врѣꙋ се скрiꙋ ачелѣ, че Цiе цисе кꙋ-
вин, че кꙋцетꙋл пофтѣще ши ини-
ма дорѣще. Възꙟндꙋмъ даръ непꙋ-
тинчос аций адꙋче алте-дарꙋри, силит
сꙟнт а кꙋвꙟнта кꙋ ꙟцелептꙋл Ешi-
нес дiсцiпꙋлꙋл марелꙋй фiлософ Со-
крат „ꙟцй дърꙋеск уна че ам
„пре мине ꙟсꙋм." Ачестꙋй дар
адаог ши ачастъ Карте, ꙟ карѣ врѣꙋ
съ фiе нꙋмеле Тъꙋ неморитoрю ши
ла тоцй кꙋноскꙋт, пре ачаста даръ
бꙋнꙋле Фрате, мъкар ши май пꙋцин

пер-

перфектъ, щїинд къ ѫчелѣ грѣле дестул естъ нумай а врѣ, Ту ку фаца воїоасъ, ши ку фръцаскъ драгосте, ка сео примещй, пофтеск, рүгънд пре Думнезеу чел де трей орй бун ши маре, съцй дърүїаскъ тоатъ феричирѣ, ши норочирѣ, ши сътеѫвредничаскъ, касъ ажүнцй сънътос амъ ведѣ ши ку күнуна докторѣскъ ѫфрумсецат рѫмънънд ал Тъу.

Пеща ѫ 1. Септемврїе 1829.

юбит фрате

Павел.

Кꙋвѫнт Ꙟнаинте!

Де ва кѫꙋта чинева ла фїещекарѣ фѫптꙋрѫ, шѝ кꙋ окїй дескишй о ва пѫтрꙋнде, ва афла о минꙋне маре ꙟтрѫнса; ачастѫ минꙋне кꙋ атѫта ва фи май маре, кꙋ кѫт май адѫнк ла чѣле дин лонтрꙋ а ле ей ва ажꙋнџе. Каꙋтѫте дар омꙋле, ꙟцелѣптѫ фѫптꙋрѫ а Фѫкѫторюлꙋй ꙟсꙋцй пре тине, шѝ те минꙋнѣꙁѫ де челе че вей афла ꙟтине; каꙋтѫ ла тоатѫ пѫртичика трꙋпꙋлꙋй тѫꙋ, ши кꙋноаще фолосꙋл ей, пре кареле кꙋноскѫндꙋл вей лѫꙋда ꙟцелепчꙋнѣ, ши мѫестрїа Зидиторюлꙋй. Нꙋ фи ꙟдестꙋлат кѫ трѫещй ꙟ ачаста лꙋме, чи каꙋтѫ кꙋм? ши пентрꙋ че вецꙋещй ꙟтрѫнса? Каꙋтѫ че дескилинире естѫ ꙟтрѫ тине, ши ꙟтрѫ алте вецꙋитоаре; ва ши ꙟтрѫ алцй оменй. Ꙟцелептꙋл Өалес ꙁиче: „Кꙋ-„ноаще пре тине ꙟсꙋцй.“

Спре

Спре скріерѣ ачестїй Кърцй дин доаъ
причиний мам хотържт: ꙟтжїа есте юбирѣ
кътръ Націа мѣ (спре а кърїа Кȣлтȣръ тоцй
Ромънїй ꙟвъпъїацй сжнт); їар а доао сфа-
тȣл Тинерїмей Романещй дин ачастъ Унївер-
сїтате (акърїа нȣе мик нȣмърȣл) ꙟсъ ничй
бине нȣ мъ апȣкай де джнса мȣлтъ греотате
симцїй ꙟпрефачерѣ термїнелор, кȣ каре ꙟде-
скрїерѣ ей съмъ пот ажȣтȣра, фїинд къ пъ-
нъ акȣма ничй о Карте аша ꙟлимба ноастръ
нȣ се афлъ, де унде съ фїȣ пȣтȣт чева скоа-
те. Пентрȣ ачеѧ юбите четиторю май наин-
те де че вей жȣдека деспре ачастъ Карте, Те
рог, бине воїаще ꙟтжю алȣа̀ ꙟ самъ прекȣм
пȣтериле мѣле, аша шѝ ꙟпедекъриле каре ла
чѣле май аджнчй а мъ слобозѝ маȣ оприт.
Еȣ кжт ам пȣтȣт, адевърата ꙟсемнаре Тер-
мїнелор а да мам остенит, ꙟтребȣинцинд
мȣлте (прекȣм ши алте Націй фак) шѝ латї-
нещй; їаръ Тȣ де вей ведѣ ачеѧ ꙟсъмнаре а
нȣ фѝ де плин, шѝ алта май десвълитъ, саȣ
май апрїатъ вей афла, вржнд амъ ꙟдрепта,
кȣ урекиле аплекате, ши кȣ мȣлцъмире те вой
аскȣлта. Май де парте де вей кȣщета къ Тер-

мїнеле

мінеле саȣ кȣвинтеле че лѣм ꙟтребȣинцат май вѫртос ꙟтръ фȣнкціиле Сексȣале нȣ ар авѣ лок, саȣ къ ар фи прѣ грос скрісе, те-рог съ їай ꙟсамъ а фи обїектȣл ачестїй Кърцй омȣл, ꙟ старѣ са чѣ натȣралъ; ши ꙟ ом прекȣм о парте, аша ши алта аре скопȣл, аре фолосȣл сѣȣ, ба ши нȣмеле сѣȣ. — ꙟ Дескрїерѣ ачестїй Кърцй ачест рѫнд ам урмат: Арѫтѫнд ꙟтѫю пре скȣрт Їсторїа о-мȣлȣй, ши дескрїинд трей Сѵстеме генерале прекȣм: 1. Сѵстема оаселор 2. а мȣшкилор, а 3. а Пѣлей; ам ꙟпърцит тоатъ картѣ ꙟтрȣ дескилинирѣ фȣнкцїилор ꙟтрей Пърцй, дин каре Партѣ I. Кȣпринде фȣнкцїиле вегетатїве, саȣ а вїецїй трȣпещй, кȣ органеле сале: а II. Фȣнкцїиле анїмале саȣ а вїецїй сȣфлецещй кȣ органеле сале. а III. Фȣнкцїиле Сексȣале саȣ а пломъдирей, кȣ органеле сале. Кърo-ра ꙟлок де апендїче (адъогаре) фїинд къ о-мȣл нȣ нȣмай дин трȣп чи ши дин сȣфлет є алкътȣит, ам адȣс скȣртъ кȣнощїнцъ ши деспре сȣфлет. — Спре кȣнощїнца фїещекъ-рȣїа орган, ам дескрїат цесътȣра лор чѣ май дин афаръ, лъсѫнд чѣле май адѫнчй Анато-

мї-

міЛор. Тоате ачесте сжнт ѫтокмите дѹпъ прелекціиле Д. Шордан ал медіціней Доктор; ѫ ачастъ Ѵніверсітате а фісіологіей, ши Анатоміей май ѫналте Професор; пре кѹм ши ал мієѹ фостѹл немѹриторю ѫвъцъторю. Приміеще дар юбите четиторю ачест пѹцин, ши ѫтжюл фрѹкт ал остенелелор меле, ши Те фолосаще кѹ джнсѹл, іар еѹ мъ вой бѹкѹра възжнд фолосѹл, ши юбире Та кътръ мине фіинд тот деѹна спре шербире гата

Павел Васич-Ѵнгѹріан.

ІСТОРІА ОМꙋЛꙋЙ

§. 1.

Омꙋл май нобіль, май перфект, ши май фромоась фъптꙋръ алꙋй Дꙋмнезеꙋ се наще плънгънд, а порꙋнчи челора лалте вецꙋитоаре; фъръ де ажꙋтꙋръ ничй а кꙋвънта. ничй а се нꙋтри щіе; креще мереꙋ, ши мꙋлт ажꙋторю стреин ащепть, пентрꙋ ачеа прекꙋм фѵсічаскъ, аша ши моралъ кꙋлтꙋръ ꙟй есть де липсъ. Аꙟта есть де сꙋпцире ръсърітꙋл а май мърецꙋлꙋй вецꙋиторю.

§. 2.

Асъмънаре ши деселинире омꙋлꙋй де алте вецꙋитоаре.

Де вом кꙋта трꙋпꙋл омꙋлꙋй ꙟл вом асемъна анімалелор челор сꙋгътоаре (mammalia); іаръ де вом кꙋтъ сꙋфлетꙋл лꙋй, килинъ ꙟпъръціе исе кꙋвине (ꙟцелепцеаскъ, ши моралъ); ꙟсъ

ма-

макър къ зисъй, а авѣ омꙋл кꙋ трꙋпꙋл асемънаре кꙋ анїмалеле чѣле сꙋгътоаре, тотꙋшй ꙟсꙋшй трꙋпꙋл мꙋлтъ дескилинире аратъ, аша: омꙋл аре доаъ мжнй, (*) ши доаъ пичоаре; омꙋл мѣрџе дрепт рѫдикжнд окїй сѫй ла черю, ши мꙋлцъминд фъкъторюлꙋй къ їаꙋ дат фирѣ (ratio) съ стъпжнѣскъ тот пъмжнтꙋл, ши тоате вецꙋитоареле пъмжнтꙋлꙋй; чѣле лалте вецꙋитоаре пъшеск кꙋ капꙋл кътръ пъмжнт, кꙋтжнд ꙟтрецꙋл сѫꙋ чел де тоате зилеле.

§. 3.

Омꙋлꙋй дела Натꙋръ се кꙋвине пъшире дирѣптъ.

Афи омꙋлꙋй дела Натꙋръ дрѣпта ши ꙟналта статꙋръ дърꙋитъ, кꙋ ачестѣ арътъм: 1. Мжниле ꙟ ом сжнт кꙋ мꙋлт май скꙋрте де кжт пичоареле, пентрꙋ ачеа умблжнд омꙋл ка алте добитоаче ар требꙋи съ се тragъ пре џенꙋнкй. Мжниле сжнт май мишкътоаре де кжт пичоареле, сжнт май де парте де ла олалтъ ашезате; дѣцетеле лор сжнт май лꙋнџй, ши май мишкътоаре. 2. Мꙋшкїй, карїй поартъ пичоаре-

---

(*) Мжнъ се нꙋмѣще атꙋнча, кжнд поликарюл, саꙋ дѣџетꙋл чел маре се поате опꙋне челора лалте; їаръ де нꙋ, се нꙋмѣще пичор.

чоареле, сѫнт май пȣтѣрничй, де кѫт ачеѧ ка-
рїй поартъ мѫниле, ши грȣмаѕȣл. 3. Ꙟшеѕарѣ
инимей; карѣ аратъ греотатѣ дрепт кътръ пъ-
мѫнт а мерџе, ши аша дела натȣръ а фи ал-
кътȣитъ. 4. Васъле сѫнџелȣй, каре мерг кътръ
Кап, ꙟ ом нȣ сѫнт ꙟ аша мȣлте рамȣрй ꙟ-
пърците, прекȣм ꙟ алте вецȣитоаре; пентрȣ а-
чеѧ мергѫнд ной ка алте добитоаче, сѫнџеле
дин инимъ, кȣ маре пȣтѣре ар мѣрџе кътръ
креерй, ши аша лобирей де гȣтъ (der Schlag)
тот дѣȣна ам фи сȣпȣшй. 5. Ꙟшеѕарѣ оки-
лор, ши а насȣлȣй, карїй ар кѫȣта ꙟ пѫмѫнт,
нȣ наинте, ꙟсъ ачаста ничй ꙟтрȣн анїмал нȣ
ведем. 6. Пърȣл, каре єсте спре апърарѣ разъ-
лор фѫкȣт, ꙟ ачел лок ал трȣпȣлȣй ꙟфїеще-
каре анїмал, крѣще, пре каре разъле соарелȣй
май таре кад, ꙟсъ ачест пър май маре єстъ
ꙟ ом пре Кап, аша даръ омȣлȣй, се кȣвине
пъшире дрѣптъ. 7. Прȣнчїй кȣм сѫмцъск ꙟси-
не оцъръ пȣтѣре, се рѫдикъ, ши стаȣ дрепт,
макър ниме сѫй ꙟвѣце. 8. Ничй ун попор де
кѫнд єстъ лȣмѣ, макър съ фїе фост май вар-
вар, наȣ умблат ꙟпатрȣ пичоаре; ꙟсъ ачеѧ,
че ла тоате попоареле єстъ асѣменѣ, требȣе съ
фїе дела натȣръ дърȣитъ; аша даръ омȣлȣй
дела Натȣръ ꙟй єстъ дърȣитъ дрѣпта статȣръ.

 §. 4.

§. 4.

Май де партѣ а омꙋлꙋй дескилинире де алте вецꙋитоаре.

1. Трꙋпꙋл омꙋлꙋй май маре парте єстъ гол, ши фъръ де арме, тоате ꙟкеетꙋриле, ши тот трꙋпꙋл форте мишкъторю. 2. Ѡмꙋл єстъ лъкꙋиторюл а тоатъ лꙋмѣ, сꙋб черю стреин ушор се ꙟвацъ, ши пꙋцин се мꙋтъ; мꙋлте примеждїй кꙋ мꙋлте мъїестрїй дела сине ръпѣзъ. 3. Фабрїка, саꙋ цесетꙋра трꙋпꙋлꙋй оменеск єстъ май сꙋбцире, де кът ꙟ алте вецꙋитоаре, Боалелор є омꙋл кꙋ мꙋлт май сꙋпꙋс, де кът алте вецꙋитоаре, дин мꙋлте Боале нꙋмай кꙋ ал натꙋрей ажꙋторю скапъ (ꙟпреꙋнъ кꙋ алте вецꙋитоаре) 4. Мънкъриле прекꙋм кърноасе, аша ши єрбꙋроасе ушор ле ръжнѣще, ши поате трꙋи кꙋ чѣле май симпле мънкърй, макър къ ши гътирѣ, ши мꙋлцимѣ лор кине о рабдъ. Прин пꙋтериле лꙋмецїй омꙋл май пꙋцин се ꙟдрѣптъ де кът алте вецꙋитоаре. 5. Лꙋнгъ єстъ а омꙋлꙋй Прꙋнчїа, ши жꙋнїа, даръ ничй вїаца нꙋе скꙋртъ, (кꙋ карѣ тотꙋшй де мꙋлте вецꙋитоаре се ꙟвинце). Пофта Вїнерїй ꙟ ом нꙋ є легатъ ꙟтрꙋ дрепт тимп, прекꙋм ꙟ алте вецꙋиторе. Мꙋерѣ ꙟ тоатъ лꙋна

дин

дин пърциле нащерїй кȣрцере де сѫнџе пъти-
мѣще, ши кȣ тотȣл алт мод ал нащерїй аратъ.
6. Ворба нȣмай омȣлȣй се кȣвине (ꙟсȣширѣ
а о гъси ши а о ꙟтребȣинца) ꙟтрȣ липса вор-
бей кȣ мȣлте фѣлȣрй де сѣмне се ажȣтъ. 7.
Фирѣ, чел май прецȣит Дар а лȣй Дȣмнезъȣ,
ши моралїтатѣ пре ом де тоате анїмалеле де-
скилинѣще, чѣ май маре алȣй парте дела леци-
ле липсей ръскȣмпъръ, ши килинъ ꙟпъръціе
ꙟй агонисаще. Челе лалте ꙟкъ прерогатїве ал
омȣлȣй аколо ꙟл траг, ка омȣл скопȣл фїин-
цїй фирещй, ши морале съл поатъ ажȣнџе.

§. 5.

Дескилинирѣ оаменилор ꙟтръ сине.

Макър къ кȣ характерїй чей май сȣс а-
дȣшй тоцй омени ꙟтръ сине сѫнт асѣменѣ,
фїинд дела о пъреке де пъринцй нъскȣцй; то-
тȣшй маре дескилинире нȣ нȣмай ꙟтреціле
Гинте, чи ши дой оаменй ꙟтръ сине аратъ:
кȣ мъримѣ, ши конформацїа трȣпȣлȣй, їаръ
май въртос а Капȣлȣй, ши а фълчилор, кȣ ко-
лоарѣ (фарка) пѣлей, ши а пърȣлȣй, кȣ пȣтѣ-
рѣ трȣпȣлȣй, ши кȣ ꙟсȣшириле сȣфлетȣлȣй.
1. Май маре естъ мъримѣ трȣпȣлȣй ꙟ зона
Кълдȣроасъ, їаръ май микъ ꙟ зона фригȣроа-
съ; ꙟтрȣ тот мъримѣ трȣпȣлȣй оменеск май

маре

маре есте де 8, їарь чѣ май микь де 3 урме. 2. Конформаціа трупулуй дин афарь адѣсь ори фїещекърїй Гинтъ проприе есте, май върtос конформаціа Капулуй, ши а фълчїй дин жос: Аша ла Арапй Капул есте туртит ꙟ латурй, їарь ла Хїнезй ꙟ жос, 3. Колоарѣ пѣлей есте ꙟ унїй албъ, ꙟ алцїй галбънъ, негръ ш. а. карѣ дела клїмъ, ши дела крѣщере нумай деспре о парте вине, кꙋ колоарѣ пѣлей есте легатъ Колоарѣ пърулуй, ши ал куркубъулуй дин окїй. 4. Прин путерѣ мушкилор, ши пуртарѣ греотъцилор ну нумай дой оменй ꙟтръ сине, чи ши ꙟтреџиле Гинте се деосилинеск. ꙟтру тот Еуропѣнїй сънт май тарй, їарь унїй дин Монголй май слабй. 5. ꙟсушириле суфлетулуй ꙟфїещекаре ом маре деосилинире аратъ, аша ведем къ унул уна, алтул алта май ушор ꙟвацъ.

§. 6.

Фѣлюриле сау мутъриле оаменилор.

Де комун есте май а тутурор оменилор куџет, кум къ тоцй оаменїй дела о пърѣке де Пъринцй сънт нъскуцй. Неасъмънъриле, чѣле че ꙟ фїещекаре Гинтъ ведем, аша сънт де мичй, кът ну пот стрика ачест куџет, фїинд къ нумай прин Курсул тимпулуй сау путут на-

наще п. е. прин некȣлтивирѣ трȣпȣлȣй ши а сȣфлетȣлȣй, прин клїмъ, прин крѣщере, прин мѫнкърй, ши прин Датиний, каре а се наще пȣрȣрѣ ши астъзй ведем. Ачестѣ Неасемънърй а оаменилор атѫта саȣ лъцит, кът пȣтем чинчй фѣлюрй де оамений дескилини; прекȣм 1. Фѣлȣл Кавказїк, саȣ Европѣн 2. фѣлюл Монголїк. 3. Фѣлюл Америїкан. 4. Фѣлюл Мала-їк. 5. Фѣлюл Еѳїопїк, саȣ Аръпеск.

1. Фѣлюл Кавказїк саȣ Европѣн (Varietas Caucasica) Статȣра де мижлок, рар маре, пѣлѣ албъ, рȣмънъ, бȣзъле ши фаца рошїе, бȣза дин жос май латъ, пърȣл галбън алб, рошȣ, араре орй негрȣ; окїй вѫнъцй саȣ негричошй, рар негри; фаца лȣнгъ, фрȣнтѣ аркȣатъ, насȣ сȣпцире, барба рътȣндъ. Ха-рактерȣл оменеск; Кȣлтȣра маре. Ампъръцїа лѫнгъ ачест фѣлю естъ. Аичѣ нȣмърѫм тоцй Европѣнїй афаръ де Фїнй, ши де Гренланзй, бреокѫцйва лъкȣиторй дин Асїа, ши Африка.

2. Фѣлюл Монголїк (Varietas Mongolica) Статȣра микъ, пѣлѣ галбънъ кам нѣгръ, пърȣл рар, негрȣ, скȣрт, дрепт, барба раръ; Капȣл апъсат; фаца латъ, асѣменѣ, фрȣнтѣ скъзȣтъ; насȣ мик, рѫдикат; Окїй дела сине департе; трȣпȣл ушор. Кȣлтȣра пȣ-

ци-

цинъ, ла уній фоарте бътрѫнъ, ꙟсъ статорникъ; ла алцїй маре (Хїнезї) Аича нȣмъръм попоареле Асїей, афаръ де Малаїчй. Дин попоареле Еȣропей, ши ал Америчей нȣмъръм Фїнїй, Ескїмотеле, ши Гренланзїй. Непоцїй чей май сълбатичй ачестȣй фѣлю де оамений де трей Орй лȣмѣ кȣлтївїтъ аȣ предат.

3. Фѣлюл Американ (Varietas Americana) Статȣра маре; Пѣлѣ ка арама, пърȣл рар, негрȣ, дрепт, сȣбцире: барба ръръ фоарте, фаца латъ; фрȣнтѣ скȣртъ; фалка дин жос ешитъ, насȣ ꙟ жос спѫнзȣрат, ешит, капȣл апъсат. Кȣлтȣра кѫнд саȣ гъсит ачастъ парте а лȣмей ла мȣлцй аȣ фост маре, ꙟсъ бътрѫнъ. Аича нȣмъръм Попоареле Америчей афаръ де Гренланзй.

4. Фѣлюл Малаїк (Varietas Malaica) Статȣра де мижлок; Пѣлѣ ка Кастана; пърȣл негрȣ, крецй, моале, бътȣчит; Капȣ ꙟгȣст; фрȣнтѣ ешитъ; насȣ лат; фалка дин сȣс трасъ; гȣра маре. Уній динтръ ачестѣ сѫнт фоарте сълбатичй, алцїй май блѫнзй. Кȣлтȣра пȣцинъ; ла алцїй се гъсъск ръмъшицъле Кȣлтȣрїй бътрѫне. Нȣмъръм аичѣ попоареле Аȣстралїей.

5. Фѣлюл Єѳїопїк, саȣ Арапеск (Vaeirtas Aethiopica) Статȣра де мижлок, пѣ-

лѣ

дѣ нѣгръ; пърꙋл негрꙋ; скꙋрт, крецй, лѫнос, капꙋл тꙋртит ꙟлатꙋрй; фрꙋнтѣ трасъ, фълчиле єшите; динцїй марй, лацй, костишй, окїй єшицй, негри, насꙋ лат, ръдикат, нъриле марй; Креерꙋл таре, нервїй грошй, органеле гꙋстатꙋлꙋй, миросꙋлꙋй, ши а Нащерїй бине формате. Кꙋлтꙋра фоарте пꙋцинъ. ꙟ Їндїа унде є май маре; єстъ ꙟпрꙋмꙋтатъ дела Єѵропѣнй. Нꙋмъръм аича лъкꙋиторїй Афрїней, ши мꙋлцй Асїанй.

Тоате ачестѣ фѣлюрй а оаменилор саꙋ нъскꙋт дин чел Каꙋказїк, дела каре прин некꙋлтївірѣ трꙋпꙋлꙋй, ши а сꙋфлетꙋлꙋй аꙋ скъзꙋт, ши саꙋ мꙋтат.

§. 7.

ꙟпърцирѣ Трꙋпꙋрилор Пъмѫнтꙋлꙋй.

Тоате трꙋпꙋриле пъмѫнтꙋлꙋй ностру, каре ле кꙋноащем, саꙋ сѫнт генерале; саꙋ специїале. Чѣле генерале сѫнт аша зисе єлементꙋрїле бътрѫнилор: Фокꙋ, Аерꙋ, Апа, ши Пъмѫнтꙋ. Чѣле специїале се ꙟпарт ꙟ Органїче, ши Неорганїче; чѣле дин тѫю се нꙋмеск ши вїй, їаръ чѣле депре урмъ ши моарте. Дескилинирѣ ꙟтре Трꙋпꙋриле органїче, ши Неорганїче єстъ ꙟ крѣщере, ши ꙟ цинѣре; чѣле органїче креск дин лонтрꙋ, їаръ

чѣле

чѣле неорганіче дин афаръ; чѣле Органіче се нȣтреск прин материй май мȣлт, саȣ май пȣцин компȣсе; їаръ чѣле неорганіче нȣ се нȣтреск. Трȣпȣриле чѣле Органіче се ꙟпарт ꙟ Планте, ши ꙟ Анїмале саȣ вецȣитоаре, дескилинирѣ ꙟтръ планте, ши ꙟтръ анїмале єстъ: мишкарѣ де вое ши симцирѣ, ꙟ анїмале. — Аша даръ тоатъ натȣра се ꙟпарте ꙟтрей Ꙟпъръцїй. 1. ꙟ Ꙟпъръцїа Мїнералъ; 2. Вегетатївъ. 3. Анїмалъ; чѣ дин тѫю цине тоате трȣпȣриле че ле нȣмим Мїнере; (металеле, пъмѫнтȣриле, сарѣ, ши петриле арзътоаре) а доаъ цине тоате трȣпȣриле че ле нȣмим Планте: (Помїй, ши єрбȣриле); а треа тоате трȣпȣриле че ле зичем Анїмале саȣ вецȣитоаре (дела вѣрмеле чел май мик ꙟчепѫнд пънъ ла ом) Трȣпȣриле тоате каре ꙟачестѣ трей зисе Ꙟпъръцїй се кȣпринд, сѫнт алкътȣите дин май мȣлте, саȣ май пȣцине пърцй симпле, саȣ єлементȣрй.

§. 8.

Пърциле трȣпȣлȣй нострȣ.

Ка съ авем дрѣпта кȣноштїнцъ деспре пърциле трȣпȣлȣй нострȣ, делипсъ єстъ але дескилини Ꙟпърциле хемїче май де парте, (remotissimae) саȣ каре ши ꙟтрȣпȣриле неорганїче

нїче

нїче се афлъ, ачесте се нꙋмеск ши симпле саꙋ елементꙋрй; аша сѫнт дин аере: Ок- сїгенїꙋ, Хїдрогенїꙋ, Карбонїꙋ, ши Азоꙋ; дин метале: Ферꙋ, Манганꙋ. — цим- пор, фосфорꙋ; дин пъмѫнтꙋрй: вар, маг- незїе, кремене; дин саре: Салїтрꙋ ши мꙋлте алте феліюрй. 2. Пърциле хемїче май апроапе, (propiores) саꙋ каре нꙋмай ѫтрꙋпꙋриле органїче се афлъ, ачесте сѫнт компꙋсе дин челе патрꙋ дин тѫю, ши сѫнт: Мꙋкꙋ, Котороаце, (Клеюл) албꙋшꙋ, фїбрїна, ши ꙋнтꙋра. (ꙋлоюл) Се дескили- неск ачесте пърцй де кътръ сине нꙋмай прин пропорцїа елементꙋрилор, аша: фїбрїна ѫтр' о- сꙋтъ де пърцй цине 20, їаръ албꙋшꙋл 24 де пърцй де оксїгенїꙋ, аиче май мꙋлте пърци ѫкъ се нꙋмъръ, каре фїинд май пꙋцин кꙋно- скꙋте, нꙋ есте де липсъ а ле ѫшира. 3. Пър- циле анїмале саꙋ каре нꙋмай анїмалелор, се кꙋвин; динтръ ачесте їаръшй ꙋнеле се нꙋ- меск симпле ши сѫнт: ꙋмезала ѫтегъ- тоаре (liquor coagulabilis) ши глобꙋрй; (globuli) їар алтеле сѫнт компꙋсе ши се нꙋмеск ши анатомїче; (каре ѫ § ꙋрмъторю се вор веде) Глобꙋрїле прин ꙋмезала ѫтегъ- тоаре ꙋниндꙋсе ла олалтъ фак фїбреле, саꙋ фї-

фїреле органелор, дин каре май мꙋлте лѫнгѫ олалтѫ, ши престе олалтѫ уните, се наск органеле трꙋпꙋлꙋй, ачесте май мꙋлте спре ун скоп фѫкꙋте фак систeмеле трꙋпꙋлꙋй; каре тоате ла олалтѫ уните алкѫтꙋеск трꙋпꙋл, саꙋ органїсмꙋ, саꙋ Їндївїдꙋ. Лꙋкраре саꙋ слꙋжба, каре фїещекаре системѫ а трꙋпꙋлꙋй аре а о ꙟплини ла ун скоп трѫгѫнд, фак вїаца органїсмꙋлꙋй.

§. 9.

Пѫрциле трꙋпꙋлꙋй нострꙋ анатомїче, саꙋ май бине кꙋноскꙋте унеле сѫнт цапене. Їар алтеле пикꙋрѫтоаре. Дин челе цапене їарѫшй унеле сѫнт тарй, їар алтеле мой. Ꙟтрѫ челе дин тѫю нꙋмѫрѫм оаселе, ши гѫрчꙋриле; їар ꙟтрѫ челе де пре урмѫ нꙋмѫрѫм Мꙋшкїй, Тинꙍиле, мембранеле, легѫтꙋриле, нербїй, баселе, гѫлчиле ши алтеле. — Пѫрцилор трꙋпꙋлꙋй пикꙋрѫтоаре нꙋмѫрѫм сѫнꙍеле, каре естѫ умезала трꙋпꙋлꙋй де кѫпетенїе, дин каре челе лалте се наск, ши сѫнт: Клеюл ꙋрекилор, лакрѫмиле, умезѣлеле окюлꙋй, Ѳкꙋйпитꙋ, мꙋкꙋ, скꙋкꙋл гастрїкꙋ, ентерїкꙋ, панкретїкꙋ, фѣре, сѫмѫнца, унтꙋра, сїновїа, мѫдꙋха оаселор, сꙋдоа-

доарѣ, сеꙋл пѣлей, зерꙋ, апа, пишатꙋ; ши ꙟ каре (сѫнџе) се мꙋтъ хїмꙋ, хїлꙋ, ши лїмфа. Ꙟкъ май сѫнт ꙟтрꙋпꙋл нострꙋ ши пърцй акꙋроасе прекꙋм: акꙋрѣ пѣлей, плъмѫнелор, ши акꙋрѣ зъроасъ. Ачестѣ тоате пърцй ла локꙋриле сале се вор дескрїа. Вредничїа пърцилор пикꙋрътоаре ѥстъ май маре де кѫт ачелор цапене, пентрꙋ къ ачестѣ, дин ачелѣ се наск.

§. 10.

Деспре Сѵстемеле трꙋпꙋлꙋй Генерале.

Сѵстема трꙋпꙋлꙋй се нꙋмѣще адꙋнарѣ а май мꙋлтор органе спре ꙋн скоп фъкꙋте, п. е. оаселе тоате, фїинд скопꙋл лор а цинѣ трꙋпꙋл, фак сѵстема оаселор. Аича лъсѫнд чѣле лалте сѵстеме але нꙋмъра ла локꙋриле сале, нꙋмай трей, май таре ꙟтрꙋп лъците, се вор дескрїа, нꙋминдꙋле Генерале, ачестѣ сѫнт 1. Сѵстема оаселор, 2. Сѵстема мꙋшкилор. 3. Сѵстема Пѣлей.

§. 11.

Сѵстема оаселор

Оаселе (ossa) сѫнт пърциле трꙋпꙋлꙋй чѣле май тарй, темеюл челоралалте, ши органеле мишкърй пътимитоаре, креерꙋл, ши мъ-

дꙋха

дȣха спинърїй май прецȣите а трȣпȣлȣй пърцй ꙟкид, ши ле пъзъск. Се кȣприид оаселе дин доаъ пърцй, прекȣм дин партѣ че о нȣмим матерїа анїмалъ (албȣш ꙟтърит) ши дин пъмѫнт; (вар) чѣ дин тѫю оаселор ꙟцепенирѣ, їаръ чѣ де пре урмъ ꙟковїарѣ адȣче. Оаселе ла олалтъ легате ле нȣмим Скелетȣл. (Sceleton) Ачеста се ꙟпарте ꙟ Кап, трȣнкю, мѫнй, ши пичоаре. — ꙟ Кап їаръшй дескилиним фаца, ши къпъцина. Капȣл аре 61. де оасе, динтръ ачестѣ къпъцина аре 8, каре фак голичȣнѣ къпъциней. ꙟ урекй се афлъ 6. оасе; ꙟ фацъ 14; нȣмъръм ꙟкъ ꙟтръ оаселе фѣцей 32 де динцй, ши осȣл лимбей. — ꙟ Трȣнкю сѫнт 53. де оасе, дин каре 24. фак спинарѣ. Сȣб спинаре ѥстъ осȣл Крȣчїй, саȣ осȣл сфѫнт, сȣб ачеста ѥстъ ноада. ꙟлатȣрй дѣсȣпра пичоарелор сѫнт доаъ оасе марй (ꙟ тоатъ партѣ кѫте унȣл) ши се кїамъ оаселе ненȣмите, каре кȣ челѣ доаъ май сȣс нȣмърате (кȣ крȣча ши ноада) фак голичȣнѣ шолдилор. Май нȣмъръм аича ꙟкъ 24. де коасте, ши осȣл пептȣлȣй. — ꙟ мѫнй нȣмъръм 64. де оасе: 2. спѣте, каре кȣ кеюциле 2. фак умърȣл, дин умър спѫнзȣръ осȣл умърȣлȣй. ꙟ брѫнка де наинте (везй май жос

§. 26.

§. 26. ꙟпърцире трꙋпꙋлꙋй) сѫнт 2. оасе: ко-
тꙋл, ши раѕа. Ꙟ рѫдъчина мѫній сѫнт 8 оа-
се ꙟ доаъ ширꙋрй ашеѕате. Ꙟ мижлокꙋл мѫней
се афлъ 5. оасе, каре наинте фак палма, їаръ
напой спателе мѫній. Деџетеле сѫнт алкътꙋ-
ите дин трей дърабꙋрй де оасе, саꙋ ꙟкее-
тꙋрй фіещекаре, афаръ де поликарю, каре нꙋ-
май доаъ ꙟкеетꙋрй аре. — Ꙟ пичоаре нꙋмъръм
60, де оасе. Ꙟцимпй, осꙋл цимпꙋлꙋй. Ꙟфлꙋерй
сѫнт кѫте трей оасе: доаъ лꙋнџй, каре жос фак
нодѣеле, ши унꙋл микꙋцй; Ротица ꙟџенꙋнке.
Ꙟ рѫдъчина пичорꙋлꙋй сѫнт 7. оасе, ꙟ ми-
жлокꙋл пичорꙋлꙋй 5. оасе, каре дѣсꙋпра спа-
теле пичорꙋлꙋй, їаръ дин жос талпа фак. Дѣ-
џетеле, прекꙋм ꙟ мѫнй, сѫнт алкътꙋите дин
трей ꙟкеетꙋрй, афаръ де дѣџетꙋл маре, каре
нꙋмай доаъ аре. Аша даръ ꙟ трꙋпꙋл нострꙋ
сар афла 238. де оасе, ꙟсъ фъръ де ачестѣ
оасе, каре ꙟ фіещече ом се афлъ, май сѫнт
ши алте оасе микꙋцъ ꙟкап ши ла дѣџетеле
марй, ꙟ уній май мꙋлте, їар ꙟалцій май пꙋци-
не, ꙟтрꙋ тот ле пꙋтем нꙋмъра пѫнъ ла 16,
каре челор дин тѫю адїрꙋїте ва фи нꙋмъ-
рꙋл оаселор 238 + 16 = 254. Требꙋе щїꙋт кꙋм
къ мꙋлте динтръ ачестѣ оасе ꙟ прꙋнчй дин
май мꙋлте дърабꙋрй сѫнт алкътꙋите, ши

нꙋмай

нȣмай тързїȣ унинꙁȣсе ꙟтръ сине фак ун ос, ши пентрȣ ачеа ꙟ прȣнчй май мȣлте дъ-рабȣрй де оасе се гъсеск, де кѫт ꙟ чей крескȣцй.

§. 12.

Оаселе ꙟмȣлте фелюрй се унеск ла олалтъ, аша 1. прин мърџиний динцоасе, ачаста унире єстъ немишкътоаре ши се ꙁиче Кусѫтȣра, (sutura) се афлъ ꙟ оаселе кѫпъциней. 2. прин Гѫрчȣрй, ачаста унире їаръ єстъ немишкътоаре, ши се афлъ ꙟ оаселе Шолꙁилор, ши а спинърїй. 3. прин ꙟкеетȣрй; ꙟтрȣ ачест кип се лѣгъ тоате оаселе мишкътоаре. Се наск ꙟкеетȣриле прин унирѣ оаселор ла олалтъ кȣ аша ꙁисе легътȣриле трȣпȣлȣй. Аша даръ че єстъ легътȣра трȣпȣлȣй? Ка се кȣноащем легътȣриле трȣпȣлȣй де липсъ не єстъ ꙟтѫю се щим че єстъ мембрана? Мембрана (membrana) єстъ опѣле алкътȣитъ дин май мȣлте пелишоаре сȣбцирй, ши се ꙟпарте ꙟтот трȣпȣл. Динтрȣ ачестѣ мембранѣ унеле сѫнт май гроасе, їар алтеле май сȣбцирй. Дѣкъ мембрана є гроасъ, таре, єластикъ (жилабъ) се кїамъ легътȣра. Аша даръ Легътȣриле трȣпȣлȣй (ligamenta) сѫнт мембране тарй, гроасе, єластиче; каре парте прелѫнгъ оаселе немишкътоаре, парте ла капетеле оаселор мишкътоаре

сѫнт

сѫнт ашѣꙁате. Легътꙋриле ꙋниле сѫнт ꙟ форма Сакꙋлꙋй, ши ꙟбракъ капетеле оаселор май таре мишкътоаре, прекꙋм сѫнт: ꙋмърꙋл, котꙋл, кличꙋл, џенꙋнкїле, ꙟкеетꙋриле дѣџетелор, ши а фълчїй дин жос; алтеле сѫнт ꙟформа фꙋнилор, їар алтеле ꙟформа фъшїилор, ши се афлъ ла тоате ꙟкеетꙋриле. Ачесте легътꙋрй май вѫртос чѣле ꙟформа сакꙋлꙋй сторк о ꙋмеꙁалъ бълоасъ, ꙋнсꙋроасъ, албъ, ши се нꙋмѣще ꙋнтꙋра ꙟкеетꙋрилор саꙋ сїновїа; (synovia) фолосꙋл ачести єстъ а ꙋмеꙁй капетеле оаселор, ка май ꙋшор съ се мище. Дѣкъ се гатъ ачаста ꙋмеꙁалъ ꙟврео ꙟкеетꙋръ, ачеѧ саꙋ кꙋ греꙋ, саꙋ ничй кѫт нꙋ се поате мишка.

§. 13.

Оаселе ꙋнеле сѫнт лꙋнџй, лате, скꙋрте, їар алтеле местекате, чѣле лꙋнџй се афлъ ꙟмѫнй, ꙟ пичоаре, ши ꙟпепт; чѣле лате се афлъ ꙟ кап; чѣле скꙋрте се афлъ ꙟ ръдъчина мѫнелор, ши а пичоарелор. Оаселор местекате нꙋмърьм оаселе спинърїй. Оаселе лꙋнџй сѫнт ꙟлъꙋнтрꙋ гоале, ачесте голичꙋнй кꙋпринд ꙟсине мъдꙋха оаселор, (medulla ossium) каре єсте о матерїе галбънъ кам рошїе, ꙋнсꙋроасъ, фолосꙋл ей нꙋ є бине кꙋноскꙋт

скꙋт се вѣде а фи спре нꙋтрирѣ, ши ꙟпедекарѣ фрꙟнцерїй оаселор фѫкꙋтѫ. Оаселе се акопѫр кꙋ о пелкꙋцѫ сꙋбцире плинѫ де васе, каре васе прин гѫꙋриле оселор трек ꙟлонтрꙋ спре стоарчерѣ мѫдꙋхей, ши се нꙋмѣще ачаста пелкꙋцѫ пѣлѣ оаселор; (periosteum) ꙟфѣцѫле оаселор се вѫд мꙋлте апѫсѫрй, ши рѫдикѫрй.

§. 14.

Ꙟкапетеле оаселор, май вꙟртос ла ꙟкеетꙋрй се афлѫ Гꙟрчꙋрй; (Cartilago) сꙟнт ачестѣ фоарте лꙋнекѫтоаре, ши ушорѣзѫ мишкарѣ оаселор, се умезеск прин сїновїе, ши се афлѫ ꙟмай мꙋлте пѫрцй а трꙋпꙋлꙋй. Прекꙋм оаселе, аша ши гꙟрчꙋриле се акопѫр кꙋ опелкꙋцѫ сꙋпцире, карѣ се зиче пѣлѣ Гꙟрчꙋлꙋй (perichondrium)

§. 15.

Тоате оаселе май ꙟтꙟю аꙋ фост Гꙟрчꙋрй каре се мꙋтѫ мереꙋ, мереꙋ ꙟ оасе. Гꙟрчꙋриле, ка ши чѣле лалте пѫрцй а трꙋпꙋлꙋй, се наск дин умезалѫ, карѣ ꙟтегꙟндꙋсе се мꙋтѫ ꙟгꙟрчꙋрй, ши се вѫд ачестѣ гꙟрчꙋрй пре ла ꙟчепꙋтꙋл а доаей лꙋнѫ дꙋпѫ ꙟтрꙋпаре; Дин ачестѣ Гꙟрчꙋрй пре ла 7. саꙋ а 8. сѫптѫмꙟнѫ а земислирей ꙟчеп а се арѫта оаселе, ꙟтрꙋ ачест кип:

сꙟн-

сѫнцеле адȣкѫндȣсъ ꙟмай маре ундъ ла гѫр-
чȣрй, се наск ꙟ ачестѣ нище пȣнктȣрй албе,
ꙟтȣнекате, ши се нȣмеск Пȣнктȣриле О-
сирей (Puncta ossificationis) Ачестѣ пȣнктȣрй
нȣ сѫнт ꙟ тоате оаселе асѣменѣ, чи ꙟ оа-
селе лате сѫнт солзоасе, пре урмъ гъȣрите;
ꙟчѣле лȣнџй оасе се афлъ лȣнгȣїате ла амѫн-
доаъ капете гъȣрите; ꙟ оаселе чѣле скȣрте се
гъсеск ꙟ форма боамбелор. Ꙟчепѫнд ꙟ ачестѣ
пȣнктȣрй асе форма осȣл, саȣ асе оси гѫр-
чȣл, мѣрџе осирѣ прин пърциле вечине дин
лонтрȣ афаръ пънъ че тот Гѫрчȣл се осѣ-
ще. Тимпȣл ꙟтрȣ каре се наск Гѫрчȣриле; ꙟ-
трȣ каре се наск пȣнктȣриле осирїй; ши ꙟтрȣ
каре Гѫрчȣл кȣ тот се мȣтъ ꙟ ос, есте килин
ꙟкилине оасе, аша тотȣшй ка Гѫрчȣриле їар
ꙟтрȣ ачел кип съ се осѣскъ, прекȣм саȣ нъ-
скȣт, ши пȣнктȣриле осирей ачела лок ал гѫр-
чȣлȣй ꙟтѫю се апȣче, каре май ꙟтѫю саȣ въ-
зȣт ꙟ форма гѫрчȣлȣй. Осирѣ ꙟчепе ꙟкеюцъ,
ши ꙟ фалка дин жос. Оаселе чѣле лȣнџй май
юте, декѫт челѣ лате, ачестѣ май юте декѫт
чѣле скȣрте се осеск.

§. 16.

Осирѣ нȣ се сфѫршеще ꙟфѫт, чи ши ꙟ-
прȣнчй пȣрчѣде, ба нȣ де пȣцине орй цине

 пънъ

пънъ ла 20. де анй. Ꙟоаменїй тинърй оаселе сѫнт май Ꙟковїетоаре, май мой, ши май гре́ле декѫт Ꙟчей Бътрѫнй; фїинд къ Ꙟчей дин тѫю материа анїмалъ, їаръ Ꙟчей де пре урмъ пъмѫнтȣл стъпѫне́ще. Скелетȣл Бърбътеск Ꙟтрȣ тот есте май греȣ де кѫт чел фъмееск. Оаселе сѫнт май унгїоасе, май гроасе, ши май тарй. Дескилинире аратъ оаселе нентȣмите, коастеле, ши кеюца.

§. 17.

Сустема Мȣшкилор.

Мȣшкїй (Musculi) саȣ Карне́ сѫнт органеле мишкърїй лȣкрътоаре, сѫнт алкътȣиций дин фїбре форте аціцътоаре, ши Ꙟ маре легътȣръ кȣ сустема оаселор. Се Ꙟ парт Мȣшкїй Ꙟ Мȣшкїй воинцїй (вїецїй сȣфлетещй), ши Ꙟ Мȣшкїй невоинцїй (вїецїй трȣпещй); чей дин тѫю се мишкъ прин воа ноастръ, їаръ чей де пре урмъ се мишкъ фїинд де алте причинй аціцацй. Стрȣктȣра Мȣшкилор есте ачаста: Дин умезала Ꙟтегътоаре, ши дин глобȣрй се наск фїреле, саȣ фїбрїлеле, ачесте́ май мȣлте ла олалта адȣнате, фак фїбреле, каре Ꙟтре сине легате фак снопїй, дин каре се наск мȣшкїй; прекȣм тот мȣшкюл, аша ши

фїещекаре сноп, фїещекаре фївръ, ши фїещекаре фїр се ѫвълѣще ѫтро пелкуцъ фоарте субцире. (цесетура целулоасъ) Прин субщанцїа мушкилор форте мулте васе се ѫпърцеск, ши макър къ ачестѣ мулт сѫнџе адук ѫ мушкїй; тотуший рошаца мушкилор ну вине дела сѫнџе, чи єстъ лор проприїе. Нервй ашиждерѣ сѫнт мулцй принтръ мушкй ѫпърцицй. Форма ши мъримѣ мушкилор єстъ де мулте фѣлюрй, нумърул пънъ ла 236. де пърекй, ши унул фъръ пърѣке (а лимбурушулуй) Пърциле мушкилор алкътуитоаре сѫнт: албуш, фосфор, вар, салитру, ши алте фѣлюрй де саре. Мушкїй пънъ єстъ трупул вїу сѫнт фоарте жилавй, їаръ ѫтрупул морт ушор се рупп.

§. 18.

Мушкїй воинцїй

Мушкїй воинцїй (Musculi voluntárii) фак чѣ май маре а трупулуй парте; ѫтру тот сѫнт легацй де оасе, пре каре ку путерѣ са ле мишкъ. Легътура лор ку оаселе ну єстъ асѣменѣ; чи унїй дин трѫнши ку амѫндоаъ капете се липеск де оасе, ши ле мишкъ; алцїй ашиждерѣ се липеск де оасе, ѫсъ ну ле мишкъ, чи ѫсине ѫторкѫндусе, фак аша зисе и-

нѣ-

нѣлеле кърноасе, (sphincteres) каре ла фі-ещече гаўръ а трўпўлўй се афлъ, ши кў пў-тѣрѣ са лъргеск, ши стринг гъўриле пре лѫнгъ каре сѫнт ашезате, де унде се вѣде а фи фо-лосўл лор фоарте маре. Унїй динтръ ачестѣ мўшкй нўмай кў ун капът се лѣгъ де оасе, їаръ кў челалалт капът се липеск де партѣ моале пре карѣ врѣў се о миште, аша сѫнт мўлцй динтръ мўшкїй феціей. Капътўл мўш-кюлўй кў каре се липеще де ос се нўмеще капўл, мижлокўл се зиче трўпўл, їаръ челалалт капът се кїамъ коада мўшкюлўй. Мўшкїй воинцїй унїй сѫнт лўнцй, алцїй лацй, їар алцїй скўрцй. Чей дин тѫю се афлъ май мўлт ѫ мѫнй ши ѫпичоаре, дин карїй унїй сѫнт ѫтингъторй; (tensores) їар алцїй ѫ-ковїеторй, (flexores) чей дин тѫю ѫтинд, їаръ чей де пре урмъ ѫковїе мѫна сау пичо-рўл. Ачестѣ мўшкй фак май мўлте ашернў-тўрй аша престе олалтъ ашезате, ка мўшкїй чей май лўнцй, чел май десўпра; їаръ чей май скўрцй чел май дин жос ашернўт съ факъ. — Мўшкїй чей лацй сау ѫсўшй ѥй фак пърецїй голичўнелор трўпўлўй, сау ѫбракъ оаселе чѣле лате, каре фак ачестѣ пърецй. Сѫнт тоцй а-честѣ асѣменѣ де сўкцирй, асѣменѣ де лацй,

ши

ши асѣменѣ де лѫнцй, фак май мѫлте ашерꙟтѫрй престе олалтъ, саѫ престе чей лѫнцй ашезате. Динтръ ачестѣ мѫшкй де кѫпетеніе сѫнт 5. пърекй, ши се нѫмеск мѫшкійй фоалелѫй, карійй кѫ пелѣ фоалелѫй, фак аша зис Тѣскѫл фоалелѫй; (prelum abdominale) адѫче ачеста тѣск фоарте мѫлт спре скрѣмере, май вѫртос ла нашере. — Мѫшкійй чей скѫрцй сѫнт грошй, тарй, ши пентрѫ ачеа ачелѣ пърцй а трѫпѫлѫй кѫпринд, каре ꙟтрѫ фѫнкціиле сале мѫлтъ пѫтѣре чер; п. е. ꙟкеетѫра фълчійй дин жос, а цимпилор, ши а спинърійй. — Мѫшкійй ꙟчеп, саѫ се сфършеск кѫ капецй албй кай вѫнъцй, тарй, грошй, ши се нѫмеск ачестѣ капецй Тинцй, (tendines) май мѫлте се афлъ ꙟмѫнй ши ꙟпичоаре ла мѫшкійй ꙟтингъторй, ши ꙟковіеторй, унде май бине се ши въд. Фолосѫл ачестора мѫшкй есте мишкарѣ де вое (везй май жос §. 116.)

§. 19.

Мѫшкійй Невоинцій

Мѫшкилор Невоинцій (Musculi involuntarii) нѫмъръм фівреле кърноасе а инемей, а васелор, а каналѫлѫй Нѫтрецѫлѫй, (цевіа мѫнкърій, фолкѫцѫ, ши мацеле) а бешичей пишатѫлѫй, а пѫнтечелѫй, кѫ ун кѫвѫнт ал органелор віецій

трѫ-

трѹпещий. Ачесте мѹшкий, прекѹм май сѹс зисъй, нѹ се мишкъ прин воа ноастръ, чи прин алте причиний ацицаций, аша инима се мишкъ фїинд дела сѫнџе, їаръ каналѹл нѹтрецѹлѹй фїинд дела нѹтреций ацѫцат. Се дескилинеск де мѹшкий воинцїй прин ꙟпѹцинаре, форма, ши цесътѹра са. Нервий аѹ май пѹциний, їаръ васе май мѹлте, декѫт мѹшкїй воинцїй. Фолосѹл лор есте а мишка органеле де каре се цин.

§. 20.

Мѹшкїй ꙟфът сѫнт мѹкоший, галбений, фївреле ла ꙟчепѹтѹл а треїа лѹнъ ꙟчеп асе арѫта. Дѹпъ нащере се ꙟгроаше, се ꙟтъреск, ши рошеск. Ꙟ бътрѫний їаръ слъбеск — ꙟмѹерий мѹшкїй ꙟтрѹ тот сѫнт май слабий декѫт ꙟбърбаций, пентрѹ ачеа сѫнт ачесте май слабе, фїинд къ тоатъ пѹтере дела мѹшкий вине.

§. 21.

Сvстема Пелей

Прин Пеле (Cutis) се ꙟцълеџе бъшмѫнтѹл комѹн а трѹпѹлѹй, ачеста тот трѹпѹл ꙟбръкѫнд прин гъѹриле, кѹ каре органїсмѹ кѹ натѹра дин афаръ се ѹнеще (гѹра, кѹрѹ, окїй урекиле, нъриле, пиштоаре) трече ꙟлонтрѹ, ши ꙟбракъ тоате органеле. Деспърцим Пеле ꙟтрѹ дескилинире фѹнкцїилор сале, ꙟ доаъ пърций.

пърцй. ꙟ Партѣ дин афаръ саꙋ ꙟ вѫшмѫнтꙋл комꙋн; ши ꙟ партѣ дин лъꙋнтрꙋ саꙋ Мембраnеле мꙋкоасе, фаца дин афаръ а пѣлей есте слободъ плинъ де папіле, іаръ чѣ дин лъꙋнтрꙋ се ꙋнѣще кꙋ мꙋшкїй. Ащернꙋтꙋриле дин каре пѣлѣ е компꙋсъ сѫнт трей 1. Пѣлѣ гроасъ, 2. мꙋкꙋл лꙋй Малпігїе, 3. Пелкꙋца. Пѣлѣ ꙟтрꙋ тот е жилавъ, ши пентрꙋ мꙋлцимѣ нервїлор форте симцитоаре, саꙋ ꙟтрꙋ вътъмаре фоарте рѫꙋ доаре.

§. 22.

Вѫшмѫнтꙋл Комꙋн

Вѫшмѫнтꙋл комꙋн (Integumentum commune) саꙋ пѣлѣ дин афаръ, се деосилинѣще де чѣ дин лонтрꙋ, прин гросимѣ ши деосилинирѣ ащернꙋтꙋрилор, прин май маре цесътꙋръ а ей, прин мꙋлцимѣ васелор, ши прин натꙋра гѫлчилор, каре ле аре. Ащернꙋтꙋриле ей сѫнт трей, ши тот деꙋна се деосилинеск:

1. Пѣлѣ гроасъ (Corium) есте ащернꙋтꙋл чел май дин жос, ши май грос. Май гроасъ есте ꙟ партѣ пъроасъ а кѫпъциней, ꙟ спате, ꙟ тълпй, ꙟ пълмй, ꙟ фаца дин напой а цимпилор. Май сꙋбцире есте ꙟ цице, ꙟ кое, ꙟ мъдꙋларй, ꙟ бꙋзъле рꙋшиней, ꙟ партѣ дин наинте а мѫнелор. Фаца ей чѣ дин афаръ се

ꙋнѣ-

унѣще кȣ мȣкȣл лȣй Малпїгїе, ши єсте плинъ де апъсърй, ши ръдикътȣрй, каре апъсърй ши ръдикътȣрй се нȣмеск Папїлїле атиндерїй (Papillae tactus), ачестѣ папїле сѫнт май єкскȣлате ꙟ вѫрфȣриле деџетелор, ꙟ бȣзъле гȣрїй, ꙟ звѫркȣл цицелор, ꙟ гинда мъдȣларюлȣй, ши ꙟ линдик, пентрȣ ачѣа спре пипъире саȣ атиндере ачестѣ пърцй сѫнт май алѣсе. Сȣб ачаста пѣле єсте ун ашернȣт де унтȣръ, каре се нȣмѣще пънȣра унсȣроасъ (Panniculus adiposus)

2. Мȣкȣ лȣй Малпїгїе (Mucus Malpighii) єсте липит де пѣле, ашезат ꙟтре дѫнса ши ꙟтре пелкȣцъ. Єстъ компȣс дин васе ши дин нервй (карїй фак о мрѣжъ сȣпцире престе папїлеле пѣлей ꙟпърцитъ); ши дин лѣзпедѣ мȣкоасъ, карѣ ꙟ килиний оамений килинъ колоаре аре, дела ачаста лѣзпеде мȣкоасъ вине колоарѣ пърȣлȣй, ши а пѣлїй де єсте ꙟ унїй нѣгръ, ꙟ алцїй албъ. ш. а. м. д. фолосȣл мȣкȣлȣй ачестȣа єсте а умези папїлеле Пѣлїй, ши а мъри симцирѣ. Ꙟ Арапй єсте ачест мȣк негрȣ, кърора ле єстъ фоарте де липсъ фїинд ачестїй лъкȣиторїй пърцилор май калдȣроасе, ши фїинд къ колоарѣ нѣгръ сорбе разиле, ши аша фрѫнгѫндȣле пȣтерѣ, нȣ пот се ардъ трȣпȣл ачестора.

3. Пѣл-

3. Пелкȣца (epidermis) фаче ащернȣтȣл чел май дин афаръ, є асѣменѣ ꙟ тот трȣпȣл де гроасъ, афаръ де тълпй, ши де пълмй, ꙟ каре ши ꙟ фът, се афлъ май гроасъ, ачаста пелкȣцъ ничй васе, ничй нервй аре, пентрȣ ачѣа фъръ дȣрѣре се поате тъа, стрикатъ ушор се префаче, фолосȣл ей єсте а пъꙁй чѣле лалте пърцй, ши а ажȣта авȣрарѣ пѣлей. Сȣб пѣле се афлъ мȣлте гѫлчй, каре се нȣмеск Гѫлчиле съоасе, (glandulae sebaceae) ачестѣ гѫлчй сторк сеȣл Пѣлей, каре моае пѣлѣ. Пѣлѣ дин афаръ ꙟтѫ лȣнъ а фътȣлȣй єсте мȣкоасъ, дȣпъ ачеа се деꙁвълѣще, колоарѣ ей єсте вѫнѫтъ, єсте акоперитъ кȣ неще матерїє врѫнꙁоасъ. Дȣпъ 40. де анй ꙟ чеп васеле ꙟ трѫнса асе ꙟ пȣцина, ꙟчѣпе а се ꙟтърй, ши а се ꙟ мȣлци крецȣриле ꙟ трѫнса.

§. 23.

Ꙋнгїиле

Де пѣлѣ дин афаръ се цин унгїиле, ши пърȣл, каре прин ꙟтърирѣ пѣлей се наск. Ꙋнгїиле (ungves) спателе вѫрфȣрилор дѣџетелор акопър, се ꙟпарт ꙟ ръдъчинъ, трȣпȣл кȣ лȣнȣца, ши ꙟ вѫрф. Фолосȣл лор єсте а пъꙁй Папїлеле атиндерїй, ши а адȣче спре симцире. Ꙋнгїиле се аратъ ꙟ фът кътръ сфѫршитȣл а 3.

лȣнй

лȣний фоарте мой, дȣпъ нащере се ꙟтъреск, ꙟ бътръний ꙟцепенеск, стрикате ушор се наск, нȣ де пȣцине орй пикънд, сау тъиндȣсъ ꙟкеетȣра дѣсȣпра адецетȣлȣй, акопере ꙟкеетȣра адоа.

§. 24.

Пърȣл

Прин пър (pili) се ꙟцелег фире сȣбцирѣле, тарй, асеменѣ, каре тот трȣпȣл, афаръ де пълмй, ши де тълпй, май мȣлт сау май пȣцин акопър; ръсаре пърȣл дин пънȣра унсȣроасъ ꙟтрȣ ачест кип, ꙟтѧю се аратъ нище бешикȣце лȣнгȣїате, май гроасе де кѫт пърȣл, ши май мой. Дин ачестѣ бешикȣце се наще пърȣл, каре пътрȣнзѫнд ащернȣтȣриле пѣлей есъ афаръ ши креще. — Тот пърȣл аре доаъ фѣлюрй де матерїе, уна кожоасъ, карѣ фаче цѣва пърȣлȣй, сау пърȣл гъȣрит; їаръ алта унсȣроасъ, карѣ фаче мъдȣха пърȣлȣй, ши се кȣпринде ꙟ цѣва пърȣлȣй. Дела ачаста мъдȣхъ вине колоарѣ пърȣлȣй. — Пърȣл ꙟсȣшй нȣ аре васе ничй нервй, пентрȣ ачѣѧ се поате тъїа фъръ ничй о дȣрѣре. Ꙟсъ ръдъчина лȣй аре, ши пентрȣ ачѣѧ дин ръдъчинъ смȣлт пърȣл, маре дȣрѣре адȣче. Пърȣл ꙟ унїй е негрȣ, ꙟ алцїй рошȣ, ꙟ алцїй галбън; ꙟ унїй моале, ꙟ алцїй аспрȣ; ꙟ унїй дрепт, ꙟ алцїй крец. — Пърȣл

ꙟ

ꙟ фѫт пѫла мижлокȣл ꙟгреонѫрїй ꙟчепе а креще, ши ачеста пѫр се кїамѫ нѫскȣт; їарѫ алтȣл тѫрзїȣ креще (флочїй, мȣстецеле, барба) ши се кїамѫ кѫпѫтат; дȣпѫ чѣ омȣл ꙟчепе а ꙟбѫтрѫнѝ, пѫрȣл ꙟчепе а роши, дȣпѫ ачѣа гѫтѫндȣсѫ мѫдȣха дин трѫнсȣл, албѣще, сау кѫрȣнцаще, їарѫ май пре урмѫ легѫтȣра ꙟтрѫ пѫр, ши ꙟтрѫ рѫдѫчина са стрикѫндȣсѫ пикѫ. — Трȣпȣл фѫмееск афарѫ де пѫрȣл капȣлȣй є май пȣцин флокос де кѫт чел бѫрбѫтеск, ꙟсѫ тотȣшй нȣ є ничй о парте ꙟ бѫрбат флокоасѫ, карѣ ꙟ мȣере сѫ фїе пелѣгѫ. Фолосȣл пѫрȣлȣй нȣе бине кȣноскȣт, се вѣде апѫзѝ, ши а ꙟкѫлзѝ трȣпȣл, ашиждерѣ а ажȣта абȣрарѣ пѣлей.

§. 25.

Мембрана Мȣкоасѫ

Пѣлѣ дин лѫȣнтрȣ сау мембрана мȣкоасѫ (membrana mucosa) єстѫ адѫогарѣ пѣлей дин афарѫ, ꙟбракѫ органеле вїецїй трȣпещй, ши органеле Сенсȣлȣй. О парте ꙟтрѫ ꙟлонтрȣ прин гȣрѫ, ши ꙟбракѫ лимба, џинџеиле, Черюл Гȣрей, ши голичȣнѣ фѫлчилор; ачи се деспарте, ши ун дѫраб мѣрџе ꙟ Нас, ши ꙟбракѫ нѫриле, бȣлбȣ окюлȣй, каналеле ши сачїй лакрѫмилор, ши тоатѫ урѣкѣ дин лонтрȣ; алтȣа ꙟнтрѫ ꙟ ꙟгицитоаре, ши о ꙟбракѫ, де

ачѝ

ачй опарте мѣрџе прин гꙗт ꙟ веригатъ, ши ꙟ плъмꙗнй, унде се сфꙗршеще ꙟбешичеле аерꙋлꙋй. А доа парте мѣрџе прин цевїа мꙗнкърїй ꙟ фолкꙋцй, ши ꙟмаце пре каре ле ꙟбракъ, ши се сфършеще ꙟ гаꙋра кꙋрꙋлꙋй, динтръ ачаста парте мѣрџе ун дъраб ла сплинъ, ла Гꙗлка фолкꙋцꙋлꙋй, ши ле ꙟвълѣще. А треа парте ꙟтръ прин гаꙋра мъдꙋларюлꙋй ꙟ ом, ши ꙟбракъ пишътоарѣ, бешика пишатꙋлꙋй, бешичиле съмꙗнцїй, васелѣ пꙋртътоаре де съмꙗнцъ. Пишъторїй, ши рърꙋнкїй; їаръ ꙟ мꙋерй ꙟбръкꙗнд бꙋзъле рꙋшиней ꙟтръ прин доа гъꙋрй, о парте прин пишътоаре, ши ꙟбракъ ачаста, бешика пишатꙋлꙋй, пишъторїй, ши рърꙋнкїй; їаръ алта парте ꙟтръ прин гаꙋра вългꙋнїй, ши ꙟбракъ вългꙋна, пънтечиле, цевиле лꙋй Фалопїе, ши оварїиле. Аша даръ ведем къ сꙗнтем ꙟпѣле къ ꙟтрꙋн сак ꙟбрекацй. Аре ши ачаста пѣле трей ащернꙋтꙋрй, динтръ каре нꙋмай пѣлѣ гроасъ є дескилинитъ. — Ꙟ пѣлѣ дин лонтрꙋ ꙟшиждерѣ пре кꙋм ꙟ чѣ дин афаръ се афлъ мꙋлте гꙗлчй, ши се нꙋмеск Гꙗлчиле Мꙋкоасе, (glandulae mucosae) сторк мꙋкꙋ, каре пъзаще органеле, їаръ май вꙗртос мацеле, (ꙟ каре май мꙋлте се афлъ), де юцимѣ мꙗнкърилор, саꙋ алтор ацицърй, ши мишкарѣ лор ажꙋ-

тъ.

тъ. Ачаста пѣле ꙟфът се наще одатъ кꙋ органеле сале, пре каре ле ꙟбракъ. Принтръ пѣле, карне, ши оасе сѫнт ꙟпърците васеле, нервїй, ши Глѫнчиле, деспре каре ла локꙋл сѫꙋ се ва арѫта.

§. 26.

Деспре Фꙋнкцїиле Органїсмꙋлꙋй Оменеск.

Май наинте де а пъши спре дескрїерѣ фꙋнкцїилор органїсмꙋлꙋй ностꙋ, ка сѫ пꙋтем ꙟ трѣбꙋинца ачестѣ термине, вой ꙟпърци трꙋпꙋл ностꙋ, сокотиндꙋл ка о ꙟпърцїе, ꙟ май мꙋлте цинꙋтꙋрй, саꙋ пърцй, а кърора нꙋме ла тоатъ дескрїерѣ органелор се ва цинѣ. Дꙋпъ ачеѫ вой арѫта че есте органисмꙋ, че есте органꙋл, ши че есте фꙋнкцїа.

Ꙟпърцирѣ Трꙋпꙋлꙋй Оменеск.

Трꙋпꙋл омꙋлꙋй се поате сокоти ка о ꙟпърцїе, карѣ ꙟмай мꙋлте цинꙋтꙋрй (Regiones) се ꙟпърцаще. Се ꙟ парте трꙋпꙋл оменеск ꙟ кап, ꙟ трꙋнкю, ꙟ мѫний, ши ꙟ пичоаре.

Капꙋл се ꙟ парте ꙟ фацъ, ши ꙟ партѣ кꙋ пър акоперитъ; ꙟ фацъ сѫнт ачестѣ пърцй: фрꙋнтѣ, тѫмплиле; (окїй орбй) Гꙋра, Барба, ши Бꙋзеле, каре доаъ депре урмъ ла бърбацй сѫнт кꙋ пър акоперите. — Ꙟпартѣ кꙋ пър акоперитъ сѫнт ачестѣ пърцй: Партѣ де наинте, крещетꙋ, чафа, ши доаъ латꙋрй.

Трȣнкю се ꙟпарте, ꙟ Грȣмаз, ꙟ пепт, ши ꙟ фоале; ꙟ грȣмаз дескилиним партѣ дин наинте, ꙟ карѣ есте Гѫтȣл; Партѣ дин напой, ꙟ карѣ есте гроапа чафей, ши доаѫ пърцй ꙟлатȣрй. — ꙟ пепт дескилиним партѣ дин наинте, ꙟ карѣ зак цицѣле; сȣб осȣл пептȣлȣй есте о гроапѫ, карѣ се нȣмѣще Гроапа Инимей. (scrobiculus Cordis) Партѣ дин напой, карѣ се нȣмѣще спателе, ши доаѫ пърцй ꙟлатȣрй.

Фоалеле се ꙟпарте ꙟ партѣ дин наинте, саȣ аша зис фоалеле, ꙟ партѣ дин напой, саȣ шалеле, ши доаѫ латȣрй, фоалеле саȣ партѣ дин наинте се ꙟпърцаще ꙟ патрȣ цинȣтȣрй.

1. Цинȣтȣл фоалелȣй дин сȣс (Regio epigastrica) акърȣѧ латȣрй се нȣмеск Ѡлебинеле (Hypochondria) се траџе дела Гроапа инимей пънѫ де трей поликарй лѫнгѫ бȣрик.

2. Цинȣтȣл Бȣрикȣлȣй (Reg. umbilicalis) акърȣѧ латȣрй се нȣмеск цинȣтȣриле Шалелȣй, (Reg. Lumbales) ꙟчеп кȣ трей поликарй дѣсȣпра, ши се сфършеск кȣ трей дин жос де бȣрик.

3. Цинȣтȣл фоалелȣй дин жос (Reg: hypogastrica) акърȣѧ латȣрй се нȣмеск цинȣ-

цинȣтȣриле Шолдȣлȣй (Reg: iliacae) ꙟчеп кȣ трей деџете сȣб бȣрик, ши се траг пънъ ла цинȣтȣл Рȣшїней.

4. Цинȣтȣл Рȣшиней (Reg: Pubis) се ӡиче ачела цинȣт, каре ꙟчей крескȣцй есте акоперит кȣ флочй, акърȣа латȣрй се нȣмеск пърциле мой. (ingvina) Сȣб цинȣтȣл Рȣшиней сѫнт пърциле нащерїй дин афаръ. Ꙟ партѣ дин напой сѫнт бȣчиле кȣрȣлȣй, (nates) ꙟ латȣрй коапселе, (coxae) локȣл ꙟтръ пърциле нащерїй, ши ꙟтръ кȣр се нȣмѣще дѫлма, сaȣ карнѣ дин мижлок. (perinaeum).

Мѫна се ꙟпарте ꙟ умър (humerus), сȣб каре есте сȣбсїора, ꙟ брѫнкъ (brachium) кȣ котȣ; брѫнка де наинте (antibrachium) ши ꙟ мѫна дин капът (manus extrema) ꙟ карѣ дескилиним спателе, ши палма, мѫна дин капът се ꙟпарте; ꙟ Рѫдъчина мѫнїй (carpus) мижлокȣл мѫней (metacarpus) ши ꙟ Деџете (digiti) Деџетеле сѫнт чинчй: Полїкарю; (pollex) арътъторю, (Index) мижлокарю, (midius) инеларю, (annularis) ши урекѣрю (auricularis). — Пичорȣл се ꙟпарте ꙟцимпй (femur) акърора пърцй деасȣпра ши дин афаръ се нȣмеск цинȣтȣриле шеӡȣтȣлȣй; (Reg: Ishi-

shiadicae) ↑ флѹер (crus) ↑ каре се афлъ џенѹнкиле кѹ гроапа са, ши Пѹлпиле; (surae) ши ↑ пичорѹл дин капът (pes extremus) ↑ каре дескилиним спателе, ши талпа, їаръ дѣсѹпралѹй нодѣиле. (malleoli) Пичорѹл дин капът се ↑парте ↑ръдъчина пичорѹлѹй; (tarsus) мижлокѹл пичорѹлѹй: (metatarsus) ши ↑дѣџете (digiti)

§. 27.

Голичѹнеле Трѹпѹлѹй

Голичѹнеле трѹпѹлѹй (Cava corporis) де къпетенїе сѫнт трей 1. Голичѹнѣ Кѫпъцїней (Cavum cranii) есте алкътѹитъ дин опт оасе, кѹпринде ↑сине креерѹл. Де ачаста голичѹне се цине ши каналѹл спинърїй, (canalis spinalis) каре ↑чѣпе дела гаѹра маре а къпъциней, ши есте алкътѹит дин 24. де оасе а спинърей, кѹпринде ↑ сине Мъдѹха спинърїй. 2. Голичѹнѣ пептѹлѹй (Cavum pectoris) есте алкътѹитъ дин 27. де оасе (12. коасте, 12. оасе а спинърїй, осѹл пептѹлѹй, ши 2. кеюце) престъ каре се ↑тинг мѹшкїй пептѹлѹй, ши а спателѹй; се деспарте де голичѹнѣ фоалелѹй прин пѣлѣ фоалелѹй, кѹпринде ↑ сине инима кѹ васеле чѣле марй, плъмѫниле, гѫлка пептѹлѹй, цевїа мѫнкърїй, ши пѣ-

пѣлѣ фоалелꙋй. 3. Голичꙋнѣ фоалелꙋй (Cavum abdominis) єстъ алкътꙋитъ дин 19. оасе (12. коасте, 5. оасе а спинърїй, 2. оасе а шолдꙋлꙋй) дѣсꙋпра дин пѣлѣ фоалелꙋй, де наинте дин мꙋшкїй фоалелꙋй: кꙋпринде ꙟ сине пънꙋша, бизъръꙋ, мрѣжа, фолкꙋцꙋ, мацеле, васеле лаптелꙋй, гѫлка фолкꙋцꙋлꙋй, сплина, фикатꙋл кꙋ бешика фѣрей, ачестѣ тоате сѫнт ꙟвълите ꙟпънꙋшъ. — Афаръ де пънꙋшъ, сѫнт рърꙋнкїй кꙋ гѫлчиле сале, пишъторїй, лъдꙋца лаптелꙋй, Аоарта погорѫтоаре, ши вѫна гоалъ дин жос. Партѣ дин жос а голичꙋней фоалелꙋй, карѣ є алкътꙋитъ дин оаселе ненꙋмите, дин осꙋл крꙋчїй, ши дин коадъ, се нꙋмѣще голичꙋнѣ шолзилор (cavum pelvis) кꙋпринде ꙟ сине ꙟ бърбацй бешика пишатꙋлꙋй, бешикꙋцеле съмѫнцїй, ши мацꙋл кꙋрꙋлꙋй. Ꙟ мꙋерй бешика пишатꙋлꙋй, мацꙋл кꙋрꙋлꙋй, пѫнтечиле кꙋ легътꙋриле сале, цевиле лꙋй Фалопїе, оварїиле, ши вързꙋна. Афаръ де ачестѣ голичꙋнй ꙟкъ май сѫнт унеле май мичй, прекꙋм: голичꙋнѣ гꙋрїй (cavum oris) дин 15. оасе алкътꙋитъ. Дин афаръ се мърџинѣще прин доаъ рѫдикърй кърноасе плине де васе, ши де нервй, ши пентрꙋ ачѣа сѫнт рꙋмене ши се нꙋмеск бꙋзеле, (labia) ачестѣ се ꙟвракъ кꙋ о

пел-

пелкуцѫ сꙋпцире (мембрана мꙋкоасѫ) каре се дꙋче кѫтрѫ џинцей, ши дин лонтрꙋ ꙟмижлок фаче ун крец, каре се нꙋмѣще фрѫнꙋцꙋ бꙋзѫлор, (frenulum labiorum) ꙟ голичꙋнѣ гꙋрей се афлѫ џинџеиле (gingivae) каре ꙟвѫлꙋеск фѫлчиле, ши динцїй пѫнѫ ла кꙋнꙋнѫ. Цесѫтꙋра лор ѥстѫ дин о пѣле гроасѫ, рошїе, плинѫ де васе, ши дин о сꙋбщанцїе гѫꙋноасѫ. Ꙟкѫ се май афлѫ ꙟ голичꙋнѣ гꙋрей черюл гꙋрїй, лимба, ши лимбꙋрꙋшꙋл. 2. Голичꙋнѣ фѫлчилор (cavum faucium) дин 10. оасе алкѫтꙋитѫ, ꙟ чѣпе напоꙟ лимбей, ши а черюлꙋй гꙋрей моале, ши се гатѫ ꙟ ꙟгицитоаре. 3. Голичꙋнѣ насꙋлꙋй (cavum nasi) дин 14. оасе алкѫтꙋитѫ. 4. Голичꙋнеле окилор (orbitae) дин 7. оасе алкѫтꙋите, кꙋпринд ꙟ сине окїй. 5. Голичꙋнеле тимпанꙋлꙋй (cavitas tympani) деспре каре ла локꙋриле сале се ва май мꙋлт ворби.

§. 28.

Че ѥстѫ органїсмꙋл?

Тот трꙋпꙋл каре се кꙋпринде дин пѫрцй спре нꙋтрирѣ, спре цинерѣ, ши спре плѫмѫдирѣ лꙋй фѫкꙋте, се нꙋмѣще органїсмꙋ (organismus) п. ѥ. ун анїмал ѥсте органїсмꙋ, пентрꙋ кѫ аре пѫрцй спре нꙋтрирѣ, спре цинерѣ, ши

спре

спре плъмъдирѣ лȣй фъкȣте, ашиждерѣ о плантъ есте органісмȣ пентрȣ къ аре пърцй спре нȣтрирѣ, (фрȣнзъле ръдъчинеле) спре цинерѣ, (сȣкȣриле) ши спре плъмъдирѣ лȣй фъкȣте (фрȣктȣл ши съмѫнца)

Че есте органȣл?

Органȣл (organon) се нȣмѣще тоатъ партѣ трȣпȣлȣй віȣ, карѣ спре хотърѫт скоп е фъкȣтъ. п. е. Окюл есте орган, пентрȣ къ естъ спре хотърѫт скоп фъкȣт, съ вадъ. Мѫна, съ принзъ; инима естъ органȣл черкȣирій сѫнџелȣй, ꙟ плантъ: фрȣнзеле, ръдъчиниле сѫнт органе.

Че есте фȣнкціа?

Фȣнкціа (Functio) есте кȣргерѣ віецій, саȣ даторинца карѣ фіещекаре орган, ꙟ органісмȣл съȣ аре де а о ꙟплини. п. е. Трȣпȣл омȣлȣй есте органісмȣ, инима есте органȣл, даторинца инимей, карѣ се кȣпринде ꙟ мѫнарѣ сѫнџелȣй ꙟ тот трȣпȣл, ши ꙟтръдȣчерѣ лȣй дин тот трȣпȣл, есте фȣнкціа инимій.

§. 29.

Фȣнкціиле се ꙟпарт ꙟ фȣнкціиле анімале, саȣ а віецій сȣфлетещй, ши ꙟ фȣнкціиле вегетатіве, саȣ авіецій

трȣ-

тр8пешй — ачестѣ деnре урмъ ïаръшй са8 сл8жеск спре цинерѣ тр8п8л8й, ши се н8меск ïндïвïд8але; са8 спре пломъдире, ши се н8меск секс8але, чѣле анïмале ѫкъ сѫнт тоате ши ïндïвïд8але пентр8 ачѣа чѣле секс8але май пре урмъ се вор проп8не.

Парте I.

Деспре ф8нкцïиле вегетатïве ïндïвïд8але.

§. 30.

Ф8нкцïиле вегетативе ïндïвïд8але, са8 ѫтр8 асемънаре (assimilatio) са8 ѫтр8 стоарчере (excretio) ѫ сенс8 май лат л8ате, се к8принд май м8лт. Ïнстр8мент8л к8 каре асемънарѣ, ши стоарчерѣ се фаче, ши к8 каре ф8нкцïиле ачестѣ л8кръ, есте Ѵистема васелор (инима, артерïиле, ши вѫнеле)

Капул I.

Деспре Пофтиреа Мѫнкѫрїй, ши Беꙋтꙋрей.

§. 31.

Фїинд трꙋпꙋл оменеск алкѫтꙋит дин матерїй ушор стрикѫтоаре, ши фїинд кѫ прин ѫсашй пꙋрчедереа вїецїй мꙋлте пѫрцй дин трѫнсꙋл се род, ши се стрикѫ (каре стрикате прин мꙋлте локꙋрй фїинд фѫрде ничй о трѣкѫ, се скот афарѫ, ка сѫ нꙋ стриче, ши челе сѫнѫтоасе) пентрꙋ ачеа, де липсѫ есте, ка матерїе ноаѫ, дин каре пѫрциле челе стрикате сѫ се наскѫ, ѫ органїсмꙋ сѫ се адꙋкѫ, ачаста матерїе окѫпѫтѫм дела нꙋтрец, аша дарѫ че есте Нꙋтрецꙋл?

Нꙋтрецꙋ (nutrimentum) ѫсенсꙋ лат се нꙋмеще тоатѫ матерїа, кареа аре аша фелю де ѫсꙋшире, ка ѫ органїсмꙋ адꙋсѫ ѫ ѫсашй матерїа органїсмꙋлꙋй сѫ се мꙋте. Матерїа нꙋтрѣцѫ ѫтрей форме фїинд: ѫформа таре, пикꙋрѫтоаре,

ши

ши єластїкъ, саѹ авѹроасъ, прин тот трѹпѹл поате ꙟтра ꙟ органїсмѹ. Ꙟворба де комѹн нѹтрецѹл нѹмим ачеле матерїй мой, саѹ пикѹрътоаре, каре прин гѹръ се кѹпринд, ши ꙟ каналѹл нѹтрецѹлѹй се рѫжнеск, саѹ мѫнкаре, ши вѣнтѹра — Мѫнкаре органїсмѹлѹй пърциле челе ꙟтегътоаре, саѹ кѹм ле нѹмим пластїче, їаръ вѣнтѹра челе апътоасе ꙟпърцеще.

§. 32.

Мѫнкаре

Дин мѫнкърй (cibus) унеле сѫнт вегетабїле (легѹмй, ербѹрй) їаръ алтеле анїмале, (карне) челе вегетабїле нѹтреск кѹ клеюл, зъхарѹл, ꙟтърѣла, албѹшѹл ши улою, каре ꙟл цин, сѫнт ачесте ꙟтрѹ тот, май пѹцин сацїосе, май кѹ греѹ се рѫжнеск, ши май пѹцин нѹтреск, органїсмѹ фоарте пѹцин аицъ, ꙟсъ матерїа Пластїкъ май статорнїкъ, ши май пѹцин стрикътоаре дау. Челе анїмале нѹтреск кѹ мѹкѹ, албѹшѹ, унтѹра, ши фїбра, каре о цин; ꙟтрѹ тот сѫнт мѹлт съцїосе, май ушор се рѫжнеск, ши май мѹлт нѹтреск. Органїсмѹ мѹлт аицъ, ꙟсъ матерїа пластїкъ май пѹцин статорникъ, ши ушор стрикътоаре дау.

§. 33.

§. 33.

А фи омꙋл дела натꙋръ фъкꙋт а се хръни кꙋ амѫндоаъ фелюрй де мѫнкърй 1. Не ꙟвацъ експерїенцїа (черкарѣ) чѣ де тоате ѕилеле, ведем къ май маре парте а оменилор се хрънеще кꙋ мѫнкърй местекате фъръ ничй о стрикаре; ба ꙟкъ фꙋг мꙋлте боале, каре ꙋшор н'ѣр лъкꙋи, де ам тръй нꙋмай кꙋ ꙋн фелю де нꙋтрецй п. є. де ам тръи нꙋмай кꙋ карне скорбꙋтꙋ, саꙋ боала гꙋрей таре ар стъпъни ꙟтръ ной. 2. Не ꙟвацъ стрꙋктꙋра динцилор, мишкарѣ фълчилор, пꙋтерѣ стомахꙋлꙋй, лꙋнцимѣ ши лъцимѣ мацелор, кꙋ каре омꙋл ꙟтръ анїмалеле фїтофаце (мѫнкътоаре де ербꙋрй), ши саркофаце (мѫнкътоаре де карне) мижлокꙋл цине. а 3. Конформаціа капꙋлꙋй, їаръ май пре ꙋрмъ а 4. Фїинд къ омꙋл есте лъкꙋиторюл а тот Пъмѫнтꙋл фъръ де сокотинцъ лꙋкрꙋ ар фи съ се хрънѣскъ нꙋмай кꙋ ꙋн фелю де мѫнкаре.

§. 34.

Беꙋтꙋра.

Беꙋтꙋръ (potus) май бꙋнъ, ши май кꙋратъ не дъ апа. Апа май бꙋнъ есте а изворълор, дꙋпъ ачеѧ есте а рѫꙋрилор, ши а фѫнтѫнилор. Челе лалте беꙋтꙋрй ꙟтрꙋ атѫта се пот нꙋмй беꙋтꙋрй, ꙟкът апъ ꙟсине кꙋпринд.

Дин

Дин бѣѹтѹрй ѹнеле сѫнт нѹтреце, (бѣрѣ) ѹнеле ацицетоаре, (кафеа, олеѹ) ѹнеле ꙟбътътоаре, (винѹл, ракїа, бѣрѣ) їаръ алтеле стѫмпъртоаре (оцетѹ, ашазъ саѹ стъмпъръ кълдѹра.) — Май нѹмъръм Нѹтрецѹлѹй ꙟкъ Кондїментѹриле, каре нѹ нѹтреск чи мъреск бѹнътатѣ мѫнкърилор, ле кѹръцъ де пърциле вътъмътоаре, ши ацицѫнд органеле рѫжнирей, ле ажѹтъ ꙟтрѹ фѹнкцїа са. Чел де къпетенїе Кондїмент есте сарѣ кѹ карѣ оменїй май ꙟ тоатъ лѹмѣ се фолосеск.

§. 35.

Не ꙟвитъ спре мѫнкаре, ши бѣѹтѹръ о симцире неплъкѹтъ а органелор рѫжнирїй, саѹ фоамѣ, ши сѣтѣ. Амѫндоаъ ачесте симцирїй ꙟла ꙟчепѹт нѹ сѫнт несѹферите, ши пер кѹм мѫнкъм, ши бем. Ꙟсъ не пѹтѫнд, саѹ неавѫнд а мѫнка, ши а бѣ, аша се мъреск, кѫт де нѹ вом кѫѹта съ фачем дорѹлѹй натѹрїй дестѹл, ла челе не кѹцетате не ръпеск. Шъзѹтѹл фоамей ꙟтѫю есте стомахѹл; се наще ꙟтрѹ мѹлта а фоамей рѫбдаре ꙟ ачест орган о симцире неплъкѹтъ кѹ дорѹл мѫнкърїй лѣгатъ, кърїа се ꙟсоцеще кѹрцерѣ балелор, каскѹ, фрѫнцерѣ пѹтерилор ш. а. Тоате ачесте симцирїй неплъкѹте, кѹм мѫнкъм се аскѹнд, пѹтериле се ꙟноеск,

еск, ши се наще алтъ симцире плъкꙋтъ а са-
цїꙋлꙋй зисъ. Їаръ де се ва траџе фоамѣ, нꙋ нꙋмай стомахꙋ, чи тоате пърциле ацицъндꙋ-се кꙋ челе май марй кръчй (кинꙋрй) ши кꙋ челе несꙋферите а стомахꙋлꙋй дꙋрерй, апꙋне вїаца. Фоамѣ нꙋ вине ла тот Омꙋл асемене, ꙟтрꙋ тот, май юте ꙟбърбат, декѫт ꙟмꙋере; май юте ꙟ прꙋнчй, декѫт ꙟкрескꙋцй; май юте ꙟпърциле фригꙋроасе, декѫт ꙟкълдꙋроасе; май юте їарна декѫт вара, май юте ꙟчей скꙋлацй дин боалъ, декѫт ꙟчей сънътошй. Мъреск фоамѣ беꙋтꙋриле амаре, тарй, ши юцй пꙋцин ꙟтребꙋинцате; стрикъ фоамѣ аерꙋл некꙋрат, ши венїнꙋл; беꙋтꙋриле тарй, ши юцй мꙋлт ꙟтребꙋинцате. Пентрꙋ ачеа Оменїй беџїй пꙋцин мѫнкъ.

Сѣтѣ осимцим ꙟтѫю ꙟголичюнѣ фълчилор, де ꙋнде трече ꙟ стомах, ши ꙟ гꙋръ. Ачаста неплъкꙋтъ симцире дин неавѣрѣ апей нъскꙋтъ, кꙋ ардерѣ пърцилор пре каре апꙋкъ, ши кꙋ дорꙋл апей легатъ, се стинџе кꙋм бем, се стъмпъръ тот трꙋпꙋл ши се ашазъ. Їаръ де вом лꙋнџи сѣтѣ, гꙋра, ши фълчиле се ꙟтинд, ши се ꙟкълзеск, съ ꙋскъ ши ард, се ꙟгроашъ балѣле, ши се амъреск, се фрѫнг пꙋтериле, се ꙟкълзеще трꙋпꙋл. се рꙋмпе, ши се ꙟпꙋцїнъ

ръ-

ръсȣфларѣ, се апринде стомахȣл, ши пърцилѣ вечине, їаръ май пре урмъ ꙟтръ челе май марй кинȣрй, ши дȣрерй а трȣпȣлȣй че се пот кȣцета ꙟтръ мȣриторй віаца ꙟшй є сфършитȣл. Се мъреще сѣтѣ прин кълдȣръ, прин некȣръціа аерȣлȣй, прин мȣлтъ ворбире, прин сътȣраре, їаръ май вѫртос прин сърътȣрй, ши прин фригȣрй. Се ꙟпȣцинѣѕъ прин кȣръцирѣ аерȣлȣй, при фриг, ши прин акритȣрй. Сѫнт мȣлте вецȣитоаре каре пот лȣнг тимп, ꙟтрȣ слобоѕеніе, фъръ апъ тръи, саȣ де ши бѣȣ нȣ єсте спре цинерѣ віецїй, аша сѫнт питпълачїй, вȣлтȣрїй, Папагай, гонциле, шоречїй, ши май мȣлте, ка ши ꙟтре оменй саȣ афлат мȣлцй, карїй фъръ апъ лȣнг тимп, фърде ничй о скимбаре, аȣ треит.

§. 36.

Деспре Местекаре ши ꙟгицире.

Їнстрȣментȣл местекърїй сѫнт Динцїй, ши фалка дин жос, карѣ кȣ пȣтерѣ мȣшкилор, ꙟсȣс, ꙟ жос, ꙟнаинте, ши ꙟнапой єсте мишкътоаре. Фалка дин сȣс нȣмай кȣ тот капȣл се поате мишка. Ꙟ тоатъ фалка ꙟ оаменїй крескȣцй сѫнт 16. динцй, ши сѫнт де трей фелюрй чей дин мижлок 4. дѣсȣпра 4. дин жос се нȣмеск Динцїй тъеторй, (dentes

tes

tes incisores) дꙋпъ дѫнши урмъторїй 2. дин жос, 2. деꙋпра се нꙋмеск аскꙋцицїй, саꙋ кѫнещїй, саꙋ колцїй, (cuspidati) чеїалалцїй ꙟтоатъ фалка кѫте 10. се нꙋмеск Мъселе, (Molares) аша даръ авем 8. динцїй тъеторїй, 4. кѫнещїй, ши 20. де мъселе. Динцїй сѫнт челе май тарїй пърцїй а трꙋпꙋлꙋй, шербеск спре местекаре, ши спре ворбире; ꙟ фїещекаре динте дескилиним ръдъчина, грꙋмазꙋл, ши кꙋнꙋна динтелꙋй. Динцїй сѫнт дин доаъ сꙋбстанцїй алкътꙋицїй, дин ос, ши дин Класꙋръ саꙋ змалцꙋл динцилор, осꙋл динцилор фаче ръдъчина, грꙋмазꙋл, ши чѣ май маре парте а кꙋнꙋней, їаръ класꙋра ꙟбракъ кꙋнꙋна, ши адꙋче спре фрꙋмсѣца динцилор, фїинд ачестѣ пърциле фрꙋмсѣцей де къпетенїе. Динцїй ꙟ мижлок сѫнт гъꙋрицїй, прин каре гъꙋрїй мерг васеле, ши нервїй динцилор спре нꙋтрире, ши лѣгъ динцїй кꙋ џинџїиле. Динцїй прин мꙋлтъ ꙟтребꙋинцаре се род, пикъ дꙋпъ дѫншїй Класꙋра, ши вїинд бътрѫнѣцеле васеле се ускъ, бꙋториле се астꙋпъ, ши динцїй пикъ афаръ.. Ръдъчина динцилор тъеторїй, ши кѫнещїй есте симплъ, а мъселелор доаъ дин тѫю ꙟ амѫндоаъ пърциле, есте кꙋ доаъ babaкракꙋрїй, ꙟчелелалте кꙋ трей саꙋ патрꙋ.

Ръ-

Ръсърирѣ динцїлор: Ѧкъ фїинд фътꙋл ѧ пѫнтечеле майчїй сале кътръ а ӡѣча сѫптъмѫнъ ѧчеп а ръсъри динцїй. Ѧтѫю ръсър нище бешикꙋце, каре кꙋпринд ѧсине о умеӡѣлъ рошїе, дꙋпъ ачеїа кам галбънъ. Дин ачесте бешикꙋце дꙋпъ лꙋна а 4. дела ѧтрꙋпаре есъ колцꙋл динцилор моале, рошꙋ, каре кꙋрѫнд се ѧтърѣще, ши се унѣще прин васеле, ши нервїи динцилор кꙋ џинџїа. Ачестї колцй ѧтѫю пꙋцинъ асъмънаре аꙋ кꙋ динцїй, ѧсъ нꙋмꙋлт тимп трекѫнд, ши фъкѫндꙋсе ѧтѫю кꙋнꙋна, дꙋпъ ачеѧ грꙋмаӡꙋл, ши ръдъчина динцилор, кꙋ тотꙋл се асеменѣӡъ; кътръ мижлокꙋл ѧгреонърїй ѧчеп а се оси динцїй, аша прекꙋм ам арътат де оасе. (§. 15.)

Еширѣ динцилор. Ѧ прꙋнкꙋцй динцїй сѫнт кꙋ џинџїа акоперицй, май търӡїꙋ ѧчеп а еши. Динцїй тот ѧтрꙋ ачелашй кип ръсър прекꙋм саꙋ осит, ѧсъ май ѧтѫю ѧ фалка дин жос, ши апой ѧчѣ дин сꙋс, ла ѧчепꙋтꙋл а 7. лꙋнъ дꙋпъ нащере (май юте саꙋ май търӡїꙋ) есе ѧфалка дин жос пъреккѣ дин мижлок а динцилор тъеторй, дꙋпъ брео кѫтева сѫптъмѫнй їаръшй ачеѧ динцй ѧфалка дин сꙋс. Дꙋпъ о лꙋнъ саꙋ май мꙋлт есъ пъреккѣ дин латꙋрй а динцилор тъеторй ѧфалка дин жос, нꙋмꙋлт

май

май търӡїꙋ ꙟ чѣ дѣсꙋпра. Ꙟтрꙿ лꙋна 12. ши 14. есъ пърѣкѣ мъселелор дин тѫю ꙟфалка дин жос (ꙟтоатъ партѣ кѫте уна) нꙋмꙋлт дꙋпъ ачеа есъ їаръши ачеа пъреке ꙟ фалка дин сꙋс; кътръ лꙋна а 18. есе ꙟфалка дин жос динцїй чей кѫнещй, нꙋ мꙋлт дꙋпъ ачеа есе їаръ ачеа дѣсꙋпра. Сꙋб сфършитꙋл ал 2. ан есъ пърекѣ адоа а мъселелор дин жос, май търӡїꙋ дин сꙋс. Ачаста се кїамъ ꙟтѫа динциме (prima dentitio) ачестѣ динцй кꙋ нꙋмърꙋл 20. адекъ 8. тъеторй, 4. кѫнещй, ши 8. мъселе пънъ ла тимпꙋл флочирей тоцй кад, ши пентрꙋ ачеа се нꙋмеск динцїй къӡиторй, динцїй прꙋнчещй, саꙋ динцїй лаптелꙋй (dentes lactei)

Скимбарѣ динцилор. Динцїй карїй урмѣӡъ дꙋпъ чей дин тѫю сѫнт кꙋ мꙋлт май марй, ши май статорничй. Формацїа саꙋ ръсърирѣ лор їаръши ꙟфът ꙟ чепе, ꙟсъ май търӡїꙋ. Ꙟ 4. лꙋнъ дꙋпъ ꙟтрꙋпаре есе кешичиле саꙋ колцꙋл а пърѣкей мъселелор атреїа; а 8. лꙋнъ а тъеторилор, дꙋпъ ачеа нꙋмꙋлт адинцилор кѫнещй, май търӡїꙋ есъ колцꙋл а патра пърекй а мъселелор. Ꙟ 7. саꙋ 8. лꙋнъ дꙋпъ нащере ꙟтѫа пъреке а мъселелор, їаръ май пре урмъ пела а 4. ан дꙋпъ нащере есе колцꙋриле мъселелор

лелор май де пре урмъ, сау а 5. пъреке а мъселелор. Дин колцїй ачесте, карїй дин колцуриле диницилор лаптелуй пуїазе, ръсър динцїй чей статорничй, аша прекум колцїй сау артат. Динцїй лаптелуй май наинте де къдере лор се мутъ, васеле лор се ускъ, ши ѫчеп акъде, причина ачестор стръмутърй парте ѫкрещере диницилор статорничй суб динцїй лаптелуй, пре карїй ѫпинг афаръ; парте ѫдеплина ачестора бътрънецъ а о къута липсеще. Ешире диницилор статорничй есте ѫтру ачест рѫнд. Май тоцй динцїй лаптелуй фїинд ѫкъ ѫтрецй, ал 6. сау 7. ан дупъ нащере есъ а трея пъреке а мъселелор, дупъ ачея тъеторїй тот ѫтру ачел рѫнд, прекум чей дин тѫю. Дупъ ачея ѫтѫя, май тързїу адоа пъреке а мъселелор се аратъ; пела анул ал 12. сау 14. се аратъ динцїй кѫнещй, май тързїу сау тот одатъ апатра пъреке а мъселелор, їаръ май пре урмъ ѫтръ анул ал 18. ши а 30. ачинче сау че де пе урмъ пъреке а мъселелор есъ, карїй динцїй де пре урмъ се нумеск Динцїй ѫцелепчюней. (dentes sapientiae) Ачаста се кїамъ а доа Динциме (dentitio secunda) ачещй динцй ку нумърул 32, сау 8. тъеторю, 4. кѫнещй, ши 20. де мъселе пънъ ла адѫнчй бътрѫ-

трѫнеце пот сѫ се цинѫ, де севор грижи, спѫлѫндѹй ꙟтоатѫ диминѣца кѹ прав дин кѫрбѹний фѫкѹт, ши кѹ апѫ нѹ ваш рече.

§. 37.

Местекарѣ

Нѹтрецѹл кѹ мѫниле, саѹ прин алте Їнстрѹментѹрй се адѹче ла гѹрѫ, карѣ, слобозиндѹсѫ фалка дин жос, се дескиде, ши примеще нѹтрецѹл; аича пѫнѫ че їарѫ фалка дин жос прин пѹтерѣ мѹшкилор се рѫдикѫ, се цине нѹтрецѹл прин пѹтерѣ бѹзѫлор, ши а бѹчилор. Ꙟкизѫндѹсе гѹра, ши ажѹнгѫнд мишкарѣ лимбей, пѫрциле челе тарй динцилор се сѹпѹн, кѹ акѫрора пѹтѣре, ажѹтѫнд ши пѹтерѣ фѫлчїй дин жос, се сфарѫмѫ. Динцїй тѫеторй пѫрциле челе марй, каре нѹле пѹтем ꙟтреџй ꙟ гѹрѫ кѹпринде, ле рѹмп мѹшкѫнд, ши ле тае каши форфечиле. Чей кѫнеџй динцй чѣле май жилаве пѫрцй ле рѹмп; їарѫ мѫсалеле, авѫнд май маре пѹтѣре, челе май тарй пѫрцй ле сфарѫмѫ. Прин местекаре мѫнкѫриле се унеск кѹ мѹлте фелюрй де умезалѫ аша, кѫт мѫнкарѣ ꙟ гѹрѫ ꙟкѫ фїинд дин о парте се мѹтѫ ꙟ матерїа органїсмѹлѹй. Чѣ де кѫпетенїе умезалѫ, спре местекаре де липсѫ, есте скипитѹл саѹ балеле (saliva) карѣ ꙟ Гѫлчиле балелор

 (glan-

(glandulae salivales) се стоарчѣ. Ачестѣ гѫлчий сѫнт кѹ нѹмѫрѹл шасе, трей де опарте, ши трей де алта пре лѫнгъ фалка дин жос ашъзате, аша, ка сѹб местекаре прин вечинеле пърций съ се апѣсе, ши се стоаркъ балеле ѧ гѹръ. Балеле сѫнт о умезѣлъ клеїосъ, дин апъ, мѹк, ши дин мѹлте фелюрй де саре компѹсе, ꙋ каре ши афаръ де местекаре ѧжѹгат се сторк, ши фъръ ничй о симцире ле ѧгицим. Се сторк балеле ѧ 24. де часѹрй пънъ ла 1. ₶. Сѫнт ши алте причиний, каре ацицѫнд гѫлчеле балелор, сторк май мѹлте, аша сѫнт дорѹл мѫнкърїй, Грѣца, саѹ възѫнд пре алтѹл чева акрѹ мѫнкѫнд ш. а. т. Ѧ мѫнїе, ши ѧ тѹрбаре аша се мѹтъ балеле, кѫт каши венинѹл лѹкръ ѧ ом. Фолосѹл балелор есте спълѫнд, ши моинд мѫнкъриле, ѧсѹширѣ лор чѣ бътрѫнъ а о мѹта, ши аша але асъмъна органисмѹлѹй. Де аичѣ се вѣде урмъриле, каре пот вені прин неместекарѣ мѫнкърилор, прин пердерѣ динцилор, саѹ прин мѹлта върсарѣ балелор. Сѫнт ѧкъ ши алте гѫлчй ѧ гѹръ, каре сторк мѹкѹ ши алте умезале.

§. 48.

Ѧгицирѣ

Челе май сѹбтїле а мѫнкърилор пъртичеле се сорб ѧкъ ѧ гѹръ фїинд, їаръ челе лалте прин

мишкаре мушкилор спре ачест скоп фъкуций, се мънъ ъфолкуц. Ачаста функціе се нумеще ъгицире (deglutitio) Органеле ъгицирій сънт 1. лимба (lingva) каре прин мушкій съй есте фоарте мишкътоаре, че май латъ а лимбей дескріере себа да ла сенсу густатулуй.

2. Черюл Гурей моале Аиче касъ авем май бунъ куноштіинцъ деспре челе чесе афлъ ъ големуне гурей, требуе дескріат тот черюл гурій. Черюл гурей (Palatum) есте парте гурей дин сус, каре ъчепе дела динцій дъсупра, ши се гатъ ла лимбуруш. Се ъпарте ъчерюл гурей таре (Palatum durum) ши ъчерюл гурей моале (Palatum molle) Черюл гурей таре есте фъкут дин доаъ оасе а фълчій дин сус, каре сънт акоперите ку о пеле гроасъ плинъ де крецури; ла сфършитул ачестор оасе се слобоаде о пеле кърноасъ, плинъ де гълчи микутеле, каре ътре нъриле дин апой, ши ътре гуръ ъ големуне фълчилор спънзуръ, ши се нумеще черюл гурей моале, сау пънза черюлуй гурей (velum pendulum). Ачаста пънзъ ъ тоатъ парте фаче доаъ аркури, динтръ каре челе динаинте май мичи, ши май суптцири, се гатъ ъ лимбъ, іаръ челе доаъ динапой май мари, се га-

тъ ꙟ ꙟгицитоаре; ꙟмижлокѹл аркѹрилор челор марй се слобоаде Лимбѹрѹшѹ. (uvula) ꙟ фїещекаре парте ꙟтре аркѹриле челе марй, ши ꙟтре челе мичй сѫнт ашъꙁате доаъ гѫлчй, каре дела форма са се нѹмеск мїгдале (tonsilae) ачесте гѫлчй де мѹлте орй се ꙟфлъкърѣꙁе, ши ле ꙁичем атѹнчй Аѹтѹрой (angina).

3. Агицитоаре (pharynx) есте ун сак кърнос ꙟ форма унѹй толчерю; ꙟ ачеста сак се унеск органеле ръсѹфлърей, рѫнїрей, Гѹстатѹлѹй, миросѹлѹй, ши а аѹꙁѹлѹй. Се ꙟпарте ꙟ парте, дин сѹс, саѹ анасѹлѹй (pars nasalis) ꙟ каре нъриле динапой, ши цевиле лѹй Еустахїе; ꙟ парте дин мижлок саѹ а Гѹрей (oralis) ꙟ каре тречере фълчилор (isthmus faucium) каре се ꙁиче уша фълчилор; ши ꙟ парте дин жос, саѹ а Гѫтѹлѹй (laryngea) ꙟ каре гѫтѹ, ши цъвїа мѫнкърїй, се дескиде.

4. Цъвїа мѫнкърїй (oesophagus). Маинаинте де че вом кѹноаще ачеста орган; требѹе кѹноскѹт Каналѹл Нѹтрецѹлѹй. Ачеста канал е цевїа ачеа, каре ꙟчепе ꙟ гѹръ, ши се гатъ ꙟ кѹр. Кѹпринде ꙟсине цевїа мѫнкърїй, фолкѹцѹ, ши мацеле. Аша даръ цевїа мѫнкърїй есте о парте а каналѹлѹй нѹтрецѹлѹй, каре ꙟчепе ꙟ гѹръ, ши се гатъ ꙟ фолкѹц.

Везѫнд органеле ꙟгицирей съ ведем кȣм се фаче ачаста: ла ꙟгицирѣ мѫнкърилор трей клипеле сѫнт де липсъ 1. Бȣкътȣра дин гȣръ мерџе ꙟ ꙟгицитоаре. 2. Седъ цевей мѫнкърiй. 3. Се мѫнъ ꙟ фолкȣц.

Клипѣла 1. аша се фаче. ꙟкизинд гȣра, ши стътѫнд де а местека, лимба ꙟмижлок се голѣще, ши прин лȣкрарѣ мȣшкилор рѫдикѫндȣсъ, мѫнъ бȣкътȣра ꙟ трѣчерѣ фълчилор; ачаста акȣма прин пȣтѣрѣ мȣшкилор се лъцеще, ши ꙟкиде нърилe де напой (каре се дескид ꙟ гȣръ), ши аша бȣкътȣра фiинд опритъ а ꙟтра ꙟ нърй, мерџе ꙟ ꙟгицитоаре. Клипѣла 2. лȣкрѫнд акȣма мȣшкiй (спре ачест скоп фъкȣцй), ши рѫдъчина лимбей, трѣчерѣ фълчилор се стринџе, ꙟгицитоарѣ, прин лȣкрарѣ мȣшкилор кътръ черюл гȣрей моале апъсатъ фiинд, ꙟ киде нърилe дин напой, ши лъциндȣсъ, примеще бȣкътȣра. Сȣб ачаста Клипѣлъ Гѫтȣл, кȣ осȣл лимбей се рѫдикъ, федеȣл Гѫтȣлȣй се ꙟ киде, ши аша опреще ꙟтрарѣ бȣкътȣрей ꙟ веригатъ, ачестѣ тоате фъкѫндȣсе, бȣкътȣра се слобоаде ꙟ цевiа мѫнкърй. Дин мiгдале мȣлт мȣк се стоарче ꙟтрȣ ачаста клипѣлъ, каре мȣк удъ бȣкътȣра, ши фаче ка съ лȣнече май ушор, фiинд къ

се

се опреще аича оцѫрѫ рѫсȣфларѣ. 3. Клипѣлѫ. Бȣкѫтȣра дин цевїа мѫнкѫрїй прин стрѫнџерѣ, ши слобозирѣ ачестїа се мѫнѫ ꙟ фолкȣц. Ашиждерѣ ши вентȣра се ꙟ гите, ꙟсѫ май ушор, ши май юте. — Де аичй се веде кȣм кѫ мѫнкарѣ шй вентȣра нȣ дин а са греотате се дȣче ꙟ фолкȣц, чи прин лȣкрарѣ мȣшкилор, ши а органелор спре ачест скоп фѫкȣте. Ачаста ведем, ши ꙟ оаменїй, карїй стѫтѫнд ꙟкрещет аȣ ꙟвѫцат се ꙟгитѫ, ашишдерѣ, ши ꙟ добитоаче.

КАПȢЛ II.

Деспре рѫжнирѣ Нȣтрецȣлȣй.

§. 39.

Хїмїфїкацїа.

Нȣтрецȣл ꙟ фолкȣц адȣс, прин ачестȣа пȣтере се мȣтѫ ꙟтрȣ о матерїе писатȣлȣй, саȣ скробȣлȣй асеменѣ, ши се нȣмеще Хїмȣ (Chymus), їарѫ фȣнкцїа ачаста се кїамѫ Хїмїфїка-

кацїа (chymificatio) саȣ префачерѣ хїмȣлȣй. Ѡрганȣл хїмїфїкацїй єсте фолкȣцȣ. — Фоакȣцȣ (ventriculus) саȣ стомахȣ (Бȣрфа ꙟ добитоаче, рѫнѕа ꙟ пасерй) єсте партѣ чѣ май латъ ꙟ каналȣл нȣтрецȣлȣй ꙟ форма унȣй сак ꙟ цинȣтȣл дин сȣс а фоалелȣй ашеѕат. Дескилиним ꙟтрѫнсȣл (кѫнд єсте гол) фаца де наинте, ши фаца де напой; аркȣл дѣсȣпра, ши аркȣл де дин жос. Їаръ де се умпле, атȣнчѣ мȣтъ поѕїцїа са, фаца де наинте се фаче дин сȣс, ши чѣ де напой се фаче дин жос, їар аркȣриле нȣ се въд. Ꙟкъ май дескилиним ꙟ трѫнсȣл доаъ вȣторй, уна дин сȣс, (ꙟ карѣ цевїа мѫнкърїй), ши алта дин жос, (ꙟ карѣ мацȣл се унѣще кȣ дѫнсȣл). Ла тоатъ гаȣра ꙟ фолкȣц єсте ун пѣтек, каре ꙟкиѕѫндȣсъ опрѣще єширѣ мѫнкърїй дин трѫнсȣл. Єсте фолкȣцȣ кȣ тот каналȣ нȣтрецȣлȣй, дин фїбре кърноасе, ши дин трей мембране компȣс, се лѣгъ де пърциле вечине прин васе, ши прин нервй. Ꙟфолкȣц се афлъ о матерїе апътоасъ, карѣ дин валеле ꙟгиците, дин мȣкȣ цевїй мѫнкърїй, ши дин ѕѫрȣ, каре ꙟл стоарче фолкȣцȣ се наще, ши се нȣмеще Сȣкȣл гастрїкȣ (succus gastricus) саȣ сȣкȣл фолкȣцȣлȣй.

§. 40.

§. 40.

Дȣпъ че се ѹмпле фолкȣцȣ, прекȣм вѫӡѫрѫм, ꙟшй мȣтъ фігȣра, ши позіціа са, ши апасъ вечинеле пѫрцй, май вѫртос сплина, ши пѣлѣ фоалелȣй, пентрȣ ачѣа, кѫнд не сътȣрѫм май греȣ ръсȣфлѫм. Трекѫнд фоамѣ, се наще ꙟ ной симцирѣ саціȣлȣй, карѣ симцире, де се ва ѹмплѣ фоарте таре фолкȣцȣ, єсте кам неплъкȣтъ, ши несȣферитъ, ва нȣ де пȣцине орй адȣче о фрѫнџере а пȣтерилор, о грѣцъ, хъргъирй, ва ши върсаре. Мѫнкъриле се цин ꙟ фолкȣц, ка се нȣ мѣргъ пѫнъ ла тимпȣл сѫȣ ꙟ маце, прин петечелеле май сȣс нȣмите. Дȣпъ че се ѹмпле фолкȣцȣ, се стринџе ꙟ мижлок, ши се ꙟпарте ꙟ доаъ пѫрцй, ꙟ партѣ дрѣптъ мѫнкарѣ, їаръ ꙟ чѣ стѫнгъ бѣȣтȣра мѣрџе. Дин пѫрциле пикȣрътоаре мȣлте се сорб ꙟ ꙟсȣшй фолкȣцȣ сȣб рѫнире, чѣлелалте саȣ се мȣтъ ꙟ хїмȣ, саȣ нȣмай се мѣстекъ кȣ дѫнсȣл, (ꙟцелег пѫрцй пикȣрътоаре) чѣле май тарй пѫрцй май мȣлт стаȣ ꙟ фолкȣц, ва ѹнеле ничй нȣ се пот рѫни, чи стѫнд лȣнг тимп ꙟ трѫнсȣл, адȣк мȣлте боале, аша сѫнт сочичиле, аша ꙟ пѫнѣ, карѣ нȣ є доспитъ, се фаче пре лѫнгъ коажа дин жос ла меӡй о дȣнгъ, карѣ є фоарте примеждїоасъ де се ва мѫн-

ка.

ка. Ꙟтрꙋ тот челе пикꙋрътоаре пърцій ꙟ ½ де час, їаръ челе тарій дела 2. пънъ ла 8. часꙋрій; аша даръ ꙟ 8. часꙋрій се дꙋк тоате дин фолкꙋц ꙟ маце.

Кꙋм се фаче рѫжнирѣ, бине ꙟкъ нꙋщим. Ѧжꙋторюл ей есте: 1. Сꙋкꙋ гастрїкꙋ, каре топѣще мѫнкъриле, ши ле асеменѣѕъ органисмꙋлꙋй. — Ꙟсъ сѫнт уnеле матерїй, каре нꙋсе пот прин сꙋкꙋл ачеста топи, аша сѫнт: пѣлѣ анїмалъ, (соричеле) а легꙋмилор, ши а поамелор, мꙋлте съмѫнце, ши алтеле, каре аша пре кꙋм лѣм ꙟгицит, ле ципъм пре динапой афаръ. — Ꙟсъ нꙋ де мꙋлте орій петриле, саꙋ ферꙋ ꙟгицит, топѣще ачеста сꙋк, май вѫртос ꙟ тꙋтке, ꙟ каре нꙋчиле ꙟтрецій ꙟгицитe, саꙋ кꙋюрій де фер, ле ѕдробеще, ши ле топѣще. 2. мишкарѣ фолкꙋцꙋлꙋй, карѣ е де доаъ фѣлꙋрій, уна актївъ, саꙋ лꙋкрътоаре, карѣ се фаче прин стрѫнцерѣ; ши слобоѕирѣ фїврелор кърноасе а фолкꙋцꙋлꙋй дин сꙋс ꙟ жос; ши дин жос ꙟ сꙋс. Ѧчестѣ стрѫнцерій а фолкꙋцꙋлꙋй аша сѫнт де пꙋтернiче, кѫт челе май мичій трꙋпꙋрій ꙟ фолкꙋц кꙋпринсе, кꙋм сѫнт перїй, ачиле ш. а. ле скоате афаръ. Фолосꙋл ачестїй мишкърій есте а цинѣ, а фрѫмѫнта мѫнкъриле, ши але дꙋче ꙟ маце.

Ѧл-

Ѧлта мишкаре єсте пасївъ, саȣ пътимитоаре, карѣ се наще прин тѣскȣл фоалелȣй. Ѧшиждерѣ, ши мишкарѣ атот трȣпȣл кȣ самъ, мȣлт адȣче спре рѫжнире, пентрȣ ачѣа ꙟ сомн, ши ла одихнъ май мереȣ се рѫжнеск мѫнкъриле. 3. Ѧерȣл каре їаръ де доаъ фелюрй се афлъ ꙟ фолкȣц, ȣнȣл аѳмосферик, їаръ алтȣл дин мѫнкърй нъскȣт. 4. Кълдȣра, карѣ ꙟ партѣ фолкȣцȣлȣй сȣб рѫжнире тот дѣȣна є май маре декѫт ꙟ алте пърцй, пентрȣ май марѣ мȣлциме де сѫнџе, че се адȣче атȣнчѣ ꙟ фолкȣц. 5. Пȣтѣрѣ нервилор, кърїа тот челалалт ажȣторю а рѫжнирїй єсте сȣпȣс, ачаста не аратъ ꙟцелѣџерѣ фолкȣцȣлȣй кȣ пърциле челе лалте а трȣпȣлȣй, слъбичюнѣ челора лалте фȣнкцїй сȣб рѫжнире, ȣрмъриле венинȣлȣй, ши єксперементȣриле кȣ каре саȣ арътат, къ дѣкъ се тае нервїй, карїй мерг ла фолкȣц, стъ хїмїфїкацїа. — Кȣ ачаста ажȣторю мереȣ, мереȣ се мȣтъ мѫнкъриле ꙟсъ аша, ка мȣтарѣ съ ꙟчѣпъ лѫнгъ пърецїй фолкȣцȣлȣй, ши се мѣргъ кътръ мижлок пѫнъ че тоатъ мѫнкарѣ се мȣтъ ꙟ хїмȣ. Ѧша фъкȣт хїмȣ слобозиндȣсе, ши дескизѫндȣсе лимбȣрȣшȣл, саȣ петечелȣл, каре акоапере гаȣра фолкȣцȣлȣй дин жос, мѣрџе ꙟ мацȣл де доаъспре-

зѣче

зѣчедѣцете, уна кꙋ пърциле чѣле пикꙋрътоаре, каре ꙟ фолкꙋц аꙋ ръмас несорбите. Сꙋб тоатъ ачастъ лꙋкраре а хїмꙋлꙋй оменїй сънътошй ничй о симцїре стръинъ нꙋ пъцеск, їаръ чей слабй нещїе неплъчерй ꙟ форма фригꙋрилор симцеск. Нꙋ даꙋ тоате матерїиле хїмꙋ, чи нꙋмай чѣле пластиче. Беꙋтꙋра аша даръ ꙟтрꙋ тот фоарте пꙋцин хїмꙋ дъ. Дин ачаста, апа, ши ръкїа ничй ун пик.

§. 41.

Се ꙟтѫмплъ кѫте одатъ, де мѫнкъриле нꙋ се дꙋк ꙟ маце дин фолкꙋц, чи прин цевїа мѫнкърїй напой ꙟ гꙋръ се ꙟторк, Вомитꙋ. (vomitus) ачаста ꙟтоарчере а мѫнкърилор макър къ нꙋ се цине де сънътате, тотꙋшй де сине нꙋ се поате нꙋми бетешꙋг, омꙋл фъръ бое, ши май мꙋлт ꙟ бетешꙋг боаме, ꙟсъ де мꙋлте орй вомирѣ є фоарте лесне п. є. ꙟ прꙋнкꙋцй сꙋгъторй. Алцй оменй лесне, їаръ алцй фоарте греꙋ, ши прин мꙋлте кинꙋрй кꙋпиншй вом; се поате вомирѣ ацица прин мꙋлте причинй аша сѫнт: къꙋтарѣ ла чева скърбос, саꙋ ꙟкипꙋирѣ лор, гъдъларѣ ꙟгицитоарїй, ꙟбѫртирѣ, уцꙋларѣ, ши алтеле. Де вомат се цине, ши Рѫкнирѣ (ructus) саꙋ єширѣ аерꙋлꙋй дин маце кꙋ абꙋриле мѫнкърилор ꙟ

грео-

греонат. Наинте де че ꙟчепе вомирѣ не їа о грѣцъ, карѣ є апетитȣлȣй ꙟ контръ, (ꙟсъ нȣ тот дѣȣна дȣпъ грѣцъ вомъм) дȣпъ ачеа се наще ꙟ ной о гроазъ, пълирѣ пелей, микшорарѣ пȣлсȣлȣй, фригȣ мѫнилор, ши пичоарелор, апȣнерѣ пȣтерилор, кȣрџерѣ балелор, стринџерѣ фолкȣцȣлȣй, їаръ май пре ȣрмъ сȣб скрѣмере маре, ши рѫгнире, мѫнкарѣ прин гȣра къскатъ, де мȣлте ори, ши прин нъри есе афаръ.

§. 42.

ꙟтре тоате мȣтъриле, каре ле пъцеск мѫнкъриле, ꙟ каналȣ нȣтрецȣлȣй, рѫгнирѣ ꙟтѫюл лок кȣпринде. Прин ачаста се фаче, ка мѫнкъриле ꙟсȣшириле сале челе бътрѫне съ ле цѫпе, ши алте ной съ ꙟвѣче, кȣ каре органїсмȣлȣй съ се поатъ май ушор асемъна. Маре даръ есте вредничїа рѫгнирїй ꙟ хїмїфїкацїе, Ѳѫнџерниме, нȣтрире, ши ꙟ стоарчере, ба фїинд къ органїсацїа, ши пȣрчедерѣ вїецїй сѫнт кȣ маре легътȣръ ла олалтъ уните, тоате фȣнкцїиле трȣпȣлȣй май мȣлт, сау май пȣцин дела кондїцїа фолкȣцȣлȣй атѫрнъ. Яичѣ ꙟкъ мȣлт адȣче ꙟцелѣџерѣ фолкȣцȣлȣй кȣ пърциле челе лалте аша, ка челе май де парте органе вътъмъриле фолкȣцȣлȣй се сѫм-

цѣ-

цѣскъ. Де унде се вѣде къть вредничїе аре фолкуцу, прекум ꙟтру сънътате, аша ши ꙟ бетешуг.

§. 43.

Хїлїфїкацїа.

Мънкъриле ꙟ фолкуц прин пutѣрѣ ачестуа се мутъ ꙟ хїм, каре мѣрџе ꙟ маце, унде ку тотул се мутъ. Партѣ луй нутрѣцъ се деспърцѣще де кътръ чѣ ненутрѣцъ; чѣ дин тѧю ку чѣле лалте умезълй се унѣще, ши се поартъ ꙟ чѣле дин лонтру ал Органїсмулуй; їаръ чѣ де пре урмъ прин тоатъ ꙟковърличирѣ мацелор умблѫнд, мереу мереу пѣрде матерїа чѣ нутрѣцъ, че ꙟкъ пuцинъ се афлъ ꙟ трѫнса, пънъ че немик дин дѫнса авѫнд, се скоате афаръ ꙟ форма иматулуй. Ꙟчаста а доа мутаре амънкърилор се нумѣще Хїлїфїкацїа (Chylificatio) їаръ матерїа че се наще се кїамъ хїлу. (Chylus) Органеле хїлїфїкацїй сѫнт мацул субцире, фикатул, гѫлка фолкуцулуй, ши сплина.

1. Мацул субцире (intestinum tenue) суб нумеле мацелор се ꙟцелеџе ачеѧ партѣ ꙟ каналул нутрецулуй, карѣ дела фолкуц ꙟчепе, ши се гатъ ꙟ кур. Мацеле унеле сѫнт субцирй, їаръ алтеле гроасе, ꙟсъ ну сѫнт деспър-

спърците де оалалтъ, чи нꙋмай ꙟ лъꙋнтрꙋ пꙋне марџинѣ ꙟтре мацꙋл чел сꙋбцире, ши ꙟтре чел грос ун петечел ꙟ форма лимбꙋрꙋшꙋлꙋй. Ꙗича нꙋмай де мацꙋл сꙋбцире се ва ворби. — Мацꙋл сꙋбцире се ꙟ парте ꙟ трей пърцй. Партѣ дин тѫю се нꙋмѣще Мацꙋл де дойспрезечедеџете (intestinum duodenum) аре нꙋме дела лꙋнџимѣ са, ꙟчѣпе ꙟ фолкꙋц, ши се сфѫршеще ꙟ мацꙋл ажꙋн; ꙟ мижлокꙋл лꙋй кꙋпринде дꙋктꙋл сторкъторю а фикатꙋлꙋй, ши а гѫлчїй фолкꙋцꙋлꙋй; ꙟ фаца дин лонтрꙋ аре мꙋлте петечеле, ши крецꙋрй, кꙋ каре соарбе хїлꙋ.

2. Мацꙋл ажꙋн (Iejunum) аре нꙋме дела голирѣ са, пентрꙋ къ дꙋпъ моарте май мꙋлт гол, ка ши кѫнд тот ар ашꙋна, се гъсеще. Ꙟчѣпе ꙟ мацꙋл де дойспрезечедеџете, ши се сфѫршеще ꙟ мацꙋл крецй. Петече, ши крецꙋрй ꙟ партѣ дин лонтрꙋ аре май пꙋцине декѫт чел дин тѫю.

3. Мацꙋл крецй (Ileum) ꙟчѣпе ꙟ мацꙋл ажꙋн, ши се сфѫршеще ꙟ мацꙋл грос. Петече, ши крецꙋрй аре май пꙋцине декѫт мацꙋ ажꙋн. Мацеле сѫнт компꙋсе, ка ши фолкꙋцꙋ дин фїбре кърноасе, ши дин трей мембране. Се гъсеск ꙟ маце ꙟкъ нище гѫлкꙋце, каре сторк мꙋкꙋ, ши удъ мацеле (везй май сꙋс мембранеле

мꙋ-

мѹкоасе) Мацеле аѹ артерїй, вѫни, васеле лаптелѹй, ши нервїй, ꙟ маце се стоарче о умезалъ, каре се нѹмѣще сѹкѹл ентерїкѹ (succus entericus) саѹ сѹкѹл мацелор. Мацеле, ши тоате пърциле, саѹ органеле фоалелѹй се ꙟбракъ кѹ о мембранъ сѹбцире лѹнекоасъ, каре се нѹмеще пънѹша (peritonaeum) Ачаста пънѹшъ, каре ꙟбракъ тоате органеле фоалелѹй, ши ле ꙟвълеще ка ꙟтрѹн сак, есте плинъ де васе, ши де нервй. Фолосѹл ей есте а пъзи органеле, їаръ май вѫртос мацеле се нѹ се сѹрѹпе.

Сѹб ачаста мембранъ есте алта май гроасъ плинъ де унтѹръ, ши се нѹмѣще дела форма са мрѣжа (epiploe) есте плинъ де васе, ши де нервй. Фолосѹл ей есте а пъзи, ши а ꙟкълзи мацеле.

Мацеле се лѣгъ ла олалтъ прин о мембранъ гроасъ плинъ де унтѹръ, васе, нервй, ши гѫлчй, ши се нѹмѣще Бизъръѹ (mesenterium) фолосѹл лѹй есте а цинѣ мацеле ла локѹл сѣѹ, ши а фаче дрѹм васелор пѹртътоаре де хїл.

II. Фикатѹ (hepar) есте ашезат ꙟ партѣ дирѣптъ сѹб пѣлѣ фоалелѹй, де каре е ши легат, кѹпринде тоатъ слъбина дрѣптъ, цинѹ-

нȣтȣл фоалелȣй дин сȣс, ши о парте дин слъбина стѫнгъ. Дескилиним ꙟ трѫнсȣл о фацъ дин сȣс, ши уна дин жос, ꙟ каре прин доаъ врѣзде лȣнџй (уна дирѣптъ, кȣпринде ꙟсине бешика фѣрей, ши вѫна гоалъ; алта стѫнгъ, кȣпринде ꙟ сине вѫна бȣрикȣлȣй ꙟ фът, каре дȣпъ наштере се мȣтъ ꙟ легътȣра фикатȣлȣй; ши дȣктȣл вѫнос) ши уна костишъ, (поарта фикатȣлȣй) се ꙟпарте ꙟ патрȣ дъравȣрй, адекъ: ꙟчел дрепт, стѫнг, пътрат, ши ꙟ дъравȣл лȣй Ѻпігелї. Тоатъ сȣбщанціа фикатȣлȣй се кȣпринде дин артерій, вѫнй васеле лаптелȣй, їаръ май мȣлт, дин васеле фѣрій, каре васе есе дин сȣбщанціа фикатȣлȣй, ка ши фіреле де сȣбцирй, ши стрингѫндȣсе ла олалтъ фак доаъ каналȣрй марй, каре униндȣсе ꙟ поарта фикатȣлȣй фак Дȣктȣл фикатȣлȣй. (ductus hepaticus) ачеста слобозинд Дȣктȣл фѣрій (ductus cysticus) (каре умфлъндȣсе фаче бешика фѣрій) мѣрџе ꙟ дȣктȣл холедохȣ (ductus choledochus), се наште дар ачеста дȣкт дин дȣктȣл фикатȣлȣй, ши дин дȣктȣл фѣрій ла олалтъ унинцй, ши ꙟтръ ꙟ мацȣл де дойспрезечедѣџете, фолосȣл ачестор дȣктȣрй есте: фѣре ꙟ фикат фъкатъ а о пȣрта ꙟ бешика фѣрій (дȣк-

тȣл

тꙋл фѐрїй) їарѫ сꙋб рѫжниpе прекꙋм дин бешика фѐрїй, аша ши дин фикат а ѻ стоарче ѧ мацꙋл де дойспрезечедецете. (дꙋктꙋл холедохꙋ).

Бешика фѐрїй (cystis fellea) ѥсте ѧ парте дин жос а фикатꙋлꙋй ашезатѫ, аре форма унеи парѫ тꙋртите. Фолосꙋл ѥй ѥсте фѐрѣ ѧ фикат стоарсѫ, а ѻ сприжини, ши а ѻ ѧгроша, їарѫ сꙋб рѫжниpе а ѻ стоарче прин дрꙋмꙋл сѫꙋ, ѧ мацꙋл де дойспрезечедецете.

Фѐрѣ (bilis) ѥсте ѻ умезалѫ верде, каи галбѫнѫ, аре мирос неплѫкꙋт, ѥсте амарѫ, ѧ аер пꙋтрезеще, ши фоарте греꙋ пꙋте. Фолосꙋл ѥй ѥсте а ажꙋта хїлїфїкацїа, ши ѥсте ажꙋторюл чел де кепетенїе ачестїа. Фѐрѣ чѣ дин фикат стоарсѫ ѥсте май сꙋбцире, декѫт чѣ дин бешика фѐрїй. Пѫрциле фѐрїй сѫнт: Ѧпѫ, Ѧлбꙋш, рѫшинѫ, ши мꙋлте фелюрй де саре. — Фѐрѣ се стоарче ѧ фикат, ши се наще дин сѫнџеле вѫнїй порцїй. Мꙋлцимѣ ѥй ѥсте килинѫ ѧтрꙋ дескилинирѣ пꙋтерилор, каре фикатꙋл май пꙋцин, саꙋ май мꙋлт аџице. Ѧтрꙋ тот ѧ 24. де часꙋрй пѫнѫ ла 48. де лоцй се стоарче. Ѧфарѫ де тимпꙋл рѫжнирїй май марѣ а фѐрїй парте се стоарче ѧ бешика фѐрїй, ѧсѫ ши ѧ мацꙋл де доаѫспрезечедецете, чи фоарте

те пУцинъ, їаръ сУб ръжниреѣ май мареѣ парте се стоарче ꙟ мацУл ачела. Стоарчереѣ фереїй прин тоате пУтериле, кареѣ фикатУл аците, се мърѣще. Ꙟсъ де вор фи ачестѣ ацицъри фоарте марй, кУ тот се опреще. ПУтериле, кареѣ ацице фикатУл, сѫнт кълдУра, аерУл рѫУ, мѫнкърй анїмале грасе; бѣУтУрй юцй, мироситоре, лѣнѣ, ш. а. се микшореѣзъ стоарчереѣ фереїй при аер бУн, фриг, мѫнкърй легУмоасе, беУтУрй акре, мишкареѣ трУпУлУй; ш. а. Стоарчереѣ фереїй ꙟкъ ажУтъ рѫсУфлареѣ, стоарчереѣ пишатУлУй, ши ꙟбУримеѣ пѣлей. Петриле, кареѣ се афлъ ꙟной, се наск дин ферѣ ꙟ рѫрУнкй, ши се сторк ꙟ бешика пишатУлУй. ФикатУл нУ нУмай а стоарче ферѣ, чи ши а ажУта асемънареѣ мѫнкърилор ꙟ органїсмУ, есте фъкУт. Легътура ꙟтре фикат, ши ꙟтре фУнкцїиле сУфлетУлУй есте маре, аша мѫнїа, спайма, урѫтУл фоарте ацице фикатУл, ашиждереѣ боала фикатУлУй адУче ꙟтУнечимеѣ минцїй, мѫнїе, ꙟтристаре, ка де мУлте орй, ши деснъдъждУире, прекУм ведем ꙟчей кУ шУе.

III. Глѫнка фолкУцУлУй (Pancreas) есте ашеѕатъ лѫнгъ фолкУц, ши дела сплинъ пънъ ла мацУл де дойспреѕечедецете (ꙟ кареѣ ꙟтръ) се ꙟтинде, аре фїгУра уней лимбй кѫнещй.

нещий. Ачаста гѫлкъ маре є компȣсѣ дин май мȣлте мичй, каре сторк нещѣ ȣмеѕалъ балелор кȣ тот асеменѣ, ши се нȣмеще Сȣкȣл Панкреатїкȣ, (succus pancreaticus) саȣ сȣкȣл гѫлчїй фолкȣцȣлȣй, ачеста сȣк се стоарче ꙟ мацȣл де дойспреѕѣчедеџете прин дȣктȣл панкреатїкȣ (ductus pancreaticus) адекъ прин ун канал, каре прин мижлокȣ ачестїй гѫлчй трекѫнд, ꙟтръ ꙟ мацȣл де дойспреѕечедеџете. Спре фачерѣ хїлȣлȣй ачест сȣк мȣлт адȣче, ши се стоарче ꙟ 24. де часȣрй пѫнъ ла 18. лоцй.

IV. Сплина (Splen) єсте ꙟ слъбина стѫнгъ ашеѕатъ лѫнгъ фолкȣц. Ши єсте аша орган, каре нȣ нȣмай ꙟ килинй оамей, чи ши ꙟ ун ом ꙟсȣшй, ꙟтрȣ дескилинирѣ тимпȣлȣй, аре килинъ мъриме, ши фїгȣръ. Аре мȣлте васе, ши нервй. Сȣбщанцїа єй се асеменѣѕъ кȣ сѫнџеле чел ꙟтегат. Фȣнкцїа сплиней ꙟкъ є некȣноскȣтъ. Єксперїментȣриле кȣ анїмале фъкȣте, ꙟ каре саȣ скос сплина, ачестѣ семне не аратъ: ȣнеле анїмале аȣ тръит ши фъръ сплинъ, ꙟсъ фикатȣл саȣ ȣнфлат ꙟтрѫнселе, фѣрѣ саȣ ꙟгрошат, ши аȣ фост май амаръ; алтеле саȣ пишат май де мȣлте орй; ȣнеле аȣ фост сомнȣроасе, ши аȣ

мѫнкат май мȣлт; алтеле ничй о мȣтаре нȣ аȣ пътимит; мȣлте аȣ перит. Тоате ачесте семне ꙟтрȣ унȣл кълѣсе, фолосȣл сплиней ведем а фи пȣс ꙟ ачеѧ, касъ ажȣте хїлїфїкацїа, ши асемънарѣ. Ꙟчестѣ сѫнт органеле хїлїфїкацїй, се ведем даръ кȣм се наще хїлȣ.

§. 44.

Хїмȣ прин мишкарѣ фолкȣцȣлȣй се адȣче ꙟ мацȣл де дойспрезечедеџете, (ꙟтоарчерѣ лȣй ꙟдъръпт о опрѣще лимбȣрȣшȣл фолкȣцȣлȣй дин жос, каре се ꙟкиде) аича пънъ ла ачела лок, ꙟ каре фѣрѣ, ши сȣкȣ панкреатїкȣ ꙟ ачест мац се варсе (везй май сȣс) нимик нȣ се мȣтъ; ꙟсъ кȣм трече ачела лок, се местекъ кȣ фѣрѣ, ши кȣ сȣкȣ панкреатїкȣ, ши се фаче май галбън, май амар, май пȣцин акрȣ, ши аша мереȣ мереȣ ꙟ о парте албъ, (хїлȣ), ши ꙟ алта май афȣнд колоратъ (ръмъшицеле) се деспърцѣще. Аша фъкȣт хїлȣ, чѣ май маре алȣй парте се соарбе ꙟкъ фїинд ꙟ мацȣл де дойспезечедеџете, їаръ партѣ че аȣ ръмас бине ꙟ мацȣл ажȣн, ши ꙟ мацȣл крец, унде ꙟчет, ꙟчет се соарбе, трекѫнд ръмъшицеле ꙟмацȣл грос. Кȣм партѣ мѫнкърилор нȣтрѣцъ, саȣ хїлȣ се деспарте де партѣ ненȣтрѣцъ саȣ иматȣ, аша прекȣм мȣта-

та-

тарѣ лор ꙟ хїм, нȣ о щим. Ажȣторюл хїлїфїкацїй 1. Єсте мȣкȣ, ши сȣкȣ мацелор сȣбцирй, сȣкȣл панкреатїкȣ, їаръ май вѫртос фѣрѣ. А фи фѣрѣ чѣл де кепетенїе ажȣторю ал хїлїфїкацїй не ꙟвацъ ачесте: (а) Де се ва опри стоарчерѣ фѣрїй, макър прин че причинъ, ши хїлїфїкацїа се опрѣще. (б) де вом местека фѣрѣ кȣ хїмȣ дин анїмале вїй скос, се мȣтъ ꙟ хїл; ꙟсъ кȣм мȣтъ фѣрѣ хїмȣ ꙟ хїл лъсъм непоцилор а хотърѫ. 2. Мишкарѣ мацȣлȣй сȣбцире, карѣ єсте де доаъ фелȣрй, актївъ прин фїбреле кърноасе а мацелор фъкȣтъ, ши пасївъ прин тѣскȣл фоалелȣй нъскȣтъ. 3. Аерȣл, каре се афлъ ꙟ маце. 4. Пȣтерѣ, ши актївїтатѣ нервїлор. — Аша нъскȣт хїлȣ єсте о матерїе албъ, съратъ, асеменѣ сѫнцелȣй дела каре нȣмай прин колоаре, ꙟтегаре, ши май марѣ мȣлцимѣ апей се дескилинеще. Єсте компȣс прекȣм ши сѫнцеле дин глобȣрй, ши дин зър, глобȣриле ꙟ аерȣл аѡмосферїк рошеск, ши се мȣтъ ꙟ плъчинтъ. Хїлȣ єсте килин, ꙟтрȣ дескилинирѣ пърцилор ꙟ каре се афлъ, ши ꙟтрȣ дескилинирѣ мѫнкърилор, дин каре дȣче ꙟчепȣтȣл, ши се поате нȣми сѫнџе алб.

§. 10.

Деспре фꙋнкціа мацꙋлꙋй грос.

Рꙟмꙟшицеле мацꙋлꙋй сꙋбцире се даꙋ мацꙋлꙋй грос; акꙟрꙋа фꙋнкціе есте а фрꙟмꙟнта ачестѣ пꙟрцй, а стоарче дин трꙟнсꙟле хілꙋ чел май рꙟмас, пре ачеста ал соарбе, іарꙟ рꙟмꙟшицеле, фꙟрꙟ ничй о трѣбꙟ фіинд, але скоате афарꙟ.

Мацꙋл грос, каре пре чел сꙋбцире ꙟсине кꙋпринде, ши ꙟл ꙟчинџе ка кꙋ о кꙋнꙋнꙟ, есте май скꙋрт декꙟт чел сꙋбцире, ꙟсꙟ май ларг. Се ꙟпꙟрцеще прекꙋм чел сꙋбцире ꙟтрей пꙟрцй: ꙟ мацꙋл орб, ꙟ мацꙋл колꙟчитꙋлꙋй, ши ꙟ мацꙋл дрепт, саꙋ мацꙋл кꙋрꙋлꙋй.

1. Мацꙋл орб (intestinum coecum) аре нꙋмеле ачеста дела форма са, фіинд кꙟ се сфꙟрщеще кꙋ фꙋнд; каши сакꙋл, саꙋ орб, есте чѣ май скꙋртꙟ, ши чѣ май ларгꙟ парте а мацꙋлꙋй грос. ꙟчепе ꙟ мацꙋл крец, ши се сфꙟрщеще орб. Ꙋнде мацꙋл крецй, мацꙋл орб, ши мацꙋл колꙟчитꙋлꙋй се унеск, дин мембранеле ачестора, се наще ун петек ꙟ форма лимбꙋрꙋшꙋлꙋй, акꙟрꙋіа фолос есте а опри ꙟтоарчерѣ иматꙋлꙋй дин мацꙋл грос ꙟ мацꙋл сꙋбцире, ачеста лимбꙋрꙋш сꙋб бетешꙋгꙋл чей зичем місерере (кꙟкарѣ пре гꙋрꙟ) саꙋ се рꙋмпе

пе, саꙋ се ꙟдꙋплекъ, ши пентрꙋ ачеїа имаꙋл пре гꙋръ еѕъ (мацꙋл орб есте кꙋноскꙋт оаменилор ностри сꙋб нꙋмеле: страйца помпїй)

2. Мацꙋл Колъчитꙋлꙋй (intes. Colon) нꙋме аре дела боала чей зичем колъчитꙋ, пентрꙋ къ ꙟ мацꙋл ачеста се наще, ꙟчепе ашиждере ꙟ мацꙋл крец, ши се сфършеще ꙟ мацꙋл кꙋрꙋлꙋй, есте фоарте ꙟпълтит, акꙋшй се сꙋе, акꙋшй се погоаръ.

3. Мацꙋл кꙋрꙋлꙋй, (intestinum rectum) саꙋ мацꙋл дрепт, ꙟчепе ꙟ мацꙋл колъчитꙋлꙋй, ши мерӂе дрепт ла кꙋр, унде се гатъ кꙋ капът кърнос, ши се зиче ачеста капът Гъоазъ. (anus) Ла сфършитꙋ лꙋй сꙟнт доаъ пърекй де инеле кърноасе, каре ꙟл стринг ши ꙟл десфак; сꙟнт щи ачесте маце плине де крецꙋрй, петече май пꙋцине, ꙟсъ гꙟлчй, каре сторк мꙋкꙋ, фїинд аиче маре липса мꙋкꙋлꙋй пентрꙋ лꙋнекаре иматꙋлꙋй, аꙋ май мꙋлте, декꙟт мацꙋл сꙋпцире, аꙋ ши артерй, вꙟнй, нервй, васеле лаптелꙋй, чи май пꙋцине декꙟт мацꙋл сꙋбцире, фїинд къ ши сорбире е аичй май пꙋцинъ. Съ ведем фꙋнкцїа лор. —

Парте Хїлꙋлꙋй, каре ꙟ мацꙋл сꙋбцире нꙋ саꙋ сорбит, прин мишкаре ачестꙋїа се мꙟнъ ꙟ мацꙋл чел грос дескизꙟндꙋсъ лимбꙋрꙋшꙋл

ма-

мацꙋлꙋй грос. Ѧича се стринџе ꙟ мацꙋл чел орб, дин каре ꙟкизѫндꙋсе лимбꙋрꙋшꙋл мацꙋлꙋй грос, непꙋтѫнд а се ꙟтоарче ꙟ мацꙋл, крец, мерџе ꙟ мацꙋл колъчитꙋлꙋй, ши трече прин тоатъ ꙟковѫрличиреа ачестꙋїа, сꙋб ачеста дрꙋм се деспарте хїлꙋ чел май рѫмас, ши се ꙟгроаше рѫмъшицеле хїлꙋлꙋй, пѫнъ че ла сфършитꙋл мацꙋлꙋй колъчит, кꙋ тотꙋл се мꙋтъ ꙟ имат. Каре дꙋпъ ачеа трече ꙟ мацꙋл кꙋрꙋрꙋлꙋй, унде се стринџе. — Ꙟ мацꙋл грос есте ши аер (бешина) акърꙋїа рѫсърит есте дин мꙋлте причиний.

§. 47.

Иматꙋл, саꙋ кѫкатꙋл омꙋлꙋй сѫнътос, ши крескꙋт аре асъмънаре кꙋ скробꙋл вѫртос, есте галбън кан негрꙋ, пꙋтꙋрос, дꙋлче, ꙟ мацꙋл кꙋрꙋлꙋй нꙋмай прин ꙟтегареа мꙋкꙋлꙋй ла олалтъ стъ липит, ꙟсъ трекѫнд пинтръ инѣлеле кърноасе сꙋб скремере, капътъ форма унꙋй цїлїндрꙋ (кърнацй моале). Пърциле лꙋй сѫнт: апъ, албꙋш, фѣре; мꙋлте фѣлꙋрй де саре, ши алте матерїй нерѫжните, прекꙋм пѣле, съмѫнцъ, съмбꙋрй ш. а. Нꙋ есте ꙟ тоате анїмалеле иматꙋл аша нѣ плъкꙋт. Де ачестеа сѫнт унеле пасърй сѫтарй нꙋмите, а кърора имат ла меселе челе марй есте фоарте плъкꙋт.

Стригѫндꙋсе иматꙋл ꙟ мацꙋл кꙋрꙋлꙋй, кꙋ аса греотате, ши юциме ацицъ мембрана мꙋкоасъ а мацꙋлꙋй ачестꙋїа, ши аша се наще ꙟ ной о симцире, карѣ не траџе спре голирѣ мацꙋлꙋй; ꙟсъ фїинд инелеле мацꙋлꙋй грос бой ноастре сꙋпꙋсе, деспре ачаста ꙟщиинцѫндꙋне, ле стринџем, ши аша иматꙋл, ши бешина ꙟ-трꙋ пꙋцин тимп ле пꙋтем цинѣ, їаръ врѫнд ачесте май департе а опри; саꙋ ꙟвингѫнд пꙋтерѣ инелелор иматꙋ, май вѫртос сꙋбцире фїинд, єсъ фъръ вое, саꙋ ꙟторкѫндꙋсе ꙟна-пой ꙟ мацꙋл колъчитꙋлꙋй, ꙟкꙋерїй примеждї-оасъ дъ прилеж. Се голеще мацꙋл кꙋрꙋлꙋй парте прин стринџерѣ фїбрелор мацꙋлꙋй, пар-те прин апъсарѣ тѣскꙋлꙋй фоалелꙋй. Ꙟдꙋче аичѣ ꙟкъ ажꙋторю мꙋлт о килинъ позїцїе а трꙋпꙋлꙋй; аша ꙟцепенинд, ши аплекѫнд пеп-тꙋл, ши адꙋкѫнд џенꙋнкїй кътръ фоале, сꙋб скремере, карѣ о фачем кꙋ воїа ноа-стръ, се дескид инелеле мацꙋлꙋй, ши єсъ и-матꙋ кꙋ о сѫмцире плъкꙋтъ. Мꙋкꙋл, каре се стоарче ꙟ мацꙋл кꙋрꙋлꙋй, ажꙋтъ мꙋлт миш-карѣ ачестꙋїа; севѫршинд лꙋкрꙋ, се ꙟкид и-нелеле їаръший. Тимпꙋл, ꙟтрꙋ каре сѫнтем сѫ-лиций а голи фоалеле, єсте килин, ꙟтрꙋ дескили-нирѣ мѫнкърилор, темпераментꙋлꙋй, сексꙋлꙋй,

вѫрстей, їарѫ май мꙋлт а ꙟвѫцѫрїй; ꙟтрꙋ тот ла ом крескꙋт, ши сѫнѫтос фоалеле одатѫ ꙟ 24. де часꙋрй се голеще. Мꙋлцимѣ иматꙋлꙋй есте дела 8. пѫнѫ ла 10. лоцй, їарѫ нꙋмай дин легꙋмй дела 16 — 32. де лоцй.

Капꙋл III.

Деспре сорбире, ши асѫмѫнаре

§. 48.

Сорбирѣ Хїлꙋлꙋй.

Аичѣ май наинте де че вой арѫта, кꙋм се фаче сорбирѣ, скꙋрта дескрїере а Сустемей васелор сорбитоаре, саꙋ а васелор лаптелꙋй вой да, ши макѫр кѫ ачесте се цин де васеле сѫнџелꙋй, тотꙋшй пентрꙋ май бꙋна ꙟцелеџере, аичѣ але фи локꙋл ам сокотит. Васеле сорбитоаре (vasa absorbentia) саꙋ а лаптелꙋй се наск дин ꙟсашй сꙋбщанцїа органелор, кꙋ рѫдѫ-

рѫдѫчиний аша де сꙋбцирй, кѫт Окїй ностри неармацй фꙋг, ши нꙋ нꙋмай дин адѫнкꙋл органелор, чи ши дин фецеле лор рѫсѫр, сѫнт ачесте унеле май гроасе, алтеле май сꙋбцирй, унеле май сꙋбцирй декѫт пѫрꙋл, їарѫ алтеле аша кѫт фѫрѫ мїкроскопй нꙋсе вѫд. Кꙋпринд ꙟ сине ачеїа умезалѫ, каре се афлѫ ꙟ органеле, де унде рѫсѫр. Аꙋ тоате пѫрциле трꙋпꙋлꙋй, афарѫ де креерй, мѫдꙋха спинѫри, бꙋлбꙋ окюлꙋй, ши плѫчинта фѫтꙋлꙋй, ачесте васе. Май мꙋлте се афлѫ ꙟ мацеле сꙋбцирй, унде се унеск кꙋ неще гѫлчй мꙋлте, ши мѫрꙋнте, каре гѫлчй се нꙋмеск Гѫлчиле лїмфатїче (glandulae lymphaticae) ачесте гѫлчй кꙋ колоаре, фїгꙋра, ши мѫриме са ꙟ фїешекаре парте а трꙋпꙋлꙋй сѫнт килине, май мꙋлте се афлѫ пре лѫнгѫ мацеле сꙋбцирй, ши пре лѫнгѫ Дꙋктꙋл пептꙋлꙋй де унде фꙋнкцїа лор се аратѫ, сѫнт ачесте гѫлчй плине де нервй, де вѫнй, ши де артерїй. Васеле лаптелꙋй, май наинте де че ꙟтрѫ ачесте гѫлчй, се ꙟпарт ꙟ май мꙋлте рамꙋрй, (васеле адꙋкѫтоаре) каре ꙟпѫрциндꙋсе прин сꙋбстанцїа гѫлчиилор, їарѫшй се кꙋлег ꙟ май пꙋцине рамꙋрй, (васеле рѫдꙋкѫтоаре), ши ешинд дин гѫлчй ꙟтрѫ ꙟ дꙋктꙋл пептꙋлꙋй.

Дꙋктꙋл Пептꙋлꙋй (ductus thoracicus) есте ꙋн канал сꙋбцире ка ꙋн пай де грѫꙋ, ръсаре лѫнгъ спинаре ꙟ шеле дин лъдꙋца лаптелꙋй, (cysterna lumbaris) (каре есте ꙋн сак пелос, дестꙋл де лат, ашъзат лѫнгъ аортъ, фолосꙋл ей есте: а прими ꙟ сине хїлꙋ лꙋкрат (лаптеле), ши ал да Дꙋктꙋлꙋй май сꙋс нꙋмит) ши мерџе ꙟсꙋс, ꙋнде се ꙋнеще лѫнгъ грꙋмаз кꙋ вѫна кеюцїй. Сѫнт кꙋ нꙋмърꙋл доаъ: ꙋнꙋл дрепт, їаръ алтꙋл стѫнг, ꙟсъ фїинд къ ꙟчел дрепт фоарте пꙋцине васе ꙟтръ, пꙋтем съ нꙋл поменим; челе лалте васе а лаптелꙋй, че се афлъ ꙟ алте пърцй а трꙋпꙋлꙋй, парте ꙟ дꙋктꙋл пептꙋлꙋй, парте ꙟ вѫнй ꙟтръ. Вѫзѫнд дрꙋмꙋл прин каре се соарбе хїлꙋ, се ведем кꙋм се соарбе, ши кꙋм се асъменѣзъ сѫнџелꙋй.

§. 49.

Васѣле лаптелꙋй сорб хїлꙋ дин маце (май вѫртос дин челе сꙋбцирй) ши ле дꙋк ꙟ гѫлчиле лїмфатїче, че се афлъ ꙟ визъръꙋ, ꙟ ачесте гѫлчй асъмънѫндꙋсе, се поартъ їаръ прин васеле лаптелꙋй ꙟ дꙋктꙋл пептꙋлꙋй, ꙟ ачеста дрꙋм хїлꙋ мерёꙋ мерёꙋ се мꙋтъ, ши се асеменѣзъ сѫнџелꙋй; дин дꙋктꙋл пептꙋлꙋй се варсъ ꙟ вѫна кеюцїй, ꙋнде местекат кꙋ сѫн-

целе вѫней ачестїа, се дꙋче ꙟвѫна гоалъ, каре дꙋче хїлꙋ кꙋ сѫнцеле местекат ꙟ иними, ꙋнде прин черкꙋире, ши прин ръсꙋфларе се мꙋтъ, ши се фаче адевърат сѫнце, ши нꙋтрецꙋл трꙋпꙋлꙋй. Васеле май сꙋс нꙋмите нꙋ нꙋмай материїиле дин лъꙋнтрꙋ, чи ши челе дин афаръ а трꙋпꙋлꙋй сорб, каре ведем кѫнд не ꙋнцем кꙋ ръкїе саꙋ ꙋнтꙋръ ш. а.

Нꙋ сорб нꙋмай васеле май сꙋс ꙁисе, чи ши вѫнеле; ачаста не арата ꙋрмътоареле аргꙋментꙋрй: 1. май маре есте кꙋприндере вѫнелор, декѫт а артерилор, (везй май жос §. 56.) 2. Сорбире фоарте юте се фаче; а 3. че май маре парте а бꙋтꙋрей, ꙟ скꙋрт тимп прин пишат се стоарче (везй май жос §. 80.) 4. Сорбире, ши ꙟ мꙋлте пърцй а трꙋпꙋлꙋй ꙋнде нꙋ сѫнт васеле лаптелꙋй се фаче, (везй май сꙋс §. 48.) 5. Експерїментꙋриле, кꙋ каре саꙋ арътат, къ васеле лаптелꙋй нꙋмай хїлꙋ, їаръ вѫнеле челелалте пърцй стреине сорб, аша сѫнт ръкїа, винꙋ, бере, ши алтеле.

§. 50.

Асъмънаре Хїлꙋлꙋй

Хїлꙋ ꙟ гѫлчиле лїмфатїче аша се мꙋтъ, кѫт се фаче бредник а лꙋа асꙋшире сѫнцелꙋй, ачаста фꙋнкцїе о нꙋмим асъмънаре; (assi-

similatio) асемънаре нꙋ пꙋцин се лꙋминѣзъ де вом къꙋта 1. къ материіиле нꙋтреце сънт органіче, а 2. къ сънт прин мꙋлте сꙋкꙋрй а трꙋпꙋлꙋй доспите, ши фръмънтате, а 3. къ нꙋ тоатъ материа съ мꙋтъ ꙟ хілꙋ. Ажꙋторюл асемънърии есте 1. Пꙋтѣрѣ васелор, 2. вредничіа гълчилор лімфатіче, прекꙋм аратъ локꙋл, пре карел кꙋпринд, ши стрꙋктꙋра лор, ашиждерѣ май маре перфекціа хілꙋлꙋй трекънд прин ачестѣ гълчй, а 3. лаптеле, каре челе лалте васе ꙟл поартъ.

КАПꙊЛ IV.

Деспре черкꙋирѣ сънцелꙋй

§. 51.

Сънцеле ціинд віаца ꙟжꙋгат прин тот трꙋпꙋл се поартъ, ачаста фꙋнкціе о нꙋмим черкꙋирѣ сънцелꙋй. (circulatio sangvinis) Дескилиним доаъ черкꙋирй, уна маре, ꙟ карѣ сънцеле дин инима стънгъ прин аортъ мерце

це ⱥ тоате пърциле трꙋпꙋлꙋй, дин каре прин
вѫний їаръ се адꙋче ⱥ инима дирѣптъ. Алта
микъ, ⱥ карѣ сѫнџеле дин инима дирѣптъ
мерџе прин артеріа пꙋлмоналъ ⱥ плъмѫний, де
унде прин вѫнеле пꙋлмонале се редꙋче їаръши
ⱥ инима стѫнгъ. Черкꙋирѣ сѫнџелꙋй аꙋ гъсито
Харвей 1628. — Органеле, прин каре се поар-
тъ сѫнџеле, сѫнт 1. Инима, центрꙋм ачело-
ра лалте, 2. Артеріиле, 3. вѫниле, каре май
ⱥтѫю се вор скріа. Ачестѣ органе, ла каре ⱥкъ
се нꙋмъръ васеле лаптелꙋй, вин сꙋб нꙋмеле
сустемей баселор.

§. 52.

Инима

Инима (cor) есте центрꙋм сустемей ва-
селор ашъзатъ ⱥтре плъмѫний костиш аша,
кѫт фꙋндꙋл ей а 15. ос ал спинърій, їаръ
вѫрфꙋл гърчꙋл коастей ашаса се ажꙋнгъ, есте ⱥ-
вълитъ ⱥтро мембранъ, карѣ се нꙋмѣще Са-
кꙋл Инимїй, саꙋ Перікардїꙋ (Pericar-
dium) акърꙋїа фолос есте а пъзи инима де
мꙋлте вътъмърй, ши а сꙋоарче зер спре лꙋне-
карѣ, ши мишкарѣ инимей фолоситорю. Дески-
линим ⱥ инимъ партѣ чѣ дин сꙋс моале, пе-
лоасъ; ши партѣ дин жос таре, кърноасъ, (а-
честе пърцй, сѫнт деспърците прин ун черк
кър-

кърнос) че дин сȣс парте се нȣмеще, урекиле инимїй (atria) кȣ нȣмърȣл доаъ; їаръ че дин жос, фолкȣцъле инимїй (ventriculi) їаръший кȣ нȣмърȣл доаъ, фїгȣра инимей есте лȣнгȣрецъ, ла вѫрф аскȣцитъ, прекȣм ꙟ алте анимале ведем. Се деспарте тоатъ инима ꙟ лȣнг прин пъретеле инимей ꙟ доаъ пърцй, ꙟ парте дирептъ саȣ инима дирептъ, ши ꙟ парте стѫнгъ, саȣ инима стѫнгъ. (*) Тоатъ парте аре доаъ голичȣнй, десȣпра урекиле, їаръ дин жос фолкȣцеле. Урекеа дирептъ (дин каре есе, саȣ май бине, ꙟ каре се сфѫршеск вѫнеле гоале) есте май маре декѫт че стѫнгъ, (дин каре есе, саȣ май бине ꙟ каре се сфѫршеск вѫнеле пȣлмонале) ꙟсъ пърецїй ей сѫнт май слабй. Урекиле прекȣм ши фолкȣцеле се деспърцеск прин пъретеле саȣ гардȣл инимїй, (septum cordis) ꙟ каре пъреҭе дин парте урекїй дрептъ се веде сѫмнȣл гаȣри овале (foraminis ovalis) веѕй §. 151. Урекиле аȣ комȣнїкацїе кȣ фолкȣцеле.

Фол-

(*) Кѫнд вой ѕиче инима дирептъ, саȣ стѫнгъ нȣ требȣе ꙟцелес къ доаръ сѫнт ꙟ ной доаъ инимй, фїинд къ еȣ требȣе се ꙟтребȣинцеѕ ачещй Терминй, пентрȣ дескилинире фȣнкцїйлор.

Фолкꙋцꙋл дрепт (дин каре есъ артеріа пꙋлмоналъ) есте май маре, ши май ларг декѫт чел стинг, (дин каре есъ Аорта) ѫсъ кꙋ мꙋлт май слаб. Фолкꙋцеле инимій сѫнт кърноасе, дин афаръ асѣменѣ, їаръ дин лъꙋнтрꙋ карнѣ ѫ форма фирелор се ѫплътеще, ши се тае. Локꙋл, унде урѣкѣ дрѣптъ кꙋ фолкꙋцꙋл дрепт аре комꙋнікаціе, се нꙋмѣще уша вѫноасъ дирѣптъ (ostium venosum dextrum) їаръ унде урѣкѣ стѫнгъ кꙋ фолкꙋцꙋл стѫнг аре комꙋнікаціе се нꙋмѣще уша вѫноасъ стѫнгъ (ostium venosum sinistrum) Ла уша вѫноасъ дирѣптъ есте ун петек кꙋ трей вѫрфꙋри ѫ форма лимбꙋрꙋшꙋлꙋй (valvula tricuspidalis) опрѣще ѫтоарчерѣ сѫнцелꙋй дин фолкꙋцꙋл дрепт ѫ урѣкѣ дрѣптъ; їаръ ла уша вѫноасъ стѫнгъ есте ашиждерѣ пѣтек, ѫсъ нꙋмай кꙋ доаъ вѫрфꙋри, (valvula mitralis) їаръши ачела фолос адꙋче ѫ фолкꙋцꙋл стѫнг. Май есте ѫкъ ѫтот фолкꙋцꙋ кѫте о ушъ ла локꙋл унде артеріиле есе дин фолкꙋце, ши се нꙋмеск ушеле артеріоасе. (ostia arteriosa) Ꙗꙋ ши ачестѣ петечѣле ѫ форма лꙋней ѫжꙋмѫтъците, (valvulae semilunares) опреск ѫтоарчерѣ сѫнцелꙋй дин артерій ѫ фолкꙋце. Инима се нꙋтреще прин сѫнцеле артеріилор

 сам,

сале, аре ѫкъ вѫнй, васеле лаптелѹй, ши Нервй.

§. 53.

Дин инимъ ѥсе артеріиле, ши ѫтръ вѫнеле. Артеріиле (arteriae), се нѹмеск каналеле, саѹ васеле, каре сѫнџеле дин инимъ ѫл поартъ прин тоате Органеле, ши пъртичелеле трѹпѹлѹй спре нѹтрире, їаръ Вѫнеле (venae) сѫнт канале саѹ васе, каре сѫнџеле дин тоате Органеле, дела нѹтрире ръмас, їаръшй ѫл ръдѹк ла инимъ. Дескилинирѣ ѫтре артерій, ши ѫтре вѫнй ѥсте ѹрмътоаре ѫ 1. артеріиле ѫтрѹ тот сѫнт май пѹцине декѫт вѫнеле, 2. Артеріиле бат, ши се мишкъ, їаръ вѫниле нѹ, 3. Артеріиле сѫнт май афѹнд ашезате, їаръ вѫнеле делок сѹб пѣле, 4. Артеріиле адѹк сѫнџеле дин инимъ, їаръ вѫнеле ѫл ръдѹк ла инимъ. Динтръ артерій челе де кепетеніе сѫнт: 1. Аорта, 2. Артеріа пѹлмоналъ. Їаръ динтръ вѫнй челе де кепетеніе сѫнт: 1. Вѫнеле гоале, 2. Вѫнеле пѹлмонале 3. Вѫна порцій. Дин ачесте, челе патрѹ дин тѫю нѹмърате, не мижлочит, їаръ чѣ де пе ѹрмъ мижлочит се ѹнеще кѹ инима.

§. 54.

§. 54.

Артеріиле.

I. Аорта (aorta) есте чѣ май маре артеріе а трȣпȣлȣй, есъ дин фолкȣцȣл инимїй стѫнг, ши се рѫдикъ пѫнъ ла грȣмаꙁ, ачїа се ꙟковїе, ши фаче ун арк, каре дȣпъ ачеїа погорѫндȣсъ, мерџе пре лѫнгъ спинаре де партѣ стѫнгъ пѫнъ кътръ пичоаре, унде се деспарте ꙟ доаъ рамȣрй, дин каре алтеле мȣлте есе. Аша даръ дескилиним Аорта сȣитоаре, (ascendens aorta), ши Аорта погорѫтоаре (descendens) Дин аорта сȣитоаре есе: 1. Артеріиле инимей, (arteriae coronariae cordis) каре дȣк сѫнџеле спре нȣтрирѣ инимей; 2. Артеріа ненȣмитъ, (arteria innominata) дин карѣ есъ Артеріа капȣлȣй дрѣптъ, (carotis dextra) ши Артеріа кеюцїй дирѣптъ (subclavia dextra) 3. Артеріа капȣлȣй стѫнгъ (carotis sinistra) 4. Артеріа кеюцїй стѫнгъ (subclavia sinistra) Артеріа капȣлȣй стѫнгъ мерџе кътръ кап, ши се деспарте ꙟ доаъ рамȣрй, дин каре унȣл ꙟ кап афаръ, їаръ алтȣл ꙟ кап ꙟлонтрȣ се ꙟпѫрцеще, чел дин тѫю рам ꙟпѫрциндȣсе ꙟ 8. Рамȣрй май мичй дъ артерій ла бѫꙁъ, лимбъ, ши ла алте пѫрцй. Рамȣла

дин лонтрȣ тримите рамȣрй ꙟ пърцилѣ дин лонтрȣ а капȣлȣй, пре кȣм сѫнт: креерȣл кȣ мемсранеле сале ш. а. — Артерїа кеюцїй стрѫнгъ се ꙟпарте ꙟ патрȣ рамȣрй, каре їаръшй се ꙟпарт ꙟ май мичй рамȣрй, ши даȣ артерїй ла органеле пептȣлȣй, ши а фоалелȣй, прекȣм ши мѫнилор ла каре кътъм пȣлсȣл. — Дин аорта погорѫтоаре ꙟ пепт 3, ꙟ фоале 8. кракȣрй де къпѣтенїе ръсър, каре їаръш се деспарт ꙟ алтелѣ май мичй, ши се ꙟ пърцѣск прин тоате органеле. Аша даръ ведем, къ тоате артерїиле чѣлелалте дин аортъ ръсър, фолосȣл аортей есте а пȣрта сѫнџеле дин инимъ ꙟ тот трȣпȣл.

II. Артерїа пȣлмоналъ (arteria pulmonalis) есъ дин фолкȣцȣл инимей дирепт, ши се деспарте ꙟ доаъ кракȣрй, каре се сфършеск ꙟ бешичиле плъмѫнилор кȣ рамȣрй фъръ нȣмър ꙟ форма унȣй арсоре, фолосȣл ей есте а пȣрта сѫнџеле дин инима дирѣптъ ꙟ плъмѫнй спре дирѣџере.

Форма ашадаръ а артерїилор есте ръмоасъ ка ши ун арсоре. Трȣнкїй чей де къпетенїе ешинд дин инимъ се ꙟпарт ꙟ май микȣтѣле кракȣрй, дин каре есе рамȣрй май мичй, динтръ ачѣстѣ їаръшй май мичй, пѫнъ че се сфършеск

шеск ꙟ май микȣцѣле рамȣрй прин килине органе ꙟпърците; рамȣриле пънъ че нȣ се деспърцеск аȣ асѣменѣ гросиме, їаръ слобозинд алтеле, тот се май сȣбцїе, Рамȣриле ачестѣ ꙟ мȣлте локȣрй се сърȣтъ, саȣ се унеск ла олалтъ, акърора сърȣтърй (anastomoses) фолос есте а пȣрта сѫнџеле ла врео ꙟпедекаре, динтрȣ ун рам ꙟ алтȣ.

§. 55.

Вѫнеле.

I. Вѫнеле гоале (venae cavae) аȣ нȣме де аколо, фїинд къ ничй одатъ пентрȣ мъримѣ са нȣ сѫнт плине де сѫнџе. Сѫнт доаъ: уна дѣсȣпра, (superior) їаръ алта ди жос, (inferior) ꙟ ачестѣ доаъ вѫнй тоате чѣле лалте вѫнй варсе сѫнџеле, ши есе вѫнеле дин локȣл ачела, унде се сфършеск артерїиле, ши кȣ асѣменѣ нȣме се ꙟсамнъ. Вѫна гоалъ дин сȣс кȣпринде сѫнџеле дин кап, дин мѫнй, ши дин голичȣнѣ пептȣлȣй, ши сфършиндȣсъ ꙟ урѣкѣ дирѣптъ а инимей, ꙟл варсъ ꙟ трѫнса. Вѫна гоалъ дин жос, карѣ напой се унѣще кȣ чѣ дин сȣс, ши фаче нȣмай ун трȣнкю, ашиждерѣ се сфършеще ꙟ урѣкѣ дирѣптъ а инимей, кȣпринде сѫнџеле дин чѣле лалте органе. — Фолосȣл лор есте а

ръдȣче сѫнџеле чел рѫмас де нȣтрире ꙟ инима дирѣктъ.

II. Вѫнеле пȣлмонале (venae pulmonales) ръсър дин бешичеле аерȣлȣй ꙟ плъмѫнй, ȣнде се сфършеще артеріа пȣлмоналъ, їаръшй кȣ рамȣрй фъръ нȣмър, ачестѣ Рамȣрй се кȣлег тот ꙟ рамȣрй май пȣцине, ши май марй, пѫнъ че єшинд дин плъмѫнй, фак патрȣ вѫнй марй, каре се сфършеск ꙟ ȣрѣкѣ инимей стѫнгъ, фолосȣл лор єсте сѫнџеле ꙟ плъмѫнй дирес ал ръдȣче ꙟ инима стѫнгъ.

III. Вѫна порції (vena portae) єсте май маре вас ал фикатȣлȣй, се деспърцеще ꙟ партѣ вѫноасъ, ши артеріоасъ. Партѣ вѫноасъ се наще дин трей рамȣрй: Дин вѫна бизърȣлȣй, фолкȣцȣлȣй, ши а сплиней, дин каре органе се ръдȣче сѫнџеле прин ачестѣ вѫнй ꙟ вѫна порції. Ꙟтрѫнд вѫна порції фикатȣл ꙟ тѫю ꙟ доаъ рамȣрй, дȣпъ ачеа ꙟ фоарте мȣлте рамȣрй ꙟ форма ȣнȣй арборе се деспарте, ши парте кȣ вѫнеле фикатȣлȣй, парте кȣ васеле фѣрії се сърȣтъ. Фолосȣл єй єсте а пȣрта сѫнџеле ꙟ фикат спре фачерѣ фѣрії. Ачаста вѫнъ кȣпринде ꙟ сине сѫнџеле дин тоате органеле Рѫжнирей, афаръ де фикат.

Дин

Дин ачестѣ се вѣде а фи форма вѫнелор аша, прекȣм а артерїилор. Ꙟсъ ꙟтоарсъ, саȣ унде се гатъ артерїиле, аколо ꙟчеп вѫнеле кȣ рамȣрй фоарте сȣбцирй, каре тот се май мъреск, пънъ че ꙟтръ трȣнкїй чей де къпетенїе; ши се унеск кȣ инима.

§. 56.

Нȣ сѫнт тоате пърциле трȣпȣлȣй асѣменѣ кȣ вѫнй, ши кȣ артерїй алкътȣите. Май мȣлте васе аȣ плъмѫниле, гѫлчиле, ши креерїй; чева май пȣцине мембранеле мȣкоасе, мȣшкїй, Нервїй; май пȣцине оаселе, легътȣриле, ши гѫрчȣриле аȣ; нȣ се афлъ васе ꙟ пелкȣцъ, ꙟ класȣра динцилор, ꙟ мембрана пъїанженȣлȣй, ши ꙟтрȣна дин къмѣша фътȣлȣй. Май мȣлте органе нȣнȣмай ун вас, чи май мȣлте аȣ, каре се деспърцеск тот дѣȣна ꙟ май мȣлте рамȣрй наинте де че ꙟтръ органеле сале. — Кȣрсȣл васелор есте ꙟтрȣнеле дирепт, їар ꙟ алтеле стрѫмб. — Се нȣтреск васеле прин алте васе (артерїй, ши вѫнй) май мичй, каре васеле васелор (vasa vasorum) се нȣмеск, ꙟкъ аȣ васеле нервй. — Артерїй ꙟ фът ла ꙟчепȣт сѫнт май мȣлте, декѫт вѫнй, ши есте ачеста лȣкрȣ форте фиреск, пентрȣ къ фътȣ, крѣще, ши тоате органеле се наск ꙟтрѫнсȣл, ши

фїинд

фїинд къ артерїиле адꙋк сѫнџеле, де липсъ єсте, ка се фїе май мꙋлте артерїй. Дꙋпъ че трꙋпꙋл стъ а крѣще, мꙋлте артерїй се астꙋпъ, ши нꙋмърꙋл вѫнелор се мърѣще аша, кѫт май ла фїещекаре артерїе доаъ вѫнй ръзпꙋнд. Прекꙋм артерїиле, аша ши вѫнеле сѫнт плине де петечѣле, саꙋ лимбꙋрꙋше, каре ажꙋтъ умбларѣ сѫнџелꙋй. — Ꙟ фът май ꙟтѫю ръсаре о вѫнъ ꙟ фоале, ши се нꙋмѣще вѫна бꙋрикобизъръꙋлꙋй (emphalo-mesaraica) дꙋпъ ачаа єсъ ун пꙋнкт съриторю дин каре пꙋнкт се наще инима; дин ачаста пре урмъ тоате васеле ръсер.

§. 57.

Сѫнџеле.

Ꙟтре чѣле май де къпетенїе умезълй а трꙋпꙋлꙋй ностру ꙟтѫюл лок кꙋпринде сѫнџеле, дин каре тоате умезълиле трꙋпꙋлꙋй се наск, ши ꙟ каре тоате умезълиле чѣле крꙋде се мꙋтъ.

Сѫнџеле (sangvis) се кꙋпринде ꙟ органеле май сꙋс скрїсе, (ꙟ инимъ, артерїй, ши вѫнй) єсте о умезалъ клеїоасъ, рошїе, сератъ, ши се поартъ прин тот трꙋпꙋл спре нꙋтрире. — Мꙋлцимѣ сѫнџелꙋй ꙟ трꙋпꙋл ностру нꙋ о пꙋтем хотърѫ, пентрꙋ къ є килинъ, ꙟ-

трꙋ

трȣ дескилинирѣ вѫрстей, сексȣлȣй, конститȣцїей, сѫнѫтатей, ш. а. ꙟтрȣ тот ꙟ оаменй сѫнѫтошй, ши кине фѫкȣцй сѫнт 28 — 30. де Ђ. де сѫнџе; кȣ кѫт есте греȣ а хотѫрѫ мȣлцимѣ сѫнџелȣй ꙟ трȣпȣл нострȣ, кȣ атѫта е май греȣ а хотѫрѫ кѫт сѫнџе есте де липсѫ спре цинерѣ вїецїй. Дестȣл есте ачеѫ а ведѣ, кȣм кѫ мȣлта пѫрдере де сѫнџе фѫрѫ ничй о старе, примеждїосе урмѫрй адȣче; їарѫ де се ва опри кѫте о ꙁи, апой їарѫшй ва кȣрџе нȣ есте аша де примеждїосѫ вѫрсарѣ сѫнџелȣй. Аша ла ун Енглеꙁй наȣтѫ (лȣнтраш) пȣтѣрник ла стат, ꙟ шасе ꙁиле 12. Ђ. де сѫнџе аȣ кȣрс дин нас. Ла алтȣл кѫꙁѫнд дȣпѫ кал 14. Ђ. ꙟ 5. ꙁиле. Алтȣл ꙟ скȣрт тимп аȣ скȣйпат 30. де Ђ, ши ничй унȣл дин трѫншїй наȣ перит, фїинд кѫ наȣ кȣрс ꙟ трȣна сѫнџеле. Ла унȣл нȣмай 4. Ђ. дȣпѫ олалтѫ аȣ кȣрс, ши аȣ мȣрит. Де вом кѫȣта причина пентрȣ че дѣкѫ ꙟтрȣна се варсѫ сѫнџеле се траџе моартѣ, ши пентрȣ че нȣ се траџе моартѣ кѫнд нȣ кȣрџе ꙟтрȣна? рѫспȣндем ꙟ касȣ ꙟ тѫю нȣ се поате наще їарѫшй дин мѫнкѫрй алт сѫнџе, ши аша ꙟпȣцинѫндȣсѫ сѫнџеле, се голеск васеле, ши инима, ши аша пѫрецїй баселор, ши а инимей се стринг одатѫ таре

ла

ла олалтъ, ши се фрѫнџе алор пȣтѣре; їаръ ꙟ касȣ а доилѣ, де ши се ꙟпȣцинѣзъ сѫнџеле, кȣрѫнд тотȣшй їаръшй се наще дин мѫнкърй авѫнд май мȣлт тимп.

§. 58.

Ꙟтрȣпȣл вїȣ сѫнџеле есте пикȣръторїȣ, ꙟсъ дин доаъ пърцй (прекȣм кȣ ажȣторїȣл мїкроскопȣлȣй се вѣде ꙟ коада пескȣцилор, ꙟ фоалеле броащелор, ш. а.) компȣс: дин о умезалъ апътоасъ, карѣ се нȣмѣще зерȣл сѫнџелȣй, (serum sangvinis) ши дин нище глобȣрй фоарте микȣце, каре се нȣмеск глобȣриле сѫнџелȣй, (globuli sangvinis) дела ачестѣ глобȣрй есте рошаца сѫнџелȣй. Мȣлцимѣ глобилор есте ꙟкилиний оамений килинъ, ꙟ оамений сънътошй, ши фъкȣцй май мȣлцй декѫт ꙟ чей слабй; декъ се перд ачестѣ глобй, кȣ греȣ їаръшй се наск. Мъримѣ лор есте ꙟ ом фоарте микъ, аȣ ꙟ дїаметрȣ $\frac{1}{3000}$ $\frac{1}{3500}$ дела ун полїкарїȣ, саȣ десар ꙟпърцй ун полїкарїȣ ꙟ 3500. де пърцй, глобȣл сѫнџелȣй ар фи кѫт о парте де ачестѣ; ꙟ фѫт сѫнт май марй де кѫт ꙟ чей крескȣцй.

Сѫнџеле дин анїмал вїȣ слобозит (кѫте о датъ, ши ꙟ анїмал.) се ꙟтѣгъ, ши се деспарте ꙟтро парте вѫртоасъ, карѣ се наще дин гло-

глобїй сѫнџелꙋй, ши се нꙋмѣще Плъчинта сѫнџелꙋй (Placenta sangvinis); ши ꙟ алта апътоасъ, ӟерꙋл сѫнџелꙋй, сꙋб ꙟтегаре сѫнџеле слобоаде абꙋре. Пърциле сѫнџелꙋй сѫнт: фер, фосфор, вар, апъ, албꙋш, ши мꙋлте фѣлюрй де саре. — Колоарѣ сѫнџелꙋй рошїе май тоцй ꙟвъцацїй дела фер о траг, ꙟсъ фїинд къ ши сѫнџеле чел алб а алтора анїмале се вѣде а авѣ ꙟ сине фер, нꙋщим кꙋ че матерїй поате фи унит ферꙋ ꙟ ной, касе факъ колоарѣ сѫнџелꙋй рошїе.

§. 59.

Дескилиним ꙟ трꙋпꙋл нострꙋ доаъ фѣлюрй де сѫнџе, унꙋл артерїот: (arteriosus) саꙋ а инимей стѫнгъ; (ꙟ вѫнеле пꙋлмонале, ши ꙟ аортъ) їаръ алтꙋл вѫнос (venosus) саꙋ а инимей дирѣпте, (ꙟ артерїа пꙋмоналъ, ши ꙟ вѫнеле гоале) сѫнџеле вѫнос есте негрꙋ, їаръ чел артерїос дескис рошꙋ, чел артерїос се ꙟтребꙋинцѣзъ спре нꙋтрирѣ трꙋпꙋлꙋй, їаръ чел вѫнос се дꙋче ꙟ плъмѫнй, унде се фаче артерїос, аша даръ тот сѫнџеле ꙟтѫю есте вѫнос. Маре аꙋ фост пречa ꙟтре ꙟвъцацй деспре вїаца сѫнџелꙋй, ꙟсъ прекꙋм нꙋе ничй о ꙟдоалъ, а фи фїещекаре пъртичикъ ꙟ ной вїе, аша ши деспре вїаца сѫнџелꙋй нꙋ поате фи ꙟдоа-

лъ, май вяртос пентрꙋ къ 1. Сѫнџеле есте извормꙋл а фїецекърїа парте органїкъ, прекꙋм челор тарй, аша ши челор пикꙋрътоаре, дела каре нꙋ кꙋ натꙋра са; чи нꙋмай кꙋ форма се дескилинѣще. 2. Сѫнџеле се мишкъ нꙋ нꙋмай ꙟ трꙋп, чи ши афаръ де трꙋп. 3. Прин мꙋшкарѣ де шарпе венинат саꙋ прин местекарѣ сѫнџелꙋй кꙋ венинꙋ, ꙟ пꙋцин тимп се сꙋрпъ вїаца, май юте декѫт кѫнд сар местека венинꙋ кꙋ мъдꙋха нервилор. Везѫнд акꙋма органеле, прин каре се поартъ сѫнџеле, везѫнд май сꙋс дин че се наще сѫнџеле, ши чей сѫнџеле, се ведем ши умбларѣ лꙋй прин трꙋпꙋл ностꙋ.

§. 60.

Умбларѣ Сѫнџелꙋй.

Џинѫнд вїаца инима ꙟжꙋгат се мишкъ. Мишкарѣ ачаста ши ꙟ васеле чѣле де къпетенїе се вѣде, ши се кꙋпринде ꙟстрѫнџерѣ, (systole) ши ꙟ слобозирѣ инимей: (diastole) сꙋв стрѫнџерѣ инимей голичꙋниле ей (фолкꙋцеле, ши урекиле) се ꙟгꙋстъ; їаръ сꙋв слобозире, їаръшй мъримѣ чѣ дин тѫю о капътъ. Ꙟтрꙋ ачаста а инимей мишкаре, ачеста рѫнд есте: кѫнд урекиле инимей, ши васеле, каре ꙟтрѫнселе се сфѫршеск, се стрѫнг, атꙋн-

тȣнча фолкȣцѣле инимїй се слобод; їаръ кѫнд фолкȣцеле се стрѫнг, урѣкиле се слобод; сȣб стрѫнџере сѫнџеле се скоате дин инимъ ↑ артерїй, їаръ сȣб слобозире сѫнџеле се варсъ ↑ инимъ дин вѫнй; сȣб стрѫнџере фолкȣцеле прин сѫнџеле, каре атȣнча есте ↑ урекй (фїинд ачестѣ ↑ слобозире), ши прин васеле чѣле марй се редикъ, ши кȣ вѫрфȣл ажȣнг ла коаста ашаса, пре карѣ о ши ловеск, ши аша се наше пȣлсȣл (батерѣ) инимей. — Черкȣирѣ сѫнџелȣй ↑трȣ ачест кип се фаче: сѫнџеле дин тоатѣ вѫнеле се варсъ ↑ вѫнеле голе; ачестѣ поартъ сѫнџеле ↑ урекѣ дирѣптъ ал инимей, фїинд ачаста ↑ слобозире; стрингѫндȣсъ акȣма урѣкѣ ачаста, дин сѫнџе о парте напой ↑ вѫнеле голе, непȣтѫнд лимбȣрȣшȣл ачестора кȣ тотȣл ал опри, се ↑тоарче, їаръ чѣ май маре парте, дескизѫндȣсе лимбȣрȣшеле чѣле кȣ трей вѫрфȣрй, прин уша вѫноасъ ↑тръ ↑ фолкȣцȣл дирепт, фїинд ачеста ↑ слобозире. Стрингѫндȣсъ акȣма фолкȣцȣл дирепт, ши ↑кизѫндȣсъ лимбȣрȣшȣл дела уша вѫноасъ, нȣ поате сѫнџеле напой се мѣргъ ↑ урѣкѣ дирѣптъ, чи дескизѫндȣсъ лимбȣрȣшȣл дела уша артерїоасъ, мѣрџе сѫнџеле ↑ артерїа пȣлмоналъ, карѣ дȣче сѫнџеле ↑ плъмѫнй,

мѫний, шила ꙟпърцеціе прин тоате рамꙋриле сале. Ꙟ плъмѫний прин рѫсꙋфларѣ аерꙋлꙋй, фіинд ачеста сѫнџе вѫнос, ши ꙟкѫ неврѣдник спре нꙋтрирѣ трꙋпꙋлꙋй, се мꙋтѫ ꙟ артеріос, ши се фаче врѣдник а нꙋтри трꙋпꙋл. Ачеста есте дрꙋмꙋл сѫнџелꙋй вѫнос, саꙋ негрꙋ. Ꙟ плъмѫний сѫнџеле трѣче дин артерій ꙟ вѫний, ши дин рамій чей май мичй а вѫнелор пꙋлмонале се стринџе ꙟ чей май марй, їарѫ май пре урмѫ, кꙋлегѫндꙋсѫ ꙟ челе патрꙋ де кѫпетеніе рамꙋрй, се варсѫ ꙟ урѣкѣ стѫнгѫ, фіинд ачаста ꙟ слобозире. Стрингѫндꙋсѫ акꙋма урѣкѣ стѫнгѫ, о парте микѫ а сѫнџелꙋй се ꙟтоарче ꙟдърѫпт, їарѫ чѣ май маре, дескизѫндꙋсѫ лимбꙋрꙋшꙋл дела уша вѫноасѫ, ꙟтрѫ ꙟ фолкꙋцꙋл стѫнг, фіинд ачеста ꙟ слобозире. Стрингѫндꙋсѫ акꙋма фолкꙋцꙋл стѫнг, ши ꙟкизѫндꙋсѫ лимбꙋрꙋшꙋл дела уша вѫноасѫ, сѫнџеле напой ꙟ урѣке нꙋ поате асе ꙟтоарче, чи дескизѫндꙋсѫ лимбꙋрꙋшꙋл дела уша артеріоасѫ, мѣрџе ꙟ аортѫ, дин ачаста прин артеріїле органелор ꙟ фіещекаре орган спре фолосꙋл, ши скопꙋл ачестꙋй орган, прекꙋм ши спре нꙋтрирѣ лꙋй мерџе. Ачеста есте дрꙋмꙋл сѫнџелꙋй артеріос, саꙋ рошꙋ. — Пре скꙋрт: сѫнџеле прин вѫнеле гоале се поартѫ ꙟ урѣкѣ дрѣп-

тъ, де аича ꙟ фолкȣцȣл дрепт, де аича прин артеріа пȣлмоналъ ꙟ плъмѫни; дин плъмѫни прин вѫнеле пȣлмонале ꙟ урѣкѣ стѫнгъ, де аича ꙟ фолкȣцȣл стѫнг, де аича ꙟ аортъ, де аича ꙟ тот трȣпȣл, дин тот трȣпȣл ꙟ вѫнеле гоале. Ачеста дрȣм ал сѫнџелȣй нил лȣминѣзъ стрȣктȣра инимей, а вѫнелор, ал артеріилор, їаръ май вѫртос а лимбȣрȣшелор, ши алтеле.

§. 61.

Ꙟтре причиниле, чѣле че сѫнџелѣ мѫнъ, фъръ ничй о ꙟдоалъ инима чел де къпетеніе лок кȣпринде. Дескилиним ꙟтрȣ ачеста лȣкрȣ доаъ пȣтерй а инимей адекъ уна апъсътоаре (premens) їаръ алта сȣгътоаре (sugens) — А фи маре пȣтѣрѣ апъсътоаре а инимей, карѣ о аратъ сȣб стринџерѣ са, парте дин стрȣктȣра инимей, парте дин обсерваціи (лȣаре де сѣмъ) лȣминат сѣ вѣде, аша кѫнд тае капȣл ла вре ун ом, саȣ ла вре ун вицъл, саȣ гъинъ ведем кȣм сѫнџеле ла тоатъ стринџерѣ инимей май департе саре. Блȣменбах аȣ обсерват ла тъїарѣ капȣлȣй унȣй ом, кȣм къ ла ꙟтѫꙟ стрѫнџере а инимей аȣ сърит сѫнџеле май сȣс де чинчй урме. Ачаста пȣтѣре а инимей ꙟ рамȣриле чѣле май мичй

тот се ꙟпȣцинѣзъ, пънъ че де тот се гатъ. — Прин пȣтѣрѣ сȣгътоаре а инимей сѫнџеле нȣнȣмай дин урекй ꙟ фолкȣце, чи ши дин вѫний ꙟ урекй се траџе. Слобозиндȣсе урекиле се наще ꙟ трѫнселе лок гол, ꙟ каре сѫнџеле мѣрџе. — Мишкарѣ ачаста а инимей, цинѫнд віаца, пȣрȣрѣ фіинд, нȣ небом мира, де вом жȣдека, сѫнџеле нȣ нȣмай спре ацицарѣ, чи ши спре нȣтрирѣ инимей а фи фъкȣт. — Ꙟкъ май сѫнт ши алте причиний мичй, каре адȣк спре умбларѣ сѫнџелȣй, прекȣм пȣтѣрѣ нервилор, актівітатѣ артеріилор, ши а вѫнилор, ши мишкарѣ а ꙟсȣший сѫнџелȣй. — Сѫнџеле дин фолкȣцеле инимей се мѫнъ кȣ маре пȣтѣре, ши пентрȣ ачѣа се наще пȣлсȣ ꙟ артеріий, каре одатъ кȣ а инимей се симцеще. Нȣмърȣл пȣлзȣлȣй есте килин, ꙟтрȣ дескилинирѣ констітȣціей, темпераментȣлȣй, цинѣрей віецій, їаръ май вѫртос а върстей; ꙟтрȣ тот ꙟ прȣнкȣцй микȣцй 130. пънъ 140. де орй ꙟ трȣн мінȣт, ꙟ крескȣцй 75. де орй, їаръ ꙟ чей бътрѫний де 60. де орй бате артеріиле, ши инима.

Репезимѣ сѫнџелȣй ꙟ килине пърцй а трȣпȣлȣй есте килинъ, ꙟтрȣ дескилинирѣ депъртърій васелор дела инимъ, мъримей, кȣрџерей,

рей,

реӣ, ашеꙁърі́ӣ, ши а ꙟпърцирі́ӣ лор. Ꙟтрȣ тот атѫта Одатъ сѫнџе ꙟ инимъ асъ адȣче, кѫт дин инимъ єсъ, лȣминат се вѣде, аша даръ де вом пȣне ꙟтро батере а инимей асъ мѫна 4. лоцй, нȣмърȣл пълꙁȣлȣй ꙟл вом адȣче ла 75. ꙟтрȣн мінȣт, тот сѫнџеле ꙟл вом сокоти де 28. де Ѣ; ꙟтрȣ тот пȣтем ꙁиче, къ тот сѫнџеле а трȣпȣлȣй ꙟ трей мінȣтȣрй Одатъ прин инимъ трѣче. Прин черкȣирѣ сѫнџелȣй умеꙁала нȣтрѣцъ, ши ꙟцітаментȣл (ацицарѣ) органісмȣлȣй ꙟ плъмѫнй, ши ꙟ тоате пърциле трȣпȣлȣй се поартъ. Ѧша даръ ачестіӣ фȣнкціӣ єсте май маре вредничіа ꙟ ръсȣфларе, ꙟ нащерѣ кълдȣріӣ анімале, ꙟ сѫнџериме, ꙟ нȣтрире, стоарчере, ꙟ мишкарѣ мȣшкилор, ши ꙟ тоате фȣнкціиле а сустемей Нервоасе. Деспрѣ инимъ, ши деспре черкȣирѣ сѫнџелȣй ꙟ фът ла локȣл съȣ се ва кȣвѫнта.

КАПУЛ V.

Деспре Ръсуфларе

§. 62.

Сѫнџеле вѫнос прин черкуирѣ сѫнџелуй микъ (везй май сус §. 51.) се адуче ѫ плъмѫний, унде прин лукрарѣ аерулуй атмосферік, пре кареле пурурѣ ѫл трацем ѫ плъмѫний, ши їарѫшй ѫл слобозим афаръ, аша се мутъ, кѫт се фаче артеріос, сау рошу. Ачаста функсціе се нумеще Ръсуфларе (respiratio).

Органеле Ръсуфлърій сѫнт 1. Плъмѫниле ку веригата, 2. Органеле мишкърій; ачестѣ їарѫшй сѫнт де доаъ пласе (а) лукрътоаре, мушкій ръсуфларей, (б) пътимитоаре, Оаселе ръсуфлърій. Ѫ фът плъмѫниле ну се мишкъ, чи фътул ръсуфлъ прин Плъчинтъ, ши прин гѫлка пептулуй, де каре май ѫ жос.

§. 63.

Плъмѫниле

1. Плъмѫниле (Pulmones) сѫнт ашезате ꙟ амѫндоаъ пърциле пептꙋлꙋй кꙋпринд ꙟ мижлок инима. Сѫнт ꙟвълите ꙟтро мембранъ, каре стоарче зер спре лꙋнекаре, ши мишкаре лор фолоситорю, се нꙋмеще ачаста мембранъ сакꙋл плъмѫнилор, саꙋ Плеꙋра (Pleura) Дескилиним плъмѫна дирептъ май маре, ꙟ трей дърабꙋрй ꙟпърцитъ, ши плъмѫна стѫнгъ май микъ, ꙟ доаъ дърабꙋрй ꙟпърцитъ, тоатъ цесетꙋра плъмѫнилор есте дин ꙟпърцире веригатей ꙟтрѫнселе, дин артерїй, вѫнй, нервй, ши васеле лаптелꙋй. — Ꙟтре плъмѫнй дела осꙋл пептꙋлꙋй мерџе о мембранъ плинъ де васе, ши де нервй пѫнъ ла спате, ши се нꙋмеще пѣлѣ дин мижлок (mediastinum) деспърцеще голичꙋне пептꙋлꙋй ꙟ доаъ пърцй, ꙟ че дирептъ май маре, ши ꙟ стѫнга май микъ, ачаста мембранъ адꙋче мꙋлт фолос.

2. Веригата, саꙋ артерїа аспръ (arteria aspera, trachea) ꙟчепе сꙋб гѫт (декаре май жос) ши мерџе дѣсꙋпра цевїй мѫнкърїй пѫнъ ꙟ пепт, ачи се деспарте ꙟ доаъ кракꙋрй, дин каре ꙋнꙋл мерџе ꙟ плъмѫна ди-

дирѣптъ, їаръ алтꙋл ꙟ чѣ стѫнгъ. Ачестѣ кракꙋрй, ꙟтрѫнд сꙋбщанціїа плъмѫнилор, се ꙟпърцеск ꙟтрѫнселе ꙟ форма ꙋнꙋй арборе ръмос, пънъ че се сфѫршеск ꙟ бешикꙋцеле, каре ле ведем ꙟ плъмѫний кѫнд ле тъем, ши ачестѣ се нꙋмеск Бешикꙋцеле аерꙋлꙋй, (cellulae aereae) пентрꙋ къ ꙟтрѫнселе се цине аерꙋл. Веригата есте компꙋсъ дин гѫрчꙋрй ꙟ форма верицелор (де ꙋнде нꙋмеле ей) ачестѣ верицй нꙋ сѫнт ꙟтрецй, чи ꙟ партѣ дин напой, саꙋ ꙟ партѣ цевїй мѫнкърїй сѫнт кърноасе, пентрꙋ ꙋшꙋрарѣ ꙟгицирей. Се ꙟбракъ дин лонтрꙋ веригата прин мембрана мꙋкоасъ (везй май сꙋс §. 25.) карѣ е фоарте симцитоаре, аша кѫт нꙋмай аерꙋл де ва ꙟтра ꙟ веригатъ май юте, не е о тꙋсъ фъръ модрꙋ, ши не устꙋръ.

Обсервація. Кꙋноскꙋт лꙋкрꙋ ꙟм есте кꙋмкъ май тоцй оаменїй (ꙟтре каре ши еꙋ ам фост одатъ нꙋмърат) зик, къ доаъ гъꙋрй сѫнт ꙟ грꙋмаз ꙋна дирѣптъ, прин карѣ мѫнкарѣ, їаръ алта стѫнгъ, прин карѣ беꙋтꙋра мѣрџе. Ꙟдекърат къ сѫнт доаъ гъꙋрй, саꙋ доаъ цевй, ꙟсъ нꙋ ꙋна дирѣптъ, ши алта стѫнгъ, чи ꙋна дѣсꙋпра, саꙋ де наинте (веригата) ши алта дин жос, саꙋ денапой (цевїа мѫнкърїй) прин чѣ де наинте. нꙋмай аерꙋл трѣче ꙟ плъмѫнй; їаръ прин чѣ дин напой ши мѫнкарѣ, ши беꙋтꙋра ꙟ фолкꙋц. Чѣ дѣсꙋпра, саꙋ веригата есте акоперитъ кꙋ ꙋн федеꙋ,

каре

§. 64.

Мꙋшкїй ръсꙋфлърїй. Дин ачестѣ унїй мъреск голичꙋнѣ пептꙋлꙋй, їаръ алцїй о микшорѣзъ, чей дин тѫю лꙋкръ сꙋб ꙟсꙋфларе (трацерѣ аерꙋлꙋй) їаръ чей де пре урмъ сꙋб ръсꙋфларе (скоатерѣ аерꙋлꙋй) — Дин мꙋшкїй ꙟсꙋфлърїй сѫнт:

1. Пѣлѣ фоалелꙋй (Diaphragma) деспарте голичꙋнѣ фоалелꙋй де голичꙋнѣ пептꙋлꙋй, ши есте кърноасъ, плинъ де васе, ши де нервй. Аре трей гъꙋрй де кѫпетенїе: уна ꙟ мижлок май мꙋлт де партѣ дирѣптъ, прин карѣ вѫна гоалъ дин жос мѣрџе ла инимъ; алта напой лѫнгъ спинаре, прин карѣ се погоаре Аорта, ши се сꙋе дꙋктꙋл пептꙋлꙋй; атреа есте наинте де адоъ, прин карѣ трѣче цевїа мѫнкърїй; сѫнт ꙟкъ

каре федеꙋ се ꙟкиде кѫнд ꙟгницим, ши аша не пъꙁеще де примеждїа ꙟнекърїй; ꙟсъ де се ва ꙟтъмпла кꙋмва мѫнкѫнд, саꙋ беинд халос, се ꙟтре нꙋмай ун грꙋнцй де пѫне, саꙋ алта мѫнкаре, саꙋ нꙋмай ун строп де апъ ꙟ беригатъ не е о тꙋсъ, о ѵєтꙋриме, ши нꙋне ашеꙁъм, пънъ нꙋ ципъм чей стреин афаръ, їаръ де се ва ꙟтѫмпла се ꙟтре чева май маре, ши нꙋл пꙋтем ципа афаръ прин тꙋсъ, де нꙋ ком авѣ ажꙋторїю юте, пꙋтем пери, ꙟсъ ажꙋторюл ачела, каре се кꙋпринде дин ловирѣ аспръ кꙋ пꙋмнꙋ дꙋпъ кап; нꙋе тот дѣꙋна бꙋн, ка ꙟкъ е примеждїос.

май мꙋлте гаꙋрй мичй ꙟтржнса, прин каре нервїй, ши алте васе май мичй трек. Пєлє фоалелꙋй ажꙋтъ ръсꙋфларѣ, скрѣмерѣ, їаръ ꙟ мꙋерй ши нащерѣ.

2. Мꙋшкїй коастелор, ачестѣ траг коастеле чѣле дин жос май мꙋлт мишкътоаре; кътръ чѣле дин сꙋс май пꙋцин мишкъре, ши аша ажꙋтъ а мърй голичꙋнѣ пептꙋлꙋй; сжнт ꙟ тоатъ партѣ къте 22. унде есте ръсꙋфларѣ фоарте грѣ, ажꙋтъ ши алцїй мꙋшкїй а пептꙋлꙋй. Ачестѣ тоцй адꙋк спре мъримѣ пептꙋлꙋй, ши сжнт лꙋкръторй сꙋб ꙟсꙋфларе.

Дин мꙋшкїй, каре голичꙋнѣ пептꙋлꙋй о микшорѣзъ, сжнт мꙋшкїй фоалелꙋй 5. перекй, каре сꙋб ръсꙋфларе се стржнг, ши траг коастеле ꙟжос, ачестѣ, апъзжнд мацеле, ръдикъ пєлѣ фоалелꙋй, ши аша се микшорѣзъ голичꙋнѣ пептꙋлꙋй. Ачестѣ мꙋшкїй се ажꙋтъ прин мꙋшкїй шалелор ла ръсꙋфларѣ май грѣ, ши лꙋкръ сꙋб ръсꙋфларе. Ачестѣ сжнт органеле мишкърїй лꙋкрътоаре.

Дин чѣле пътимитоаре органе ал ръсꙋфлърїй сжнт коастеле, ши осꙋл пептꙋлꙋй; коастеле сжнт май мишкътоаре декжт осꙋл пептꙋлꙋй, ꙟ мꙋерй греоане кꙋ мꙋлт май мишкътоаре. Лъ

жꙋ-

ажꙋтъ ресꙋфларѣ, май вѫртос ꙟ фѫт, гѫлка пептꙋлꙋй (glandula thymus) ачаста гѫлкъ ꙟ фѫт есте дестꙋл де маре, ꙟсъ дꙋпъ нащере ꙟчѣпе асе микшора, ши дела а 2. пѫнъ ла 12. ан пѣре кꙋ тот, їаръ локꙋл ей се умпле кꙋ унтꙋръ. Дирѣпта а ей фꙋнкціе нꙋ есте кꙋноскꙋтъ, ꙟсъ тотꙋшй се вѣде а ажꙋта ръсꙋфларѣ 1. пентрꙋ къ гѫлка ачѣста нꙋмай ꙟ ачелѣ анїмале есте пꙋрꙋрѣ, каре тръеск ꙟ апъ, саꙋ ꙟ аер пꙋцин кꙋрат, саꙋ каре їарна дорм, ꙟ ачестѣ сꙋб сомнꙋл де їарнъ, фїинд къ прин плъмѫний фоарте пꙋцин ръсꙋфлъ, се мъреще ачаста гѫлкъ. 2. ꙟ оамений атꙋнча есте май маре, кѫнд нꙋ ръсꙋфлъ прин плъмѫний (фѫтꙋ) ши де вор фи плъмѫниле стрикате май лꙋнг тимп цине. Кꙋм ажꙋтъ ачаста гѫлкъ ръсꙋфларѣ лъсъм ꙟ мижлок! Ачестѣ сѫнт органеле ръсꙋфлърїй, се ведем кꙋм се фаче ръсꙋфларѣ?

§. 56.

Плъмѫниле кꙋ тот пептꙋл цинѫнд вїаца ꙟжꙋгат се стрѫнг, ши се десфак. Сꙋб десфачере траг ꙟ сине аерꙋл, їаръ сꙋб стрѫнџере ꙟл скот афаръ, ꙟсъ ничй кѫнд де тот. Дескилиним ꙟ ръсꙋфларе доаъ моментꙋрй (клипелй) траџерѣ аерꙋлꙋй (ꙟсꙋфларѣ) ши скоатерѣ аерꙋлꙋй ръсꙋфларѣ) ꙟсꙋфларѣ цине

оцъ-

оцъръ май мȣлт декѫт ръсȣфларѣ, ши нȣмъ-
ръм ꙟ ом крескȣт, ши сѫнтос 14. — 20. де
ръсȣфлъри ꙟтрȣн мїнȣт, ашадаръ ла о ръсȣ-
фларе ръспȣнд 3 — 5 пȣлсȣри а инимей, ꙟсъ
нȣ тот де уна, пентрȣ къ ꙟ прȣнчй, ши ꙟ чей
принший де фригȣри ръсȣфларѣ есте фоарте тѫр-
ӡїе, їаръ пȣлсȣл фоарте рѣпеде.

Сȣв ꙟсȣфларе (inspiratio) плъмѫниле
кȣ веригата се десфак, ши се лъцеск, ꙟсъ ка
съ поатъ ачаста фи, де липсъ есте асъ мъри
голичȣнѣ пептȣлȣй, карѣ се фаче прин пѣлѣ
фоалелȣй; ачаста сȣв ꙟсȣфларе се стрѫнџе,
ши де трей поликарй се слобоаде ꙟ жос, ши
аша мърѣще голичȣнѣ пептȣлȣй; мȣшкїй май
сȣс нȣмицй ачаста мъриме ажȣтъ. Мъриндȣсъ
аша голичȣнѣ пептȣлȣй се десфак плъмѫниле,
ши веригата, се рꙋдикъ федеȣл гѫтȣлȣй, ши
аерȣл прин крепътȣра гласȣлȣй ꙟтръ ꙟ верига-
тъ, ши ꙟ плъмѫнй; ꙟтрѫнд аерȣл ꙟ плъмѫнй
се унфлъ бешикȣцеле аерȣлȣй, васеле се ꙟди-
рѣптъ, кȣрџерѣ сѫнџелȣй дин фолкȣцȣл ини-
мей дрепт ꙟ плъмѫнй, ши дин тоате пърциле
ꙟ урѣкѣ дрѣптъ а инимей се ажȣтъ. ꙟтоар-
черѣ сѫнџелȣй дин плъмѫнй ꙟ урѣкѣ стѫн-
гъ, ши дин фолкȣцȣ стѫнг ꙟ тот трȣпȣл се
ꙟтѫрӡїе.

Дȣ-

Дȣпъ ѫсȣфларе вине ръсȣфларѣ. (exspiratio) Пѣлѣ фоалелȣй, ши мȣшкїй коастелор се слобод, коастеле сър ла локȣл съȣ, їаръ мȣшкїй фоалелȣй се стринг, ши апасе мацеле, ачестѣ ръдикѫндȣсе апасе пѣлѣ фоалелȣй ѫ сȣс, ши аша микшорѫндȣсъ голичюнѣ пептȣлȣй плъмѫниле се стрѫнг, ши чѣ май маре парте а аерȣлȣй, єсъ дин трѫнсъле афаръ; бешичиле аерȣлȣй се десȣмфлъ, васеле се стрѫмеъ; кȣрџерѣ сѫнџелȣй ѫ плъмѫний се ѫпедекъ; їаръ дин инимъ ѫ тоате пърциле трȣпȣлȣй, ши дин плъмѫний ѫ инимъ се ажȣтъ. — Ной пȣтем ръсȣфларѣ кȣ воѧ ноастръ а о мъри, ши а о микшора, ба ѫ пȣцин тимп а о опри, ѫсъ де вом опрїо ѫ май лȣнг тимп, се ѫпедекъ черкȣирѣ сѫнџелȣй, се наще ѫ ной о гроазъ, о тремȣраре, о амецалъ, ши прин ачестѣ къзѫнд ла пъмѫнт фъръ вое ѫчепем а ръсȣфла. Че се спȣне, къ аȣ фост оменй ѫкишй ши легацй, карїй опринд кȣ воѧ са ръсȣфларѣ аȣ мȣрит, саȣ нȣ єсте де а крѣде, саȣ де аȣ ши фост, ачестѣ нȣ прин оприрѣ ръсȣфлърїй кȣ воѧ, чи май бине прин ѫгицирѣ лимбей саȣ ѫнекат.

§. 66.

Ной ръсȣфлъм аерȣл аѳмосферік, саȣ въздȣхȣл, пентрȣ ачѣѧ єсте де липсъ а кȣноаще

ачест аер. Че есте дар аерул аҭмосферік, сау аҭмосфера? Ада ачестій ҭревърй плина са ҭсъмнаре ну есте міе ку путинцъ, пентру къ кът греотате куноск ҭ челе май ушоаре терміне але да плина ҭсемнаре, ку атъта май греу ам есте амъ лъса ҭтерміне челе хеміче, май вѣртос, фіинд ачастъ ҭтребаре а фусічілор, ҭсъ тотушй, фіинд къ ҭкъ ной ну авем фусікъ, кът вою путѣ, вою аръта ҭсушириле ачестуй аер, ҭтребуинцинд кувинте латинещй.

Аерул аҭмосферік, сау аҭмосфера (atmosphaera) есте матеріа, каре глобул пъмѫнтулуй ностру де тоате латуриле асеменѣ ҭвълѣще. — Ачеста аер аре трей фѣлюрй де пърцй: унеле фіинцелниче, алтеле май пуцин фіинцелниче, ши ҭтѫмплътоаре. Фіинцелниче (essentiales) пърцй а аерулуй се нумеск ачелѣ, каре тотдѣуна, сау ҭ тот тимпул; ҭ тот локул, сау ҭ тоатъ ҭнълцимѣ, ши афунду асеменѣ се афлъ, ачестѣ пърцй сѫнт доаъ: оксігеніу (oxygenium) (матеріе акръ) ши азоу (azoum) (матеріе ҭнекътоаре) ҭ о сутъ де пърцй сѫнт 21. де оксігеніу, ши 79. де азоу. Ачестѣ пърцй ну сѫнт механічеще, чи хеміческе местекате ҭтре сине. Де ар фи фъкут натура нумай оксігеніу съл ръсуфлъм, ам тръи

бо-

воїошй, ꙟкъ скȣрт тимп фоарте, пентрȣ къ сар апринде пълмъниле ꙟ ной, їаръ де ам ръсȣфла нȣмай азоȣ де лок ам пери, фїинд къ ачеста аер ꙟнѣкъ анїмалеле. Пентрȣ ачеѧ Аȣкторȣл натȣрей аȣ местекат ачестѣ доаъ материй, ши лѣȣ фъкȣт спре фолосȣл анїмалѣлор. Пȣтем аичѣ съ лȣъм єксемплȣ дела ной оаменїй кѫнд априндем лъмпашȣ, де врем съ ардъ лȣнг тимп, ной скоатем пȣцин дин фещилъ афаръ; їаръ де врем съ ардъ ка съ се вадъ бине, скоатем мȣлт, ꙟкъ атȣнча кȣрѫнд сева стинџе. Лȣмина ꙟ оксїгенїȣ сингȣр фоарте бине арде, ꙟкъ юте се гатъ.

2. Май пȣцин фїинцелниче (minus essentiales) пърцй сѫнт ачелѣ, каре їаръш тотдѣȣна, ши ꙟ тот локȣл се афлъ, ꙟкъ одатъ май пȣцине, одатъ май мȣлте, ачестѣ сѫнт Карбонїȣ, (Carbonium) ши апа. Карбонїȣ поате ла тоцй фи кȣноскȣт, єсте ачела аер, каре єсъ дин вин кѫнд фѣрбе, ачеста аер нȣл пȣтем ръсȣфла, пентрȣ къ де лок не ꙟнѣкъ. Аерȣ ачеста се афлъ ꙟ гропй афȣнде, ꙟ подрȣмȣрй, ꙟ бълцй, їаръ май вѫртос ꙟ подрȣмȣрй унде фѣрбе винȣл, пентрȣ ачеѧ тотдѣȣна кѫнд ꙟтръм ꙟ аша локȣрй, де липсъ єсте, ка съ бъгъм лȣмина наинте, ши

дѣкъ

дѣкъ се стинџе лȣмина, се нȣ ꙟтрѫм, де врем съ нȣ не стинџем ши ной. ꙟ а҃тмосферъ ꙟтръ о 100. де пърцѝ ꙟтрȣ тот о парте есте динтрȣ ачест аер, ачеста аер кȣ алте материй местекат прекȣм сѫнт апа акръ, винȣ, берѣ ш. а. есте фолоситорю, ши аȣ ачесте материй плъчерѣ дела ачеста аер. Апа ꙟ а҃тмосферъ есте мȣтатъ ꙟ абȣрѝ, ши се афлъ май мȣлтъ вара, декѫт їарна, а ей мȣлциме ꙟ аер фоарте есте стрикътоаре.

3. ꙟтѫмплътоаре (accidentales) пърцѝ се нȣмеск ачелѣ, каре ничѝ тот дѣȣна, ничѝ ꙟ тот локȣ, ничѝ асеменѣ се афлъ. Ачестѣ сѫнт трей ꙟпърцїй а натȣрей. Аша дин ꙟпърцїа анїмалъ пȣтоарѣ, кѫнд крѣпъ, ши пȣтрезеск анїмалеле, ашиждерѣ ши дин вегетабїлъ се мѣстекъ кȣ а҃тмосфера; їаръ дин мїнералъ есте фер, вар, пъмѫнт, ши алтеле, каре аша сѫнт де файне, кѫт нȣ се въд, прекȣм ши аерȣ нȣсе бѣде. Ачестѣ пърцѝ, май вѫртос пȣтоарѣ, стрикъ фоарте ръȣ а҃тмосфера, ши адȣче чȣма.

Аерȣл се стрикъ 1. прин ꙟмȣлцимѣ Карбонїȣлȣй, ши а апей, 2. Прин ꙟмȣлцимѣ пȣтоарей. 3. Прин флорѝ мироситоаре, ши прин фрȣктȣрѝ ꙟ локȣрѝ ꙟкисе пъстрате. 4. Прин мȣл-

мѹлцимѣ оаменилор ꙟтрѹн лок стрimшй, ши прин ардерѣ мѹлтор лѹминй. Де аича урмѣꙁъ а фи аерѹ май кѹрат, ши май бѹн ꙟ кѫмпѹрй, ши ꙟ пъдѹрй кѹ рѫѹрй кѹргътоаре, (нѹ кѹ бълцй унде пещїй саѹ броащеле пѹтреꙁеск) ꙟфрѹмсецате; ꙟ сате май кѹрат, декѫт ꙟ четъцй; май кѹрат ꙟ локѹрй ꙟналте, декѫт ꙟ гропй, ꙟ темнице, ши ꙟ подрѹмѹрй; май кѹрат ꙟ лѹминъ, декѫт ла ꙟтѹнѣрек; (їаръ нѹ унде ард лѹминеле) май кѹрат ꙁїоа, декѫт ноаптѣ; май кѹрат диминѣца, декѫт сѣра. — Се дирѣџе аерѹ прин дескидерѣ ферестилор, прин афѹмаре, їаръ де апъ се кѹръцъ прин кърбѹнй стиншй. Ачестѣ сѫнт пре скѹрт деспре аерѹ атмосферїк.

§. - 67.

Мижлочирѣ ръсѹфлърїй есте аерѹл атмосферїк, май вѫртос кѹ оксїгенїѹ сѹ. Аерѹл ачеста ꙟ плъмѫнй трас ачестѣ мѹтърй пътимеще: 1. Кълдѹра лѹй се мѹтъ. 2. се мѫстекъ кѹ абѹриле апей, каре ꙟ трѹпѹл нострѹ се наск. 3. Се ꙟпѹцинъ оксїгенїѹ. 4. Карбонїѹ се ꙟмѹлцеще, ши се наще ꙟ трѹпѹл нострѹ дин сѫнџеле вѫнос, ши де се ва фоарте ꙟмѹлци ꙟ сѫнџе, есте примеждїос. 5. Аꙁоѹ се ꙟпѹцинѣꙁъ. 6. Се местекъ кѹ аерѹ пъртичѣлеле анїмале.

Аче-

Ачестѣ мȣтърй а аерȣлȣй кȣ мȣтарѣ сѫнџелȣй а фи легате ꙟ лȣминъ есте аша, ка сѫнџеле вѫнос, саȣ негрȣ ꙟ плъмѫний прин пȣтерѣ оксїгенїȣлȣй съ се мȣте ꙟ артерїос, саȣ рошȣ.

§. 68.

Маре есте пȣтерѣ ръсȣфлърїй ꙟ челѣ де кѫпетенїе фȣнкцїй а органїсмȣлȣй нострȣ.

1. ꙟ черкȣирѣ сѫнџелȣй. Кȣм механїсмȣ черкȣирей кȣ ръсȣфларѣ есте легат, ам възȣт май сȣс §. 65. сѫнџеле прин ръсȣфларе се кȣръцъ, ши се фаче дин вѫнос артерїос.

2. ꙟ сѫнџериме, саȣ префачерѣ сѫнџелȣй. Ачаста ꙟкъ ꙟ васеле лаптелȣй ꙟчѣпе, ши прин ръсȣфларе се сфѫршеще.

3. ꙟ мишкарѣ мȣшкилор, саȣ а трȣпȣлȣй. А фи ръсȣфларѣ, ши мишкарѣ трȣпȣлȣй ꙟ маре легътȣинцъ, се вѣде дин ширȣл анималилор, пентрȣ къ органеле ръсȣфлърїй, ши а мишкърїй кȣ ун паш пȣрчед; ачаста ши легътȣра, ши ветешȣгȣл плъмѫнилор, фїинд легат кȣ ачела а мишкърїй мȣшкилор, нїо аратъ.

4. ꙟ креерй ши ꙟ фȣнкцїиле сале. Ръсȣфларѣ прин мишкарѣ сѫнџелȣй креерȣл пȣрȣрѣ ꙟл мишкъ, ши нȣмай ун мїнȣт де нȣ се ва дȣче сѫнџеле рошȣ ꙟ креерй, марй мȣтърй ꙟ фȣнкцїиле сале пътимеще. Де се ва ꙟпїедека

ръ-

рѫсѹфларѣ, креерѹл ꙟтѫю пѫтимѣще. Пѹтерѣ рѫсѹфлѫрїй, ши ꙟ фѹнкцїиле минцїй а фи маре, де аичѣ ушор се арать. Май тѫрзїе сѹб кѹџетаре рѫсѹфларѣ нимик нѹ ꙟпѣдекѫ.

Рѫсѹфларѣ ꙟкѫ аре редѹчере ла рѫжнире. Деспре легѫтѹинца рѫсѹфлѫрїй кѹ а пѣлей, ши а рѫрѹнкилор фѹнкцїй май ꙟ жос се ва кѹвѫнта.

§. 69.

Сѫнт ꙟкѫ мѹлте модѹрй а рѫсѹфлѫрїй, карїй дела мѹлте причиний вин, ши спре мѹлте сфѫршитѹрй слѹжеск; аша сѫнт.

1. Сѹспинѹл (suspirium) есте о ꙟсѹфларе тѫрзїе, афѹндѫ, карѣ о урмѣзѫ о рѫсѹфларе асѣменѣ, пѹцинел тотѹшй май юте, есте сѹспинѹ сѫргѹинца трѹпѹлѹй, а ꙟпѣдека умбларѣ сѫнџелѹй, ши се наще прин тоате причиниле, каре тречерѣ сѫнџелѹй прин плѫмѫний о ꙟпедекѫ, аша сѫнт ꙟтристарѣ, дорѹл, остенѣла. ш. а. Де се ва аѹзи рѫсѹфларѣ, карѣ ꙟсѹфларѣ скѹртѫ о урмѣзѫ, се нѹмеще Џемѹтѹ (gemitus).

2. Офтарѣ (anchelitus) се наще прин скѹрте, ши дѣсе ꙟсѹфлѫрй, каре се скимбѫ кѹ асѣменѣ рѫсѹфлѫрй, се наще прин ꙟ педекарѣ сѫнџелѹй, ши ꙟтристарѣ сѹфлетѹлѹй.

3. Кас-

3. Каскꙋ (oscitatio) єсте о ꙟсꙋфларе адѫнкъ, тѫрꙁіе, ши лꙋнгъ, карѣ о ꙋрмѣꙁъ о ръсꙋфларе пꙋтерникъ, де мꙋлте орй глъсꙋитоаре. Сꙋб ꙟсꙋфларе фалка дин жос, осꙋл лимбей, ши гѫтꙋл се траг ꙟ жос, ши аерꙋл кꙋ о пꙋтѣре се багъ ꙟ цевиле лꙋй Еѵстахіе, ши аша стѫнџе ꙟтро клипѣлъ аꙋꙁꙋ. Кꙋ каскꙋ се ꙟсоцѣꙁъ де мꙋлте орй о ꙟтиндере а мѫнилор, ши а пичоарелор, карѣ се наще дин сѫргꙋинца віецїй сꙋфлетещй асꙋпра пꙋтерїй трꙋпещй скꙋлѫндꙋсъ. Се наще каскꙋл прин лꙋнгоарѣ черкꙋирей сѫнџелꙋй, прин лѣнѣ сꙋфлетꙋлꙋй, прин остенѣлъ, фоаме, фриг, сомн, ши ꙋрѫт, ба де ведем пре алтꙋл къскѫнд, саꙋ де ворбим де каск, ꙋшор не ловѣще.

4. Сꙋгицꙋ (singultus) єсте о ꙟсꙋфларе скꙋртъ, грабникъ, ꙟбꙋлꙁоасъ, карѣ о ꙋрмѣꙁъ о ръсꙋфларе скꙋртъ, ши пꙋтѣрникъ, се наще прин причина че батъмъ пѣлѣ фоалелꙋй, прин ꙟгицирѣ грабникъ, прин ꙟфригошарѣ фолкꙋцꙋлꙋй. Де мꙋлте орй, рѫсꙋлꙋй, ши плѫнсꙋлꙋй се ꙟсоціе.

5. Сꙋптꙋ саꙋ Сꙋџерѣ (Suctus) се фаче ꙟтрꙋ ачест кип: бꙋꙁеле ла ꙁбѫрк, саꙋ ла васꙋл, дин каре врем се сꙋџем, апъсъм, траџем лимба, ши ꙟсꙋфлъм адѫнк, ачаста фъкѫнд

матеріа, каре врем а о сѹце, се апасъ де аерѹл дин афаръ, ши вине ꙟ гѹръ, фіинд къ аича се ръреще аерѹ. Сѹптѹлѹй асемене есте сорбире, ши сърѹтаре.

6. Сорбире (sorbitio) се фаче ꙟтрѹ ачест кип: бѹза дин жос о апъсъм ла васѹл, дин каре врем а сорби, іаръ че дескѹпра о апъсъм матеріей, каре врем а о сорби, ши атѹнча май афѹнд тръгъннд аерѹл, мѫнъ матеріа, каре врем а о сорби, ꙟ гѹръ.

7. Сърѹтаре (Osculatio) се фаче аша: пѹнем бѹзеле ноастре ла бѹзеле чеlѹа саѹ чеіа, пре каре саѹ пре каре врем а сърѹта, ши аша се наще ꙟ гѹръ лок гол фіинд къ аерѹл се ръреще; тръгѫнд акѹма уна, саѹ амѫндоаъ бѹзе, аерѹл денафаръ кѹ о ꙟпинцере кѹре ꙟ гѹръ, ши аша се наще сонѹ. Сърѹтаре се унеще кѹ о симціре плъкѹтъ, пентрѹ къ атинdере ꙟ бѹзе есте май алесъ, ши обіектѹл юбит, май мѹлт есте віѹ.

8. Плѫнсѹл (planctus) макар къ есте о пѹс рѫсѹлѹй, тотѹшй амѫндоаъ аѹ чева комѹн; аша ведем къ оаменій плиний де бѹкѹріе плѫнг, фаца се скимбъ пре кѹм сѹб плѫнс, аша сѹб рѫс; се фаче аша плѫнсѹл: се деспарт бѹзеле, фрѹнте се ꙟкрецеще, ши се фаче о афѹн-

фѹндъ ѫсѹфларе. Плѫнсѹл се сфѫршеще кѹ мѹлте сѹспинѹрй, ши офтърй, де ва цинѣ мѹлт есте примеждіос. Причина плѫнсѹлѹй есте дѹрерѣ прекѹм фусікъ, аша ши моралъ, ѫтристарѣ, бѹкѹріа маре, ш; а: сѹб плѫнс (де мѹлте орй, ши сѹб рѫс) се аците прин нервй гѫлчиле лакрѫмилор, ши пентрѹ ачеа варсе лакрѫмй, ашиждерѣ ши кѹрцерѣ мѹкѹлѹй се мѫрѣще.

9. Рѫсѹл (risus) аре трей градѹрй 1. Шимбирѣ, карѣ фѫрѫ ничй о мѹтаре а рѫсѹфлѫрїй, нѹмай прин фацъ воїоасъ се аратъ аша: бѹꙃа дин сѹс рѫдикѫндѹсъ, динцїй се рѫнжеск, обраꙃеле се ѹнфлъ, ши окїй стрелѹческ. 2. Рѫсѹл адевърат, сѹб ачеста мѹтѫриле май наинте нѹмите се арата май бине, се фаче о ѫсѹфларе афѹндъ, ши пѹтѣрникъ, пре карѣ о ѹрмѣꙃе май мѹлте мичй, ши глъсѹитоаре рѫсѹфлѫрй, ши аша ѫгѹстѫндѹсъ крѣпѫтѹра гласѹлѹй, бѫрбацїй дау сонѹ а, ши о, їаръ мѹериле ї, ши е. аича пептѹл, ши фоалеле се мишкъ. 3. Рѫсѹл ѫкокоте (cachinus) се ꙃиче атѹнча, кѫнд ѫсѹфларѣ сѹнътоаре кѹ рѫсѹфлѫрй дѣсе, ши глъсѹитоаре се скимбъ, сѹб ачест рѫс пептѹл ши фоалеле се лобеск, капѹл, мѫнеле ши пичоареле пентрѹ ѫпе-

пе́декаta ръсѹфларе се мишкъ. Причина май апроапе а фїещекърѹа рѫс есте а се кѫѹта ѫ нервїй, каре мерг ла пѣлѣ фоалелѹй, пентрѹ къ дѣкъ се ватъмъ ачестѣ нервй, ши ветѣцїй рѫд, ши тот рѫсѹл есте легат кѹ мишкарѣ пѣлей фоалелѹй. Причиниле, карѣ ацице ачестѣ нервй, сѫнт де мѹлте фѣлюрй, аша есте гѫдъларѣ, карѣ де мѹлте орй аѹ адѹс, ши адѹче рѫс примеждїос; ѫфлъкърарѣ пѣлей фоалелѹй, саѹ вътъмарѣ ашиждерѣ кѫте одатъ не траце спре рѫс. Аша бътрѫнїй аѹ кѹноскѹт о плантъ, пре карѣ аѹ нѹмито сардоа, (ноъ нѹе кѹноскѹтъ) карѣ дѣкъ о мѫнка чинева ѫл тръца спре рѫс, ши де аича есте нѹмеле рѫсѹлѹй примеждїос, чей зичем рѫсѹл сардонїкѹ; ѫ тимпѹл нострѹ асѣменѣ рѫс аѹ скорнит мъсълърица (плантъ) ѫтрѹн копил де 7. аний. — Май де мѹлте орй скорнеск рѫсѹл причинеле, каре сѹфлетѹлѹй нострѹ шоаде се вѣд. Шозенїа (ridiculum) атѹнча се наще ѫ ной, кѫнд ѫтрѹн обїєкт аша ѫпотрибъ вин їдеїле, кѫт унирѣ лор аре чева сѹрд, неурмѫнд де ачй чева пагѹбъ. Алтъ причинъ а рѫсѹлѹй есте Моралъ, карѣ се наще ѫ унїй оамений дин пагѹба алтора. Рѫсѹл кѹ сѣмъ есте фолоситорю, їаръ фъръ де сѣмъ примеждїос, ши се кѹвине нѹмай омѹлѹй!

10. Тꙋса (tussis) ꙗичѣ се ꙟцелеџе тꙋса сънътоасъ, че кѫнд, ши кѫнд вине, есте о ꙟсꙋфларе афꙋндъ, карѣ о урмѣꙁъ о ръсꙋфларе пꙋтерникъ, ши кꙋ глас, прин карѣ ръсꙋфларе се ловеще цевїа аерꙋлꙋй, ши чѣле стреине дин трѫнса сър афаръ. Се наще тꙋса ачаста, кѫнд унчева стреин ꙟтръ ꙟ веригатъ, саꙋ кѫнд се умпле ачаста де мꙋк. Аша даръ ведем къ е сънътоасъ, ши де липсъ ачаста тꙋсъ.

11. Хѫркъирѣ (screatio) есте о тремꙋрътоаре мишкаре а черюлꙋй гꙋрїй моале, а гѫтꙋлꙋй, ши а крепътꙋрей гласꙋлꙋй сꙋб ръсꙋфларе, прин карѣ се ципъ пърциле чѣле стреине п. е. мꙋкꙋ.

12. Стрефигатꙋ (sternutatio) саꙋ ꙁдрързнатꙋ, есте о ꙟсꙋфларе маре, афꙋндъ, юте, пре карѣ о урмѣꙁъ о ръсꙋфларе фоарте юте, ши кꙋ глас, ши фїинд къ сꙋб ръсꙋфларе гꙋра се ꙟкиде, аерꙋл есъ нꙋмай прин нъри, ши скоате пърциле чѣле стреине, ши мꙋкꙋ. Се ацицъ прин тоате ачелѣ, че насꙋл, ши окїй ацицъ, аша сѫнт: лꙋмина, тъбакꙋ, пипарка, ш. а. Се спꙋне а фи фост сꙋб унꙋл динтръ Папе Григорїе ла Рома о боалъ рѣ, сꙋб карѣ пꙋрꙋрѣ оаменїй стрефигаꙋ, пѫнъ че къдѣꙋ, ши мꙋрѣꙋ, пентрꙋ ачеꙗ ачела

Па-

Папъ аȣ скос Процесїа, ши аȣ фъкȣт рѹгъ лȣй Дȣмнезеȣ, ка се ѫчѣте боала, ѫсъ ѫчепѫнд дин ачей оамений 80. а стръфига, тоцй аȣ къзȣт морцй, ши де аичѣ авем обичаю а зиче кѫнд чинева стрефигъ: Доамне ажȣтъй (адекъ съ нȣ моаръ ка ачеа).

13. Сȣфларѣ Насȣлȣй (Emunctio) есте стрефигатȣл кȣ воѧ ноастръ, ѫкидем гȣра, ши ръсȣфлъм пȣтѣрник нȣмай пре нас.

14. Скремерѣ (nixus) есте чѣ май афȣндъ ѫсȣфларе, пре карѣ оар урма асѣменѣ ръсȣфларе, ѫсъ фїинд къ пѣлѣ фоалелȣй се слобоаде ѫ жос, пълмѫниле се десфак, ши крепътȣра гласȣлȣй се ѫкиде, ши аша аерȣл, не пȣтѫнд еши, апасъ пърциле сȣпȣсе. Фолосȣл скремерїй есте ла голирѣ фоалелȣй, ши а пишатȣлȣй, їаръ май вѫртос ла нащере, ши ла рѫдикарѣ мȣлтор лȣкрȣрй. Скремерѣ фъръ сокотѣлъ есте примеждїоасъ, адȣче сȣрȣпърй ш. а.

Ръсȣфларѣ ѫ фът есте кȣ тотȣл алта, прекȣм ши черкȣирѣ, де карѣ ла вїаца фътȣлȣй се ва ворби.

К А-

КАПУЛ VI.

Деспре сѫнцериме, ши нѹтрире.

§. 70.

Сѫнцеримѣ.

Сѫнцеримѣ, саѹ префачерѣ сѫнцелѹй (haematopoesis) се кѹпринде дин май мѹлте фѹнкцїй. Ам вѫзѹт май сѹс кѹм се мѣстекѫ, кѹм се рѫжнеск мѫнкѫриле, кѹм се фаче дин трѫнселе Хїмѹ, дин ачеста Хїлѹ, каре ѫ гѫлчиле лїмфатиче мерeѹ ѫчепе асе мѹта ѫ сѫнце, трекѫнд прин Дѹктѹл пїептѹлѹй. Де унде се варсѫ ѫ вѫна кеюцей, дин ачаста ѫ вѫна голѫ, де аича ѫ инима дрѣптѫ, дин карѣ ѫ плѫмѫнй, унде сѫнцеле ѫшй їа перфекцїа са деплин. Мижлочириле прин каре сѫнцеле дин мѫнкѫрй се фаче сѫнт: 1. Пѫрецїй васелор, карїй кѹ стринцерѣ, ши слобозирѣ са чева ажѹтѫ. 2. Черкѹирѣ сѫнцелѹй, прин карѣ сѫнцеле

целе чел ноȢ се мѣстекъ кȢ чел вътрян. 3. Ѧ-
сȢший сянцеле, прекȢм тоате пърциле трȢпȢ-
лȢй, аре пȢтѣре асе асъмъна пре сине. 4. Ръ-
сȢфларѣ, прин ръсȢфларе се кȢръцъ сянцеле де
КарбониȢ, ши унинд8съ кȢ ОксїгениȢ се фаче
дин вяное артерїос 8. ПȢтерѣ, ши актївїтатѣ
нервїлор. 9. стоарчерѣ, прин карѣ пърциле чѣ-
ле рѣле се кȢръце, ши фъръ ничй ун фолос фї-
инд, се скот афаръ. Тимп8л Ѧтр8 каре дин
мянкърй се наще сянцеле нȢ есте хотърят,
Ѧтр8 тот се вѣде а фи 12. часȢрй. Ведем
даръ къ сянцеле се наще дин мянкърй, ши
Ѧтяю е алб, дȢпъ ачеїа се мȢтъ Ѧ рошȢ. Сян-
целе нȢ нȢмай дин мянкърй, чи ши дин сȢб-
щанцїа органелор се наще, аша ведем Ѧ мȢлцй
бетѣцй, карїй нимик, саȢ фоарте пȢцин мян-
къ, ши атята де мȢлт сянце пїерд, де мȢл-
те орй, кят ничй ун8л нȢва зиче, къ е дин
мянкърй фъкȢт. Ѧсъ кȢм се наще ачеста сян-
це, прекȢм ши ачела дин мянкърй, ши кȢм
се мȢтъ, лъсъм НепоцилоР а гъси.

§. 71.

НȢтрирѣ.

Сянцеле Ѧтр8 ачест кип фъкȢт се Ѧтребȣ-
инцѣзъ спре префачерѣ пърцилор стрикате, спре
нȢ-

нȣтрирѣ пърцилор, ши спре стоарчерѣ а мȣлтор пласе де умеѕелй. Кȣноскȣт не єсте къ органісмȣл нострȣ пȣрȣрѣ се мȣтъ, мȣлте пърцй дин трѫнсȣл се стрикъ, ши се пієрд, каре пърцй де липсъ єсте їаръшй съ се префакъ, къ дѣкъ нȣ ꙟ скȣрт тимп тот органісмȣл се ва стрика. Асе нȣтри трȣпȣл нострȣ кȣ тоате пърциле саде нȣ єсте ничй о ꙟдоїалъ, пентрȣ къ ведем, къ пърциле чѣле стрикате се наск, ши чѣле ꙟтрєцй тръїєск, ꙟсъ кȣм се фаче нȣтрирѣ, нȣ щим, се вѣде асе сфѫрши васеле ꙟ органе фъръ пърецй, ши аша сѫнџеле, саȣ май бине ѕерȣл сѫнџелȣй, дин трѫнселе слобод трѣче ꙟ органе. Доаъ нȣмай пърцй а трȣпȣлȣй нострȣ нȣ се нȣтреск, класȣра динцилор, ши пелкȣца; чѣ дин тѫю стрикатъ нȣ се май префаче, їаръ чѣ де пре урмъ се префаче ꙟсъ нȣ дин сѫнџе, чи дин мѫкȣ лȣй Малпігїє. Изворȣл нȣтрирей єсте фъръ ничй о ꙟдоїалъ сѫнџеле, саȣ май бине ѕерȣл сѫнџелȣй.

КАПУЛ VII.

Деспре Стоарчере

§. 30.

Стоарчерѣ (Secretio) есте ачеїа функціе а органїсмулуй нострȣ, прин карѣ дин сѫнџе се наск, саȣ се сторк килине умезѫлй, зик килине, пентрȣ кѫ ши де сѫнџе, дин каре сѫнт нѫскȣте, ши де органе, прин каре сѫнт нѫскȣте, се дескилинеск, ши нȣ ѫ органе, ѫ каре се наск, чи афарѫ де дѫнсѫле спре фолосȣл економїей анїмале се ѫтребȣинцѣзе.

Органеле стоарчерїй, саȣ сторкѫтоаре сѫнт: гѫлчиле (glandulae) каре сѫнт органе рѫтȣнде, плине де васе, каре сторк умезѫлй (humores) де сѫнџе, ши де субстанцїа лор килине. Ачестѣ гѫлчй сѫнт де мȣлте пласе; унеле сѫнт марй, їарѫ алтеле фоарте мичй; унеле кȣ пѫрѣке, алтеле фоарте мȣлте ла ун лок адȣнате. Май маре есте фикатȣ,

їарѫ

ïарь май мичй сжнт гжлчиле лïмфатïче. Сжнт урмьтоаре 1. Гжлчиле мꙋкоасе де каре ла §. 25. 2. Сжнт гжлчиле сьоасе, де каре ла §. 22. аича ӂкь се цин гжлчиле урекилор, де каре ла §. 112. 3. Мïгдалеле, де каре ла §. 38. 4. Гжлчиле лꙋй Кооперï, де каре ла §. 145. 5. Гжлка сьмжнцïй, де карѣ ла §. 144. 6. Гжлчиле ва-лелор, де каре ла §. 37. 7. Гжлка фолкꙋцꙋлꙋй. 8. Фикатꙋ, де каре ла §. 43. 9. Гжлчиле ла-крьмилор, де каре ла §. 105. 10. Рьрꙋнкïй, де карïй ла §. 79. 11. Оварïиле, де каре ла §. 145. 12. Цицеле, де каре ла §. 146. 13. Боа-шеле, де каре ла §. 144. 14. Гжлчиле лïмфа-тïче, де каре ла §. 48. 15. Гжлка пептꙋлꙋй, де карѣ ла §. 64. 16. Гжлчиле рьрꙋнкилор, де каре ла §. 79. 17. Гжлка Грꙋмаӡꙋлꙋй, де карѣ ла §. 121. ам ворвит. Умеӡѣлеле, чѣ се сторк дин гжлчиле ачестѣ, ши фолосꙋл лор, прин де-кꙋрсꙋл гжлчилор ла локꙋриле сале, ам арьтат. Ӑсь нꙋ сторк тоате гжлчиле пꙋрꙋрѣ, ничй ӂ тот тимпꙋл, аша сжнт цицеле, оварïиле, ши воашеле, каре нꙋмай ла тимпꙋл сьꙋ дела 14. — 48. — 50. де ань сторк, ши нꙋ тот дѣꙋ-на, чи оварïиле нꙋмай ла ӂпреꙋнаре, ïарь цицеле нꙋмай ла льптире. Чѣлелалте ӂ тоать вïаца, ши ӂ тот тимпꙋл сторк. Динтрꙋ аче-

стѣ

стѣ гѫлчй унеле тоатъ віаца цин; їаръ алтеле се перд (гѫлка пептѹлѹй, ши мѹлте дин чѣле лїмфатїче) унеле сторк умезълй спре фолосѹл органїсмѹлѹй ѫтребѹинцате; їаръ алтеле сторк матерїй, каре органїсмѹлѹй ар адѹче маре стрикаре, де ар рѫмѫнѣ ѫтрѫнсѹл, ши пентрѹ ачеа се скот афаръ (рърѹнкїй)

§. 73.

Мижлочириле, прин каре стоарчерѣ се ажѹтъ сѫнт 1. Локѹл, ѫ каре гѫлчиле сѫнт ашезате. 2. Структѹра, саѹ цесътѹра гѫлчилор, пентрѹ ачеа ѫ килине гѫлчй, ѫтрѹ дескилинирѣ структѹрїй, килине умезълй се сторк: аша ѫ фикат фѣрѣ, ѫ рърѹнкй пишатѹ, ѫ цице лаптеле, ш. а. м. д. се сторк. 3. Пѹтѣрѣ Нервїлор. Ашиждерѣ ши гѫлчиле ѫсѹшй уна пре алта ажѹтъ, ведем къ дѣкъ стоарчерѣ унêй се микшорѣзъ, а алтей се мърѣще, аша кѫнд речим гѫлчиле пѣлей нѹ сторк, саѹ нѹ асѹдъм, ши пентрѹ ачаа стоарчерѣ рърѹнкилор се мърѣще, саѹ май мѹлт не пишъм, ши ѫконтръ. Кѫт є даръ де маре фолосѹл гѫлчилор ла лѹмїнъ єсте.

§. 74.

Дескилиним ѫ трѹпѹл ностру трей пласе де стоарчерй, каре нѹ нѹмай пентрѹ килине ѫ-

тре-

требȣинцъри а кили̂нелор Органе, чи тот Органїсмȣлȣй сѫнт де липсъ, ши комȣне. Ачестѣ сѫнт: 1. Стоарчерѣ пѣлей, (сȣдоарѣ) 2. Стоарчерѣ Рърȣнкилор (Пишатȣ) 3. Стоарчерѣ цесетȣрїй целȣлоасъ, саȣ гѫȣноасъ; (унтȣра) ачестѣ сѫнт стоарчерй генерале, челе спецїале, п. е. а фикатȣлȣй, а цицълор, ш. а. ла локȣриле сале, саȣ арътат. Дин стоарчериле генерале, челе доаъ дин тѫю сторк материй Органїсмȣлȣй стрикътоаре; пентрȣ ачаа се скот афаръ, їаръ чѣ де пре урмъ стоарче материе спре мȣлте фолосȣри ꙟ Органїсмȣ. — Май сȣс ам арътат (§. 31.) къ материиле нȣтрѣце ꙟ трей форме се адȣк ꙟ Органїсмȣ. Ашиждерѣ їаръший, челе фъръ ничй ун фолос, ши стрикате пърцй ꙟ трей форме се скот дин Органїсмȣ. ꙟ форма таре прин кȣр; ꙟ форма пикȣрътоаре прин пишътоаре; ши ꙟ форма еластїкъ, саȣ абȣроасъ прин пѣле. Ачаста нȣ требȣе ꙟцелес, къ карѣ аȣ ꙟтрат еластикъ, їаръший аша, ши тот пре ун друм тотдѣȣна съ се скоатъ.

§. 75.

Стоарчерѣ Пѣлей

Че есте пѣлѣ май сȣс ам арътат (§. 21.) Пѣлѣ аре трей фолосȣри 1. ꙟкракъ трȣпȣл. 2.

есте

єсте органȣл пипъирей. 3. єсте органȣл стоар-
черїй, деспре каре аича се ва кȣвѫнта. — Пѣ-
лѣ стоарче матерїа ꙟ органїсмȣ нострȣ нефо-
лоситоаре ꙟ форма абȣроасъ, карѣ єшинд а-
фаръ, се стринџе ꙟ фаца пѣлей ꙟ пикътȣри,
ши се нȣмѣще сȣдоарѣ (sudor) єсте сȣ-
доарѣ о матерїе апътоасъ, лимпеде, съратъ,
карѣ се наще дин абȣриле пѣлей. Ка съ се на-
скъ сȣдоарѣ єсте де липсъ а се ꙟмȣаци, ши
ꙟгроша абȣриле пѣлей, ачаста се фаче прин
кълдȣръ, умбларе, ши лȣкрȣ греȣ. Унеле пърцй
а трȣпȣлȣй фоарте ушор асȣдъ аша сѫнт:
фрȣнтѣ, сȣбсїоара, мѫниле, ши пичоареле. Ꙟ-
фаръ де сȣдоаре ꙟкъ май ръсȣфлъ пѣлѣ ноа-
стръ о матерїе абȣроасъ, греȣ мироситоаре,
ши се нȣмѣще Абȣрѣ пѣлей (perspirabile
cutis) асе стоарче ачастъ абȣре нȣ єсте ꙟдоалъ
пентрȣ къ 1. Сȣдоарѣ дин ачаста абȣре се
наще а 2. Трȣпȣл нострȣ де се ва ꙟкълѕи, а-
бȣрѣ ачаста се вѣде. 3. Не аратъ пȣтоарѣ къ-
мешилор. 4. єксперїенцїа: аша де вом ꙟтинде
мѫна калдъ кътръ кътътоаре, саȣ кътръ
алт метал полит, ачестѣ се ꙟтȣнекъ. Кѫтъй
мȣлцимѣ абȣрїй ачестїа дин трȣпȣл нострȣ
стоарсъ адевърат нȣ се поате хотърѫ. Док-
торȣл Санкторїȣс врѫнд а хотърѫ мȣлцимѣ

ачѣ-

ачестей авуре, 30. де ани наинте де че ау мѫнкат шау мъсурат трупул съу, ау мъсурат мѫнкаре, че ау мѫнкато, ши пуиндусъ ꙟ кумпънъ ꙟтрѧнса ау скуипит, сау пишат, ши имат. ши ау афлат, кум къ дин 8. Ѣ. прин пеле 5. Ѣ. ау пердут ꙟ 24. де часури, пуинд а 50. парте динтръ мѫнкъри спре префачере сѫнџелуй. Ꙟсъ експериментул ачестуїа нул путем авѣ адевърат, пентру къ ел ну ау луат семъ ла стоарчере скуипитулуй, ши ла авуримѣ плъмѫнилор, ашиждерѣ ну ау луат ꙟ семъ ачелѣ, че мъреск, сау микшорѣзе авуримѣ ачаста.

§. 76.

Пелѣ ну нумай ръсуфлъ, чи ши ꙟсуфлъ, сау суџе ꙟ сине материй стреине, ачаста не аратъ 1. Бетеџїй, карїй ну пот а се нутри пре гуръ, се пун ꙟ скълдушъ де лапте, сау де алте материй. 2. Ꙟ локуриле челе май апътоасе анїмалеле сау рар, сау ничи кѫт ну беу, фїинд къ траг прин пеле апа. 3. Де вом унџе трупул ку терпетїн, сау ꙟл вом скълда ꙟ скълдушъ рошитъ ку роайкъ (о плѫнтъ ла мунриле ноастре бине куноскутъ) тречe рошаца ачестїа ꙟ пишат, аша ши миросул терпетїнулуй 5. Венину, нумай десупра пелей пус,

аду-

адѹче моарте. Ачесте тоате, фїинд кѫ прин алт лок нѹ аѹ пѹтѹт ꙟтра ꙟ трѹп, аѹ требѹит сѫ ꙟтре прин пѣле.

§. 77.

Мижлочиреле, прин каре се ажѹтѫ рѫсѹфларѣ пѣлей, унеле сѫнт дин лонтрѹ, їарѫ алтеле денафарѫ, чѣле дин лонтрѹ сѫнт: пѹтѣрѣ инимей, черкѹирѣ сѫнџелѹй, рѫжнирѣ, ши мишкарѣ мѹшкилор. Динтрѫ ачесте рѫжнирѣ ꙟпедекатѫ, фоарте рѫѹ ꙟпѣдекѫ ши Рѫсѹфларѣ пѣлїй. Чѣле дин афарѫ мижлочирй сѫнт Аѳмосфера, ачаста 1. ажѹтѫ прин кѫлдѹра са. Пентрѹ ачѣа вара май мѹлт асѹдѫ пѣлѣ, ши се наще сѹдоарѣ. 2. прин десимѣ са, пентрѹ ачѣа ꙟ аѳмосфера фоарте дѣсѫ, се опрѣще сѹдоарѣ, 3. Прин лѹмина, ши ускѫтѹра са, пентрѹ ачѣа кѫнд есте тимп ускат, ши лѹминос, май мѹлт асѹдѫм. Акѫ май сѫнт ши алте мижлочирй ꙟтѫмплѫтоаре, аша сѫнт бѹтѹриле: пентрѹ ачѣа кѫнд врем сѫ асѹдѫм, ной бем ѳею калд, їарѫ кѫнд врем сѫ не пишѫм, ной бем апѫ рѣче. Чей кѹ темпераментѹл сѫнџос май мѹлт асѹдѫ декѫт алцїй. — Фолосѹл сторчерїй пѣлей есте форте маре ꙟ економїа анїмалѫ. 1. прин трѫнса се скот материїиле чѣле стреине, ши рѣле дин

трѹ-

трȣпȣл нострȣ. 2. Моаїе пѣлѣ, ши о фаче май врѣдникъ спре пипъире. 3. Ръкорѣще трȣпȣл, саȣ фаче ка съ се цинъ кȣмпъна ꙟтре кълдȣра дин афаръ, ши а трȣпȣлȣй нострȣ. — Чѣ май маре парте а Боалелор вине дела Оприрѣ сторчерїй Пѣлей, де аича се наще Реȣматїсмȣ, ꙟцепенирѣ трȣпȣлȣй, тȣса грѣ, скȣрсоарѣ, ши алте ненȣмърате боале. Кȣм се фаче стоарчерѣ пѣлей, аша прекȣм тоате стоарчериле, нȣ є бине кȣноскȣт, се вѣде а авѣ маре асъмънаре кȣ ръсȣфларѣ.

§. 78.

Стоарчерѣ Унтȣрей

Унтȣра (adeps) се стоарче ꙟ цесътȣра целȣлоасъ; єсте цесетȣра целȣлоасъ (textus cellulosus) о пънзъ, саȣ май бине о пелкȣцъ ꙟ форма пънзей цъсȣтъ, пентрȣ ачаѧ се ши нȣмѣще цесътȣра целȣлоасъ, ꙟвълѣще тоате органеле, (афаръ де ласȣра динцилор, пелкȣца, унгїй, ши пър), ши тот трȣпȣл нȣ нȣмай динафара, чи ши дин лонтрȣ ꙟтръ, ши ꙟвълѣще чѣле май мичй пъртичеле а органелор, ле лѣгъ ла олалтъ, ши де алте органе. Ачаста цесътȣръ се поате пътрȣнде, ши умбла фъръ ничй о дȣрѣре, ши вътъмаре, пре-

прекꙋм не арат ачиле, спиній, глонцꙋриле де пꙋшкъ, каре фїинд ꙟгицяте аꙋ єшит акꙋм прин пичоаре, акꙋм прин спате, акꙋм прин мѫний, ши алте пърцй. Ꙟ цара фрѫнчаскъ ун черщиторю, ка съ трагъ мила оаменилор кътръ сине, диминѣца кѫнд аꙋ порнит а черши, шѣꙋ фъкꙋт о гроапъ ꙟ грꙋмазй, ши аꙋ пꙋс ун прꙋнк ал сꙋꙋ кꙋ цевїа, ка съл унфле, каре фъкѫнд, аша лаꙋ унфлат, кѫт аꙋ гѫндит оаменїй а фи мътꙋлъ, ши аша тоцй лаꙋ милꙋит, сѣра венинд а касъ, прꙋнчїй дела пичоаре ꙟчепѫнд ал стринце, аꙋ скос аерꙋл, ши їаръ аꙋ фост ом каши наинте; ꙟсъ ꙟ скꙋрт тимп саꙋ кꙋноскꙋт виклешꙋгꙋл ачеста, ши аꙋ фост черщиторюл педепсит. Аша пꙋроюл дела ун лок трѣче ꙟ алтꙋл. Ачестѣ тоате не ꙟвацъ а фи ачастъ цесътꙋръ пътрꙋнзътоаре. Се стоарче ꙟ ачаста цесътꙋръ о умезалъ, карѣ пѫнъ трѣим, є ꙟ форма аебꙋрей, їаръ дꙋпъ моарте єсте пикꙋрътоаре, ши се нꙋмѣще зерꙋл трꙋпꙋлꙋй, їаръ пѫнъй абꙋре се нꙋмѣще Абꙋрѣ зъроасъ (vapor serosus) ачеста зер, де се ꙟмꙋлцеще, се наще боала апей.

§. 79.

Ꙋнтꙋра саꙋ улоюл анїмал се афлъ ꙟтрꙋпꙋл ностру ꙟ мꙋлте форме, се стоарче ꙟ цъсе-

тȣра целȣлоасъ їаръший ꙟтрȣ ачел кип прекȣм тоате умеѕълиле трȣпȣлȣй. Унтȣра ꙟ килине пърцїй а трȣпȣлȣй есте килинъ, ꙟ върфȣриле дѣџетелор, ши ꙟ тълпй ꙟ тот омȣ, фїе май макрȣ, се афлъ, ашиждерѣ, ши пре лѫнгъ окй; ꙟ алте пърцй акȣм май мȣлтъ, акȣм май пȣцинъ, акȣм ничй кѫтъ се афлъ. Сȣб пѣле; афаръ де плеопе, марџиниле бȣѕълор рȣшинїй, пȣлъ, ши коае, ꙟ каре нȣ се афлъ, май мȣлтъ есте, ашиждерѣ ꙟ грȣмаѕ, пре лѫнгъ цицъ ши ꙟ фоале есте май мȣлтъ, ꙟ нърй, ши ꙟ кап нȣ се афлъ.

Мижлочиреле, прин каре се наще унтȣра сѫнт 1. тоате ачелѣ, каре вїаца трȣпѣскъ о ꙟналце, ши чѣ сȣфлецаскъ о апасе; аша сѫнт: лѣнѣ трȣпȣлȣй, ши а минцїй, сȣмнȣ лȣнг, аерȣл ръȣ, мѫнкъриле грасе, ши алтеле. 2. Темпераментȣл флегматїк. 3. Ꙟеневирѣ вїецїй сексȣале, ведем къ пънъ цине ачаста трȣпȣл рар се ꙟграшъ фъръ самъ, ши прȣнчїй фїинд граший пела тимпȣл флочирей ꙟчеп а слъби. Їаръ дела 50. де аний ꙟсȣс їаръший се ꙟграше оаменїй. 4. Ꙟтрȣ дескилинирѣ сексȣлȣй мȣїарѣ май таре се ꙟграшъ декѫт бърбатȣл, пентрȣ къ мȣїарѣ ꙟтрȣ тот май пȣцин кȣџетъ. Унтȣра фоарте ꙟмȣлцитъ, есте стрикътоаре де

вїа-

віацъ, адꙋче о леневире, ка де мꙋлте орй пери-
ре, ши фїе омꙋл май одатъ аша де макрꙋ
нꙋ аре фрикъ де моарте, їаръ де се ва фоар-
те ꙟгрѣша о поате ащепта ꙟ тот минꙋтꙋл. —
Ка съ ведем кѫтъ де мꙋлтъ се поате стрѫн-
џе ꙋнтꙋра, вой адꙋче врео кѫтева ексемплꙋрй.
Ꙋн Енглезй анꙋме Едвард Браїт аꙋ авꙋт 6.
мѫжй, ꙋн прꙋнк де 5. анй $1\frac{1}{2}$ мѫжй, о фа-
тъ де 11. анй 2. мѫжй, алта де 10. анй 2.
мѫжй ши 19. Ѣ. ачеста есте бетешꙋг, ши лѣ-
нѣ натꙋрей, пентрꙋ къ омꙋл, чел май таре,
май маре, ши май фѫкꙋт нꙋ поате май мꙋлт
авѣ декѫт 160. де Ѣ, ꙋнде сѫнт даръ шасъ
сꙋте а Енглесꙋлꙋй, ꙟ каре 440. де Ѣ. де ꙋн-
тꙋръ аꙋ фост стрѫншй? — Фолосꙋл ꙋнтꙋрей
кꙋ самъ кꙋлѣсъ ꙟ трꙋпꙋл нострꙋ есте дестꙋл
де маре 1. а фаче форма трꙋпꙋлꙋй май фрꙋ-
моасъ. 2. ꙟ тимпꙋл фоаметей а нꙋтри трꙋ-
пꙋл, пре кꙋм ведем ꙟ анїмалеле, каре їарна
дорм, къ трѣеск дин ꙋнтꙋра, каре аꙋ стрин-
со вара! Пентрꙋ ачѣа кѫнд зичем, де ведем
пре чинева бине трѫинд, къ трѫїаще дин се-
ꙋл сѣꙋ, рѣꙋ зичем.

§. 80.

Стоарчерѣ Пишатꙋлꙋй.

Органеле пишатꙋлꙋй ꙋнеле сѫнт, ꙟ каре
се стоарче пишатꙋл; (Рѫрꙋнкїй) алтеле, ꙟ каре

се

се цине пишатꙋл; (бешика пишатꙋлꙋй) їаръ алтеле, прин каре се стоарче ꙟ бешикъ, ши дин бешикъ афаръ, (пишъторїй, ши пишътоарѣ).

1. Рърꙋнкїй (renes) сѫнт кꙋ нꙋмърꙋл дой ꙟ цинꙋтꙋл шалелꙋй ашезаций, ꙋнꙋл дирепт май афꙋнд кътръ спинаре ашезат сꙋб фикат, алтꙋл стѫнг май афаръ, ꙟсъ май сꙋс сꙋб сплинъ ашезат. Фїгꙋра лор есте ка ши о пъсꙋлъ де 6 — 8. лоций де марй. Ꙟ марџинѣ рърꙋнкилор дин лонтрꙋ есте о гроапъ, карѣ се нꙋмѣще гꙋра рърꙋнкилор, (hilus renalis) дин ачаста есе дѣсꙋпра вѫна рърꙋнкилор, ꙟ мижлок артерїа лор, їаръ дин жос пишъторїй. Рърꙋнкїй се цин де органеле чѣле май компꙋсе а трꙋпꙋлꙋй, аꙋ доаъ фѣлюрй де сꙋбщанцїй ꙋна кошоасъ, саꙋ дин афаръ, їар алта мъдꙋлоасъ, саꙋ динлонтрꙋ. Чѣ дин тѫю есте компꙋсъ дин артерїй, вѫнй, васеле лаптелꙋй; дин гѫлкꙋце микꙋтѣле, ши дин ꙟчепꙋтꙋл васелор пишатꙋлꙋй; чѣ де пре ꙋрмъ есте май таре, ши есте компꙋсъ дин вѫнй, артерїй, ши дин васе сторкътоаре, каре се кꙋлег ла олалтъ, ши ꙟ гꙋра рърꙋнкилор ꙋниндꙋсе фак пишъторїй.

2. Пишъторїй (ureteres) сѫнд доаъ канале ꙟ форма ꙋней пѫнъ де гѫскъ де гроасе,

ѫчеп ѫ гꙋра рърꙋникилор, ши се сфършеск ѫ парте дин жос, ши де напой а бешичїй пишатꙋлꙋй костишй.

3. Бешика пишатꙋлꙋй (vesica urinaria) есте сприжоана пишатꙋлꙋй, ашезатъ ѫ цинꙋтꙋл рꙋшинїй, ѫ бърбацй ѫтре осꙋл рꙋшиней, ши мацꙋл кꙋрꙋлꙋй; ѫ мꙋерй ѫтре осꙋл рꙋшиней, ши ѫтре пѫнтече. Ѫ бърбацй е май лꙋнгъ, ши май ѫгꙋстъ ѫ форма унеи паръ, їаръ ѫ мꙋерй есте рътꙋндъ; есте ашезатъ кꙋ фꙋндꙋ ѫ сꙋс; пре лѫнгъ грꙋмазꙋл ей, унде ѫчепе пишътоаре, есте ун инел кърнос, каре кꙋ стринџере са опреще, їаръ кꙋ слобозире ласъ пишатꙋл. Дин грꙋмазꙋл бешичей есъ пишътоаре.

4. Пишътоаре (urethra) ѫчепе ѫгрꙋмазꙋл бешичей, ши се сфършеще ѫ ом ѫ гинда пꙋлей кꙋ о гаꙋръ лꙋнгꙋїацъ, їаръ ѫ мꙋерй де сине, ѫ бърбацй есте май лꙋнгъ, ши май ѫгꙋстъ, їаръ ѫ мꙋерй май ларгъ, ши май скꙋртъ. Есте пишътоаре ун канал дестꙋл де грос ѫ пърецй, прин каре ѫ бърбацй нꙋ нꙋмай пишатꙋл, чи ши съмѫнца се стоарче, їаръ ѫ мꙋерй нꙋмай пишатꙋл.

Ѫкъ де органеле ачесте, май вѫртос де рърꙋнкй, се цин доаъ гѫлчй, каре дела локꙋл

съꙋ

сѫꙋ се нꙋмеск гѫлчиле рѣрꙋнкилор (glandulae suprarenales) ꙟ фѫт, ши ꙟ оаменїй тинѣрй сѫнт май марй, декѫт ꙟ бѫтрѫнй; фолосꙋл лор ꙟкѫ нꙋе кꙋноскꙋт ꙟсѫ тотꙋшй спре префачерѣ пишатꙋлꙋй, макѫр кѫ се цин де органеле ачестѣ, нꙋ адꙋк ничй оцирѫ де ажꙋторїꙋ, чи май бине се вѫд а фи кꙋ пѫрциле нащерїй, ши кꙋ креерꙋл ꙟ хармонїе. Аша ꙟ оаменїй, каре аꙋ ачестѣ пѫрцй бине формате, ши гѫлчиле ачестѣ сѫнт бине формате. Ꙟ мѫтѫꙋле фѫрѫ креерй, ничй ачестѣ гѫлчй нꙋ се афлѫ.

§. 81.

Пишатꙋл саꙋ ꙋдꙋл (urina) ꙟ ом сѫнѫтос, ши крескꙋт, дꙋпѫ врео кѫтева часꙋрй, дꙋпѫ мѫнкаре, слобозит есте о ꙋмезалѫ апѫтоасѫ, албѫ, кам галбѫнѫ, лимпеде, сѫратѫ, карѣ дꙋпѫ пꙋцин тимп де ва ста, слобоаде ꙟ фꙋнд дрожде. Пѫрциле лꙋй сѫнт: апѫ, ꙋреꙋм (матерїе пропрїе) мꙋлте фѣлюрй де саре, пѣтрѫ пꙋчоасѫ, фосфор, мꙋк, ши бале. Пишатꙋл поате фи кꙋ тот килин ꙟтрꙋ дескилинирѣ мѫнкѫрилор, ши а бѫꙋтꙋрилор. Стрекꙋрѫтоарѣ прин карѣ се стоарче пишатꙋл сѫнт фѫрѫ ничй о ꙟдоалѫ рѣрꙋнкїй; ꙟсѫ анча се поате пꙋне ꙟтребарѣ: стоарчесе, саꙋ фачесе пишатꙋл

дин

дин сѫнџе ꙟ рѫрꙋнкй? саꙋ ꙟ рѫрꙋнкй нꙋмай се деспарте де сѫнџе, ши се стрекꙋрѫ, фїинд ꙟтралт лок фѫкꙋт? Ръспꙋндем пишатꙋл нꙋ се деспарте де сѫнџе ꙟ рѫрꙋнкй, чи ꙟ ꙟсꙋши рѫрꙋнкїй се наще, ши ꙟтѫрим кꙋ ачесте ар-гꙋментꙋрй. 1. Пишатꙋл есте умезалъ, каре се наще ꙟ кѫлчй, ꙟсъ сѫнџеле, дин каре се наще пишатꙋ, нꙋ ꙟтрѫ алте гѫлчй декѫт рѫ-рꙋнкїй. 2. Рѫрꙋнкїй сѫнт гѫлчй, ꙟсъ а гѫл-чилор фолос щим къ е а стоарче, аша даръ че ар стоарче рѫрꙋнкїй, де нꙋ ар стоарче пиша-тꙋл? се стоарче ꙟ сꙋбщанцїа кошоасъ а рѫрꙋн-килор, пентрꙋ къ нꙋмай ачаста аре васе стор-кѫтоаре, ꙟсъ тотꙋшй ꙟ че мѫдꙋлоасъ се веде а се май пре фаче пишатꙋл.

Алта май гре ꙟтребаре се поате пꙋне; стоарчесе пишатꙋл нꙋмай ꙟ рѫрꙋнкїй, саꙋ ши ꙟ алте пѫрцй? Бѫтрѫнїй аꙋ кꙋџетат къ нꙋ е-сте кꙋ пꙋтинцъ асе наще пишатꙋл ꙟ рѫрꙋнкй нꙋмай, чи требꙋе, ши ꙟбешикъ, ши ꙟ алте пѫрцй асе наще, ши се поартъ ꙟ бешикъ прин нище дрꙋмꙋрй, карїй ей ле нꙋмеꙋ аскꙋнсе, аргꙋментѫнд аша: декъ бе чинева, нꙋ нꙋмай къ престе бреокѫтева минꙋтꙋрй сар пиша, чи ꙟсашй ачеа беꙋтꙋръ, каре аꙋ беꙋто о пишъ, аша аꙋ пробѫлит, аꙋ местекат, саꙋ аꙋ рошит

бе-

вѣрѣ кȣ роайкъ, ши веиндȣо, дȣпъ пȣцин тимп аȣ пишато аша рошїе, кȣм аȣ веȣто. Кȣм поате фи даръ зик ачеа ↑ аша скȣрт тимп съ се факъ дин вѣрѣ ачаа сѫнџе, ши дин сѫнџе пишатȣ ↑ ръръникй? фїинд къ ар тревȣи ачѣа вѣре, се пъцѣскъ тоате мȣтъриле, че ам арътат ла хїмїфїкацїе, хїлїфїкацїе, ла черкȣирѣ сѫнџелȣй, ла префачерѣ сѫнџелȣй, ши ла ръсȣфларе. — Май наинте де че вой арътa ачаста греотате, ши мираре а вътрѫнилор а фи кȣ пȣтинцъ, зик, къ пишатȣл нȣмай ↑ ръръникй се фаче дин сѫнџе аша, ка ши алте умезълй, їаръ нȣ ↑тралт лок, ши афаръ де аргȣментȣриле чѣле доаъ май сȣс адȣсе, май адȣк ачестѣ урмътоаре а адеверй: 1. Ничй унȣл дин вътрѫнй наȣ арътат дрȣмȣриле, прин каре пишатȣл сар стоарче ↑ вешикъ, пентрȣ ачѣа ле нȣмеск аскȣнсе. 2. Де вом лега артерїа ръръникилор, прекȣм аȣ фъкȣт експерїментаторїй, нȣ се наше пишатȣ, че єй зик къ нȣ є кȣ пȣтинцъ ↑ аша скȣрт тимп се фїе умблат вѣрѣ, чѣ кȣ роайъ рошитъ дрȣмȣл, чел аре а умбла, пънъ че се фаче сѫнџе, ши дȣпъ че се фаче сѫнџе пънъ че вине ↑ ръръникїй, адевърат єсте; ↑съ ной нȣ не вом мира де вом лȣа ↑ сѣмъ чѣле че май сȣс §. 49. де сорвирѣ

вѫ-

вѫнелор ам ꙁис, кѫ сорб материїле чѣле стре-
ине, ши ла челѣ че ла §. 40. ам ꙁис, кѫ май
маре парте а вентȣрей ꙟ ꙟсȣшй фолкȣцȣ се
соарбе. Аша дарѫ нȣ е де липсѫ, касѫ мѣргѫ
тот дрȣмȣл, каре ꙟл умблѫ материїле, чѣле
че дау хїлȣ, чи дин фолкȣц (лѫсѫнд мацеле,
васеле лаптелȣй, гѫлчиле лїмфатїче, дȣктȣл
пептȣлȣй, вѫна кеюцїй) прин вѫнеле мацелор
се соарбе, ши се поартѫ ꙟ вѫна гоалѫ дин
жос, дин карѣ ꙟ инима дирѣптѫ, дин ача-
ста ꙟ плѫмѫнй, де аича ꙟ чѣ стѫнгѫ инимѫ,
дин карѣ ꙟ аортѫ, дин аортѫ прин артерїа
рѫрȣнкилор ꙟ рѫрȣнкй; лѫсѫнд дарѫ чѣ май
маре парте а дрȣмȣлȣй сѫнџелȣй, пентрȣ че
нȣ ар пȣтѣ ꙟ пȣцине минȣте, сѫ ажȣнгѫ ꙟ рѫ-
рȣнкй? ашиждерѣ нȣ не вом мира де вом жȣ-
дека, прекȣм май сȣс ам арѫтат (§. 61) кѫ
тот сѫнџеле ꙟ трей минȣтȣрй одатѫ трѣче
прин инимѫ, умблѫнд тот трȣпȣл ностру,
пентрȣ че дарѫ умблѫнд нȣмай о парте нȣ
ар пȣтѣ се винѫ май юте ꙟ рѫрȣнкй спре фа-
черѣ пишатȣлȣй? аша дарѫ пишатȣл се фаче
ꙟ рѫрȣнкй дин сѫнџеле артерїос, ши нȣмай ꙟ
рѫрȣнкй, ничй сѫнт алте органе спре ачест
скоп ꙟ трȣпȣл ностру фѫкȣте, афарѫ де рѫрȣнкй.

§. 82.

§. 82.

Пишатꙋл ꙟ рърꙋнкꙋ фѫкꙋт, пꙋрꙋрѣ се стоарче прин пишъторꙋ ꙟ бешикъ, дин карѣ напой, умплѫндꙋсе бешика, нꙋ поате съ се ꙟтоаркъ пентрꙋ костиша ачестор ꙟ бешикъ ꙟтраре. Ꙟ бешикъ се цине пишатꙋл, ши се префаче; дин бешикъ прин пишътоаре се стоарче афаръ. — Бешика стрингѫндꙋсе ꙟтрѫнса пишатꙋл се десфаче, ши се лъцаще атѫта кѫт поате пънъ ла 2 ℔. де пишат ꙟ сине кꙋпринде, причина, пентрꙋ че пишатꙋл нꙋ есъ дин бешикъ, естъ стрѫнцерѣ инелꙋлꙋй кърнос, каре ла грꙋмаꙁꙋл бешичїй се афлъ. Умплѫндꙋсе бешика де пишат дин юцимѣ, ши греотатѣ пишатꙋлꙋй не є о симцире неплъкꙋтъ, карѣ не ꙟдѣмнъ спре голирѣ пишатꙋлꙋй, ачаста симцире ла ꙟчепꙋт о пꙋтем ръбда. май вѫртос шеꙁѫнд кꙋ капꙋл аплекат, ши кꙋ ꙡенꙋкїй кътръ фоале, пентрꙋ къ атꙋнча инелꙋл кърнос май бине се поате стрѫнџе. Їаръ де нꙋ вом слобоꙁи пишатꙋл май лꙋнг тимп, се лъцаще бешика (май вѫртос де вом ꙟ тоате ꙁилеле чева май лꙋнг тимп цинѣ пишатꙋ) атѫта, кѫт поате 10 ℔, канꙋ не липсеще ексемплꙋ, унде 18 ℔. де пишат аꙋ кꙋпринс, ачаста мъриме а бешичей май вѫртос се гъсаще ꙟ оа-

мени

мений кэрташий, ши біецій, карій нꙋ бреꙋ, лѫсѫнд жокꙋл, се есе афарѫ, ши аша пишатꙋл се стрѫнџе, ши лѫцаще бешика. Стрѫнгѫндꙋсе аша де мꙋлт пишат, саꙋ ѫвинџе инелꙋл кэрнос, ши есѫ фѫрѫ воа ноастрѫ, май вѫртос де не їа о скрѣмере, п. е. сꙋб тꙋсѫ, сꙋб рѫс, саꙋ сꙋб стрефигат; де мꙋлте орй аша фрѫнџе пꙋтерѣ инелꙋлꙋй, кѫт нꙋ се май поате стринџе, ши аша пишатꙋл пꙋрꙋрѣ дин бешикѫ се скꙋре, ачаста боалѫ есте фоарте неплѫкꙋтѫ; саꙋ се рꙋмпе бешика, ши не адꙋче моарте. Дꙋпѫ че не пишѫм, прекꙋм ѫтѫю неплѫчаре, аша акꙋма о плѫчере не їа, се мѫнѫ пишатꙋл прин стринџерѣ мꙋшкилор бешичїй, ши а пишѫтоарей.

§. 83.

Че се атинџе де мꙋлцимѣ пишатꙋлꙋй нꙋ не вом мира, де вом жꙋдека 1. Кѫтѫ мꙋлциме де сѫнџе се адꙋче ѫ рѫрꙋнкй, (ашаса парте а сѫнџелꙋй) 2. Пишатꙋл май маре парте есте дин апѫ, ѫсѫ ши сѫнџеле (зерꙋ) аре маре парте де апѫ. Кѫт пишат се стоарче ѫ 24. де часꙋрй, нꙋ пꙋтем хотѫрѫ, пентрꙋ кѫ стоарчерѣ лꙋй есте килинѫ ѫтрꙋ дескилинирѣ мѫнкѫрилор, беꙋтꙋрилор, вѫрстей, ш. а. Че се атинџе де фолосꙋл стоарчерїй пишатꙋлꙋй, ачеста

есте

есте фоарте маре, прин стоарчерѣ пишатѹлѹй се кѹрѫцѫ сѫнџеле де мѹлте матерїй стрикѫтоаре, ши тот трѹпѹл се ꙟноеще, де аича се вѣде, пентрѹ че ꙟпедекарѣ стоарчерїй пишатѹлѹй аша є де примеждїос:

§. 84.

Стоарчерѣ пишатѹлѹй есте легатѫ кѹ май мѹлте фѹнкцїй: 1. кѹ рѫсѹфларѣ, ши стоарчерѣ пѣлей. Ведем кѫ дѣкѫ се опрѣще сѹдоарѣ, се мѫрѣще стоарчерѣ пишатѹлѹй, ши ꙟконтрѫ; мѹериле, прѹнчїй, ши бѫтрѫнїй май пѹцин асѹдѫ, ꙟсѫ май мѹлт се пишѫ, їарна, кѫнд нѹ асѹдѫм, май мѹлт не пишѫм; бетешѹгѹриле органелор пишатѹлѹй (пѣтра бешичей) ꙟ пѫмѫнтѹриле кѫлдѹроасе сав фоарте рар, сав ничй кѫт нѹ стѫпѫнеск, їарѫ а пѣлей фоарте стѫпѫнеск. Ашиждерѣ бетешѹгѹриле пѣлей ꙟ пѫрциле чѣле фригѹроасе сѫнт фоарте раре, їар а органелор пишатѹлѹй фоарте таре домнеск. 2. Кѹ рѫсѹфларѣ плѫмѫнилор; аша ꙟ оамений, ꙟ карїй органеле рѫсѹфлѫрїй сѫнт бине фѫкѹте, органеле пишатѹлѹй сѫнт фоарте мичй, ши слабе. Ꙟ хектїкѫ де мѹлте орй ши рѫрѹнкй пѫтимеск. 3. Кѹ фѹнкцїа фикатѹлѹй, ши стоарчерѣ фѣрїй; аша де вор перй рѫрѹнкїй, крѣще фикатѹл, ши се мѫрѣ-

щє

ще стоарчерѣ фѣрей, ши ꙟ контрѫ. Сѹб гѫлбѫнаре се опрѣще стоарчерѣ фѣрїй ꙟ фикат, ши пишатѹл мѹлте пѫтимѣще, 4. Кѹ фѹнкцїиле сексѹале; Органеле пишатѹлѹй сѫнт ꙟ вечинетатѣ ачестора, ба ꙟ бѫрбацй пишѫтоарѣ есте ла амѫндоаѫ органе комѹнѫ. Тоате ачѣлѣ, каре ацице органеле, пишатѹлѹй, ацицѫ ши а нащерїй, аша сѫнт нище гонцй, (кантарїдес) каре нѹнѹмай мѫреск стоарчерѣ пишатѹлѹй, чи ши органеле нащерїй ацицѫндѹле, траџе пре ом спре пофта трѹпѣскѫ. 5. Кѹ стоарчерѣ зерѹлѹй ꙟ цесѫтѹра целѹлоасѫ; ведем кѫ пѫнѫ пишатѹл ꙟ рѫндѹл сѫѹ мѣрџе, нѹ се наще ушор боала апей, їарѫ дѹпѫ че одатѫ саѹ нѫскѹт боалла апей, оаменїй ачеѧ фоарте пѹцин се пише. 6. Кѹ формацїа оаселор; аша пишатѹл ꙟ фѫт, ши ꙟ прѹнчй пѫнѫ че се ꙟтѫреск оаселе, нѹ аре атѫтѣ фѣлюрй де саре ꙟ сине, пентрѹ кѫ се ꙟтребѹинцѣзѫ ачѣѧ саре спре префачерѣ оаселор, — Ачестѣ тоате, че ам арѫтат де пишат, де ле вом жѹдека, нѹ не вом мира, кѫ Докторїй атѫта вредничїе даѹ пишатѹлѹй ꙟ ветешѹгѹрй.

Капул VIII.

Деспре Кълдура Анїмалъ

§. 85.

Ꙟтре тоате матерїиле, челе нумим немъсурарниче (imponderabilia) ꙟ трупул ностру чел де къпетенїе лок купринде Кълдура, (calor) каре есте де доаъ фелюри: уна дин афаръ; їаръ алта дин лонтру, сау анїмалъ (calor animalis) че дин тъю май мулт дела Клїмъ, ши дела тимпуриле анулуй атърнъ, ашиждере ши прин мъїестрїе се поате фаче. п. е. прин фок; їаръ че де пре урмъ о наск анїмалеле ꙟ сине, ши пентру ачеа се ши нумеще анїмалъ. Кълдура ачаста дин лонтру пуцин, сау ничй кът ну се мъреще прин че дин афаръ, ши фъръ крезъмънт лукру есте, кътъ де маре ау пътут мулцй динтръ оаменй кълдура дин афаръ ръбда, май въртос прин мъїестрїе фъку-

кѹтъ, ши чѣ дин лонтрѹ фоарте пѹцин, саѹ ничй кѫт нѹ саѹ мѹтат. Аша ун Хїшпан ардинд кѹпторюл, ши скоцинд жегюл афаръ, аѹ ꙟтрат ꙟ кѹпторю кѹ ун пѹю гътит спре фриптѹръ, ши аѹ шезѹт ꙟ кѹпторю пънъ че саѹ фрипт пѹюл, пре каре мѫнкѫндѹл аѹ єшит афаръ фъръ ничй о патимъ. Дой Єнглезй врѫнд съ вадъ, кѫт де маре поате ръбда омѹл кълдѹра дин афаръ, аѹ пѹс ун блид плин кѹ апъ ꙟ мижлокѹл уней килїє, ши пѹиндѹсе лѫнгъ дѫнсѹл, аѹ порѹнчит съ ꙟкълзѣскъ килїа, каре атѫта фѹ ꙟкълзитъ, пънъ че фѣрсъ апа ꙟ блид пре масъ, їаръ ачестѣ нимик алта фъръ нѹмай май мѹлте сѹдорй аѹ пътимит, аша комѹн єсте оаменилор а ръбда кълдѹра прин мѫїестрїє фъкѹтъ де 75 — 85. де градѹрй а лѹй Ромїр. Єѹ ꙟкъ ам кѹноскѹт ун бърбат, каре мѫнка зама кѫнд май таре ферсѣ ла фок, ши нимика нѹ пътимѣ. Нѹ єсте аша кѹ кълдѹра дин лонтрѹ, саѹ анїмалъ, ачаста нѹмай ꙟ бетешѹгѹрй се мѹтъ (крѣще, саѹ се микшорѣзъ) ꙟсъ кѫт є де несѹферитъ мъримѣ єй, не аратъ бетѣщїй, ꙟ карїй се мъреще ачастъ кълдѹръ, ачестѣ зак фъръ конщїинцъ, саѹ кѹм зичем дѹшй, лисе ускъ лимба, ши тот трѹпѹл.

Ѳе

Се поате акꙋма ѫтреба кꙋм май бине пꙋтем рѫбда кълдꙋра дин афаръ ѫбрекаций, саꙋ гой? Ръспꙋндем ѫбрекаций ѫсъ нꙋ кꙋ хайне гръле, каре дин сине кꙋ греотатѣ са остенеск трꙋпꙋл, чи кꙋ хайне ушоаре.

Кълдꙋрей дин афаръ се опꙋне фригꙋл (frigus) кѫтъ есте де неплъкꙋтъ симцирѣ ачестꙋїа, фїещекаре май бине о щїе, декѫт а о дескрїа. Деспре фриг ѫ скꙋрт пꙋтем зиче, кꙋм къ ши чел май пꙋцин, фъръ бъшмѫнт бꙋн, кꙋ греꙋ се рабдъ.

§. 86.

Кꙋм къ кълдꙋра анїмалъ ѫ ной се наще, се ведѣ 1. ачаста кълдꙋръ нꙋ атѫрнъ дела чѣ дин афаръ, саꙋ дела мижлочирѣ (атмосфера) ѫ карѣ треим, пентрꙋ къ атꙋнча ар требꙋи съ о айбе тоате вецꙋитоареле; ѫсъ ачаста нꙋ се адеверѣзъ, пентрꙋ къ нꙋмай анїмалеле сꙋгътоаре, ши пасериле о аꙋ, ши де аичѣ се зик ачестѣ кꙋ сѫнџе калд; їар алтеле кꙋ сѫнџе рѣче: аша даръ ачаста кълдꙋръ ѫ ной се наще. 2. Ачаста кълдꙋръ тотдѣꙋна рѫмѫне асѣменѣ, ши есте ѫ ом прекꙋм, ши ѫ алте вецꙋитоаре сꙋгътоаре де 29. їаръ ѫ пасерй де 31. деградꙋрй а лꙋй Ромїр. — Аича акꙋм се поате пꙋне доаъ ѫтребърй 1. Кꙋм се наще

ача-

ачаста кълдȣръ ꙟ ом, ши пентрȣ че̑ вара се вѣде а фи май микъ, декѫт їарна? 2. Кȣм кълдȣра ачаста пȣрȣрѣ нъскѫндȣсъ ꙟ ной, нȣ арде трȣпȣл, саȣ кȣм есте де ачаста кълдȣръ ꙟ ной есте асѣменѣ? Ла ꙟтребарѣ дин тѫю, саȣ кȣм се наще кълдȣра, нȣ фъръ пȣцинъ греотате се поате ръспȣнде, май вѫртос пентрȣ къ мȣлцй ꙟ мȣлте фѣлюрй о тѫлмъческ, ши фїинд къ ачелѣ тѫлмъчирй, нȣмай хїпотесе (пърерй) сѫнт, лас ачаста ꙟтребаре ꙟ мижлок. Врѣȣ нȣмай съ арът а фи мижлочириле, прин каре ачаста кълдȣръ се наще: Ръсȣфларѣ, черкȣирѣ сѫнџелȣй, актївїтатѣ, ши пȣтѣрѣ нервїлор, ши Оксїгенїȣ атмосферїй. Ачестѣ дин Експерїментȣрй; (пробе) ши дин Експерїенцїа че̑ де тоате ѕилеле саȣ хотърѫт, аша: тъиндȣсе ꙟ анїмале нервїй; карїй мерг ла плъмѫнй, плъмѫниле мъй рар, саȣ ничй кѫт нȣ аȣ ръсȣфлат, ши аша фоарте пȣцин Оксїгенїȣ тръгѫнд ꙟ сине, черкȣирѣ сѫнџелȣй саȣ оприт, саȣ фоарте мереȣ аȣ умблат, ꙟсъ ши кълдȣра анїмалъ саȣ гътат, ши тот трȣпȣл аȣ речит. Ведем, къ омȣл кѫнд кȣре, ресȣфлъ юте, ши се ꙟкълѕѣще, кѫнд доарме ръсȣфлъ мереȣ, ши рар, ши кълдȣра се ꙟпȣцинъ. Ведем, къ пасериле, ꙟ каре ръсȣфларѣ есте май перфектъ де

кѫт

кѫт ꙟ ом, аȣ ши кълдȣра ачаста май маре. Пентрȣ че їарна се вѣде а фи май маре декѫт вара, атѫрнъ дела тимп, пентрȣ къ тимпȣл їарна є кȣ мȣлт май рѣче декѫт вара, їаръ кълдȣра ꙟ ной рѫмѫне асѣменѣ.

Че се атинџе де адоаъ ꙟтребаре, саȣ кȣм се ръсипѣще кълдȣра ачаста, де нȣ апринде трȣпȣл крескѫнд пȣрȣрѣ, май ушор пȣтем ръспȣнде, арътѫнд а фи Їнстрȣментȣл ачестїй ръсипирй плъмѫниле прин ръсȣфларе, ши пѣлѣ прин сȣдоаре, ши кемѫнд дин Фѵсїкъ урмътоаре регȣлъ ꙟтрȣ ажȣторїю: Тот трȣпȣл кѫнд трѣче дела ун стат ла алтȣл ꙟш мȣтъ кълдȣра; Де се ва мȣта дин статȣл, саȣ дин форма вѫртоасъ ꙟ чѣ пикȣрътоаре, саȣ абȣроасъ, пофтѣще май маре кълдȣръ, декѫт че ꙟтѫю аȣ авȣт. 2. Де се ва мȣта дин форма пикȣрътоаре, саȣ абȣроасъ ꙟ чѣ вѫртоасъ, пофтѣще май пȣцинъ кълдȣръ, декѫт че аȣ авȣт май наинте. Кȣноскѫнд акȣма органеле, прин каре се ръсипѣще кълдȣра, ши лȣѫнд регȣла дин тѫю ꙟтрȣ ажȣторїю, пȣтем десфаче греотатѣ. Матерїиле, челе ръсȣфлъм, май вѫртос прин пѣле, сѫнт

май

май пȣцин, саȣ май мȣлт вѫртоасе, ꙟсъ ка-
съле пȣтем ръсȣфла, де липсъ есте а съ мȣта
ꙟ абȣре; ка съ се поатъ мȣта ꙟ абȣре, ле тре-
бȣе май маре кълдȣръ, ачаста кълдȣръ дин
алте локȣрй нȣ о пот къпъта, декѫт дин
трȣпȣл нострȣ, аша даръ дин трȣпȣл нострȣ
о траг, ши аша стимпъръ трȣпȣл скоциндȣо
кȣ сине афаръ. Ведем къ омȣл де чей май
маре кълдȣра, май мȣлт асȣдъ, ши май рар
ръсȣфлъ, ши ꙟ контръ. Ачаста есте даръ
причина пентрȣ че ꙟ трȣпȣл нострȣ кълдȣра а-
ре асѣменѣ стѫмпъраре.

§. 87.

Ꙟсъ макър къ ачаста кълдȣръ аша се
стимпъръ, тотȣшй де мȣлте орй атѫта се
стринџе, кѫт апринде трȣпȣл, шил мистȣїа-
ще, лъсѫнд нȣмай нище материїе унсȣроасъ,
ши пътȣроасъ дин трѫнсȣл. Ачаста се нȣмѣще
сингȣра а трȣпȣлȣй апринд ере. Кѫ-
те казȣрй де ачестѣ пънъ акȣма саȣ ꙟтѫм-
плат, май мȣлт саȣ ꙟтѫмплат ꙟ мȣерй бъ-
трѫне, грасе, ши спре беȣтȣръ дате, ши
май мȣлт їарна, декѫт вара, ꙟсъ нȣ нȣ-
май ꙟ мȣерй чи ши ꙟ бърбацй; аша ꙟ анȣл
1822. ꙟ лȣна лȣй Декемврїе ун Фрѫнк Фаȣре
де фер де 40. де анй, фъкȣт, ши сънътос,

ꙟ вꙟшмѫнт ноꙋ ꙟкрꙟкат, аꙋ пꙋрчес дин сатꙋл вечин кꙟтрꙟ сатꙋл сꙟꙋ пре пичоаре, ши мергѫнд, аꙋ симцит о ловитꙋрꙟ ꙟ ценꙋнке, де унде нꙋ дꙋпꙟ лꙋнг тимп аꙋ єшит флакꙟрꙟ, ачела, вꙋѫнд а о стинџе ꙟ тот кипꙋл саꙋ кинꙋит, ꙟсꙟ флакꙟра май таре се апринде, вꙟꙁѫнд дарꙟ примеждїа, аꙋ алергат че аꙋ пꙋтꙋт ꙟ сатꙋл вечин, ши черѫнд ажꙋторю, аꙋ кꙋрс оаменїй кꙋ апꙟ, ши удѫндꙋл май таре апринде фокꙋл, май пре урмꙟ о бакꙟ кꙋ апꙟ сфинцитꙟ лаꙋ стропит, ши стѫнгѫндꙋсꙟ фокꙋл, їаꙋ рꙟмас вїаца, ꙟсꙟ пичорꙋл аꙋ арс! Де мꙋлте ори фокꙋл ачеста аша є де юте, кꙟт ꙟ 5—10. мїнꙋте мистꙋїаще тот трꙋпꙋл. Каꙋꙁа ачестїа арꙟтꙟри ꙟкꙟ адевꙟрат нꙋ се щїе, се вєде а фи мꙋтаре а тот органїсмꙋ, ши фїинд кꙟ май мꙋлт се ꙟтѫмплꙟ ꙟ чей бецїй, поате фи, кꙟ прин мꙋлта бєꙋтꙋрꙟ се наще ꙟлꙟнтрꙟ ꙟшїй ун аер апринꙁꙟторю, каре дела врео скинтєе єлектрїкꙟ, пꙋтѫнд ачаста прин фрекаре пичоарелор, саꙋ а вꙟшмѫнтꙋлꙋй а се наще, се апринде, ши аша тот трꙋпꙋл арде. Ачаста априндере єсте ши оаменилор ностри кꙋноскꙋтꙟ, кѫнд ꙁик, кꙟ ꙟ ачела, саꙋ ачела саꙋ апринс рꙟкїа.

Афа-

Афаръ де кълдуръ ꙟ трупул ностру се май наще електрїцїтате, ши лумин. — Ши ачесте сѫнт че ам путут съ скрїу despre функцїиле вегетатїве, сау трупещй.

ПАРТЕ II.

Деспре Функцїиле Анїмале Їндївїдуале

§. 88.

Прекум функцїиле челе вегетатїве, сау а вїецїй трупещй, се ꙟпарт ꙟтру тот ꙟ функцїиле асъмънърїй, ши ꙟ функцїиле стоарчерїй; аша ши функцїиле анїмале, сау авїецїй суфлетещй, се пот ꙟпърцїй ꙟ функцїиле Сенсуале, (sensuales) ши а мишкърїй де бое (motus voluntarii) кърора се адаоце функцїиле суфлетулуй. Їнструментул, ку каре сенсу, ши мишкаре де бое се фаче, ши прин каре ачесте, прекум ши тоате функцїиле лукрь, есте система нервоасъ.

КАПѸЛ I.

Деспре Сѵстема Нервоасъ.

§. 89.

Прин Сѵстема Нервоасъ (systema nervosum) се ꙟцелѣџе ачѣа масъ, карѣ ꙟ голичѹнѣ капѹлѹй, ши а спинърій се кѹпринде, прин органеле трѹпѹлѹй се слобоаде, ши спре симцирѣ трѹпѹлѹй сърбеще. Се ꙟпарте ꙟ партѣ централъ, ши ꙟ партѣ періферікъ.

§. 90.

Партѣ Централъ

Чѣ де кѫпетеніе пѹтѣре прекѹм а віецій анімале, аша ши а вегетатівей есте партѣ централъ а сѵстемей нервоасе. — Се ꙟцелѣџе прин партѣ централъ ачѣа парте а Сѵс. нервоасе, карѣ ꙟ голичѹнѣ капѹлѹй, ши а спинърей се афлъ. Се ꙟпарте ꙟ креер, (*) ши ꙟ мъдѹ-

(*) Кѫнд зик Креер, ши нѹ адаог мик, саѹ маре, тот дѣѹна се ꙟцелѣџе тоатъ маса, че се афлъ ꙟ голичѹнѣ капѹлѹй.

ха спинѫрїй. Деспре ачесте органе пре скѹрт вой арѫта спре кѹноштинцѫ, лѫсѫнт че май специалѫ а лор дескрїаре Анатомїлор.

§. 91.

Креерѹл

Креерѹл (encephalon) есте компѹс дин глобѹрй микѹтеле, карїй кѹ о умезалѫ ӑтегатѫ ла олалтѫ се легѫ, аре доаѫ фелюрй де сѹбштанцїе: уна кожоасѫ, саѹ денафарѫ, саѹ дела колоаре са ченѹшоасѫ, алта мѫдѹлоасѫ, саѹ динлонтрѹ, саѹ дела колоаре са албѫ. Есте креерѹл алкѫтѹит дин апѫ, албѹш ӑтегат, материе унсѹроасѫ, фосфор, Петрѫ пѹчоасѫ, ши дин мѹлте фелюрй де саре, че ӑ трѹпѹл нострѹ се афлѫ. Аре мѹлте вѫнй, ши артерїй, каре ӑ мѹлте рамѹрй се ӑпарт, ши се унеск ла олалтѫ. Се адѹче ӑ креерй а чинча парте а тот сѫнџеле. Креерѹл пѫнѫ сѫнтем ла вїацѫ ӑжѹгат се мишкѫ, ши арatѫ доаѫ фелюрй де мишкаре, дин каре: уна се скимбѫ кѹ мишкаре плѫмѫнилор, ачестїй мишкѫрїй Каѹза есте ачаста: сѹб ӑсѹфларе плѫмѫниле се десфак, сѫнџеле дин тоате пѫрциле трѹпѹлѹй, се траџе кѫтрѫ инимѫ, ши аша голиндѹсе сѫнѹриле челе май марй а креерѹлѹй, ачеста се ашазѫ; їарѫ сѹб рѫсѹфларе плѫ-

плъмъниле се стринг, сънџеле дин иним ъ се поартъ ꙟ тоате пърциле, ши аша унфлъндꙋсе сънꙋриле креерꙋлꙋй, тот креерꙋл се рѣдикъ. Алта мишкаре есте дела мишкарѣ, саꙋ пꙋлсꙋл артерїилор креерꙋлꙋй. — Че се атинџе де симцирѣ креерꙋлꙋй (дꙋрѣрѣ) унїй зик а фи ꙟ тот креерꙋл, їаръ алцїй зик а фи нꙋмай ꙟ сꙋбщанцїа лꙋй чѣ кожоасъ, ши ачаста сентенцїе, се вѣде а фи де адевър май апроапе. — Се ꙟпарте креерꙋл 1. ꙟ креерꙋл маре, 2. ꙟ креерꙋл мик. 3. ꙟ пꙋнтѣ лꙋй Варолїе, 4. ꙟ мъдꙋха ꙟлꙋнгатъ.

1. Креерꙋл маре (Cerebrum) кꙋпринде партѣ динаинте ши дѣсꙋпра а голичꙋней капꙋлꙋй, фаче чѣ май маре парте а сис. нервоасъ, (пънъ ла 3. Ѣ. де греꙋ) фїгꙋра лꙋй есте кам ꙟ форма оꙋлꙋй костишъ, ꙟ фаца денафаръ аре мꙋлте брѣзде, ши ꙟковърлитꙋрй ꙟ форма мацелор мичй. Се ꙟпарте креерꙋл маре ꙟ доаъ хемїсферїй; (жꙋмътъцй) ши ꙟ доаъ лобꙋрй (дърабꙋрй) тот хемїсферꙋл. Аре доаъ фѣлюрй де сꙋбщанцїе, ши патрꙋ голичꙋнй, каре сꙋбт нꙋмеле фолкꙋцелор креерꙋлꙋй вин.

2. Креерꙋл мик, саꙋ креерашꙋл (Cerebellum) есте ашезат ꙟ партѣ денапой ши

дин

дин жос а капꙋлꙋй, сꙋб ловꙋриле де напой а креерꙋлꙋй маре, аре фігꙋрѫ кам рѫтꙋндѫ; ꙟфаца динафарѫ аре брѣзде, ши ꙟковѫрлитꙋрй. Сꙋбщанціїа кожоасѫ, каре є май мꙋлтѫ, ꙟтрѫ ꙟ чѣ мѫдꙋлоасѫ, ши кѫнд се тае крееращꙋл се вѣде ꙟ форма унꙋй арборе рѫмос, пентрꙋ ачѣа се нꙋмѣще арборѣ віецій (arbor vitae) ашиждерѣ аре доаѫ хемисферій.

3. Пꙋнтѣ лꙋй Вароліе (pons Varoli) аре нꙋме дела форма са, ши дела Вароліе, каре ꙟтѫю аꙋ дескріато, есте ꙟ партѣ дин жос, ши дин мижлок а капꙋлꙋй ашезатѫ лѫгѫ челелалте пѫрцй ла олалтѫ, пентрꙋ ачѣа аꙋ зис мꙋлцй динтре ꙟвѫцацй, карій аꙋ кѫꙋтат скаꙋнꙋл сꙋфлетꙋлꙋй, а фи сꙋб ачаста пꙋнте.

4. Мѫдꙋха ꙟлꙋнгатѫ (medulla oblongata) ꙟчѣпе ꙟ пꙋнтѣ лꙋй Вароліе, ши се сфѫршеще ла гаꙋра чѣ маре а гѫпѫцйней.

§. 92.

Мѫдꙋха Спинѫрій

Унде се сфѫршеще мѫдꙋха ꙟлꙋнгатѫ, аколо ꙟчѣпе мѫдꙋха спинѫрій, (medulla spinalis) саꙋ май бине мѫдꙋха ꙟлꙋнгатѫ дꙋпѫ че єсѫ прин гаꙋра чѣ маре ꙟ каналꙋ спинѫрій, се нꙋмѣще мѫдꙋха спинѫрій, карѣ мѣр-

мѣрџе прин тот каналꙋл спинърїй, ши ла крꙋчй, саꙋ ла Осꙋл сфѫнт се деспарте ꙟ май мꙋлте фире, каре се нꙋмеск коада калꙋлꙋй. (cauda equina) Стрꙋктꙋра ей есте ка ши а креерꙋлꙋй, нꙋмай че се дескилинѣще де креер прин фїгꙋръ, фїинд къ креерꙋл есте глобос, їаръ ачаста лꙋнгъ. Ачаста мъдꙋхъ нꙋ умпле каналꙋл ей де тот, ши унде трѣче ꙟмъдꙋха ꙟлꙋнгатъ, фиреле ей се тае, ши чѣле дрѣпте мерг дѣ стѫнга, їаръ чѣле стѫнџй де дирѣпта, ши де айчѣ есте, къчй кѫнд не доаре мѫна дирѣптъ, симцим дꙋрѣре ши ꙟпичорꙋл стѫнг, саꙋ кꙋ ун кꙋвѫнт ꙟ крꙋчй. Ꙟтрꙋ асемънаре май апроапе есте де нервй, декѫт де креер.

§. 93.

Прекꙋм креерꙋл, аша ши мъдꙋха спинърїй, есте ꙟ трей мембране ꙟвълитъ. 1. Мꙋма таре (dura mater) май динафаръ, гроасъ таре, плинъ де васе, каре васе лъциндꙋсе ꙟтрънса фак сѫнꙋриле креерꙋлꙋй, (sinus cerebrales) прин мижлок де креерй се слобоаде ꙟжос, ши деспарте креерꙋл маре ꙟ доаъ хемїсферїй. 2. Пѫнѕа пъїанженꙋлꙋй (arachnoidea) дела форма са аша ѕисъ, есте дин жос де мꙋма таре, ꙟ ачаста пѫнѕъ нꙋ се афлъ васе. 3.

Мꙋ-

мꙋма смеритъ (pia mater) минтꙋн дѣсꙋпра креерꙋлꙋй ꙟтинсъ, єсте плинъ де васе. Ачестѣ мемеране пъзеск де мꙋлте вътъмърй Креерꙋл, ши мъдꙋха спинърїй.

§. 94.

Партѣ Перїферїкъ

Прин партѣ перїферїкъ а сустемей нервоасе се ꙟцелег Нервїй, карїй дин креерй, ши дин мъдꙋха спинърїй ръсър, ши ꙟ сꙋбщанцїа органелор се сфършеск. Єсте Нервꙋл (nervus) ун фир алб, ротꙋнд, каре се наще дин снопй, фꙋнїй, ши фире; стрꙋктꙋра нервїлор єсте ачаста: глобїй чей мърꙋнцй прин умезала клеїоасъ се лѣгъ ла олалтъ, ши фак фиреле, каре май мꙋлте ла олалтъ легъндꙋсе, фак фꙋниле, ачестѣ ашиждерѣ май мꙋлте легъндꙋсе, фак снопїй, карїй їаръшй май мꙋлцй легъндꙋсе ла олалтъ, фак нервꙋл; прекꙋм тот нервꙋл, аша ши тот снопꙋл, тоатъ фꙋнѣ, ши тот фирꙋл се ꙟбракъ кꙋ о пелишоаръ сꙋбцире, карѣ се нꙋмѣще пелѣ нервїлор. (nervilema) Аꙋ ꙟкъ нервїй вънй, ши артерїй. — Нꙋ тоате пърциле трꙋпꙋлꙋй аꙋ нервй, ничй є асѣменѣ мꙋлцимѣ лор ꙟ фїещекаре орган, аша: май мꙋлцй нервй се афлъ ꙟ органеле сенсꙋлꙋй; мꙋлцй ꙟ мꙋшкїй

кїй воинцїй, пѹцини ꙟ мѹшкїй невоинцїй, ꙟ мембранеле мѹкоасе, ши ꙟ васе. Їар ꙟ Оасе, пелкѹцъ, гърчѹрй, ѹнгїй, пър нѹ се афлъ, пентрѹ ачѣла ачесте пърцй нѹ аѹ дѹрере кѫнд се тае, саѹ се батъмъ. Нервїй се ꙟпарт ꙟ мѹлте рамѹрй май наинте де че ꙟтрѫ органеле, кътръ каре мерг.

Нѹмърѹм ꙟ трѹпѹл ностръ 43 де перекй де нервй, дин каре 42 есе немижлочит дин креерй, саѹ мъдѹха спинърїй, ши се кїамъ нервїй вїецїй анїмале; їаръ о пъреке нѹмай прин мижлочиреа алтора есте ѹнитъ кѹ партеа централъ, ши се кїамъ нервѹл вїецїй вегетатїве. Динтръ ачесте чей де къпетенїе сѫнт ачеа, карїй есе дин креерй, ши сѫнт 12. перекй, карїй се нѹмеск Нервїй креерилор (cerebrales) динтрѹ ачесте май мѹлцй се ꙟпарт прин органеле сенсѹалѹй. — Дин мъдѹха спинърїй есе 30. де перекй де нервй, дин каре 8. перекй се нѹмеск нервїй черbичей (cervicales) 12. перекй, нервїй спинърїй (spinales) 5. перекй, нервїй шелелѹй (lumbales) ши 5. перекй, нервїй крѹчилор (sacrales) ачесте нервй се ꙟпарт май мѹлцй прин органеле вїецїй сѹфлетещй, пѹцини прин органеле вїецїй трѹпещй. — Нервѹл вїецїй трѹпещй саѹ ве-

вегетатїве (nervus sympatheticus, magnus) се унеще май кȣ тоцй нервїй вїецїй анїмале, ꙟчепе лѫнгъ кап, ши унȣл де о парте їар алтȣл де алта прелѫнгъ спинаре се слобоаде ꙟжос, ши лѫнгъ ноадъ се унеск ла олалтъ, ꙟтре тоатъ коаста фаче ун Нод, (ganglion) дин каре нод есе нервй май мичй, ши мерг ла органеле вїецїй вегетатїве. Че се атинџе де симцире (дȣрере) нервїлор есте фоарте маре, май маре декѫт а креерȣл. Кȣ ун кȣвѫнт тоате дȣрериле прин вътъмаре нервїлор се наск. Ачесте сѫнт пре скȣрт деспре сус. нервоасъ, съ ведем даръ фȣнкцїиле лор.

§. 95.

Фȣнкцїиле.

Че се атинџе де фȣнкцїиле креерȣлȣй, май мȣлте требȣе а дескилини 1. Креерȣл аре ꙟпъртъшире кȣ тоате Сустемеле, ши органеле трȣпȣлȣй. 2. Креерȣл аре дескилинита са фȣнкцїе. Ши ачаста їаръшй саȣ кȣ вїаца вегетатївъ, саȣ кȣ вїаца анїмалъ есте легатъ. Вїаца анїмалъ їаръшй саȣ кȣ сенсȣ, ши мишкаре де вое, саȣ кȣ сȣфлетȣл есте легатъ. Че се атинџе де легътȣинца креерȣлȣй кȣ вїаца вегетатївъ, ам вѫзȣт май сус къ тоатъ ачаста вїацъ дела креерй атѫрнъ. — Че се атинџе де легътȣ-

тѹинца креерѹлѹй кѹ віаца анімалъ, ведем къ 1. симцирѣ прин апъсарѣ нервілор се наще, пентрѹ къ де се ва лега, саѹ тъа нервѹл, ши симцирѣ ꙟ локѹл ачела се гатъ. 2. Мишкарѣ де вое фъръ де креерй поате оцеръ цинѣ, ꙟсъ нѹ аре аса ꙟдрептаре. — Їаръ май пе урмъ че се атинџе де леџътѹинца креерѹлѹй кѹ сѹфлетѹл, а фи креерѹл органѹл, ши Їнстрѹментѹл, кѹ каре лѹкръ сѹфлетѹл де аича се веде: 1. Тоцй нервій, прин каре се наще симцирѣ дин партѣ централъ ръсър. 2. Де се ва лега вреѹн нерв, се гатъ симцирѣ ꙟ локѹл ачела, каре не аратъ, кѹм къ тоатъ воинца прин креерй съ фаче. 3. Ꙟсѹшириле минцій кѹ перфекціа креерѹлѹй кѹ ун пашй пъшеск. 4. Вътъмъриле креерѹлѹй тоатъ симцирѣ, мишкарѣ де вое, ши лѹкръриле сѹфлетѹлѹй стрикъ. 5. Де ар фи тоате органеле трѹпѹлѹй нострѹ стрикате, їаръ креерѹл ꙟтрег, ръмъне ꙟтрѣгъ ши конщинца. 6. Де се вор ꙟтинде таре ꙟсѹширеле минцій, нѹ рар се вътъмъ креерѹл. Ꙗша авем ексемплѹрй унде мѹлцй дин чей май ꙟвъцацй, прин мѹлта кѹџетаре аѹ перодѹт минтѣ, ши къпътѫнд ꙟфлъкърарѣ креерилор аѹ мѹрит. Ꙟчестѣ тоате не ꙟвацъ а фи креерѹл органѹл сѹфлетѹлѹй. — Ꙟтребарѣ че саѹ

пѹс ꙟтре ꙟвъцаций деспре скаѹнѹл сѹфлетѹлѹй, ши ръспѹндере, къ ар фи сѹб пѹнтѣ лѹй Варолїе, саѹ ꙟ врѹн фолкѹц а креерѹлѹй маре, есте дешартъ. — Пентрѹче ѹн ом аре май бѹнъ минте декꙿт алтѹл, вине дела май бѹна а креерѹлѹй формацїе, їаръ пентрѹ че нѹмай омѹлѹй се кѹвин ꙟсѹшириле чѣле май ꙟналте а сѹфлетѹлѹй, саѹ фирѣ (ratio) ши нѹ алтора анїмале; нѹ есте дела мъримѣ креерѹлѹй, пентрѹ къ де ар фи де аича, ар требѹи пасърѣ, чей зик Нѣмцїй фїнк, съ фїе май кѹ минте декꙿт омѹл, пентрѹ къ ꙟтрꙿнса креерѹл фаче $\frac{1}{19}$ парте а трѹпѹлѹй, їаръ ꙟ ом нѹмай $\frac{1}{45}$, чи есте дела концентримѣ, ши перфекцїа пърцїй централе, (а креерѹлѹй, ши а мъдѹхей спинърїй) пентрѹ къ ꙟ ом сꙿнт ачестѣ май перфекте, ши май концентрате.

§. 96.

Че се атинџе де фѹнкцїиле партей централе ꙟ спецїе, нимик адевърат нѹ пѹтем кѹлѣџе, а авѣ фїешекарѣ парте пропрїа са фѹнкцїе се вѣде. 1. Ꙟсѹший фѹнкцїиле креерѹлѹй сꙿнт форте килине. 2. Де мираре есте стрѹктѹра креерѹлѹй. 3. Експерїментѹриле не ꙟвацъ, къ вътъмарѣ килинелор пърций а креерѹлѹй, килине фѹнкцїй опреск. Ꙟтрѹ тот вътъмъриле кре-

рѹ-

рулуй нумай пре десупра, ну сѫнт аша примеждіосе, каши ҹеле май афунде, їаръ вътъмъриле мъдухей лѫнгате, ши а пунцїй луй Варолїе сѫнт май примеждіосе. — Дин мулте експеріментурй фусїологїче сау хотѫрѫт а фи хемїсферіиле креерулуй маре скаунул сенсулуй, конщїинцей, воинцїй, ши ал мишкърїй де вое. Тъинд експеріментаторй май уна, май алта парте а креерулуй ачесте аръгърй ау възут: тъинд мъдуха спинърїй, ши креерашул фоарте маре дурере ау арътат анїмалеле; тъинд пунте луй Варолїе ау пердут мишкаре де вое; тъинд рѫдъчина нервулуй о кюлуй ау пердут възуту, ши леу куприне о амецалъ. Тъинд креерул маре ау пердут симцире. Ачесте тоате арътърй спре а куноаще спецїала фунцїе а фїещекърїа парте пуцин адук.

§. 97.

Че се атинџе де функцїа нервілор, есте ачѣста: Нервїй сѫнт органеле, прин каре се наще симцире, ей поартъ апъсаре, атрѫншїй прин килине материй фѫкутъ. 1. дела органе ла креерй, ши аша се наще симцире. 2. Дела креерй ла органе, ши аша се наще мишкаре де вое. Ѧсъ фукцїиле нервілор ну нумай де симцире, ши мишкаре де вое се цин, чи ши

ал-

алтор органе се ∡мпъртъшеск, аша ам възꙋт май сꙋс, къ прин пꙋтере нервїлор мꙋлте мꙋтъри ∡н органе се наск. Нꙋ тот нервꙋл есте ал мишкърїй де вое, чї а симцирїй фїешекаре есте, алцй нервй аꙋ аса специал∡ ацицаре, аша а окилор прин лꙋмин∡; а урекилор прин тон, ш. а. се аците.

Фꙋнкцїиле анїмале, прекꙋм ши май сꙋс ам арътат, уееле сѫнт а сенсꙋлꙋй, їар алтеле а мишкърїй де вое.

Капꙋл II.

Деспре Сенсꙋ; саꙋ Симцире.

§. 98.

Сенсꙋ унꙋл е денафар∡; їар алтꙋл дин лонтрꙋ. — Прин сенсꙋ динафар∡ кꙋпріндем лꙋкрꙋриле динафар∡ прин апъсаре са ∡н органісмꙋ

мꙋ ностpꙋ. — Прин сенсꙋ дин лонтрꙋ, каре се цине де фантасіе, Їкоана лꙋкрꙋрилор динафарѫ, не фіинд ачи ачаста, ніо ꙟкипꙋим.

§. 99.

Деспре Сенсꙋ динафарѫ.

Де сенсꙋ динафарѫ (sensus externus) се цине. 1. Сенсꙋ комꙋн. 2. Гꙋстатꙋ; 3. Миросꙋ. 4. Пипѫиреꙗ. 5. Вѫꙃꙋтꙋ, 6. Аꙋꙁꙋ.

§. 100.

Сенсꙋ комꙋн (coenaesthesis) есте ачела сенсꙋ, прин каре старѣ органісмꙋлꙋй ностpꙋ кꙋпріндем, есте прин тот трꙋпꙋл ꙟпѫрцит, ши пентрꙋ ачѣꙗ килинꙋл сѫꙋ орган нꙋ аре. Нервій, прин тоате органеле ꙟпѫрцицй, сѫнт Їнстрꙋментꙋл ачестꙋїа сенсꙋ. Есте ачеста сенсꙋ рѫдѫчина, ши ꙟчепꙋтꙋл а челора лалте чинчй сенсꙋрй а трꙋпꙋлꙋй, прин чѣле чинчй сенсꙋрй а трꙋпꙋлꙋй кꙋпріндем ной обїектꙋриле дин афарѫ нꙋ аша прекꙋм ꙟ сине сѫнт, чи нꙋмай мꙋтѫриле органісмꙋлꙋй ностpꙋ, каре обїектꙋрилор динафарѫ, дела каре сѫнт скорните, рѫспꙋнд, ꙁик нꙋ прекꙋм ꙟ сине сѫнт, пентрꙋ кѫ атꙋнча фіешекаре обїект де фіешекаре ом асѣменѣ ар требꙋи сѫ се кꙋпріндѫ, ꙟсѫ ачаста нꙋ ведем. — Обїектꙋл сенсꙋлꙋй комꙋн

сѫнт

сѫнт мѹтѫриле віецій ꙟ фіещекаре парте а органісмѹлѹй, прин ачесте мѹтѫрй фѫкѹтеле апѫсѫрй ꙟ нервй се поартѫ прин трѫншій пѫнѫ ла сенсоріѹ, (сѹфлет) аича прин органеле ачестѹа чѣ дин лѫѹнтрѹ їкоанѫ а статѹлѹй динафарѫ се наще; ачаста їкоанѫ прин лѹкраре минцій ꙟ конщїнцѫ луатѫ, наще симцирѣ. Симциреле, каре сенсѹлѹй комѹн се кѹвин, сѫнт де доаѫ пласе: унеле сѫнт, каре се пот наще ꙟ тоате пѫрциле трѹпѹлѹй, аша сѫнт: симцирѣ кѫлдѹрей, фригѹлѹй, пѹтерій, слѫбичѹней, дѹререй, гѫдѫлѫрій ш. а. Їарѫ алтеле, каре нѹмай ꙟ килине пѫрцй се наск, аша сѫнт: симцирѣ фоамей, сѣтей, голирей, трѹпѣскѫ, ш. а. — Сенсѹ комѹн есте ꙟ маре легѫтѹрѫ кѹ віаца прекѹм вегетатівѫ, аша ши анімалѫ.

1. Кѹ віаца вегетатівѫ, прекѹм їндівідѹалѫ, аша ши сексѹалѫ (а) Кѹ чѣ їндівідѹалѫ: Сенсѹ комѹн привѣще ла сѫнѫтатѣ трѹпѹлѹй, ши не ꙟдѣмнѫ спре аша лѹкрѹрй, каре спре цинѣрѣ ноастрѫ сѫнт де липсѫ (спре фоаме, сѣте, голире ш. а.) (б) Кѹ чѣ сексѹалѫ. Їнстїнктѹл, саѹ болдѹл сексѹал ꙟ оамений кѹ ꙟтребѹинцарѣ фирей ꙟ адевѫратѫ юбире се ꙟналцѫ, пентрѹ ачѣа адевѫрат нѹмай омѹл юбѣще.

2. Кꙋ віаца анімалъ прекꙋм сенсꙋалъ, аша ши а мишкърїй де вое. (а) Кꙋ чѣ сенсꙋалъ челе чинчй симцирй дин ачеста се наск, ши перинд сенсꙋ комꙋн, се перд ши ачестѣ симцирй. (б) Кꙋ а мишкърїй де вое. Сенсꙋ комꙋн не ꙟвацъ деспре ꙟтиндерѣ пꙋтерилор, деспре локꙋл, каре ꙟл дескрїе, ши деспре цинѣрѣ мишкърїй, фъръ де каре тоатъ мишкарѣ ар фи фъръ скоп, ши аша кꙋ лꙋкрꙋриле динафаръ ничй о ꙟтребꙋинцаре нꙋ ам пꙋтѣ фаче. Ачеста сенсꙋ есте ръдъчина урмътоарелор, каре сꙋб нꙋме де чинчй симцирй а трꙋпꙋлꙋй вин.

§. 101.

Деспре чинчй Симцирй

Фїешѣкаре дин чѣле чинчй симцирй, саꙋ сенсꙋрй аре ал сеꙋ килин орган, каре се нꙋмеск Органеле сенсꙋлꙋй (org. sensus) ши сѫнт гꙋра, Насꙋ, пѣлѣ, Окїй, ши урекиле. Ачестѣ органе аꙋ асемънаре ꙟтрꙋ сине ачестакѫт: 1. тоате сѫнт ꙟлегътꙋинцъ кꙋ пѣлѣ, 2. аꙋ доаъ пласе де нервй: унꙋл прин каре се наще симцирѣ, їаръ алтꙋл спре ажꙋторюл мишкърїй. 3. фїешѣкаре нерв се сфѫрщеще ꙟ умѣзалъ (ꙟ урекй апа лꙋй Котꙋнї, ꙟ окй

уме-

умезала окюлꙋй, ꙟ пѣле мрѣжа лꙋй Малпі-
гіе, ꙟ нас, ши ꙟ гꙋрꙟ мꙋкꙋ) касꙟ поатꙟ ачестѣ
органе а ꙟплини даторінца са, чер урмꙟторю
ажꙋторю: 1. лꙋкрарѣ аципꙟрій спецїфїче п. є.
а лꙋминей, тонꙋлꙋй ш. а. ꙟтрꙋ дестꙋл тимп,
ши ꙟтиндере ꙟ органꙋ сенсꙋлꙋй, каре требꙋе
се фїе ꙟтрег. п. є. кꙟнд слобозим пꙋшка кꙋ
глонцꙋ умплꙋтꙟ, нꙋ ведем глонцꙋл, кꙋм
мѣрџе, пентрꙋ кꙟ тимпꙋл є форте пꙋцин спре
ꙟтиндерѣ лꙋй, ашиждерѣ де єсте вꙟтꙟмат
органꙋл. 2. адꙋчерѣ апꙟсꙟрій ꙟ нервй фꙟкꙋтꙟ
пꙟнꙟ ла сенсорїꙋ. 3. Реакцїа нꙋ нꙋмай а орга-
нꙋлꙋй симцирей, чи ши а сꙋфлетꙋлꙋй, карѣ
се аратꙟ прин лꙋарѣ де сѣмꙟ, ши прин дески-
линирѣ лꙋкрꙋрилор. Оаꙋ сенсорїꙋ нꙋ требꙋе сꙟ
фїе спре алте лꙋкрꙋрй ꙟтинс. Аша кꙟнд чине-
ва афꙋнд кꙋџетꙟ, нꙋ аꙋде пре алтꙋл воркинд,
ши нꙋл вѣде, макꙟр кꙟ алте кондїцїй де лип-
сꙟ сꙟнт ачи. — Де аича се вѣде, кꙟ сꙋфлетꙋл
сꙋб симцире нꙋ єсте пꙟтимиторю, аша ка об-
їектꙋриле динафарꙟ сꙟ се ꙟкипꙋїаскꙟ ꙟтрꙟн-
сꙋл каши ꙟтро кꙟꙋтꙟтоаре, чи єсте слобод,
ши слобод лꙋкрꙟ.

Сенсꙋриле динафарꙟ нꙋ сꙟнт де о вред-
ничїе, чи кꙋ атꙟта ва фи май ꙟналт сенсꙋ,
кꙋ кꙟт ва фи.

1. Ор-

1. Органꙋл сѣꙋ май перфект, кꙋ кѫт май апроапе де креери, май мꙋлт концентрат, ши де сине сингꙋр, саꙋ де алте органе деспърцит, кꙋ кѫт май компꙋс, нꙋмай сенсꙋлꙋй дъдат, ши кꙋ проприй нервїй дърꙋит.

2. Кꙋ кѫт май сꙋптїлъ ва фи мижлочиреꙗ, прин кареꙗ се аццицъ, кꙋ кѫт дин май маре дїстанцїе, ши май юте ва лꙋкра.

3. Кꙋ кѫт май лимпеде, ши деосебителе вор фи симцириле, че ниле адꙋк.

4. Кꙋ кѫт ꙟ май маре легътꙋръ ва фи кꙋ вїаца май ꙟналтъ. — Ла тоате ачестеꙗ де вом лꙋа сꙗма, (нꙋ унꙋй, алтꙋѧ) вом афла, кꙋм къ сенсꙋриле аша урмеꙗзъ: май дин жос ва фи Гꙋстатꙋ, апой атꙋнча миросꙋ, пипъиреꙗ, вѣзꙋтꙋ, ши аꙋзꙋ. — Чеꙗле доаъ де пре урмъ се лꙋптъ пентрꙋ ꙟтѫетате, кареꙗ унїй о даꙋ вѣзꙋтꙋлꙋй, їаръ алцїй аꙋзꙋлꙋй, ши макър чине щїꙋ къ ва зиче, къ май воїеще съ фїе сꙋрд, декѫт орб. Лсъ фїинд аꙋзꙋ ꙟ маре легътꙋинцъ кꙋ ворбиреꙗ, ши де вом жꙋдека, къ фъръ ворбире ничй одатъ нꙋ се поате кꙋлтиви фиреꙗ, ши фїинд фиреꙗ чел де къпетенїе характер, кꙋ каре омꙋл де алте анїмале се деосебеще, нꙋ пꙋтем съ зичем, къ ꙟтѫетатеꙗ нꙋ се кꙋвине аꙋзꙋлꙋй. — Адевърат къ

ꙟ тимпȣл ачеста ши сȣрꙁи пот прин семне ꙟвѣца а ворби, ꙟсъ ачестѣ ле ꙟвацъ дела чей че щїȣ ворби, съ се фїе нъскȣт оаменїй дела ꙟчепȣтȣл лȣмей тоцй сȣрꙁй, ар фи тоцй ши мȣцй, ши аша ничй унȣл нȣ ар фи ажȣнс дарȣл Фъкъторюлȣй сѣȣ, фирѣ, чи ар фи ръмас ка ун добиток.

§. 102.

Гȣстатȣ

Прин Гȣстат (gustatus) кȣприндем саполрȣл, (плъчарѣ). Органȣл гȣстатȣлȣй есте лимба. — Лимба (lingva) есте ун мȣшкй ꙟвълит ꙟ мембрана мȣкоасъ, ꙟлонтрȣ есте плинъ де васе, ꙟ фаца дѣсȣпра аре мȣлте ръдикърй кѫнд о къȣтъм кȣ мїкроскопїȣ, ачестѣ ръдикърй се нȣмеск папїлеле Гȣстътоаре (papillae gustatoriae) ꙟ фаца дин жос се лѣгъ де пърциле вечине прин фрѫнȣцȣл лимбей. Дескилиним ꙟ лимбъ вѫрфȣл, Ръдъчина, ши доаъ мърџиний, каре спре гȣстат май мȣлт адȣк, фїинд ꙟ ачестѣ локȣрй май мȣлте папїле. — Лимба капътъ нервй дела а 5. пърѣке ун рам, ши тоатъ пърѣкѣ а 9. ши а 12. а нервилор креерȣлȣй. Чел дин тѫю есте фъкȣт спре симцире, їаръ челе депре урмъ ажȣтъ мишкарѣ. Ачестѣ нервїй се ꙟсоцїе васелор, ши се ꙟ-

пър-

пѫрцеск ꙟ май сꙋптїле фире прин папїлеле гꙋстатꙋлꙋй.

Обїектꙋл Гꙋстатꙋлꙋй сѫнт пѫртичелеле, каре се пот топи ꙟ скꙋпит, ши пот ацица папїлеле гꙋстатꙋлꙋй. Аша дарѫ гꙋстатꙋл есте сенсꙋ пѫрцилор пикꙋрѫтоаре дедат. — Сапорꙋл есте унꙋл дꙋлче, алтꙋл акрꙋ, амар, блѫнд, ютe, аспрꙋ, сѫрат, стрингѫторїю, арзѫторїю, афꙋмат, ш. а. че се атинџе де ꙟсꙋшиpѣ лꙋй плѫкꙋтѫ, саꙋ неплѫкꙋтѫ нимик нꙋ есте пꙋрꙋрѣ, кѫчй ла унꙋл унꙋ, ла алтꙋл алт сапор ꙟй плаче, алтꙋл ꙟ прꙋнчїе, алтꙋл ла бѫтрѫнѣцѫ.

Гꙋстатꙋл се наще ꙟтрꙋ ачест кип: трꙋпꙋриле, каре врем сѫле гꙋстѫм бѫгѫндꙋле ꙟ гꙋрѫ, саꙋ нꙋмай атингѫндꙋле де лимбѫ, пѫртичелеле чѣле сапороасе се топеск ꙟ бале, ши аша ацице папїлеле гꙋстатꙋлꙋй, ачаста аццаре прин нервй се поартѫ пѫнѫ ла сенсорїꙋ, каре прин лꙋкрарѣ минцїй ачаста ацицаре о адꙋче ꙟ коншинцѫ, ши аша се наще симцирѣ (плѫкꙋтѫ, неплѫкꙋтѫ) — Мишкарѣ мꙋшкилор, їарѫ май вѫртос а лимбей, ши а бꙋзелор фоарте мꙋлт адꙋче спре май бꙋна кꙋноштинцѫ гꙋстатꙋлꙋй. Аша ведем, кѫ кꙋмпѫрѫторїй де вин, кѫнд гꙋстѫ винꙋл ꙟл мѣстекѫ прин тоатѫ гꙋра, ка сѫл кꙋноаскѫ май бине.

Гꙋ-

Густатул есте легат де віаца вегетатівъ, май вжртос де Ржжнире. Кіамъ пре ом а лва, ши а алеџе мжнкаре, де унде се веде пентру че дин май мулте мжнкърй, май мулт путем мжнка, декжт дин уна. Ѧшиждере кв пипърире ши миросул е ѧ легътуинцъ.

§. 103.

Миросу сау Одору

Прин мирос (olfactus) купріндем пъртичелеле челе мироситоаре, органул миросулуй есте Насу. Насу (nasus) есте компус дин 11. Гжрчурй, (насу моале) ши дин 24. де оасе (насу таре) ачесте сжнт акоперите ку карне, апой ку пеле. Дескилиним ѧ нас вжрфул, спателе ши Рждъчина. Ѧ вжрфул насулуй сжнт доаъ гъурй, каре се нумеск нърилє (nares) ѧ лонтру ѧ нас сжнт трей канале, дин каре унул ла окій, алтул ла креерй, ши алтул ѧ гурь мере. Тоате ачесте канале, ши тот насул дин лонтру се ѧвълеще ку мемврана мукоасъ, каре мемвранъ аича есте кам рошіе, клеіосъ, ши стоарче умезалъ (муку) спре мирос фоарте де липсъ, аша куноащем, кум къ кжнд се усекъ ачаста мемвранъ, ну симцим миросул, ашиждере кжнд фоарте се ѧгрошъ (суб троанъ) ну симцим миросул. — Нервул миросулуй есте

1. Пър-

1. Пърѣкѣ, каре вине дин креерй, ши се ꙟпърцеще ꙟ форма фирелор май сȣбцирй прин тоатъ мембрана мȣкоасъ а насȣлȣй. Дела ачинча пърѣкке капътъ нерв ажȣторю.

Обїектȣл миросȣлȣй сѫнт пъртичелеле миоситоаре, каре ꙟ форма аерȣлȣй прин аер се адȣк ꙟ нас, ши ацице мембрана мȣкоасъ. Ꙟшадаръ миросȣл есте пърцилор май еластиче дедат. Миросȣл есте унȣл амброзїак, алтȣл ароматїк. греȣ, анїмал, пѫрчй, несȣферит, пȣтȣрос, пȣтрѫд, ш. а. Че се атинце де пльчарѣ, саȣ неплъчарѣ миросȣлȣй, їаръшй цинем ка ши де сапор.

Миросȣл се наще ꙟтрȣ ачест кип: макър къ прин аер пърциле миоситоаре се адȣк ꙟ нас, тотȣшй кѫнд врем а миросй чева, ꙟкидем гȣра, ши трацем аерȣл прин нас, пре каре фїинд ꙟ нас ꙟл цинем ун тимп. Ꙟжȣнгѫнд аича пъртичелеле миоситоаре ацице фиреле нервȣлȣй, ачаста ацицаре се поартъ прин нерв пънъ ла сенсорїȣ, каре прин лȣкрарѣ минцїй ачаста ацицаре адȣче ꙟ Конщинцъ, ши аша се наще симцирѣ. — Прин ꙟделетничире миросȣл се мърѣще, їаръ прин миросȣрй фоарте юцй, саȣ пȣтȣроасе се стинце, аша чеѧ че кȣрѫце маце пȣтȣроасе перд миросȣл.

Ми-

Миросȣл кȣ віаца вегетатівъ май вѫртос кȣ рѫжнирѣ, ши ръсȣфларѣ є легат, не ꙟдѣмнъ де департе спре алѣџерѣ мѫнкърилор, ши а бєȣтȣрилор. — Миросȣл кȣ Гȣстатȣ, їаръ май вѫртос кȣ сенсȣ комȣн єсте ꙟ маре кȣмнъціє. Аша де мȣлте орй оаменій де миросȣрй грѣле кад ꙟ амецѣлъ, ши ꙟ контръ прин миросȣрй се тръѕеск.

Прекȣм миросȣ, аша ши Гȣстатȣ мȣлт атѫрнъ дела ꙟвъцътȣръ, сексȣ, вѫрстъ, конѱітȣціє, ши темперамент. Аша чел че нȣй дъдат кȣ вин, кѫнд ꙟл бѣ май ꙟтѫю, ꙟл є о неплъчере, їаръ дѣкъ се дедъ, о плъчаре, де мȣлте орй фоарте маре. Ашиждерѣ єсте кȣ фȣмȣл, саȣ трасȣл тъбакȣлȣй.

§. 104.

Пипъирѣ, саȣ Атиндерѣ.

Прин пипъире, саȣ атиндере (tactus) кȣприндем ꙟсȣширеле трȣпȣрилор механіче. — Органȣл атиндерій ꙟтрȣ тот єсте тоатъ пѣлѣ, ꙟсъ ной аича нȣмай вѫрфȣриле дѣџетелор дела мѫній нȣмим органȣл пипъирей. Пичорȣл прин маре ꙟделетничире се ꙟвацъ а пипъи, май вѫртос ꙟ чей че дела нащере нȣ аȣ авȣт мѫній. Аша сѫнт мѫниле ꙟ ом де перфекте

кѫт

кѫт тоатъ Ꙟпърцїа анїмалъ чева май перфект нꙋ аꙋ вѫꙁꙋт. Ꙟкеетꙋриле сѫнт ꙟ тоате пърциле слободе, деџетиле фоарте мишкътоаре Поликарю лꙋнг, каре ла чѣлелалте деџете ушор се опꙋне. Унгїле сѫнт лате, ничй фоарте мой, ничй фоарте тарй. Кꙋ ун кꙋвѫнт пꙋтем ꙁиче, къ сенсꙋ пипъирїй нꙋмай омꙋлꙋй се кꙋвине. Вѫрфꙋриле деџетелор сѫнт дърꙋите кꙋ папїлеле атиндерїй (papillae tactus) каре ꙟ форма лїрей (ун їнстрꙋмент) унеле, їаръ алтеле ꙟ форма роатей се ꙟплътеск. Ла тоатъ папїла мꙋлте фире сꙋбцирй а нервїлор, прекꙋм ши а васелор вин, ши ꙟ форма перїꙋцїй се ꙟплътеск.

Обїектꙋл пипъирей сѫнт пропрїетъциле трꙋпꙋрилор чѣле механиче: търимѣ, молимѣ, цепенирѣ, кꙋрџерѣ, аспримѣ, нетеꙁимѣ, ускътꙋра, умеꙁала, греотатѣ, фїгꙋра, кърора се поате нꙋмъра фригꙋл, ши кълдꙋра динафаръ. Аша даръ пипъирѣ есте сенсꙋ трꙋпꙋрилор тарй дедат.

Пипъирѣ се наще ꙟтрꙋ ачест кип: сꙋб тоатъ пипъирѣ, саꙋ атиндерѣ трꙋпꙋрилор, се фаче ꙟ папїлеле атиндерїй апъсаре, ачаста апъсаре прин нервй се поартъ пѫнъ ла сенсорїꙋ, унде се наще симцирѣ, прекꙋм май сꙋс ам

аръ-

арѫтат. Пипѫирѣ прин мишкарѣ мꙋшкилор мꙋлт се ажꙋтѫ.

Пипѫирѣ есте легатѫ де віаца анімалѫ, ши фіинд кѫ сꙋб пипѫире се чере немижлочита атингере а трꙋпꙋрилор, де мꙋлте орй пипѫирѣ ꙟдрѣптѫ вѫꙁꙋтꙋ, ши аꙋꙁꙋ. Їарѫ їа се ꙟдрѣптѫ прин ꙟделѣтничире.

§. 105.

Вѫꙁꙋтꙋ,

Прин вѫꙁꙋт (visus) кꙋприндем лꙋмина, органꙋл вѫꙁꙋтꙋлꙋй есте бꙋлбꙋ окюлꙋй, ла каре ши алте органе ажꙋтоаре сѫнт де липсѫ. Пѫꙁиторій окюлꙋй сѫнт ꙟтѫю гаꙋриле окюлꙋй (orbitae) дин 7. оасе фѫкꙋте, ꙟ акѫрора фꙋнд есте о гаꙋрѫ, прин карѣ трѣче нервꙋл окюлꙋй ла окй. — Дѣсꙋпра лор сѫнт спрѫнчѣнеле (supercilia) пѫꙁеск окюл де мꙋлте разѫ, де сꙋдорй, ши де алте вѫтѫмѫрй. 3. Плеопиле (palpebrae) ла тот окюл кѫте доаѫ, се деспѫрцеск дела олалтѫ прин крепѫтꙋра са, акопѫр окюл, шил пѫꙁеск. Структꙋра лор есте ачаста: ꙟ мижлок аꙋ ун Гѫрчй сꙋбцире, каре е ꙟвѫлит ꙟ пѣле, ла марџиний аꙋ перй, карій се нꙋмеск џѣне (cilia) 4. Гѫлчиле лакрѫмилор (glandulae lacrima-

males) ꙟ тот окюл доаъ, уна май маре дѣ-сȣпра, алта май микъ дин жос сȣк плеопа дин сȣс ал окюлȣй ꙟ унгю динафаръ ашеꙁате, ачестѣ гѫлчй аȣ 6 — 7 гаȣрй, каре се нȣмеск Дȣктȣрїле сторкътоаре (ductus secretorii) прин ачестѣ дȣктȣрй се сторк лакръмиле, каре спѫлѫнд окюл, прин мишкарѣ бȣлбȣлȣй се поартъ ꙟ унгюл окюлȣй дин лонтрȣ, унде сѫнт аша ꙁисе Пȣнктȣриле лакръмилор (puncta lacrimalia) сȣк ачестѣ сѫнт каналеле лакръмилор, (canales lacrimales) ачестѣ кȣпринд лакръмиле дин пȣнктȣриле лакръмилор, ши ле дȣк ꙟ аша ꙁис Сакȣл лакръмилор, (Saccus lacrimalis) ачеста сак дин жос се сфѫршеще ꙟ каналȣ насȣлȣй, (canalis nasalis) прин каре лакръмиле трек ꙟ нас, ши се сторк кȣ мȣкȣ. Де мȣлте орй (сȣк плѫнџере, саȣ дȣрѣрѣ окилор), атѫтѣ лакръмй се сторк, кѫт не ажȣнгѫнд ла пȣнктȣриле лакръмилор, пре фацъ ꙟ жос кȣрг.

Лакръмиле ꙟ гѫлчиле ачестѣ стоарсе, ши прин дрȣмȣл акȣм дескрис ꙟ нас адȣсе, сѫнт о умеꙁалъ съратъ, лимпеде, дин апъ, фосфор, ши алтъ саре компȣсе; фолосȣл лор есте бȣлбȣл окюлȣй ал спѫла, мишкарѣ лȣй а о

ажȣ-

ажȣта, лȣмина кȣ маре пȣтѣре ꙟ окїй ꙟтрѫнд а о фрѫнџе, ши окюл де мȣлте вътъмърй а пъзи. Ачестѣ сѫнт органеле пъзитоаре а окюлȣй.

§. 106.

Бȣлбȣл Окюлȣй

Бȣлбȣл окюлȣй (bulbus oculi) есте чел де къпетенїе орган а възȣтȣлȣй, рътȣнд, ꙟ партѣ де наинте, кам апъсат, каре прин шасе мȣшкй се мишкъ ꙟ тоатъ партѣ. Есте компȣс дин 4. мембране, ши дин 3. аша зисе умезълиле окюлȣй. Мембранеле окюлȣй сѫнт 1. Мембрана таре, саȣ Склеротїка (Sclerotica) есте пѣлѣ чѣ албъ, че о ведем ꙟ Бȣлбȣ окюлȣй динафаръ, есте гроасъ, ши ꙟвълѣще тот Бȣлбȣ окюлȣй, ꙟ партѣ де напой, саȣ дин лонтрȣ се гъȣрѣще де нервȣ окюлȣй; їаръ ꙟ партѣ де наинте, саȣ динафаръ примѣще мембрана корнȣлȣй.

2. Мембрана корнȣлȣй, саȣ Корнеа (cornea) дела преведѣрѣ са аша зисъ, есте май гроасъ декѫт чѣ дин тѫю, сȣб чѣ урмътоаре ашезатъ, есте компȣсъ дин май мȣлте пелкȣце, ꙟтре каре се афлъ о умезалъ лимпеде.

3. Мембрана негръ саȣ Хороїдеа (Choroideá) ꙟтре мембрана таре, ши мембрана

на

на корнȣлȣй ашезатъ; ꙟ партѣ де напой се гъȣрѣще де нервȣл окюлȣй, есте кȣ нище материе нѣгръ клеїосъ мѫнжитъ, ши пентрȣ ачал фолосȣл ей есте а фрѫнџе разеле лȣминей, есте плинъ ши де васе, ши ꙟ фаца де наинте фаче о марџинъ ротȣндъ, ꙟ карѣ умезала уїегоасъ, ши линтѣ Хрїсталїнъ се кȣпринде. — Дин ачаста мембранъ се наще ачѣ мембранъ, че о ведем ꙟ бȣлбȣ окюлȣй ꙟ форма уней роате, ꙟ унїй нѣгръ, ꙟ алцїй вѫнѫтъ, вѣрде ш. а. ши се нȣмѣще кȣркȣбъȣ (iris) акърїа фацъ дин лонтрȣ есте кȣ клею негрȣ мѫнжитъ. — Ꙟ мижлокȣл ачестїй мембране есте о гъȣрицъ, карѣ се нȣмѣще лȣмина окюлȣй (pupilla), ачаста лȣминъ, кѫнд вин разеле ꙟ окй кȣ маре пȣтѣре се стрѫнџе, їаръ ла ꙟ тȣнѣрек їаръш се дескиде; (ачаста мȣтаре май бине се вѣде ꙟ мѫце), ши де аича есте причина, пентрȣ че дѣкъ дела лȣминъ мѣрџем ла ꙟ тȣнѣрек, нȣ ведем ун тимп, їаръ дȣпъ ачаа ведем, ашиждерѣ де ешим дела ꙟ тȣнѣрек ла лȣминъ маре, не доаре окїй ши лъкръмѣзе. Ачаста а ей мȣтаре се вѣде а фи дела креерй, прекȣм ши мишкарѣ кȣркȣбъȣлȣй. Кȣркȣбъȣ есте плин де васе, ши де нервй. Пънъ ла а 7. лȣнъ а фътȣлȣй Кȣркȣбъȣ нȣ есте гъȣрит, саȣ нȣ аре лȣминъ, їаръ ла а 7. лȣнъ се дескиде.

4. Мемврана мъдвлоасъ сав ретїна (retina) ашезатъ ꙟ фаца окюлвй де напой ꙟтре умезала уїегоасъ, ши мемврана таре, есте фъкѹтъ дин лъцимѣ нервѹлѹй окюлвй свбцире, алвъ, плинъ де васе, ши есте май де къпетенїе.

§. 107.

Умезелиле окюлвй (humores oculi) ачестѣ нѹ сжнт тоате умезелй, чи нѹмай нѹмеле лор е аша, сжнт:

1. Умезала апътоасъ (humor aqueus) дин васеле кѹркѹбъѹлѹй стоарсъ, есте адевъратъ апъ, кѹпринде локѹл ꙟтре линтѣ хрїсталїнъ, ши ꙟтре мемврана корнѹлѹй. Ачест лок прин кѹркѹбъѹ се ꙟпарте ꙟ доаъ пърцй, динтръ каре чѣ динафаръ се кїамъ къмара денаинте; (camera anterior) їаръ чѣ дин лонтрѹ къмара ден апой (camera posterior) амжндоаъ се унеск ла олалтъ, ачаста умезалъ перзѹтъ ушор се префаче.

2. Умезала уїегоасъ, сав трѹпѹл уїегос (corpus vitreum) есте о умезалъ гроасъ ꙟ форма албѹшѹлѹй, ꙟнаинте де мемврана мъдѹлоасъ, сав ꙟ фѹндѹ окюлвй ашезатъ, ꙟвълитъ ꙟтро пелкѹцъ, фаче май марѣ парте а вѹлвѹлѹй.

 3. Лин-

3. Линтѣ Хрїсталїнъ (lens crystallina) дела форма єй аша зисъ, ачаста єсте чѣ о кїамъ оаменїй ностри лꙋмина, лъ се лчелꙋе къ нꙋе лꙋмина. Єсте ашезатъ наинтѣ трꙋпꙋлꙋй уїегос лвълитъ лтро мемвранъ.

Нервїй окюлꙋй. Лтре тоате органеле трꙋпꙋлꙋй окюл є май плин де нервй. Тоатъ пърѣкѣ а 2. а 3. а 4. ши а 6. вине ла окй, ши дин пърѣкѣ а 5. вине ун рам дестꙋл де маре. Динтръ ачестѣ, пърѣкѣ а 2, карѣ се нꙋмѣще нервꙋл окюлꙋй, (nervus opticus) єсте спре възꙋт фъкꙋтъ, їаръ чѣле лалте спре мишкарѣ, ши ажꙋторюл челꙋй дин тяю сънт.

§. 108.

Мижлочирѣ, прин карѣ ведем, єсте лꙋмина, акърїа натꙋръ лкъ нꙋе кꙋноскꙋтъ. Дин партѣ лꙋминей се лпарт трꙋпꙋриле л лꙋминоасе, ши л лтꙋнекоасе, челе лꙋминоасе їаръш саꙋ а са пропрїе лꙋминъ аꙋ, п. є. соареле, стѣлеле мичй, лꙋмина арзинд, фокꙋл ш. а. саꙋ дела алте трꙋпꙋрй лꙋминоасе аꙋ, аша сънт май тоате обїектꙋрїле, челе ведем. Трꙋпꙋриле лтꙋнекоасе се кїамъ ачелѣ, каре ничй одатъ лꙋческ. — Лꙋмина дела соаре, саꙋ дела алт трꙋп лꙋминос се наще прин разе л лїнїе дирѣптъ. — Репезимѣ лꙋминїй є неспꙋсъ, л

8. мінȣте вине дела соаре пънъ ла ной, каре дрȣм є де 20,000,000. де міле, Глонцȣл дин тȣн слобозит асѣменѣ мергѫнд ар требȣй се мѣргъ 25. де ань, пънъ че ар вени дела соаре ла пъмѫнтȣл нострȣ, ши лȣмина вине ꙟ 8. мінȣте, ашадаръ ꙟтрȣн секȣнд вине 40,000. де мілȣрй, ачаста репезиме є несокотитъ. — Ꙟтиндерѣ лȣминій дескрѣще ꙟ сокотинца пътратъ а дїщанцій, саȣ ꙟ єксемплȣ, де ведем де доаъ пашȣрй ла доаъ лȣминй вине, ши де не мишкъм май доаъ пашȣрй, ка съ ведем їаръш аша вине, нȣ є дестȣл, съ май апріндем доаъ, чи патрȣ лȣминй, їаръ де аȣ фост май ꙟтѫю 3, требȣе апрінсе 9. де аȣ фост 4. требȣе 16. Лȣмина кѫнд трѣче дин о мижлочире май раръ ꙟ алта май дѣсъ, саȣ ꙟ контръ се фрѫнџе, де карѣ фисіка не ꙟвацъ.

Разеле лȣминей дела соаре віинд, нȣ сѫнт калде, чи ка се ꙟкълзѣскъ трȣпȣриле, требȣе съ се декомпȣнъ.

Тоатъ раза лȣминей симплъ, саȣ албъ єсте компȣсъ дин шапте колоаре (прекȣм ведем ꙟ кȣркȣбъȣ) ꙟтрȣ ачест кип ꙋрмѫнд: Рошȣ, аȣранцїȣ, галбън, вѣрде, вѫнът, ши віолацїȣ. Дин ачѣстѣ колоаре,

каре се нꙋмеск ши симпле, се наск тоате колоареле трꙋпꙋрилор, прекꙋм уна дин ачестѣ, саꙋ май мꙋлте се ↑торк дела трꙋпꙋрй, ↑ каре аꙋ кѫꙃꙋт, п. е. дела соаре вине раꙃа албѫ, ↑сѫ дин чѣле шапте колоаре компꙋсѫ, ши каре акꙋма дела трꙋп, ↑ каре аꙋ кѫꙃꙋт, се ↑тоарче, аша ва фи колоарѣ трꙋпꙋлꙋй, де се ва ↑тоарче чѣ рошїе, ва фи рошꙋ, їарѫ де се ва ↑тоарче чѣ галбѫнѫ, ва фи галбѫн, їарѫ де се вор ↑тоарче май мꙋлте, ва фи ачел трꙋп пистрицй. — Де се вор тоате шапте колоаре ↑тоарче, ва фи трꙋпꙋл алб, їарѫ де се вор тоате шапте соарбе, ва фи трꙋпꙋл негрꙋ, пентрꙋ ачаѧ колоарѣ албѫ, ши колоарѣ нѣгрѫ нꙋ есте колоаре, чи чѣ дин тѫю есте ↑тоарчерѣ, їарѫ чѣ де пре урмѫ сорбирѣ тꙋтꙋрор колоарелор.

Я фи раꙃа лꙋминей албѫ дин шапте колоаре компꙋсѫ, поате макар чине а се ↑вингє, де ва фаче о роатѫ, прин акѫрїй мижлок се трѣкѫ осїа, (ун аша ꙃис пꙋрече, кꙋ каре се жоакѫ прꙋнчїй) колорѣꙃѫ акꙋма ачаста роатѫ кꙋ чѣле шапте колоаре май сꙋс ꙃисѫ, фѫкѫнд дин фїещекаре колоаре о раꙃѫ, аша прекꙋм сꙋс лѣм нꙋмѫрат, ↑тоаркѫ пре урмѫ роата юте, ши ва ведѣ, кѫ тоате ачелѣ колоаре саꙋ мꙋтат ↑ трꙋ-

трꙋна албъ; аша се фаче ши кꙋ раꙁа лꙋминей, віинд кꙋ маре репеꙁиме дела соаре. Въꙁѫнд тоате ачелѣ че аꙋ фост де липсъ але пꙋне ꙟнаинте спре ꙟцелѣцерѣ вѫꙁꙋтꙋлꙋй, се ведем кꙋм се фаче вѫꙁꙋтꙋ.

§. 109.

Вѫꙁꙋтꙋл ꙟтрꙋ ачест кип се наще: Раꙁеле лꙋминей, каре дела обіектꙋрй сꙋб май маре унгй де 48. де градꙋрй кад ꙟ мембрана корнꙋлꙋй, се ꙟторк, їаръ челелалте ꙟ окй стрѣбат, ачестѣ трекѫнд прин умеꙁала апътоасъ, ши прин лꙋминъ де челелалте пърцй, каре се афлъ ꙟ окй се фрѫнг ꙟ мꙋлте фелюрй, ꙟтрꙋ тот аша се фрѫнг, ка ꙟнаинтѣ мембраней мъдꙋлоасъ съ се унѣскъ, де унде деспърциндꙋсе ꙟ ꙟсашй мембрана мъдꙋлоасъ ꙟкипꙋеск Їкоана обіектꙋлꙋй, дела каре аꙋ венит, ꙟсъ ачаста Їкоанъ є ꙟтоарсъ; (карѣ се поате ушор ꙟ окюл боꙋлꙋй скос вѣде) ачаста ꙟтоарсъ Їконицъ а обіектꙋлꙋй фаче апъсаре ꙟ Нервꙋл окюлꙋй, карѣ се поартъ прин дѫнсꙋл пънъ ла сенсоріꙋ, унде прин лꙋкрарѣ минцїй се кїамъ ꙟ конщїинцъ, ши аша се наще симцирѣ, саꙋ вѫꙁꙋтꙋ.

§. 110.

Дела обіектꙋрй фоарте департе вин раꙁеле параделе, (ꙟ асѣмене лїнїей) ши пентрꙋ ачѣа

фоарте ушор ꙟтрѫнд ꙟ окй, се фрѫнг; їаръ дела обїектꙋрй фоарте апроапе вин разеле таре деспърците, ши пентрꙋ ачѣа ꙟтрѫнд окюл кꙋ греꙋ се фрѫнг, ши ачаста есте каꙋза, пентрꙋ че обїектꙋриле фоарте апроапе, саꙋ фоарте де парте, нꙋ ле ведем лимпеде, саꙋ ничй кѫт. — Пꙋтем ꙟсъ тотꙋшй ун обїект дин май маре, саꙋ май микъ дїшанцїе бине ал ведѣ, ачаста вине дела стринцерѣ, ши десфачерѣ бꙋлбꙋлꙋй окюлꙋй. Пꙋнктꙋл, дин каре обїектꙋл май бине се вѣде, се нꙋмѣще пꙋнктꙋл алѣсей ведерй (punctum distinctae visionis) — Карїй нꙋмай обїектꙋриле чѣле май апроапе вѫд, се нꙋмеск Мїопй, (скꙋрцй ꙟ ведѣре) їаръ каре нꙋмай чѣле май де парте ле вѫд, се нꙋмеск Пресвїопй; (лꙋнцй ꙟ ведѣре) мїопїа се наще дин марѣ ꙟковїаре а бꙋлбꙋлꙋй, май вѫртос а мемвраней корнꙋлꙋй, дин ꙟковїарѣ линтей Хрїсталїне, ши дин мꙋлцимѣ умезълилор. Пресвїопїа се наще дин апъсарѣ бꙋлбꙋлꙋй, ши а линтей Хрїсталїне, ши дин липса умезълилор. Пентрꙋ ачѣа чѣ дин тѫю тинърилор, їаръ чѣ де пре урмъ бътрѫнилор е комꙋнъ. — Касъ поатъ дестꙋле разе се стребатъ ла мемврана мъдꙋлоасъ, де липсъ есте мишкарѣ кꙋркꙋбъꙋлꙋй.

§. 111.

§. 111.

Пентрȣ че нȣ ведем ной обїектȣриле ꙟтоарсе, фїинд къ ꙟ мембрана мѫдȣлоасъ їкоана лор се ꙟкипȣїеще ꙟ форма ꙟтоарсъ, саȣ вине де аколо, пентрȣ къ ной нȣ ведем їкоана, чи тоатъ раꙁа аколо, де ȣнде аȣ венит ꙟторкѫнд, ꙟсȣш обїектȣл ведем, саȣ дела обичай. — Пентрȣ че авѫнд дой окй нȣ ведем доаъ обїектȣрй, каȣꙁа се вѣде а фи пентрȣ къ ꙟ амѫндой окй одатъ се фаче апъсарѣ, ши ꙟтрȣн тимп се поартъ ла сенсорїȣ. Де се вор мȣта окїй сȣб килине ȣнгюрй, п. е. кѫнд рѫдикъм ȣн окй кȣ деџетȣл, атȣнча се въд доаъ обїектȣрй.

Маре есте фолосȣл окилор прекȣм ꙟтрȣ вїаца вегетатївъ, аша ши ꙟ чѣ анїмалъ, каре авѫндȣл фїещекаре наинтѣ са, нȣ есте де липсъ ал арътa аича.

§. 112.

Аȣꙁȣ

Аȣꙁȣлȣй (auditus) ꙟтре чѣле чинчй сенсȣрй се кȣвине ꙟтѫетатѣ, дин челе май сȣс ꙁисе. (§. 101.) — Прин аȣꙁ кȣпринден сонȣ. — Органȣл аȣꙁȣлȣй есте ȣрѣкѣ (auris) се ꙟпарте органȣл аȣꙁȣлȣй ꙟ трей пърцй 1. ȣрѣкѣ динафаръ. 2. голичȣнѣ тимпанȣлȣй, 3. лавїрїнтȣ.

1. Урѣ-

1. Урѣкѣ динафарѫ (auris externa) есте ꙟ форма унеи скоичи алкѫтѹитѫ дин гѫрчѹри, каре сѫнт акоперите кѹ пѣле, тоатѫ структѹра еи аша есте, ка сѫ поатѫ концентра сонѹ венинд ꙟ трѫнса. Мѹшкїи урекїи сѫнт фоарте слаби, ши пентрѹ ачѣа урѣкѣ нѹ е мишкѫтоаре, дсѫ тотѹш мѹлци прин двѫц о пот мишка. Ꙟ урѣкѣ динафарѫ ведем о гаѹрѫ, карѣ мѣрџе костиши ꙟ лонтрѹ, ши се нѹмѣще мѣрџерѣ аѹзѹлѹи динафарѫ (meatus auditorius externus) дѹче ла голичѹнѣ тимпанѹлѹи, де карѣ се деспарте прин мембрана тимпанѹлѹи, ꙟ фѹндѹл ачестїи мѣрџери сѫнт гѫлчиле урекилор, каре сторк нище материї сѫоасѫ, галбѫнѫ, амарѫ, карѣ унгѫнд мембрана тимпанѹлѹи, о пѫзѣще де вѫтѫмѫриле динафарѫ, ши сонѹл кѹ маре репезиме вїинд дл домолѣще.

2. Голичѹнѣ тимпанѹлѹи (Cavum tympani) (доба) сѫ деспарте прекѹм маи сѹс зисѫи де мерџерѣ аѹзѹлѹи динафарѫ прин мембрана тимпанѹлѹи, (membrana tympani) карѣ есте о пелкѹцѫ десѹпра голичѹнеи тимпанѹлѹи дтинсѫ, ши се поате маи мѹлт, саѹ маи пѹцин прин мѹшкии асе дтинде, прекѹм пѣлѣ ꙟ тимпан саѹ добѫ прин сфоаре. Дин

ача-

ачаста голичѹне мѣрџе цевїа лѹй Ѵѵста-хїе (tuba Eustachii) пънъ ла голичѹнѣ фъл-чилор, прин ачаста се ѹнѣще ѹрѣкѣ кѹ гѹра, жѹмътате єсте де ос, ши жѹмътате де гѫрчй. Фолосѹл єй єсте а реноба аерѹл ѫ ѹрѣке, ши а фаче ка съ не аѹѕим ѫсѹшй пре ной ворбинд. Ѫ голичѹнѣ тимпанѹлѹй сѫнт доаъ гаѹрй, ѹ-на рътѹндъ, ши се нѹмѣще ферѣста ротѹн-дъ (fenestra rotunda) дѹче ла мелчй; алта ѫ форма оѹлѹй, ши се нѹмѣще ферѣста о-ватъ (fenestra ovalis) дѹче ла килїѹцъ, сѫнт ѫкъ ѫ голичѹнѣ тимпанѹлѹй трей осѹце, ка-ре се нѹмеск осѹцеле аѹѕѹлѹй: маю, (malleus) Никовала, (Incus) ши скъриця, (stapes) сѫнт ла олалтъ легате прин о пѣле сѹбцире, ѫчеп ѫ мембрана тимпанѹлѹй, ши се сфѫр-шеск ѫ ферѣста оватъ, се мишкъ прин мѹш-кїй съй.

3. Лабїрїнтѹ, саѹ Ръткчирѣ (Labyrinthus) май мѹлт адѹче спре аѹѕй; се ѫ парте ѫ трей пърцй 1. Килїѹца (Vestibulum) єсте ашеѕатъ ѫ мижлокѹл лабїрїнтѹлѹй ѫтре чѣле доаъ ѹрмътоаре пърцй, ѫчѣпе лѫнгъ го-личѹнѣ тимпанѹлѹй, кѹ карѣ се ѹнѣще прин ферѣста оватъ. 2. сѫнт трей канале се-мїцїркѹларе, (ѫ форма роатей ѫжѹмъть-

ци-

ците) (tres canales semicirculares) карїй се дескид ꙟ килїꙋцъ кꙋ чинчй гаꙋрй. 3. Мелчꙋ (cochlea) дела фїгꙋра са аша нꙋмит, се деспарте ꙟ партѣ дин сꙋс, карѣ се дескиде ꙟ килїꙋцъ, ши се нꙋмѣще Скара Килїꙋцїй (Scala vestibuli) ши ꙟ партѣ дин жос, карѣ прин ферѣста рътꙋндъ се сфършеще ꙟголичꙋнѣ тимпанꙋлꙋй, ши се нꙋмѣще Скара тимпанꙋлꙋй (Scala tympani) ꙟ килїꙋцъ се афлъ ун сак плин де апъ, карѣ се нꙋмѣще апа килїꙋцїй. (aqua vestibuli) Тоате ачестѣ пърцй се ꙟвълеск кꙋ о мембранъ сꙋбцире, ꙟ карѣ васеле ши нервїй аꙋꙁꙋлꙋй се ꙟпърцеск. — Нервꙋл аꙋꙁꙋлꙋй есте а 8. пърѣке, їаръ ажꙋторюл лꙋй есте а 7. пърѣке.

Аꙋꙁꙋл се фаче ꙟтрꙋ ачест кип. Сонꙋл, каре есте мижлочирѣ аꙋꙁꙋлꙋй, се адꙋче прин тръмꙋрарѣ аерꙋлꙋй дела трꙋпꙋл сонор ꙟ урѣкѣ динафаръ, ачаста ꙟл концентрѣꙁъ, ши ꙟл слобоаде прин мерџерѣ аꙋꙁꙋлꙋй динафаръ ла мембрана тимпанꙋлꙋй, пре карѣ атингъндꙋо, осꙋцеле аꙋꙁꙋлꙋй ꙟчеп а тремꙋра, ши а мишка пърциле чѣлелалте, ачаста мишкаре ажꙋнгънд ла нервꙋл аꙋꙁꙋлꙋй ꙟл апасъ, ачаста апъсаре прин нерв се поартъ ла сенсорїꙋ, унде прин лꙋкрарѣ минцїй се кїамъ ꙟ конщїинцъ,

ши

ши аша се наще симцирѣ. — Де ва фи мембрана тимпанꙋлꙋй кꙋмва гъꙋритъ, саꙋ стрикатъ аꙋꙁꙋл фоарте ръꙋ се ꙟпѣдекъ.

§. 113.

Сонꙋл се адꙋче дела трꙋпꙋриле сꙋнътоаре ꙟ урекиле ноастре прин аер, де унде урмѣѕъ, кꙋм къ десимѣ, ши рърим ѣ аерꙋлꙋй мꙋлт адꙋче спре аꙁꙁире. Аша ꙟ мꙋнцїй ꙟналцїй аерꙋл фоарте рар фїинд, омꙋл, ка съ се аꙋдъ пре сине, саꙋ пре алтꙋл ворбинд, требꙋе дин тот пептꙋл се стриче. Ашиждерѣ ꙟ цинꙋтꙋриле фригꙋроасе фїинд аерꙋл фоарте дес, дин маре дїстанцїе ворбинд омꙋл ꙟчет, се аꙋде; аша дой лꙋнтрашй саꙋ аꙁꙁит ворбинд ꙟчет де 450. де пашй. — Нꙋ нꙋмай прин аер, чи ши прин алте трꙋпꙋрй се поартъ сонꙋл, аша прин оасе, прин металꙋрй, прин лѣмне, ши прин алте трꙋпꙋрй. Пентрꙋ ачеꙗ кꙑнд врем пре чинева де департе а аꙁи, ка съ аꙁим бине, ной дескидем гꙋра, ка съ мѣргъ сонꙋл ши прин динцїй ꙟ урекй.

§. 114.

Репеꙁимѣ сонꙋлꙋй нꙋ є аша маре ка а лꙋминей, ꙟтрꙋн секꙋнд 1040. де урме кꙋре. Де аича се вѣде каꙋꙁа пентрꙋ че кꙑнд пꙋшкъ чинева ной де департе уйтꙑндꙋне, ведем лꙋмина,

на, ши фꙋмꙋл, їаръ сꙋнетꙋл ꙟл аꙋꙁим май тѫрꙁїꙋ, пентрꙋ къ лꙋмина ꙟтрꙋн секꙋнд кꙋре 40,000 де міле, їаръ сонꙋл нꙋмай 1040. де урме. — Дїщанціа, пънъ унде поате се мѣргъ сонꙋ, нꙋ о пꙋтем дрепт хотърѫ, пентрꙋ къ атѫрнъ дела мꙋлте стърй ꙟпрежꙋр дела десимѣ, саꙋ рърімѣ аерꙋлꙋй, дела вѫнт, ш. а. Адевърат есте къ тонꙋл таре ꙟтинс фоарте департе мѣрџе, аша кѫнд Фрѫнчїй аꙋ бътꙋт Четатѣ Генꙋа 1664. сꙋнетꙋ тꙋнꙋрилор де 90. де міле Ïталїенещй саꙋ аꙋꙁит.

Сонꙋл ка ши лꙋмина дела мꙋлте обїектꙋрй се ꙟтоарче, ши аша се наще Ехо дин май маре дїщанціе, їаръ дин май микъ, прекꙋм ꙟ Бесѣричй, ръсꙋнарѣ. Лѫнгъ Медїолан се спꙋне а фи ун лок, унде кѫнд стригъ чинева, де 30. де орй се репетїрꙋїаще ворба. Фолосꙋл аꙋꙁꙋлꙋй есте маре ꙟ амѫндоаъ вїецй а трꙋпꙋлꙋй ꙟ чѣ вегетатївъ пентрꙋ ачаа, пентрꙋ къ не ꙟвацъ мꙋлте мꙋтърй ꙟ атмосферъ, ши не ꙟдѣмнъ а не скꙋти; їаръ ꙟ чѣ анїмалъ дин чѣле май сꙋс §. 101. ꙁисе.

§. 115.

Деспре Сенсꙋ дин Лонтрꙋ.

Сенсꙋ дин Лонтрꙋ (Sensus internus) се ціне де фантаꙁїе, карѣ ꙟтрꙋ ꙁдескилинирѣ

оаменилор, есте фоарте дескилинитъ. Де сен-сꙋ дин лонтрꙋ се цин ши фꙋнкціиле сꙋфлетꙋ-лꙋй, каре їаръ сѫнт форте килине. Дин аче-стѣ унеле сѫнт ѫсꙋширеле сꙋфлетꙋлꙋй май ѫ-налте, каре нꙋмай омꙋлꙋй се кꙋвин, ачестѣ сѫнт: концептꙋ, жꙋдекарѣ, ши раці-оціниа, саꙋ лꙋкрарѣ минцїй, ачестѣ фак фирѣ омꙋлꙋй; алтеле сѫнт май мичй, каре ши алтор добитоаче се кꙋвин, ачестѣ сѫнт: ѫки-пꙋирѣ, врерѣ, неврерѣ, ш. а. ла чѣле дин тѫю се нꙋмъръ ши ѫцелепчꙋнѣ, минтѣ, конщїинца, широстꙋ. — Афектꙋриле сꙋфлетꙋлꙋй, ши Па-сїиле се наск, кѫнд ной вреꙋн обїеск, саꙋ ѫл пофтим кꙋ о маре ардере, саꙋ нꙋ ѫл бъ-гъм ѫ самъ. Динтръ афектꙋрй унеле сѫнт плъкꙋте: Бꙋкꙋріа, ши юбирѣ, алтеле не-плъкꙋте: ѫтристарѣ, урѫтꙋ, ӡелотї-піа (тѣмерѣ) фрика, слъбичꙋнѣ, ши пиӡма. Алтеле сѫнт местекате: Нъдеждѣ, мирарѣ, крединца, некрединца. Се май нꙋмъръ ѫтре афектꙋрй юбирѣ де ар-џинт, Сꙋмеціа, Покъинца, Рꙋшинѣ, Амбїціа, неѫфрѫнарѣ. Ачестѣ сѫнт каре се цин де фꙋнкціиле сꙋфлетꙋлꙋй, кърора але да дефїніціе лас пре Фїлософй, аича де-стꙋл есте а се нꙋмъра.

Капул III.

Деспре Мишкарѣ де вое.

§. 116.

Мишкарѣ де вое се цине де сенсȣ дин лонтрȣ. Ꙟтрȣ тот ꙟ трȣпȣл нострȣ дескилиним доаъ пласе де мишкърй. Мишкарѣ де вое, (motus voluntarius) карѣ дела воа ноастръ атѫрнъ, ши прин нервй се ꙟдрѣптъ. Ши мишкарѣ фъръ вое, (motus involuntarius) карѣ нȣ атѫрнъ дела воа ноастръ, чи дела алте каȣѕе, ачаста мишкаре есте ꙟ мȣшкїй неврѣрей. (§. 19.) Аича нȣмай де мишкарѣ де вое есте ворба. — Органеле мишкърїй де вое сѫнт мȣшкїй воинцїй, акърора стрȣктȣръ май сȣс §. 18. ам арътато. — Сȣб мишкарѣ мȣшкилор се арать ачаста мȣтаре: мȣшкю се стринџе, фїбреле се ꙟчеп а мишка, капȣл, ши коада мȣшкюлȣй тръгѫндȣсе кътръ мижлок, тот мȣшкю се унфлъ, ши аша се наск мȣлте мишкърй

кърй

кърй а мѹшкилор. Мишкаре ачаста а мѹшкилор се фаче кѹ маре репезиме, ши кѹ маре пѹтѣре. Асе фаче кѹ маре репезиме не ꙟваць оаменiй, карiй аѹ кѹноскѹт юте а кѹре. Аша ꙟ Америка саѹ афлат ун ом, каре фѣреле чѣле сълбатиче кѹрѫнд дѹпъ дѫнселе лѣѹ принс. — Ун официрй дин Прайс пънъ ла Четатѣ Штокхолм ꙟ Свецiа кѹрѫнд дѹпъ ун черб ꙟ 48. де часѹрй 179. де мiлѹрй географiчещй аѹ фъкѹт, ши аѹ аҗѹнс черѹл, каре аѹ крепат де остенит, iаръ омѹлѹй нѹ iаѹ фост нимика. Ба ши ꙟ цара ноастръ де брео кѫцива анй аѹ ꙟчепѹт фѹгъторiй а се аръта пре плать, фѹгѫнд кѫте доаъ мiле де лок ꙟ 20 — 30 де мiнѹте. Ачестѣ тоате дела ꙟвъцаре атѫрнъ. — Кѹ кѫт май юте се мишкъ мѹшкiй ꙟ пасъриле збѹрътоаре, кѹ кѫт ꙟ чеа, че ворбеск юте, кѹ кѫт ꙟ пъкале, карiй кѹ кърцй, саѹ кѹ алте мъiестрiй не пъкълеск; аша кѫнд зик шаншiр єй бат ꙟ пълмй, ши пентрѹ къ щiѹ фоарте юте мишка мѫнеле, не фъръ окiй, ши аша нѹ пѹтем кѹноаще ꙟшълъчѹнѣ лор. — Нѹ де май микъ мираре єсте пѹтѣрѣ мѹшкилор: Аша ун ом саѹ афлат, каре дой кай спърiацй, єшинд наинтѣ лор, кѹ о мѫнъ iаѹ оприт ꙟ лок, ачаста пѹтѣре є фъръ крединцъ. Краюл

По-

Полоній Авгѹст ал 3лѣ аѹ фрѫнт поткоава калѹлѹй ꙟ мѫни; їаръ фаѹрѹл, кърѹѧ пентрѹ поткоавъ аѹ дат ѹн талер, аѹ фрѫнт талерѹл. — Май мѹлт ꙟкъ се вѣде ачаста пѹтѣре ꙟ оаменій чей десперацй, ши ꙟчей тѹрбацй, карій некѹџетатъ пѹтѣре аратъ. Ачаста пѹтѣре се вѣде ши ꙟ мѹшкій фълчилор, карій стрингѫнд фълчиле спарг сѫмбѹрй, ла каре ка съ се спаргъ требѹе пѹтѣре де трей мъжй, ѹн ом аѹ рѫдикат кѹ мѫна ꙟтинсъ 60. ℔, ла каре аѹ требѹит пѹтѣре де 25. де мъжй, ши алте ненѹмърате ексемплѹрй ачаста пѹтѣре, карѣ дела ꙟделетничирѣ мѹшкилор вине, не ꙟвацъ. — Ачаста пѹтѣре а мѹшкилор нѹ нѹмай ꙟ оаменй чи ши ꙟ алте анімале се вѣде, май вѫртос ꙟ пѹрече. Прин експеріментѹрй саѹ арътат, кѹм къ ѹн анімал ꙟтрѹ тот де трей орй поате май марѣ греотате пѹрта, декѫт чей є, ꙟсъ пѹрекѹ поартъ де 70. де орй, аша даръ пѹрекѹ есте ꙟ редѹчере де 67. де орй май таре декѫт калѹл авѫнд сокотинца трѹпѹлѹй.

§. 117.

Мѹшкій ꙟ ом формѣзъ ѹн рѫдикъторю, (пърѫнгъ) (vectis) каре ла ѹн капът аре сприжоана, (hypomochlion) їаръ ла алтѹл пѹтѣрѣ (potentia) ши греотатѣ (pon-

dus)

dus) ꙟ аша фѣлю де рѫдикѫторю, прекȣм не ꙟвацѫ механіка, кȣ кѫт є греотатѣ май апроапе, ши пȣтѣрѣ май департе, кȣ атѫта май ушор се ва рѫдика греотатѣ, ши ꙟ контрѫ; ꙟ ной сѫнт мȣшкїй аша ашезаци, ка пȣтерѣ сѫ фїе май апроапе, ши греотатѣ май департе де сприжоанѫ, ши пентрȣ ачеа, ка сѫ се поатѫ мишка, лѣр фи де липсѫ маре пȣтѣре, ꙟсѫ ачаста пȣтѣре се ажȣтѫ прин форма мȣшкилор, ши прин репезимѣ мишкѫрїй. — Осȣл, де каре є легат мȣшкю, есте сприжоана; че врем сѫ рѫдикѫм, є греотатѣ; їарѫ мȣшкю є пȣтѣрѣ, аша требȣе ачеста Рѫдикѫторю ꙟцелес.

§. 118.

Май наинте де а арѫта, кȣм се наще мишкарѣ, сѫ ведем кондїцїиле, ꙟтрȣ каре се поате фаче мишкарѣ. Ꙟчестѣ сѫнт 1. Ꙟтрѣга а мȣшкилор органїсацїе. 2. ачѣїаший а васелор, (артерїилор ши а вѫнелор) каре требȣе, сѫ поарте сѫнџеле спре ацицарѣ мȣшкилор. 3. Рѫсȣфларѣ ꙟтрѣгѫ, карѣ кȣ мишкарѣ мȣшкилор ꙟтрȣн паш пѫрчаде. 4. Ꙟкрарѣ нервїлор. Ꙟчестѣ тоате фїинд, мишкарѣ аша се фаче: Ѳенсорїȣ, врѫнд ной ане мишка, прин конщїинцѫ фаче апѫсаре ꙟ Нервй, карїй о адȣк пѫнѫ ла мȣшкй, ши аша ацицѫндȣсе мȣшкїй се стринг, ши се наще мишкарѣ.

§. 119.

Специїале мишкърй де вое сжнт 1. Старѣ сау статул, (Statio) есте аша позіціе а трупулуй, ꙟ карѣ пърциле челе дѣсупра се ашазе пре челе дин жос, де каре се ши цин, пънъ че тоатъ греотатѣ пикъ пре тълпй, май путерникъ есте де вом десфаче оциръ върфуриле пичоарелор. Сус старе мушкїй чей ꙟтингъторй а пичоарелор (§. 18.) фоарте се ꙟтинг, ши пентру ачеѧ ачаста позіціе ку одихна ничй ун пик ну се ловѣще.

2. Шезуту, (Sessio) сус шезут тоатъ греотатѣ трупулуй се ашазъ пре бучиле курулуй, ши пентру ачаѧ май бине шедем пре скауне кам ꙟналте, ши ку спате, пентру къ атунча ну се ꙟтинг мушкїй аша таре.

3. Кулкарѣ, сау кулкату (Cubitus) сус кулкаре тоцй мушкїй одихнеск, афаръ де ачеѧ, пре каре сжнтем кулкацй, карїй се апасе, ши пентру ачеѧ ачаста позіціе а трупулуй ꙟтре челе доаъ дин сус е май бунъ, май вжртос де се ва мута пре уна, ши пре алта латуре.

4. Умбларѣ, сау умблату (ambulatio) есте мишкарѣ май натуралъ, ши май пуцин остенитоаре, се наще прин цинарѣ пичоарелор

лор ꙟнаинте, ши цепенирѣ лор кътръ пъмѫнт, карѣ се фаче прин ꙟтингъторїй, ши ꙟковїеторїй пичоарелор. (§. 18.) Сꙋб умбларе трей фѣлюрй де мишкърй се вѫд, ꙟнаинте; ꙟсꙋс ши ꙟ жос; ши ꙟ латꙋрй. Май формоасъ есте умбларѣ кѫнд стъпѫнѣще мишкарѣ ꙟсꙋс, ши ꙟжос.

5. Кꙋрсꙋ (cursus) есте умбларѣ рѣпеде, сꙋб карѣ нꙋмай пре вѫрфꙋриле пичоарелор се ласъ тоатъ греотатѣ, ши тот трꙋпꙋл, ка кѫнд ар врѣ съ кадъ, се вѣде. Сꙋб ачеста се мърѣще ръсꙋфларѣ, ши пентрꙋ ачаѧ фоарте е остениторю̆.

6. Салтꙋ, саꙋ сърирѣ (Saltus) сꙋб салт се ꙟковїе пичоареле, ши спинарѣ, ши юте їаръший ꙟтингѫндꙋсе, ципъ трꙋпꙋл ꙟсꙋс, май ушор се фаче дѣкъ оциръ кꙋрем. — Есте примеждїос пентрꙋ рꙋмперѣ ꙟтингъторилор.

7. Ꙟнотарѣ (natatio) тоатъ мъїестрїа ꙟнотърїй стъ ꙟтрꙋ ачеа, ка съ мѫнъм о ундъ маре де апъ сꙋб трꙋпꙋл ностру; ши ачаста ничй одатъ нꙋ требꙋе лъсатъ, съ винъ ꙟ кꙋмпънъ кꙋ алта апъ. — Аича се цине ши ꙁборарѣ (volatus) пъсърилор, карѣ атѫрнъ дела ръсꙋфларѣ лор чѣ май перфектъ, ши дела голичꙋнѣ оаселор, каре сѫнт кꙋ аер умплꙋте. Прекꙋм е ꙁборарѣ мишкарѣ чѣ май ꙟ

налтъ, аша є търъирѣ сау шерпирѣ чѣ май дин жос. — Сѫнт ши алтеле нен8мърате мишкърй, каре фоарте л8нг аш фи, де лѣш а-д8че тоате аича. Кѫт де маре єсте н8мър8л а м8лтор мишкърй, не ѫвацъ гласул, ворба, кѫнтарѣ, деприндерѣ ѫ м8зїкъ, ѫ пїкт8ръ, ѫ скобире, ши чѣѫ че умблъ пре ф8нїй.

Капул IV.

Деспре Глъсуире, ши Ворбире.

---

§. 120.

Глъсуирѣ

Гласул (vox) се наще прин мишкарѣ м8шкилор гѫт8л8й; се ѫцелѣце прин глас ачела тон, каре прин ръсуфларе се наще ѫ гѫт. Аича бине требуе дескилинит гласул де ворбъ: 1. Орган8л глас8л8й є гѫт8, їаръ а ворбей є лимба, ши динцїй. 2. Гласул є Кондїцїа ворбей

бей де липсѫ. 3. Гласȣл фѫрѫ ворбѫ поате фи, їарѫ ворба фѫрѫ глас ничй одатѫ. 4. Ворба нȣмай оаменилор се кȣвине, їарѫ гласȣл ши пѫсѫрилор ши шерпилор, броащелор. ш. а. ба ши ꙟ Їнсектȣрй, п. є. ꙟ мȣскѫ, ꙟ албинѫ аȣ-ѕим ун глас, каре ꙟл кїемѫм бѫѕѫирѣ. — Органȣл Гласȣлȣй есте гѫтȣ.

Гѫтȣ (Larynx guttur) саȣ капȣл бери-гатей. Есте ун сак фѫкȣт дин гѫрчȣрй, мȣшкй, ши дин легѫтȣрй, дѣсȣпра берига-тей ашеѕат, ꙟ карѣ се ши дескиде кȣ о парте, їарѫ кȣ алта ꙟ гȣрѫ, саȣ май бине ꙟ го-личȣнѣ фѫлчилор. Ла стрȣктȣра лȣй требȣе лȣат ꙟ сѣмѫ. 1. Гѫрчȣриле. 2. Легѫтȣриле. 3. Мȣшкїй.

1. Гѫрчȣриле сѫнт кȣ нȣмѫрȣл ноаѫ трей кȣ пѫрѣке, ши трей фѫрѫ пѫрѣке, ачестѣ тоате се лѣгѫ прин мȣшкй, ши прин легѫтȣрй ла олалтѫ, ла мижлок аре о рѫдикаре, карѣ ши динафарѫ се вѣде ла бѫрбацй май маре де кѫт ла мȣерй, ши се нȣмѣще мѫрȣл лȣй Адам (pomum Adami) Дин гѫрчȣриле ачестѣ унȣл се нȣмѣще феделȣл, (epiglottis) каре а-копере гѫтȣ дѣсȣпра кѫнд ꙟгицим, сѫ нȣ ꙟ-тре чева дин мѫнкаре, ши беȣтȣрѫ ꙟтрѫнсȣл, веѕй май сȣс §. 38.

2. Дин-

2. Динтръ челе мꙋлте легътꙋрй а гѫтꙋлꙋй доаъ перекй сѫнт май де къпетеніе, каре аича се вор дескріа. О пърѣке мерџе де о парте, іаръ алта де алтъ парте дела ун гѫрчй пънъ ла алтꙋл ꙟ голичꙋне гѫтꙋлꙋй, ꙟтре фіещекаре пърѣке дин ачесте легътꙋрй ръмѫне о крепътꙋръ, карѣ се нꙋмеще крепътꙋра Гласꙋлꙋй, (Rima glottidis) ачаста крепътꙋръ є чѣ май де къпетеніе спре нащерѣ гласꙋлꙋй, пентрꙋ ачаа бине требꙋе лꙋатъ ꙟ сѣмъ.

3. Мꙋшкій гѫтꙋлꙋй уній тот гѫтꙋл, іар алцій нꙋмай легътꙋриле, прин каре се наще Крепътꙋра Гласꙋлꙋй, мишкъ, ши аша фак ачаста крепътꙋръ май ꙟгꙋстъ, сау май ларгъ, карѣ мꙋтаре спре ꙟнълцарѣ, ши апъсарѣ гласꙋлꙋй є де липсъ. — Се ꙟбракъ тот гѫтꙋл прин мембрана мꙋкоасъ (везй май сꙋс §. 25.) де акърій натꙋръ, ши симцире ам ворбит ла §. 63. сꙋб обсервације.

§. 121.

Де гѫт, макър къ ничй ун ажꙋторю нꙋ адꙋче ачестꙋа, се цине ши о гѫлкъ, карѣ се нꙋмеще гѫлка грꙋмазꙋлꙋй (gland. thyreoidea) се ꙟпърцеще ачаста гѫлкъ ꙟ партѣ де наинте, ши ꙟ латꙋриле грꙋмазꙋлꙋй, аре килинѣ васе, ши нервй, ꙟсъ фолосꙋл єй ꙟкъ нꙋ

се

се щїе, се вѣде тотȣшй а ажȣта рѣсȣфларѣ
ка ши гѫлка пептȣлȣй.

§. 122.

Ꙗрътѫнд цесетȣра гѫтȣлȣй а фи ачеста адевъратȣл Орган ал гласȣлȣй не ꙟвацъ ур- мътоареле пȣнктȣрй 1. Де се ва вътъма гѫ- тȣл, рѫмѫинд веригата ꙟтрѣгъ, ши гласȣл се ватъмъ. 2. Ꙗчаста ши цесетȣра лȣй не ꙟвъцъ, пентрȣ къ пънъ кѫнд є гѫтȣл мик, ши Гла- сȣл є сȣбцире, їаръ дѣкъ крѣще, ши гласȣл се ꙟгроашъ. 3. Гѫтȣл аре маре асемънаре кȣ Їнстрȣментȣриле мȣꙁичещй: ꙟтѫю кȣ флȣїера, адоа кȣ лаȣта, пентрȣ къ легътȣриле, каре фак Крепътȣра Гласȣлȣй, се слобод, ши се ꙟтинг, ка ши корꙁиле ꙟ лаȣтъ, саȣ дѣџетеле ла флȣ- їеръ, ши аша се наще, ши се мȣтъ Гласȣл. — Ꙗрътѫнд а фи гѫтȣл адевъратȣл Орган а гла- сȣлȣй, нащерѣ гласȣлȣй дин чѣле май сȣс ꙁисе, се поате тѫлмъчи ꙟ трей фѣлюрй, адекъ: 1. Ка прин флȣїеръ. 2. Ка прин лаȣ- тъ. 3. Ка прин амѫндоаъ ꙟтро Хар- монїе. Ной цинем Ѳентенціа чѣ де пре ур- мъ, адекъ: Гласȣл се наще ꙟ гѫт ка прин лаȣ- тъ, ши флȣїеръ, каре ла олалтъ сѫнт легате, ши фак ун Орган, каре аре асемънаре кȣ Їн- струментȣл мȣꙁїкал, чей ꙁик Нѣмцїй шнар-

фаї-

фаїфе. Кꙋ флꙋїера аре гѫтꙋл асемѫнаре, пентрꙋ кѫ ши веригата адꙋче чева спре нащерѣ, ши мꙋтарѣ гласꙋлꙋй, карѣ есте лꙋнгѫ ка о флꙋїерѫ. Кꙋ лаꙋта аре гѫтꙋл асемѫнаре, пентрꙋ кѫ легѫтꙋриле чѣле май сꙋс нꙋмите, се пот сокоти каши корꙁиле ꙟ лаꙋтѫ. — Гласꙋл се наще ꙟтрꙋ ачест кип: аерꙋл сꙋб рѫсꙋфларе дин плѫмѫний ешинд мишкѫ корꙁиле саꙋ легѫтꙋриле гѫтꙋлꙋй, каре ꙟчепѫнд а тремꙋра, даꙋ глас. Прекꙋм гласꙋл аша ши ворба аре чева осебит ꙟ сине, аша кѫт прин глас, саꙋ прин ворбѫ пꙋтем кꙋноскꙋцїй ноцри ꙟтре мїй де оамений кꙋноаще, макѫр де нꙋ їам ведѣ. Ши макар кѫ асемѫнѫм стрꙋктꙋра органелор гласꙋлꙋй кꙋ їнстрꙋментꙋриле механиче, тотꙋши дꙋпѫ механїкѫ нꙋ се поате тѫлмѫчи гласꙋл, чи дела лꙋкрарѣ нервилор, ши а минцїй.

§. 123.

Ꙟ тот гласꙋл деосебим Кѫтѫмѣ, саꙋ пꙋтѣрѣ гласꙋлꙋй, ши фелюримѣ, саꙋ ꙟнѫлцарѣ, ши апѫсарѣ гласꙋлꙋй. — Че се атинџе де кѫтѫмѣ гласꙋлꙋй, ачаста атѫрнѫ. 1. Дела органеле рѫсꙋфларей. Кꙋ кѫт сѫнт ачестѣ май перфекте, кꙋ атѫта май пꙋтѣрник ва фи гласꙋл. 2. Дела мѫримѣ гѫтꙋлꙋй, ши лꙋнџимѣ

вери-

веригатей, кꙋ кѫт вор фи ачесте май марй, кꙋ атѫта май пꙋтерник ва фи гласꙋл. Де аича се веде, пентрꙋ че ꙟ мꙋерй, ши ꙟ прꙋнчй гласꙋл є май слаб, ши май сꙋбцире, декѫт ꙟ бърбацй. 3. Дела єластїцїтате, ши ꙟковїаре пърцилор, дин каре єсте компꙋс гѫтꙋ (везй §. 120.) 4. Дела ꙟгꙋстаре, ши десфачере крепътꙋрей Гласꙋлꙋй. 5. Дела Рѫсꙋнаре пърцилор вечине п. є. а динцилор.

Че се атинџе де фелюриме Гласꙋлꙋй, дескилиним гласꙋл ꙟналт, сау сꙋпцире; ши гласꙋл афꙋнд, апъсат, сау грос, ачесте атѫрнъ: 1. Дела рѫдикаре ши апъсаре гѫтꙋлꙋй, кꙋ кѫт є гѫтꙋл май рѫдикат, кꙋ атѫта є май ꙟгꙋст, ши дъ гласꙋл май сꙋбцире, сау май ꙟналт, ши ꙟкоитръ, кꙋ кѫт є гѫтꙋл май апъсат, кꙋ атѫта май ларг, ши дъ глас май грос, сау май апъсат. Де аича се веде, пентрꙋ че кѫнтърецїй, кѫнд врєꙋ чева сꙋбцире, сау ꙟналт съ кѫнте, стрѫмбъ грꙋмазꙋл, ши рѫдикъ капꙋл, їаръ кѫнд врєꙋ чева май апъсат а кѫнта, єй апасе капꙋл ꙟжос, ши стрѫнг грꙋмазꙋл. 2. Май мꙋлт дела ꙟгꙋстаре, ши десфачере крепътꙋрей Гласꙋлꙋй. Де се ва ꙟгꙋста ачаста, гласꙋл ва фи сꙋбцире, сау ꙟналт, їаръ дєкъ се ва десфаче, сау лър-

лърци, гласꙋл ва фи грос, саꙋ апъсат. 3. Дела слобозирѣ, ши ѧтиндерѣ легътꙋрилор гътꙋлꙋй. Кꙋ кѫт сѫнт ачестѣ легътꙋрй май ѧтинсѣ, кꙋ атѫта ва фи май ѧналт Гласꙋл, ши ѧконтръ, кꙋ кѫт май слободе вор фи ачестѣ легътꙋрй, кꙋ атѫта ва фи май апъсат гласꙋл, каши ѧ лъꙋцй корзиле. 4. Дела репезимѣ аерꙋлꙋй дин плъмѫнй ѧ крепътꙋра гласꙋлꙋй. 5. Дела конформаціа нърилор, бꙋзелор, ши а динцилор. — Че се атинџе де модіфікаціа Гласꙋлꙋй, ачаста есте килинъ, ѧтрꙋ дескилинирѣ сънътатей, вѫрстей, сексꙋлꙋй, темпераментꙋлꙋй, конщітꙋціей ш. а. Аша ѧ прꙋнчй е гласꙋл май слаб, декѫт ѧ крескꙋцй, ѧ мꙋерй май слаб, декѫт ѧ бърбацй.

§. 124.

Маре есть легътꙋинца гѫтꙋлꙋй кꙋ органеле Нащерій, аша ведем, къ де се вор ѧпедека органеле нащерій (прин бетешꙋг) ши гласꙋл се ѧпѣдекъ, ши ѧконтръ. Чей че аꙋ авꙋт боала Винерій, нꙋ де пꙋцине орй аꙋ ворбит пре нас. Ба ѧсашй ачѣ боалъ де мꙋлте орй дела органеле нащерій аꙋ трекꙋт ла гръмазй, чей жꙋгънйцй, пънъ нꙋ аꙋ фост жꙋгънйцй, аꙋ авꙋт глас пꙋтѣрник бърбътеск, іаръ дꙋпъ жꙋгънире се мꙋтъ, ши се фаче мꙋереск. —

Прꙋ-

прунчій пънъ ла тимпул флочирей ау глас сущире, ачи одатъ се мутъ, ши се фаче май апъсат.

§. 125.

Де Глас се цине: 1. Кънтату, сау кънтаре (Cantus) аратъ о букуріе, ши о юбире оменѣскъ, пре кум ши о ӑдестуларе а суфлетулуй. Ла кънтат требуе о килинъ позіціе, ши о ӑтрѣциме а тутурор органелор, о килинъ субціетате, ши ӑковіаре а гътулуй, ши о килинъ а мушкилор, ши а нервілор ӑ гът ӑпърцире. Ачестѣ тоате дѣкъ се афлъ кънтатул ва фи плъкут.

2. Флуіерарѣ (Sibillus) се фаче прин ӑковіарѣ лимбей дела марџиний кътръ мижлок, прин адучерѣ ей ӑтре бузе, ши стринџерѣ бузелор, каре тоате фъкъндусе аерул сау се траӑ лонтру, сау се скоате афаръ, ши аша се наще тонул.

3. Шуръирѣ (Susurrus) се наще де се ва слобози аерул принтръ динцй, ши се вор деспърци оцеръ бузеле.

4. Мурмурарѣ (murmur) се фаче ку гура ӑкисъ прин о мишкаре тремурътоаре.

5. Хъркъирѣ (stertor) се наще прин килина позіціе а трупулуй, ши мишкарѣ мушки-

ки-

килор гътулуй, ꙟ оамений кънд дорм є май комун. Ꙟ чей че траг съ моаръ, се нумѣще Ропоту.

§. 126.

Ворбирѣ

Май сус ам арътат, къ требуе съ се дескилинѣскъ ворба де глас. Ворба нумай омулуй се кувине, ачеста сингур аре ꙟсуширй а о ꙟтребуинца спре скопул сьу; чѣле лалте анімале де ши ворбеск, нумай прин ꙟвъцаре ворбеск, ши ну щіу прин ворбъ а ꙟпъртъши Їдеїле сале ку алтеле, прекум фаче омул. Ка съ фїе путут омул ворба гъси, де липсъ їау фост фирѣ ши органул аузулуй. Ши пентру ачѣа чей дела нащере сурзй, сънт ши муцй; їаръ ворба челор фъръ фире, сау нърозй есте фъръ ничй ун скоп.

Ворбирѣ (Loquela) есте ачѣа функцїе а органїсмулуй, прин карѣ гласул дин гът слобозит, се примѣще де органеле ворбирей, ши аша нъскъндусе тонуриле артікулате, їдеїле ноастре ку алцїй ꙟпъртъшим. — Органеле ворбей сънт динцїй, черюл гурей, бузеле, нъриле, дин каре чел де къпетенїе есте лимба. Дела май марѣ, сау май мика ачестор органе перфекцїе, атърнъ фрумсѣца, сау уръчунѣ ворбей.

вей. — Ворвиле ꙟтрꙋ дрѣпта регꙋлъ, карѣ се нꙋмѣще Грамматіка, ла олалтъ легате, фак лимба.

Кꙋм саꙋ нъскꙋт ꙟтѫа лимбъ, маре діспꙋтаціе аꙋ фост ꙟтре ꙟвъцаци. Уніи аꙋ зис къ Дꙋмнезъꙋ кѫнд аꙋ фъкꙋт пре ом, їаꙋ дат ши лимба, кꙋ карѣ съ ворбѣскъ. Дсъ ачастъ нꙋ се вѣде а фи фост лꙋй Дꙋмнезъꙋ де липсъ съ факъ омꙋлꙋй, пентрꙋ къ Дꙋмнезъꙋ аꙋ дескилинит пре ом, ши їаꙋ дат фирѣ, кꙋ карѣ се поатъ гъси тоате ачелѣ, чѣ лꙋй де липсъ, ши спре фолос сѫнт; аша даръ ши лимба ꙟсꙋши омꙋл аꙋ гъсито. — Каре аꙋ фост ачаста лимбъ, чине ва гъси? Дестꙋл есте къ ачаста лимбъ аꙋ требꙋит ла ꙟчѣпꙋт се фіе фоарте симплъ, ши натꙋралъ; дꙋпъ ачѣа крескѫнд ꙗенꙋ оменеск, ши лимба аꙋ ꙟчепꙋт а се кꙋлтіви, ши фіинд къ оаменій ꙟ килине пърций а лꙋмій аꙋ лъкꙋит, уній унеле, їаръ алцій алтеле кꙋвинте спре ꙟплинирѣ лимбей аꙋ гъсит, дѫндꙋле асѣменѣ ꙟцелѣꙗере, ши де аича саꙋ нъскꙋт атѫтѣ лимбй килине, каре май мꙋлт, саꙋ май пꙋцин аꙋ авꙋт ꙟтре сине асѣмънаре. Ачестѣ лимбй май тѫрзіꙋ саꙋ ꙟпърцит ꙟ май мꙋлте рамꙋрй, дин карій їаръш килине лимбй саꙋ нъскꙋт, каре ꙟтре сине май

мꙋл-

мꙋлтъ, сaꙋ май пꙋцинъ асемѫнаре аꙋ: аша лимба Латїнъ аꙋ єшит дин лимба Пеласгїкъ чѣ бѫтрѫнъ, дин каре ши чѣ Гречѣскъ аꙋ єшит, ши пентрꙋ ачѣа ачесте доаъ лимби (латїнъ, ши Гречѣскъ) маре асемѫнаре аꙋ ѫтре сине. Дин лимба Латїнъ саꙋ нъскꙋт лимба ноастръ чѣ Романъ, Їталїанъ, Хїспанъ, Портꙋгалъ, Фрѫнчаскъ, ши Валїчаскъ, ачесте ѫтрꙋ местекаре кꙋ алте лимби фїинд, аꙋ пердꙋт май пꙋцин, саꙋ май мꙋлт дин кꙋвинтеле сале, саꙋ кꙋ ѫсꙋши воѧ са аꙋ лꙋат стреине кꙋвинте дела алте попоаръ, каре ворбѣꙋ алте лимби, ши єраꙋ ѫ вечинътате ачестор, ши аша саꙋ ѫстреинат май мꙋлт, саꙋ май пꙋцин ѫ ръспꙋндере, ши ѫ ръдъчинъ кꙋвинтеле чѣле бѫтрѫне а лимбей.

Фїещекаре лимбъ є компꙋсъ дин ворбе, саꙋ кꙋвинте, ворба дин силабе, силабеле дин лїтере. — Лїтериле сѫнт ѫтѫюл єлемент ал ворбирей. Лїтериле ла килине нацїоне, килине сѫнт ши кꙋ нꙋмърꙋл, ши кꙋ фїгꙋра, ѫтрꙋ тот кꙋ атѫта ва фи врео лимбъ май ꙋшоаръ, кꙋ кѫт май пꙋцине лїтере ва авѣ; кꙋ кѫт лїтерїле май ꙋшор се вор ръспꙋнде, ши май симплꙋ тон вор авѣ. Ной скрїинд кꙋ лїтере цїрїличе фоарте нꙋм ѫтꙋнекат лимба фїинд къ 40. де

лї-

літере ꙟтребꙋинцъм, каре ничй о лимбъ дин сорориле лімбей ноастре поате сꙋфери. Іаръ скріинд кꙋ літериле ноастре чеде стремошещй, не сꙟнт дестꙋле нꙋмай 20. де літере, прекꙋм бреꙟдникꙋл де лаꙋдъ Д. Алексі ꙟ Грамматіка са ꙟ Віена 1826. датъ ла лꙋминъ, аꙋ аръ-тат. Іатъ даръ кꙟт де маре, ши пентрꙋ Прꙋн-кꙋцій ностри (карій кътръ в зик веꙟщꙋ; къ-тръ б зик бꙋче; кътръ ж зик жꙋвеꙟчꙋ; къ-тръ ф зик феꙟрт; кътръ т зик феꙟрдо; къ-тръ v зик їешица; ш. а.), ши пентрꙋ стре-инй, карій врꙋ се ꙟвеꙟцъ лимба ноастръ, ар фи ушораре, прекꙋм ꙟ ръспꙋндере, аша ши ꙟ кꙋпріндере літерилор, де ам тоцй скріа кꙋ а-честе літере! Дѣсъ дава Дꙋмнезеꙋ! тоате кꙋ тимп пот фи!

Літериле се ꙟпарт ꙟ вокале, саꙋ де си-не сꙋнътоаре, ши ꙟ консонанте, саꙋ кꙋ ажꙋторюл вокалелор сꙋнътоаре. Нꙋмърꙋл во-калелор ла май мꙋлте Націоане сꙟнт чинчй, дѣсъ ачесте нꙋ сꙟнт дестꙋле, пентрꙋ къ май мꙋлте тонꙋрй натꙋрале сꙟнт, каре кꙋ вокале требꙋе ръспꙋнсе, пентрꙋ ачеа унеле націоне аꙋ май мꙋлте, ꙟтре каре ши ной Ромъній не нꙋ-мъръм. Аша ной афаръ де чеде чинчй авем ꙟ къ доаъ, каре кꙋ літере цириліче скріинд аꙋ

ача-

ачаста фігꙋръ (ѫ) ши (ъ) їаръ скрїинд кꙋ чѣ-ле стремошещй скрїем ꙋнъ динтръ чинчй вокале, дꙋпъ кꙋм єѳїмологїа чѣре, пре карѣ о съмнъм дѣсꙋпра кꙋ ачест съмн. (,) Липса литерей ѫ, макър къ мꙋлцй о ципъ, фъръ ничй о ꙟдоїалъ есте маре ꙟ лимба ноастръ, карѣ тъкѫнд чѣле май мꙋлте кꙋвинте нꙋмай доаъ вой се адꙋк спре ꙟтърире, арѣтем връжмашїй лꙋй ѫ дескилинирѣ ꙟтре Рѫꙋл, ши Ръꙋл де нꙋ ва ꙟтребꙋинца ѫ? Консонантеле се ꙟпарт ꙟ мꙋте, нъсоасе, гѫтоасе, динцоасе, ши бꙋѕоасе прекꙋм ꙋнꙋл динтръ ачестѣ органе спре ръспꙋндерѣ лор май мꙋлт адꙋче. Сꙋб ръѕпꙋндерѣ фїещекърїа вокалъ се фаче о килинъ мꙋтаре ꙟгѫт, ши ꙟ крепътꙋра Гласꙋлꙋй. Консонантеле се ръѕпꙋнд кꙋ ажꙋторюл вокалелор, ши а органелор дела карѣ аꙋ къпътат нꙋмеле. — Кѫт де маре есте фолосꙋл ворбей, ши кꙋлтївирѣ лимбей ла фїещекаре лас ꙟцелепцеще а кꙋџета. (*)

К Л-

(*) Де айча се вѣде а фи де липсъ, ка фїещекаре Ромѫн кѫт поате, съ адꙋкъ спре кꙋлтивирѣ, ши прокопсирѣ лимбей сале. Ꙟсъ кꙋм? Еꙋ аша кꙋџет: Ной авем маре липсъ ꙟ ворбе, май алес ꙟ термине, ши пентрꙋ ачеа силицй сѫнтем, съ фꙋџим ла лимба Латинѣскъ, кала ръдъчина лимбей ноастре спре

Капȣл V.

Деспре Сомн ши Привегѣре.

§. 127.

Де фȣнкціиле анїмале се цине ꙟкъ сомнȣл, ши привегѣрѣ, ачестѣ макър къ нȣ аȣ ал съȣ

ки-

спре ꙟпрȣмȣтаре; ꙟсъ нȣ обрещіе съ скимбъм кȣвинтеле, чѣле пънъ акȣма ꙟтребȣинцате, кȣ чѣле Латинещй; аша: пентрȣ че съ зичем ной Секȣлȣ, дѣкъ пȣтем зиче вѣк, аȣ пентрȣ ачеꙗ, пентрȣ къ ши алте Нѣмȣрй зик вѣк, ной съ лъпъдъм кȣвънтȣл ачеста дрепт рȣмъпеск, ши се лȣъм Латинеск? Пентрȣ че съ зичем Ангел, дѣкъ пȣтем зиче ꙟџер, аȣ нȣе ачеста фрȣмос, ши кїар рȣмъпеск кȣвънт? ши алтеле май мȣлте. Їаръ кънд сънтем силицй, съ ꙟтребȣинцем кȣвинте латинещй, ной аша съле ꙟтребȣинцем, ка съ нȣ не ръдъ алцїй, ши Еȣаш кȣџета, кȣм къ дѣкъ нȣле пȣтем дрепт рȣмънй, съ нȣле скимосим, чи съле цинем ꙟтреџй аша, прекȣм лѣм лȣат дела Латиний. Кȣвинтеле, каре се афлъ ꙟ лимба ноастръ, ши нȣ ъ ниче пар

стре-

килин Орган, ꙟ каре сѫ ꙁичем кѫ се наск, чи де тот трȣпȣл се цин; тотȣшй пентрȣ кѫ фȣнк-

---

стреине, нȣ сѫнт тоате стреине, чи мȣлте кїар рȣмѫнещй, ꙟсѫ май мȣлт, саȣ май пȣцин мȣтате, ши пентрȣ ачеѧ, де вом кѫȣта ла рѫдѫчина лор, ши ле вом дедȣче дȣпѫ регȣлеле, каре Д. Принцип ꙟтре філолоцй, ши ла Нѣмȣл сѫȣ ꙟ вѣк де адȣчере аминте врѣдник Петрȣ Маїор ꙟ Ортографїа са ла ан. 1819. ꙟ лимба Латинѣскѫ типѫритѫ, деспре мȣтарѣ кȣвинтелор, лѣȣ скрис, ши ꙟ лок де кѣе, дȣпѫ карѣ сѫ не цинем, лѣȣ пропȣс, вом афла кѫ сѫнт кїар рȣмѫнещй дин чѣле латинещй нѫскȣте. Їарѫ де ши сѫнт уннеле кȣвинте стреине, пентрȣ че сѫле лѫпѫдѫм дȣпѫ воѧ ноастрѫ, фїинд одатѫ ла тоцй кȣноскȣте, ши ꙟтребȣинцате, ши сѫ лȣѫм алтеле ши май стреине? Дѣкѫ ам врѣ ной тот кȣвѫнтȣл сѫл латинисирȣим, дȣпѫ пȣцин тимп вом ворби тоцй латинѣще, їар нȣ рȣмѫнеще, ꙟсѫ ачаста нȣ чѣре лимба ноастрѫ, чи їа чѣре, ка сѫ о кȣлтиким пре ꙟжнса, ши сѫ о ꙟмȣлцим! Ꙗкȣма ꙟмба ꙁиче чинева, пентрȣ че дарѫ тȣ ай ꙟ ачаста карте атѫтѣ кȣвинте латинещй; дѣкѫ стрицй а нȣ фи де липсѫ скимбарѣ кȣвинтелор? Кѫрȣѧ рѫспȣнд, кȣм кѫ ачелѣ сѫнт термїне, каре пѫнѫ акȣма нȣ саȣ афлат ꙟ лимба ноастрѫ, ши не пȣтѫнд Єȣ але рȣмѫни, лѣм цинȣт латинещй, прекȣм лѣм ꙟпрȣмȣтат. Сѫ нȣ не скѫрбим ной кѫ авем атѫца противничй, карїй не дефаймѫ лимба, кѫ Є плинѫ де кȣвинте стреине, чи сѫ урмѫм

фꙋнкцїиле анїмале мꙋтъ, ши скимбъ, аича се кꙋвинне але дескрїа.

мъм Енглезилор, ши Немцилор, карїй май тоате термїнеле лꙋ латинешй, ши тотꙋш скрїе кърцй фоарте фрꙋмоасе прекꙋм щїинцеланиче, аша ши десфътътоаре, ши поетичешй. Ѧ акѣ лимба ноастръ спре поесїе маре алкътꙋире, се веде дин сфжрширѣ кꙋвинтелор май мꙋлт ꙟ вокале, ши дин пꙋцине кърцй, каре се афлъ скрисе поетичеще, прекꙋм сжнт: Патима Д. Хс, Аргир, Пирам ши Оїсбе ш. а. Чине аꙋ четит ачестѣ кърцй, съ нꙋ се ꙟкъпзїезе де дꙋлчаца лор? чине аꙋ четит Албина ромжнѣскъ (карѣ атжта фꙋ плъкꙋтъ Немцилор, де о ꙟтоарсеръ пре Немцїе) ши мꙋлте алте версꙋрй ꙟ Газетеле Бꙋкꙋрещюлꙋй де вредничй бърбацй фъкꙋте, съ нꙋ симцѣскъ дрѣпта юбире, дꙋлчаца, ши фрꙋмсѣца лимбей сале? Їаръ кꙋм къ лимба ноастръ ши а скрїа кърцй щїинцеланиче кꙋ джнса, есте вредникъ, нꙋ пот кꙋ мꙋлте темеюрй съ арът, пентрꙋ къ пꙋцине кърцй аша авем; ꙟсъ еꙋ кꙋџет къ ар фи кꙋ пꙋтинцъ, нꙋмай съ цинем зикала латинѣскъ: Лꙋкрꙋл некрꙋцат тоате ле ꙟвинџе. Дедꙋчерѣ кꙋвинтелор Ромжнешй дин челѣ латинешй ар требꙋи съ се факъ дꙋпъ о дрѣптъ регꙋлъ, карѣ тот Ромжнꙋл съ фїе ꙟдъторат а о цинѣ, ачаста регꙋлъ съ се кꙋприндъ ꙟтрꙋн Лексїкон, їаръ Лексїконꙋл съ се алкътꙋїаскъ дꙋпъ регꙋлиле, каре репосатꙋл Д. Павел Їоргович ꙟ обсервацїа са, ши Д. Проф. Константин Дїаконович ꙟ Грамматїка са дела фоа 134. — 145. аꙋ арътат.

Ꙟ віаца ноастрꙋ дескилиним доаꙋ статꙋрй, каре кꙋ ꙟтоарчереꙋ пꙋмꙟнтꙋлꙋй ностꙋ се асеменѣзе, ши сꙟнт ꙟ легꙋтꙋинцꙋ. Ачестѣ статꙋрй сꙟнт Сомнꙋл, каре ноаптей, ши привегерѣ, каре зилей рꙋспꙋнде. Прекꙋм есте зіоа май перфектꙋ декꙟт ноаптѣ, аша е ши привегерѣ май перфектꙋ декꙟт сомнꙋл, пентрꙋ ачѣа оаменії зіоа каꙋтꙋ лꙋкрꙋриле сале, їарꙋ ноаптѣ се одихнеск.

§. 128.

Сомнꙋ

Сомнꙋ (somnus) есте спре одихна трꙋпꙋлꙋй фꙋкꙋт; причина пентрꙋ че дормим есте ачѣста: сустема нервоасꙋ (везй §. 89.), каре кꙟрмꙋіаще, ши стꙋпꙟнѣще тоате фꙋнкціиле, нꙋ поате не ꙟчетат се лꙋкрѣзꙋ, ши пентрꙋ ачѣа ꙟй есте де липсꙋ сомнꙋ, прин каре пꙋтериле челе пердꙋте їарꙋш сꙋ ле агонисѣскꙋ; сꙟнт ши алте причиний май мичй, каре май мꙋлт, саꙋ май пꙋцин не траг спре сомн; ачестѣ сꙟнт: мꙋлта лꙋкраре, умбларе, кꙋлдꙋра, фригꙋ, бꙋꙋтꙋра, ꙟпꙋцинарѣ сꙟнцелꙋй, ш. а. Сомнꙋл прин мꙋїестріе адꙋс, нꙋе аша фолоситорю, ка чел натꙋрал.

Мꙋтꙋриле, че ꙟ органісмꙋ ностꙋ се фак май наинте де а адꙋрми, сꙟнт урмꙋтоаре:

тоа-

тоате фȣнкціїиле анімале слъбеск, ши се ꙟпȣцинъ, сенсȣриле се гатъ, мишкарѣ мȣшкилор слъбѣще, ши де вое нȣ аскȣлтъ, трȣпȣл ꙟ статȣл дрепт, саȣ шезиторїю нȣл пȣтем цинѣ, чи не траџе спре кȣлкаре, не є о лȣнгоаре, ши о слъбичȣне, окїй се ꙟкид, ꙟчѣпем а къска, віаца вегетатівъ ꙟтрѣче чѣ анімалъ, ши аша ꙟтѫю аципим, дȣпъ ачеѧ адȣрмим адѫнк, ши ꙟчѣпем а виса.

Тимпȣл, ꙟтрȣ каре се кȣвине а дȣрми, єсте ноаптѣ, ꙟсъ мȣлцй ачаста о скимбъ кȣ зїоа, ꙟ карѣ дорм, їаръ ноаптѣ привегѣзе кȣ пȣцинъ а органісмȣлȣй мȣтаре. ꙟ каре часȣрй а нопцїй єсте май бине а дȣрми, їаръш нȣ пȣтем адевърат хотърѫ: ꙟтрȣ тот се вѣде а фи май бине ка ши наинте, ши пре урмъ де мѣзȣл нопцїй съ дȣрмим, ши сомнȣл наинте де мѣзȣл нопцїй се вѣде а фи майфолоситорїю, декѫт чел дȣпъ мѣзȣл нопцїй. Тимпȣл ꙟкѫт се кȣвине омȣлȣй а дȣрми їаръш є килин ꙟтрȣ дескилинирѣ ꙟвъцърїй, (май мȣлт) сексȣлȣй, вѫрстей, сънътатей, темпераментȣлȣй ш. а. Ꙗша прȣнчїй май наинте де тимпȣл съȣ нъскȣцй (а 7. саȣ 8. лȣнъ) дорм май мȣлт. Прȣнчїй пънъ сѫнт мичй ашиждерѣ юбеск мȣлт а дȣрми, челор слабй се кȣвине съ доармъ май

мȣлт

мꙋлт, декѫт чѣлор пꙋтѣрничй, чѣлор че ꙟ ноаптѣ трекꙋтъ май пꙋцин, ꙟ ноаптѣ вїитоаре се кꙋвине май мꙋлт съ дормъ. Ꙟтрꙋ тот пꙋтем омꙋлꙋй сънѫтос ши крескꙋт 6. пънъ ла 8. часꙋрй да спре сомн. Мошїй се ꙟдестꙋлѣзе ши кꙋ 4. часꙋрй, ꙟсъ чей фоарте бѫтрѫнй, їаръш ꙟторкѫндꙋсе (кꙋм зичем) ла вїаца прꙋнчаскъ, їаръ юбеск мꙋлт а дормѝ. Ши тотдѣꙋна май бине есте а не кꙋлка тимпꙋрїꙋ, ши а не скꙋла де диминѣцъ, кꙋм зиче Латїнꙋ „зориле мꙋселор амїче“ декѫт а не кꙋлка тѫрзїꙋ, ши а не скꙋла тѫрзїꙋ. Ꙟтрꙋ тот прекꙋм сомнꙋл фоарте пꙋцин, аша ши чѣл мꙋлт е стрикѫторю де сѫнатате. — Ничй сомнꙋл чѣл дꙋпъ прѫнзй, май вѫртос челор ꙟвъцацй, нꙋй дал лъпъда, ꙟсъ нꙋмай пе ун час, саꙋ чева май бине, ши нꙋ минтꙋн, чи дꙋпъ чева тимп дела скꙋларѣ мѣсей есте а се ꙟтребꙋинца, пентрꙋ къ ачест сомн ла оаменй слабй, болнавй, мꙋлт лꙋкрѫторю, кꙋ грижъ маре, ши ꙟцелепцй е фолоситорю.

Вїаца фѫтꙋлꙋй ꙟ пѫнтечеле майчїй сале се поате асемъна кꙋ сомнꙋл, ꙟсъ тотꙋшй нꙋ о пꙋтем нꙋми сомн, пентрꙋ къ нꙋ се скимбъ кꙋ привегерѣ.

§. 129.

§. 129.

Мѕтърриле, каре ꙟ органісмѕ ностръ се фак сѕб сомн, сѫнт ѹрмътоаре: Сенсѕриле динафаръ а віецій анімалъ се сфѫршеск, ꙟсъ нѕ тоате; аша аѕꙁѕл нѕ се сфѫршеще де тот, пентрѕ къ ной ꙟ сомн аѕꙁим ларма, каре нѕ ар пѕтѣ фи, де сар гъта кѕ тот аѕꙁѕ. Сенсѕ комѕн привегѣꙁъ, пентрѕ къ ел есте де липсъ а ꙟдрепта фѕнкціиле челе вегетатіве, каре сѕб сомн нѕ се гатъ, чи нѕмай оцеръ мѕтаре пътимеск, аша сѕб сомн май рар ръсѕфлъм, май мереѕ се рѫжнеск мѫнкъриле, кълдѕра анімалъ е май микъ, ш. а. А привегѣ сенсѕ комѕн сѕб сомн де аколо се вѣде, пентрѕ къ ной адѕрмицй фіинд, дѣкъ е сѕб ной ащернѕтѕл таре, саѕ дѣкъ не мѕшкъ чева, не мишкъм дѕпъ олатѕре пре алта, каре нѕ ар пѕтѣ фи, де ар дорми сенсѕ комѕн. — Че се атинџе де сѕфлет, сѕб сомн сѕфлетѕл аре май пѕцинъ легътѕинцъ кѕ трѕпѕл; ꙟсъ сѕфлетѕл нѕ доарме, чи привегѣꙁъ, каре се вѣде де аколо, пентрѕ къ ꙟ сомн висъм, ꙟсъ ачаста нѕ ар пѕтѣ фи, де ар дорми сѕфлетѕл. Аича се поате траџе, ши обсервація че де тоате ꙁилеле, аша де ва пѕне чинева рокѕл съ се трезѣскъ ла атѫтѣ часѕрй, ачеста рок ла мінѕт се ум-

пле

пле, каре нꙋ ар пꙋтѣ фи, де ар дорми сꙋфлетꙋл. Кѫ нꙋ сѫнтем сꙋб сомн, аша де конщїинцꙋй, каши сꙋб привегѣре, вине дела май пꙋцинѫ легѫтꙋинца сꙋфлетꙋлꙋй кꙋ трꙋпꙋл, ши дела скѫдѣрѣ сенсꙋрилор. Де аича есте кѫ ꙟ сомн сѫнтем фоарте непꙋтинчошй, аша кѫнд висѫм, кѫ фꙋџим, не ꙟпедекѫм, ши нꙋ пꙋтем, кѫнд не батем, сѫнтем фоарте слабй, ш. а. чѣ май маре мꙋтаціе ꙟ сомн есте висꙋл.

§. 130.

Висꙋл (somnium) се наще сꙋб сомн прин ацицарѣ конщїинцей де мꙋлте причиний, прин ачаста ацицаре се наск перцепціиле, саꙋ кꙋпринделиле ка ши прин сенсꙋриле динафарѫ. Ꙟнгѫ ачестѣ ꙟкѫ сенсꙋл комꙋн нꙋ доарме, чи привегѣзѫ. Причиниле, каре ꙟ сомн ацице конщїинца сѫнт фоарте мꙋлте, дин каре чѣ де кѫпетеніе есте статꙋл минцїй; (цинерѣ аминте) сꙋб привегѣре, ачеста стат фаче, ка Їдеїле чѣле плѫкꙋте, саꙋ мꙋлт кꙋџетате, саꙋ мꙋлт вѫзꙋте, їарѫш сѫ се ꙟтоаркѫ. Де аича есте кѫ чел юбиторю де вѫнат, де пꙋшкѫ де кѫний, ши де кѫпрїоре висѣзѫ. Ꙟнтрашꙋл де вѫнтꙋрй, ши де маре; де бой ши де плꙋг висѣзѫ плꙋгарюл. Юбитꙋл де юбита са; Доритꙋл де пѫринцй, ши де алцй кꙋноскꙋцй. Ꙟꙋ-

крѫ-

кръторюл де лꙋкрꙋ че ꙟнаинте лаꙋ пꙋс. Тѫлхарюл де фꙋне, ши де фꙋрчй. Де аича есте къ кꙋ ачеꙗ, че нꙋй кꙋноащем, нꙋ висъм, їаръ де ши висъм, ной май наинте сꙋб привеџѣре де дѫншїй ам ворбит, саꙋ гѫндит, 2. Сѫнт мꙋлте, ши килине причиний, каре сенсꙋ комꙋн, саꙋ алте сенсꙋрй динафаръ гѫѕелъ, дин каре причиний се наск асѣменѣ кꙋприндерй: аша оаменїй, карїй болеск боала апей, де мꙋлте орй висѣѕе, къ умблъ пре дрꙋм лꙋнг, ши се остенеск, саꙋ къ се сꙋе пре скаръ, не май пꙋтѫнд ажꙋнџе ла вѫрфꙋл ей. Ачестꙋꙗ вис причина есте апа, карѣ апасъ пичоареле, ши аша се наще асѣменѣ кꙋприндере. — Кѫнд се ꙟпѣдекъ черкꙋирѣ сѫнџелꙋй ꙟ пърциле фоалелꙋй, се наще ꙟ ом аша ѕисъ Апъсарѣ, (Incubus) саꙋ кꙋм ꙟй ѕик оаменїй ностри кълърирѣ халелор, саꙋ а драчилор, пентрꙋ къ висѣѕъ, къ халеле, саꙋ драчїй ꙟй кълъреск, ꙟсъ ачаста ведем де унде вине. Май леѕнѣ се поате ꙟпедека сѫнџеле, дѣкъ сѣра вине чинѫнд минтꙋн не кꙋлкъм. Оаменїй чей че пътимеск де Шꙋїе, саꙋ Хемороїде, висѣѕе де мꙋлте орй, къ сър динтро ꙟнълциме ꙟ врео гроапъ афꙋндъ, саꙋ къ се сꙋе пре скаръ, карѣ кꙋ дѫншїй се фрѫнџе, ши пентрꙋ ачеꙗ, кѫнд се треѕеск, сѫнт фоар-

те ꙟспъймѫнтацїй, причина ачестȣй вис єсте ачаста; сѫнџеле се стринџе ꙟ шȣюрй, стъ ꙟ трѫнселе кѫтва тимп, дȣпъ ачеѧ юте се мишкъ, ши ꙟчѣпе а кȣрџе. — Ꙟ орашеле, саȣ сателе унде оаменїй сѫнт ꙟврѫжбицй кȣ фокȣл, кѫнд дорм ачестѣ оаменй, ши аȣд клопотиле трегѫнд, єй висѣзъ кȣ фок. Кѫте одатъ висѫм, къ голим бешика, саȣ мацȣл ши трезиндȣне не мѫнъ афаръ, ꙟсъ кѫте одатъ май алес кѫнд дормим греȣ, висѫнд къ фачем ачаста трѣбъ аскȣнзиндȣне де чинева, голим бешика ꙟ цоале. Ши алте фоарте мȣлте, каре аша прекȣм ачестѣ се пот тѫлмъчи. Де аичѣ се вѣде, кѫт пȣтем крѣде висȣлȣй!

Ꙟтрȣ тот висȣриле се скорнеск: 1. дела неасѣменѣ а сенсȣрилор остенѣлъ, ши фїинд къ сенсȣриле, каре май пȣцин сѫнт остените, май пȣцинъ ши одихнъ чер, адорминд, саȣ гътѫндȣсе челе май остените, ачестѣ привегѣзе, ши лȣкръ, ши аша фоарте мȣлте висȣрй се наск. 2. Дела май марѣ ꙟтре васе, ши ꙟтре нервй; саȣ ꙟтре сѫнџе, ши ꙟтре мъдȣха нервилор лȣптъ. Де аича єсте, къ тоате ачелѣ, че сѫнџеле ꙟ май маре ундъ кътръ креерй мѫнъ п. є. мѫнїа, бѣȣтȣриле тарй, ш. а. фоарте грѣле висȣрй адȣк. 3. Дела афектȣрй, ши пасїиле

пасїиле

сїиле суфлетулуй. — Тоате ачесте причиний, каре скорнеск висуриле, де вор лукра май вїу ши май аспру, фак пре адормит съ се скоале, ши се умбле ꙟ сомн, кърора ле зичем лунатичй, ꙟсъ май бине се кїамъ умблъторй ꙟсомн. (somnambulones) Есте умбларе ꙟ сомн ун стат мижлочїу ꙟтре сомн, ши привегере, ши се наще ꙟтру ачест кип: Адорминд чѣлелалте сенсурй, унул п. е. възутул, дин причиниле май сус зисе, привегѣзъ, ачеста ꙟсоцїиндушй шїе мишкаре де вое а унор органе п. е. а пичоарелор, лукруриле динафаръ ле купринде, пре каре купринзъндуле асѣменѣ мишкаре де вое ле дъ, ши аша адормит се скоалъ ши умблъ де мулте орй лунг тимп, пре урмъ їаръш бине, ши се кулкъ, зикънд мъне зи, къ ау висат а фи умблат пре аколо, ши коло. Че се спуне де ачесте оамений, къ се суе ꙟ аша локурй, унде сук привегере ну есте ку путинцъ а се суи, тоате се цин де фабуле.

§. 131.

Мулцй зик, къ липса сомнулуй е легатъ ку ꙟтоарчерѣ пъмънтулуй нострu, аша ка сомнул дела ноапте, їаръ привегерѣ дела зїоъ съ атърне, ꙟсъ макар, къ ной ну путем десфаче

пен-

пентрȣ че сустема нервоасъ нȣ поате пȣрȣрѣ лȣкра, тотȣшй ачаста причинъ о авем де къпетеніе спре липса сомнȣлȣй, макар къ ничй ꙟтоарчерѣ пъмѫнтȣлȣй нȣ о лъпъдъм, чи нȣмай зичем, къ нȣе ачаста чѣ де къпетеніе причинъ, ши арътъм кȣ ачестѣ: 1. ши омȣл, ши алте анімале пот зіоа дормѝ, іаръ ноаптѣ привегѣ фъръ пȣцинъ мȣтаре. 2. Сомнȣл се поате адȣче, ши мѫна прин воа ноастръ. 3. Сȣб полій пъмѫнтȣлȣй нострȣ сѫнт 6. лȣний зіоъ ши атѫтѣ ноапте, чине даръ кȣ минтѣ ꙟтрѣгъ ва зиче, къ ачеѧ оаменй сѫнт нъскȣцй 6. лȣнй се доармъ, ши 6. се привегѣзе?

§. 132.

Привегерѣ

Дȣпъ че ам дормит стрингѫндȣшй іаръ пȣтериле сале сустема нервоасъ, ꙟсȣшй сомнȣл ꙟш іа сфѫршитȣл, ши не трезим. Ачеста стат а віецій се нȣмѣще привегерѣ (vigilantia) сѫнт май мȣлте причиний, каре не траг спре трезире, ꙟтре каре нȣмъръм ꙟвъцарѣ (аша де не ꙟвъцъм ла ачеста, сау ачела час ане скȣла, ной тот дѣȣна ꙟтрȣ ачела тимп не трезим) лȣмина, кълдȣра, стригарѣ, голирѣ бешичей, ши а мацȣлȣй. Сȣб привегѣре лȣкръм лȣкрȣриле ноастре, ши тоате фȣнкціиле фак лȣкрȣл сѣȣ.

К А-

КАПУЛ VI.

Деспре Констітуціе, ши Темпераментурй.

§. 133.

Де функціиле прекум анімале, аша ши вегетатіве се цине Констітуціа, ши Темпераментул, ши макър къ маре есте а констітуціей ку темпераментул асемънаре; тотуший констітуціа май мулт де труп, їар темпераментул де суфлет се цине. Аича ънкъ путем нумъра ши аша зисъ Ідіосункрасіа, (грециа а унор лукрурй) прин каре се ънцелеце аша кондіціе а трупулуй, ку каре омул възънд унеле лукрурй, ба ши ънсуший уній оаменй фоарте ръу ънй поате ръбда. Аша куноскут ва фи ла фіешчине, къ декъ веде врѣун лукру че алтула плаче, луй ъй есте фоарте неплъкут, аша де мулте орй възънд ун ом, пънъ ачи не възут, ши некуноскут, не їа о грецъ де дънсул. Ачесте тоате се ънцелег дин челе че де констітуціе, ши темпераментурй се вор зиче.

§. 134.

§. 134.

Констїтȣціа

Прин Констїтȣціе (Constitutio) се ꙟ-
целеџе пȣтерѣ трȣпȣлȣй, саȣ цинерѣ трȣпȣ-
лȣй, ꙟтрȣ тот дескилиним Констїтȣціа пȣ-
тѣрникъ, саȣ таре, дѣкъ есте трȣпȣл
плин, кърнос, вѫртос, ши пȣтѣрник; ши сла-
бъ, дѣкъ трȣпȣл є макрȣ, ускат, слаб, ꙟтрȣ
тот чѣ дин тѫю май пȣцин, їар адоаъ май
мȣлт траџе спре ветешȣг.

§. 135.

Темпераментȣл

Прин Темперамент (Temperamentum)
се ꙟцелеџе о дескилинире ꙟтре оамени нȣ нȣ-
май де ун џен, чи ши ꙟтре ачеѧ, карїй дела о
пърѣке де пъринцй сѫнт нъскȣцй, саȣ май бине
стимпърарѣ пȣтерилор. Бътрѫнїй ностри па-
трȣ темпераментȣрй де къпетенїе аȣ дескили-
нит 1. Темпераментȣл сѫнџос, дела
мȣлцимѣ сѫнџелȣй аша ѕис, каре ꙟкъ се нȣ-
мѣще калд, ши умѣд дела стъпѫнирѣ уме-
ѕелилор. 2. Темпераментȣл Холерїкȣ
дела мȣлцимѣ фѣрїй, ачеста се нȣмѣще ши
калд, дела стъпѫнирѣ сѫнџелȣй ши ускат,
дела стъпѫнирѣ пърцилор тарй. 3. Темпе-
ра-

раментꙋл меланколїкꙋ дела стъпѫни-
рѣ пъмѫнтꙋлꙋй, ачеста се нꙋмѣще ши рѣче,
дела микшорарѣ сѫнџелꙋй, ши ускат дела
стъпѫнирѣ пърцилор тарй. 4. Темперамен-
тꙋл флегматїкꙋ, дела стъпѫнирѣ мꙋкꙋ-
лꙋй, ши пърцилор апътоасе, ачеста се нꙋмѣ-
ще ши рѣче дела микшорарѣ сѫнџелꙋй, ши
уд дела стъпѫнирѣ умезелилор. Темперамен-
тꙋл флегматїкꙋ се опꙋне темпераментꙋлꙋй хо-
лерїкꙋ, їаръ меланколїкꙋ се опꙋне темперамен-
тꙋлꙋй сѫнџос. — Ачаста ꙟпърцире а темпера-
ментꙋлꙋй ши ной о цинем. — Темперамен-
тꙋл есте килин ꙟтрꙋ дескилинирѣ Нацїоанелор,
върстей, сексꙋлꙋй, ш. а. ꙟтрꙋ тот прꙋнчилор
ши бътрѫнилор чел меланколїк, їаръ жꙋнелор
чел сѫнџос; бърбацилор чел холерїк се кꙋвине.
Темпераментꙋл трѣче дела пъринцй ꙟ прꙋнчй,
ши кѫте одатъ де лок, ꙟсе нꙋ де арар орй
май тѫрзїꙋ се аратъ. Їаръ фїинд, къ сꙋб плъ-
мъдире пꙋтериле пъринцилор се мѣстекъ, нꙋ де
арарe орй ꙟ прꙋнчй се наще темпераментꙋл ки-
лин, каре чева дела татъ, ши чева дела ма-
мъ аре. Темпераментꙋл ꙟтрꙋ мꙋтарѣ вїецїй
се мꙋтъ, ши трѣче де мꙋлте орй унꙋл ꙟ
алтꙋл. — Ачестѣ темпераментꙋрй нꙋ сѫнт ꙟ
фїещекаре ом аша де кꙋрате прекꙋм се вор
скрїа,

скріа, чи май мѹлт местекате, ши пентрѹ ачеѧ мѹлцй дескилинеск май мѹлте темпераментѹрй дин ачестѣ патрѹ де кѫпетеніе компѹсе. Ѧ дескріарѣ темпераментелор спеціалѫ фіещекаре темперамент се ва дескріа. 1. Дин партѣ трѹпѹлѹй. 2. Дин партѣ сѹфлетѹлѹй. 3. Дин партѣ вои. Ѧшадарѫ ѧ тот омѹл пѹтем ѕиче а фи трей темпераментѹрй: Трѹпеск, сѹфлецеск, ши а вой.

§. 136.

1. Темпераментѹл сѫнцос (temperamentum sangvineum) ачест темперамент є ѧнѫскѹт, ши моштениторю, їарѫ ничй одатѫ кѫпѫтат. Се афлѫ ѧ тинерй, ши кѹ тимп се мѹтѫ ѧ темпераментѹл асѣменѣ. Динтрѫ націоне Ѧтінѣнилор аѹ фост комѹн, їар астеѕй се вѣде а фи Фрѫнчилор.

Дин партѣ трѹпѹлѹй аратѫ ачестѣ сѣмне: статѹра трѹпѹлѹй де мижлок, стрѹктѹра сѹбцире, деліkатѫ, пѣлѣ моале, албѫ, рѹменѫ, окїй вѫнѫцй, саѹ оакешй, пѫрѹл галбѫн, саѹ оакеш, гѹра микѫ, насѹ ши урекиле пропорціонате, фаца тоатѫ рѹменѫ, кѹ ун кѹвѫнт тот трѹпѹл плѫкѹт, гласѹл сѹнѫторю, ворба лимпеде, юте, май мѹлт мѹерѣскѫ, нѹ араре орй сѫнцосѹ шѫшкѫвѣще. Ачест темперамент

се

се мȣтъ кȣ тимп ꙟ Темп. Асеменѣ, ши нȣ де раре орй адȣче аджнчй бътрѫнѣце. Ѡаменїй ачестȣй темперамент сȣпȣшй, пъцеск мȣлте ꙟфлъкърърй, ши лъпъдърй де сѫнџе. Кȣрсȣл ветешȣгȣлȣй есте юте, ши примеждїос.

Дин партѣ сȣфлетȣлȣй: Органеле сенсȣлȣй динафаръ аȣ маре кȣпринде, ши цинѣре, де унде сѫнџошїй фоарте ушор кȣпринд тоате челѣ, ши прин минтѣ са ле кȣлтивеск, ла челе че вѣде нȣ мȣлт їа сѣмъ, дела ун обїект юте тръче ла алтȣл, тоате врѣ съле щїе, юбѣще новѣлеле, ши мȣтъриле, че се фак, деспре каре пре урмъ нȣ кȣџетъ. Кȣ ун кȣвѫнт сѫнџосȣ е флȣштȣрат. Репрезентацїа (ꙟкипȣирѣ) ши концептȣл дешърт юбѣще, лȣкрȣриле аджнчй фȣџе, минтѣ ушор кȣпринде, ꙟсъ ушор ши уйтъ. Ꙟ соцїетате де мȣлте орй се фаче фоарте неплъкȣт прин мȣлте клефете, ши ворфе фъръ темей, ꙟсъ де ва щи ачестѣ ꙟтревȣинца е фоарте плъкȣт. Характерȣл сȣфлетȣлȣй се аратъ прин бȣнȣл ши фромосȣл гȣст. Ꙟтрȣ тот ачестѣ юбеск ꙟвъцътȣриле, ши мъїестрїиле фрȣмоасе, Поезїа, мȣзїка, пїктȣра, ш. а. ворвирѣ, ши модȣл а скрїа сѫнт фоарте плъкȣте. Ꙟ Фїлософїе урмѣзъ матерїалїсмȣ, ши епїкȣрїсмȣ.

дин партѣ вой: урмѣѕѣ ꙟтрꙋ тот Харак-
терїй май сꙋс нꙋмицй, прин букꙋрїе, ши ꙟ-
тристаре ушор се мишкъ, жълеск де алцїй, аꙋ
маре юбире, ши драгосте кътръ прѣтений, ꙟсъ
ачестѣ нꙋ цин мꙋлт, чи мꙋтъндꙋсе тимпꙋл,
ши кꙋ дѫнсꙋл обїектꙋл, минтен ле уйтъ. Чел
де кыпетенїе характер есте небъгарѣ де сѣмъ,
ши нестаторничїа, пентрꙋ ачеа сѫнцосꙋ тот
деꙋна е вѣзъл, букꙋрїа, ши дꙋрерѣ есте ꙟ-
трѫнсꙋл маре, ꙟсъ трекътоаре, рѫсꙋ де мꙋлте
орй се скимбъ кꙋ плѫнсꙋл, фоарте юте се мѫ-
нїе, ши урӑще пре алтꙋл, ꙟсъ юте се ши дес-
мѫнїе, ши їаръш е чел дин тѫю, нꙋ есте ръс-
пълтиторю; ꙟ мѫнїа чѣ тꙋрбатъ уйтѫнд де
сине, мꙋлте фаче, де каре трекѫндꙋй мѫнїа
ꙟй паре рѣꙋ, ши врѣ се ꙟдирѣпте сминта;
есте слобод, фъкъторю де бине, нꙋ де раре
орй фоарте ръсипиторю. Мꙋлт фъгъдꙋїаще, пꙋ-
цин ꙟплинѣще; мꙋлте ꙟчѣпе, пꙋцине сфѫр-
шеще. Ꙟ претенїе, ши юбире е мꙋтъторю, май
мꙋлт се юбѣще, декѫт адевърат юбѣще. Де
мꙋлте орй уйтъ фачерѣ де бине, ши е немꙋл-
цъмиторю. Кꙋ ун кꙋвѫнт сѫнцосꙋ прекꙋм е
де о парте плъкꙋт, аша де алтъ май мꙋлт не-
плъкꙋт прин нестаторничїе, ши мꙋлте клефе-
титꙋрй се фаче. Ла ꙟчепꙋт е инимос, ши а-

принс,

принс, каре май тързїв се мвтъ ꙟ фрикъ, ши тѣмере.

§. 137.

2. Темпераментвл Холерїкв (tem. Cholericum) се нвмѣще ши Роман, ши витѣз. Ачеста темперамент є май мвлт ꙟнъсквт, ши мощениторю, рар къпътат, бърбацилор май комвн, декꙗт мвїерилор ши првнчилор, ла бътрꙗнѣце се мвтъ ꙟ алте темпераментврй. Ачест темперамент ав стъпꙗнит май мвлт клїма кълдвроасъ, ши ла Романй, їаръ астеѕй се вѣде а фи ла Нацїиле дела Романй пврчезътоаре, ꙟсъ мвтат.

Дин партѣ трвпвлвй аре ачестй характерй: Трвпвл вїв, фрвмос, пвтѣрник, рар ꙟтрѣче статвра де мижлок, пелѣ ꙟтинсъ, карнѣ бърътоасъ, оаселе тарй, капвл маре, пропорцїонат, фрвмос фъквт, фрвнтѣ латъ, първл дес, чанїн, сав крецй, негрв; окїй негри, спрꙗнчениле гроасе, къвтарѣ вїе, вѣселъ. Насвл, гвра, бвѕеле, урекиле бине алкътвите, фаца оакешъ, рвменъ, грвмаѕвл скврт, грос; умерїй лацй, пептвл фъквт, гласвл бърбътеск, ворба юте, вїе, фригвл, ши кълдвра ушор рабдъ, ши пентрв мвлцимѣ пвтерилор сꙗнт фоарте ꙟкинъторй Вїнерїй. — Пътимеск ꙟфлъкърърй,

върсърй де сѫнџе, фригȣрй, ши ловирй де гȣ-тъ; холерікȣ де ва цинѣ лѣџѣ фирей поате а-щепта адѫнчй бътрѫнѣце.

Дин партѣ сȣфлетȣлȣй: апъсериле ꙟ сенсȣриле динафаръ фъкȣте ушор ле кȣпринде холерікȣ, аре бȣнъ лȣаре де семъ, ши минте статорникъ, че одатъ ꙟвацъ нȣ ушор уйтъ. Ꙟкипȣирѣ ши фантазіа есте віе, минтѣ ушор лȣкръ; холерікȣ авѫнд жȣдекаре бȣнъ ушор ꙟш фаче ідеа, карѣ дȣпъ регȣлеле Логічей о ꙟдрѣптъ, ши аша ꙟш фаче концептȣрй плъкȣте. Юбѣще віаца лȣкрътоаре, чел кȣ минтѣ май лȣминатъ се дъ дȣпъ Негоциторіе, Ръзбоае, Економіе, юбѣще щінцеле політічещй, ши Юрідічещй май бине; стилȣл е скȣрт, лимпеде, се дъ дȣпъ Піктȣръ, скобирѣ ꙟ лемне, (зȣгръвирѣ) ꙟ мȣзікъ, ши Поезіе пре тоцй ꙟвинџе холерікȣ. Ꙟ Філософіе Реалісмȣ, ши Прінціпііле лȣй Сократес юбѣще.

Дин партѣ вой: холерікȣ ꙟ симцирй е норокос, симцириле ꙟ трȣпȣл лȣй нъскȣте сѫнт вій, ши пентрȣ ачеа холерікȣ е воіос, ꙟсъ нȣ весъл, инимос, статорник, пȣцин мȣтъторю. Адевърȣл, дрептатѣ, ши витежіа сѫнт чел де къпетеніе алȣй характер, фȣџе вікленіа, лингȣширѣ, минчȣна, юбирѣ де арџинт; ши

не-

не ꙟфрѫнаре̂. Нȣ ушор се мѫніе, ꙟсъ мѫнииндȣсъ, рѫкнѣще ка леȣл, ши тȣрбъ де мѫніе, нȣ ушор се десмѫніе, ръсплътире каȣтъ, ꙟсъ ачаста нȣ пре фȣриш о їа, прекȣм флегматїкȣ, чи ꙟнаинтѣ тȣтȣрор; ꙟ юбире є статорник, ши ȥелос, ꙟсъ пентрȣ ȥелотїпіе, де мȣлте орй юбирѣ се мȣтъ ꙟ уръ, ꙟ ꙟгроȥирй, ши ръсплътирй. Юбѣще холерїкȣл новѣлеле, вѣста, чинста, ши вредничїа, каре де нȣ ле капътъ арътѫнд характерȣл чел ръȣ, каȣтъ ꙟ макар че старе ꙟпрежȣр съ ръсплътѣскъ челора, карїй ꙟ ачестѣ лаȣ оприт, ши нȣй пасъ макър жȣмътате де лȣме се пѣръ пентрȣ дѫнсȣл, нȣмай се ажȣнгъ ла че гѫндѣще. — Де ва къȣта чинева кȣ окюл оцирѫ май дешкис ла Ромѫнїй ностри, нȣ ва ȥиче къ ачеста темперамент нȣ се кȣвине лор, каре май бине се аратъ кѫнд пȣн жȣде ла сате, ши дин Кȣвѫнтȣл цине минте!

§. 138.

3. Темпераментȣл меланколїкȣ, (temp. melancholicum) ачест темперамент поате фи ꙟнъскȣт, їаръ май мȣлт къпътат. Се поате къпъта дин бетешȣгȣрй грѣле, дин мȣлта върсаре де сѫнџе, дин мȣлта ꙟтребȣинцарѣ вїнерїй, дин маре ꙟтристаре, саȣ патимй; май

май таре домнеще пела жꙋмѫтате де бѫтрѫнеце. Бѫрбацилор ши мꙋерилор е комꙋн, ла бѫрбѫций де мꙋлте орй се мꙋтѫ ꙟ десперацїе, ши ꙟ бетешꙋгꙋл минцїй, ꙟ прꙋнчй нꙋ се афлѫ. Динтрѫ нацїоне бѫтрѫне Їндїанилор, їарѫ дестезй Англилор се кꙋвине.

Дин парте трꙋпꙋлꙋй арат ачесте семне: Трꙋпꙋл слаб, сꙋбцире, статꙋра ꙟналтѫ, трꙋнкю скꙋрт, пичоареле лꙋнџй, умерїй ꙟгꙋщй, грꙋмазꙋ лꙋнг, окїй ꙟ кап бѫгацй, негри саꙋ вѫнѫцй. Кѫꙋтаре слабѫ, ꙟтꙋнекатѫ, тристѫ, пѫрꙋл моале, негрꙋ, пеле галбѫнѫ, ускатѫ, насꙋ, гꙋра, урекиле пропорцїонате, фаца ꙟтꙋнекатѫ, мишкаре моале, ꙟсѫ нꙋ ленїосѫ, ла лꙋкрꙋрй грееле нꙋ се ласѫ, ушор се остенеск, кѫлдꙋрѫ аре пꙋцинѫ, пентрꙋ ачеа меланхолїкꙋ фригꙋл фоарте греꙋ ꙟл рабдѫ, гласꙋл слаб, фѫрѫ сꙋнет, ворба тѫрзїе, тоатѫ фаца ꙟтꙋнекатѫ, сѫнт мꙋлтор бетешꙋгꙋрй сꙋбпꙋшй, ши пꙋцинй вѫд бѫтрѫнецеле.

Дин парте сꙋфлетꙋлꙋй: сенсꙋриле сѫнт аспре, обїектꙋриле бине ле їаꙋ ꙟ семѫ, ꙟсѫ фоарте пꙋцине обїектꙋрй каꙋтѫ, ши май мꙋлт кꙋ сине ꙟсꙋшй, декѫт кꙋ алцїй ꙟш петрече. Минте е бꙋнѫ, ши статорникѫ, ꙟбеще а щи, ши а кꙋноаще тоатѫ натꙋра дин темею, пен-

трꙋ

трꙋ ачѣа є фоарте нє ꙟдестꙋлат кꙋ сине, ꙟфꙋнд кꙋџетъ, ꙟсъ де аша лꙋкрꙋрй май мꙋлт, каре фꙋг минтѣ, ши пентрꙋ ачѣа непꙋтѫнд ажꙋнџе, чѣ пофтѣще, вине ꙟ деспераціє, шишй ꙟпꙋцинъ пꙋтериле, тимпꙋл май мꙋлт кꙋ нимикꙋрй петрѣче. Кꙋџетѫнд афꙋнд уйтъ де сине, ши де алцій. ши нꙋ се веселѣще кꙋ нимика алта, декѫт кꙋ челе чѣ гѫндѣще, меланколікꙋлꙋй, макър къ аре минте фоарте адѫнкъ, тотꙋшй ꙟцелепчꙋнѣ липсѣще, ши ушор каде ꙟ сминте, ши прежꙋдекърй, ювеск Метафvсіка, Матесісꙋ, ши Астрономіа, стілꙋ є ꙟтꙋнекат. ꙟ Філософіє урмѣѕе Ідіалісмꙋ, ши Стоїцісмꙋ.

Дин партѣ вой: меланхолікꙋ є трист, ꙟкис, нꙋй ꙟдестꙋлат кꙋ сине, нꙋй плаче бꙋкꙋріа, ушор се оскѫндеще, ши чѣре ръсплътире, ушор нꙋ съ мѫніє, ꙟсъ фоарте се ꙟтристъ. Ювѣще чинста, карѣ кѫнд о аꙋ, се тем, съ нꙋ о пѣрдъ, нꙋ є адевърат кътръ алтꙋл, чи виклѣн, ѕелотіпіа, ши ювирѣ де арџин сѫнт характерꙋл чел де къпетеніє, нꙋ ювеск петречерѣ, нꙋ соціа, каꙋтъ локꙋрй сѫнгꙋратиче, ꙟкисе, пъръсите. Пꙋцинй се афлъ адевърацй пріетенй, сѫнт май вине писмърецй алтора, ши кꙋ характерꙋл съꙋ чел ръꙋ, ушор фак а се кꙋноаще де алцій.

§. 139.

4. Темпераментȣл флегматїкȣ. (temp. phlegmaticum) ачеста темперамент є моштениторю, саȣ ꙟнъскȣт, ꙟсъ се поате ши къпъта прин мȣлта върсаре де сѫнџе, саȣ алтор умезелй нобиле, май мȣлт стъпѫнѣште ꙟ пърциле челе фригȣроасе, бърбацилор є май комȣн, декѫт мȣерилор. — Темпераментȣл ачеста май мȣлт се мȣтъ ꙟ темпераментȣл асѣменѣ, ши пентрȣ ачеѧ ꙟцелептȣл фїлософ Кант ꙟл нȣмѣще май норокос. Ничй ла о нацїе нȣ є комȣн.

Дин партѣ трȣпȣлȣй аре ачестѣ семне: трȣпȣл маре, ꙟдесат, кȣ гръсиме умплȣт, пѣлѣ флендероасъ, галбънъ, пърȣл лȣчиторю, моале, сȣбцире, окїй мичй, бѫнъцй, морцй, єшицй, фрȣнтѣ микъ, насȣ маре, кърнос, бȣчиле слободе, саȣ унфлате, грасе, бȣзеле марй, мой, урекиле марй, грȣмазȣл скȣрт, грос, капȣл маре, пичоареле лȣнџй, мѫниле скȣрте, пептȣл мик, фоалеле маре плин де унтрȣ. Кȣ ун кȣвѫнт тот трȣпȣл аратъ можичїе, ши минте проастъ. Пътимеск де боале пȣтреде, кȣм сѫнт фригȣриле пȣтреде, скорбȣтȣ, боала апей, ꙟсъ мȣтѫндȣсъ ꙟ асеменѣ є норокос, ши адȣче аджнчй бътрѫнѣце.

Дин

Дин партѣ сꙋфлетꙋлꙋй: минтѣ пꙋцинъ, проастъ, кꙋ греꙋ ꙟвацъ мъїестріа, їаръ ла карте, саꙋ ничй кѫт, саꙋ фоарте пꙋцин, минтѣ є скꙋртъ, чѣ аꙋде ушор уйтъ, ꙟсъ уній сѫнт фоарте адꙋкъторй аминте. Ювеск щїинцеле єлементаре, комодїтатѣ, ши Рѫндꙋїала, ши пентрꙋ ачеѧ май бине воеск а фи ꙟвъцъторй саꙋ Даскълй прин сате, ши ораше, ꙟ мꙋзїкъ сѫнт натꙋралїщи, поете ничй одатъ. Стилꙋ пентрꙋ мꙋлте тѫлмъчирй, ши дескрїерй речй, є неплъкꙋт. ꙟ Фїлософїє сцептїцїсмꙋ, ши Їндїферентїсмꙋ урмѣзе.

Дин партѣ бой: сенсꙋриле кꙋ греꙋ се трезеск, аратъ слъбичꙋнѣ, лѣнѣ, юбирѣ де одихнъ, урѫще лꙋкрꙋ, нꙋй пасъ де нимик, ничй лꙋкрꙋриле фрꙋмоасе, ничй чѣле урѫте нꙋл мишкъ; бꙋкꙋрїа, ши ꙟтрїстарѣ лй сѫнт асѣменѣ, де юбире, ши претенїє нꙋ сѫнт врѣдничй, нꙋмай одихна, ши комодитатѣ каꙋтъ, ушор се траџе спре рѫꙋ, пизма, юбирѣ де арџинт, ши вікленїа сѫнт характерꙋл чел де къпетенїє, нꙋ се мѫнїє ушор, ꙟсъ одатъ вътъмат нꙋ ушор уйтъ, ши кꙋ чѣ май маре скѫрбъ рѫсплътеск, ꙟсъ нꙋ ꙟнаинтѣ тꙋтꙋрор чи префꙋриш. Дꙋпъ че се мꙋтъ ꙟ тем. асѣменѣ, є норокос.

§. 140.

Дин ачесте темпераментури се наще алт темперамент каре се нумеще асемене (temp. moderatum) ꙟ оаменїй, карїй ачестуй темперамент сѫнт супуший, тоате функцїиле прекум вегетатїве, аша ши анїмале сѫнт ꙟ асемене хармонїе, ши есте ачест темперамент май норокос, пентру кѫ кѫт динтру о парте спре стрикаре, атѫта дин алта спре цинере трупулуй е вреднк. Ачеста темперамент дела натурѫ се веде а фи тутурор оаменилор дат, ꙟсѫ вецуинд омул ꙟ соцїетѫцй марй, унде унул спре ун, алтул спре алт темперамент май мулт траце, ну сау путут цине немутат. Ку ачест темперамент а сѫ наще омул ну се веде, ꙟсѫ дупѫ че ꙟл капѫтѫ, ну ушор ꙟл перде. — Ши ачесте сѫнт че ам путут ꙟ скурт а арѫта де функцїиле анїмале.

Пар-

ПАРТѢ III.

Деспре Фѹнкціиле вегетатіве Сексѹале.

---

§. 141.

Фѹнкціиле Сексѹале (functiones Sexuales) се цин де фѹнкціиле вегетатіве, ꙟсъ нѹ спре цинєрѣ трѹпѹлѹй, чи спре плъмъдирѣ шиешй асеменѣ слѹжеск.

Прин плъмъдире (propagatio) се ꙟцелеџе ачеа вегетаціе, прин карѣ кѹ дателе кондіції органісмѹ шіе асеменѣ ꙟшй наще. Есте плъмъдирѣ чел май ꙟналт мод ал вегетаціей, ши пентрѹ ачеа нѹмай атѹнча се аратъ, кѫнд органісмѹ ла дестѹлъ перфекціе аѹ ажѹнс, пентрѹ ачеа ꙟделетничирѣ пърцилор нащерій, саѹ ꙟтребѹинцарѣ Вінерій, дѹпъ че трѹпѹл е перфект нѹ нѹмай (де ва фи кѹ сѣмъ) къ нѹе стрикътоаре де сънътате, чи май вѫртос фолосаще сънътатей. — Модѹл

плъ-

плъмъдирей ꙟ килинѣ анїмале килин есте фоарте, ꙟ ом се фаче прин ꙟпреȣнарѣ пърцилор бърбътещй кȣ челе фемееещй спре ачест скоп фъкȣте, каре се нȣмеск пърциле нащерїй (partes genitales) їаръ фѣлю, саȣ дескилинирѣ ꙟтре бърбат, ши фъмѣе о нȣмим партѣ саȣ сексȣ (sexus).

§. 142.

Ѳеорїа плъмъдирей, саȣ кȣм дȣпъ ꙟпреȣнаре се наще Болцȣл а фїиторюлȣй ом, мȣлт аȣ ꙟбълит минтѣ ꙟвъцацилор, пентрȣ ачеа хїпотесȣрй (пърерй) фъръ нȣмър сѫнт скорните спре а пȣтѣ десфаче ачаста а натȣрїй таїнъ: унїй зик къ сѫмѫнца се стоарче ꙟ креерй, ши де аколо вине ꙟ боаше, дин карѣ прин ꙟпреȣнаре се наще ꙟтѫю креерȣ, дȣпъ ачеа капȣ. — Унїй зик а фи доаъ материй уна мъдȣлоасъ дела мама къпътатъ, дин карѣ се наще систѣма нервоасъ; їаръ алта кожоасъ дела Татъ къпътатъ, дин карѣ се наще сѫнцеле, ши мȣшкїй. — Унїй зик а фи о материе плъмъдитоаре прин тоатъ натȣра ꙟпърцитъ, ачаста материе зик, къ прин унеле кондїцїй се адȣче ла пърциле нащерїй, ши сȣк ꙟпреȣнаре униндȣсе, пъртичѣлеле ачестїй материй ла оалалтъ се ꙟбинъ; ши фак трȣпȣл. — Унїй зик

а

а фи колцꙋриле дела ѫчепꙋтꙋл лꙋмїй фъкꙋте, ши ѫ фїещекаре трꙋп ѫкисе, каре сꙋб ѫпреꙋнаре се десвълеск ѫ трꙋп. — Ꙋнїй ѕик а фи ѫчепꙋтꙋл а ноꙋлꙋй ом вермїй съмѫнцїй, карїй дела Татъ трек ла фечор, ши сꙋб ѫпреꙋнаре адꙋкѫндꙋсе ѫ пѫнтече се мꙋтъ ѫ ом. — Ꙋнїй ѕик къ ачесте вермй сѫнт ѫ оварїиле маичїй фъкꙋцй, саꙋ пꙋрꙋре се фак. — Ꙋнїй ѕик къ ши ѫ оварїй, ши ѫ воаше се фак, ши ла оталтъ ѫпреꙋнѫндꙋсе се мꙋтъ ѫ ом. Ачесте тоате сентенцїй, ши челе май мꙋлте нимик нꙋ адеверѣѕе, пентрꙋ къ кꙋ мꙋлте греотъцй сѫнт ѫвълите.

Ѫвъцатꙋл Блꙋменбах ачаста ѳеорїе май бине о тълмъчѣще ѕикѫнд а се наще омꙋл прин пꙋтериле дин лонтрꙋ, дин матерїа дин лонтрꙋ а органїсмꙋлꙋй, ѫтрꙋ ачест кип: ѫ тот органїсмꙋ се афлъ о пꙋтѣре (каре ел о нꙋмѣще нїсꙋс форматївꙋс адекъ нъѕꙋире формътоаре) ачаста пꙋтѣре ѫ тот органїсмꙋ фъръ ничй о старе пꙋрꙋре лꙋкръ, дин ачаста пꙋтѣре се наще Колцꙋл, ши ѫш їа форма са, фїинд наинте матерїе фъръ де формъ, ачаста пꙋтѣре цине, ѫдрѣптъ, ши пъѕаще колцꙋл. — Макър къ ши ачаста сентенцїе дестꙋл е де сꙋбтїлъ, фїинд къ ачаста пꙋтѣре нꙋ о кꙋноащем

(пре-

(прекꙋм ничй о пꙋтѣре) тотꙋшй адевърꙋлꙋй се вѣде а фи май апроапе.

Капꙋл I.

Деспре Пърциле Нашерій.

---

§. 143.

Девом кꙋта ла дескилинирѣ сексꙋлꙋй, вом афла а фи маре. Бърбатꙋл де мꙋере нꙋ нꙋмай кꙋ органісаціа трꙋпꙋлꙋй, чи ши кꙋ фꙋнкціиле трꙋпещй, ши сꙋфлетещй се дескилинѣще, ачаста дескилинирѣ май бинѣ се арать ꙟ пърциле нашерій, ши ꙟ фꙋнкціиле лор; кꙋ кꙁт сꙁнт ачестѣ пърцй май дескилините, кꙋ атꙁта ши фꙁмѣіа є май дескилинитъ де бърбат, іаръ кꙋ кꙁт уна саꙋ алта динтрꙋ ачестѣ пърцй сꙁнт май аскꙋнсе, кꙋ атꙁта ши фꙁмѣа є май асѣменѣ бърбатꙋлꙋй: аша сꙁнт мꙋерй че се нꙋмеск віраґꙋрй, ꙟ каре линдикꙋ є май маре декꙁт че ар требꙋи сꙁ фіе, пентрꙋ ачеа

сꙁнт

сѫнт стѣрпе, аѹ глас бѫрбѫтеск, пѹтѣре маре, семн де барба, ши де мѹстеце; ашиждерѣ сѫнт бѫрбацй кѫрора ле зичем фетелотке, ꙟ карїй уна саѹ алта парте є стрикатѫ, ачестѣ аѹ глас фѫмееск, ювеск лѹкрѹриле фѫмеещй, фирѣ, ворба, ши тоатѫ статѹра є мѹерѣскѫ, нѹле крѣще саѹ фоѫрте пѹцинѫ баръ, ши сѫнт непѹтинчошй. Аша де се ба жѹгѫни карева наинтѣ флочирей, се мѹтѫ кѹ тот ꙟ мѹере, ши нѹ нѹмай динафарѫ, чи ши дин лонтрѹ кѹ тот се мѹтѫ, атѫта пѹтѣре аре ачестѣ пѫрцй ꙟ ной. Ексемплѹ фїене Кокошѹ, каре дѣкѫ ꙟл фачем Копон, єл нѹмай стригѫ кѹкѹригѹ, ши клочаще ка ши гѫина.

§. 144.

А:) Бѫрбѫтещй

Динтрѫ ачестѣ унеле слѹжеск спре плѫмѫдире, їарѫ алтеле спре ꙟпреѹнаре, ꙟтре челе дин тѫю нѹмѫрѫм 1. Боашеле. 2. Васеле пѹрѫтѫтоаре. 3. Бешичиле сѫмѫнцїй. 4. Гѫлка сѫмѫнцїй; їарѫ ꙟтре челе депре урмѫ нѹмѫрѫм мѫдѹларюл.

1. Боашеле (оаѫле) (testes) сѫнт доаѫ гѫлчй кѹпринсе ꙟ коае, акѫрора фїгѹрѫ ши мѫриме єсте ла тоцй кѹноскѹтѫ. Сѹбщанцїа боашелор єсте рѹменѫ, компѹсе дин фире симпле

пѫ-

пънъ ла 300. тот фирꙋ аре пънъ ла 16. урме ꙟ лꙋнциме, ачестѣ фире се кꙋлег ла олалтъ ши фак аша зисе васеле съмѫнцїй (vasa seminalia) ꙟ ачестѣ васе съ фаче съмѫнца дин сѫнџе, кꙋлегѫндꙋсе ачестѣ васе ꙟ май марй пънъ ла 20. кꙋ нꙋмърꙋл, фак ꙟчепꙋтꙋл васелор пꙋртътоаре. Фолосꙋл Боашелор есте а стоарче ши а фаче съмѫнца. Коаеле (scrotum) есте о стрейкꙋцъ сꙋб мъдꙋларю спѫнзꙋратъ, карѣ ꙟ чей крескꙋцй есте кꙋ перй акоперитъ, ꙟ партѣ динафаръ есте плинъ де крецꙋрй, динтръ карй унꙋл е май маре, трѣче прин мижлок, ши се нꙋмѣще косътꙋра, ачаста косътꙋръ дин лонтрꙋ се рѣдикъ, ши фаче ун пърѣте, каре деспарте о боашъ де кътръ алта, фолосꙋл лор есте а сприжонй Боашеле, каре нꙋ тот деꙋна ꙟ їале се афлъ, аша ла унїй оаменй нꙋмай о боашъ се погоаре ꙟ трѫнселе, ꙟ алцїй дꙋпъ 20. ши май тързїꙋ де аний се погор, ꙟ алцїй нꙋ се погор, чи рѣмѫн ꙟ фоале. Аша сѫнт бърбацй карїй трей, алцїй патрꙋ боаше аꙋ.

2. Васелѣ пꙋртътоаре (vasa defferentia) се нꙋмеск ши спрѫжнитоаре, ши ꙟпꙋшкътоаре, сѫнт доаъ каналꙋрй ꙟ форма унꙋй нерв, албе ка ун пай де грѫꙋ де гроасе, ꙟчеп ꙟ васеле съмѫнцїй

ши мерг ѧ҆ голичꙋне шолдилор, ѹнде лѫнгъ грꙋмаѕꙋл бешичей пишатꙋлꙋй се ѧ҆торк, ши кꙋ ѹн капът ѧ҆ бешикꙋцеле съмѫнцїй ѧ҆тръ, їаръ кꙋ алтꙋл ѧ҆ гѫлка съмѫнцїй кꙋ пишътоаре се ѹнеск, ка съ поатъ сꙋб ѧ҆преꙋнаре ла амѫндоаъ да съмѫнца, аша сѫнт ла ѧ҆чепꙋт де ѧ҆гꙋсте ачесте васе, кѫт ничй ѹн пар ар пꙋте се трекъ прин трѫнселе, дꙋпъ ачеѧ кътръ мижлок се лъргеск, їаръ ла капът їаръш се ѧ҆гꙋстъ, афаръ де фокꙋл Вїнерїй нꙋмай ѧ҆ бешичй варсе съмѫнца, фолосꙋл лор есте а пꙋрта съмѫнца дин коаше ѧ҆ бешичй, їаръ сꙋб ѧ҆преꙋнаре ши ѧ҆ пишътоаре.

3. Бешикꙋцеле съмѫнцїй (vesiculae seminales) сѫнт доаъ съкꙋце спѫнѕꙋрате ѧ҆ парте де напой, ши дин мижлок а бешичей пишатꙋлꙋй, срижонеск съмѫнца дин коаше прин васеле пꙋртътоаре адꙋсе, о дирег, ши ла тимпꙋл съꙋ о мѫнъ прин пишътоаре афаръ, де ѹнде фолосꙋл лор се веде.

4. Гѫлка съмѫнцїй (prostata) есте о гѫлкъ ѧ҆ форма инимей, ашеѕатъ лѫнгъ бешика пишатꙋлꙋй, ѧ҆ каре васеле пꙋртътоаре се ѹнеск кꙋ пишътоаре, ши бешикꙋцеле съмѫнцїй се дескид, есте кѫт о нꙋкъ де маре. Фолосꙋл ей есте а стоарче о ѹмеѕалъ албъ, каре ѹмеѕалъ фїинд къ ши ѧ҆ чей жꙋгъницй се афлъ, нꙋ а-

 дꙋ-

дѹче спре плъмъдире, чи нѹмай спре лѹнекаре пърцилор.

5. Мъдѹларюл саѹ пѹла (penis) есте чел де къпетеніе орган а ↑преѹнърій, ши а плъмъдирій, ачестѹіа фігѹръ, нѹмърѹл, ши мъримѣ ла тоцй есте кѹноскѹтъ. Дескилиним ↑трянсѹл доаъ трѹпѹрй гъѹноасе, пишътоарѣ, ши Гинда. — Трѹпѹриле гъѹноасе (corpora cavernosa) се наск дин лъцимѣ вянелор, ръсър дела оаселе шъѕѹтѹлѹй деспърците дела олалтъ, ши ажѹнгянд ла пишътоаре се ѹнеск ↑тре сине, ши кѹ ачаста. Деасѹпра лор есте ѹн шанцй, прин каре шанцй трѣче о артеріе, ши о вянъ, ашиждерѣ ши дин жос се афлъ ѹн шанцй, прин каре трѣче пишътоарѣ, карѣ ла сфяршитѹл трѹпѹрилор гъѹноасе се ↑дѹплекъ, ши фаче Гинда (glans) ачаста есте май симцитоаре парте пентрѹ мѹлцимѣ нервилор, ши рошіе пентрѹ мѹлцимѣ васелор. Ѹнде ↑чепе гинда, есте о ръдикътѹръ ↑прежѹр, карѣ се нѹмѣще кѹнѹна мъдѹларюлѹй, (corona penis) пре лянгъ каре сянт ашеѕате нище гялчй, каре сторк о материе съоасъ, ши пѹтѹроасъ. Тоате ачестѣ пърцй се акопър кѹ пѣле, карѣ лянгъ кѹнѹнъ се ↑дѹплекъ, ши фаче къчѹла мъдѹларюлѹй, (praeputium) ачаста

↑

ꙟ парте дин лонтрꙋ, ши дин жос се лѣгъ де гиндъ кꙋ о пелкꙋцъ сꙋбцире, каре се нꙋмѣще фрꙟнꙋцꙋ; (frenulum) лꙟнгъ ꙟчепꙋтꙋ пишъторей сꙟнт ашезате гꙟлчиле лꙋй Кооперї (glandulae Cowperi) сторк нище матерїе спре лꙋнекаре пишъторей фъкꙋтъ. Фолосꙋл мъдꙋларюлꙋй есте кꙋноскꙋт.

§. 145.

Б:) Мꙋерещй

Пърциле нащерїй мꙋерещй сꙟнт: рꙋшинѣ, саꙋ пꙋца, (vulva) каре се кꙋпринде дин май мꙋлте пърцй, динтръ каре унеле сꙟнт дин лонтрꙋ, їаръ алтеле динафаръ, унеле спре ꙟпреꙋнаре, їаръ алтеле спре пъмъдире фъкꙋте. Чѣле дин лонтрꙋ сꙟнт 1. Оварїиле. 2. Цевиле лꙋй Фалопїе, 3. Пꙟнтечеле. 4. Вагꙋна. Челе динафаръ сꙟнт 5. Бꙋзеле рꙋшиней, 6. Нїмфеле. 7. Линдикꙋ; динтръ ачестѣ чѣле трей дин тꙟю слꙋжеск спре пъмъдире, їаръ чѣле депре урмъ 4 спре ꙟпреꙋнаре.

1. Оварїиле (ovaria) сꙟнт доаъ трꙋпꙋрй ротꙋнде, нѣтеде, албичоасе, нꙋ де парте де пꙟнтече, де каре сꙟнт ши легате, кꙋ о легътꙋръ цапънъ, їаръ де цевиле лꙋй Фалопїе се лѣгъ прин доаъ мембране, каре дела форма са се нꙋмеск арипиле лилїакꙋлꙋй

лȣй (alae vespertilionis). Аре доаъ фѣлюрй де сȣбщанцїе уна таре, нѣгръ, саȣ рошїе плинъ де васе, їаръ алта компȣсъ дин бешикȣце, каре се нȣмеск Оаъле лȣй Графїе. Ачестѣ бешичй кȣпринд нище умѣзалъ, карѣ е адевърат колцȣл ембрїонȣлȣй. Сѫнт ꙟ фечоаре ꙟ тот оварїȣ дела 8—20. де оаъ кȣ нȣмърȣл. Се цин оварїиле де гѫлчй, ши фолосȣл лор есте а стоарче сѫмѫнца мȣерѣскъ, саȣ колцȣл фътȣлȣй.

2. Цевиле лȣй Фалопїе (tubae Fallopiae) сѫнт доаъ цевй, каре ꙟчеп ꙟ пѫнтече, ши се сфѫршеск дѣсȣпра оварїилор кȣ капете слободе ꙟ форма чȣкȣрȣлȣй, саȣ мȣшкътȣрїй, ши пентрȣ ачеа се нȣмѣще ачест сфѫршит мȣшкътȣра Дїаволȣлȣй; (morsus Diaboli) фолосȣл цевилор есте оȣл прин мȣшкътȣра Дїаволȣлȣй рȣпт ал адȣче ꙟ пѫнтече.

3. Пѫнтечеле (uterus) ꙟ алте анїмале стратȣ есте ашезат ꙟтре бешика пишатȣлȣй, ши мацȣл кȣрȣлȣй, аре форма уней пѣре тȣртите, есте фоарте грос ꙟ пъреций, май вѫртос ꙟ фечоаре, ꙟ лонтрȣ аре о голичȣне ꙟ форма мїгдалей, ꙟ фечоаре ачаста голичȣне е фоарте микъ. Де мираре есте кѫт се поате лъци пѫнтечеле сȣб ꙟгреонаре, аша ка дин голичȣнѣ микъ

къ ка о мїгдалъ, съ се факъ аша де маре, кѫт се поатъ цинѣ фътȣ, ши пъреції пѫнтечелȣй нȣ се сȣбціе, чи май бине се ꙟгроаше; фолосȣл лȣй есте а сприжъни оȣл дин оварїй прин цевїй адȣс, ши съмѫнца бърбатȣлȣй, а пълмъди, ши а цинѣ фътȣл пѫнъ ла тимпȣл сѫȣ.

4. Въгъȣна (Vagina) ꙟчѣпе ꙟ гȣра пѫнтечелȣй, ши се сфѫршеще афаръ, лȣнџимѣ ей есте де 6 — 7 полїкарй, аре форма унȣй мацй, ꙟсъ пъреції ей сѫнт фоарте грошй, карїй збѫрчиндȣсе, фак мȣлте крецȣрй май вѫртос ꙟ лонтрȣ. Ачестѣ крецȣрй ꙟ фечоаре аша стринг, ши ꙟгȣстъ въгъȣна, кѫт нȣмай дѣџетȣл мик, саȣ ши ачеста кȣ греȣ ар ꙟтра ꙟ трѫнса, ꙟсъ дȣпъ че ꙟчеп фѣтеле а слȣжи Вїнерїй, їаръ май вѫртос сȣб нащере, се слобод. Ачестѣ крецȣрй сѫнт плине де нервй, ши де васе, пентрȣ ачеѧ фоарте симцитоаре, фолосȣл лор есте а мъри дȣлчаца трȣпѣскъ ꙟ бърбат, ши сȣб нащере а се десфаче, ка съ поатъ еши фътȣл. Фолосȣл въгъȣнїй есте а сприжони мъдȣларюл бърбатȣлȣй сȣб ꙟпреȣнаре, прекȣм ши фътȣл, ши чѣле пентрȣ фът фъкȣте а ле скоате, ши кȣръцїа де лȣнъ а о ꙟдрепта. Динафаръ ла сфѫршитȣл, саȣ май бине ла ꙟчепȣтȣл въгъȣней се вѣде гаȣра въгъȣней, ачаста гаȣръ е-

сте

сте ꙟ фечоаре акоперитъ кꙋ о пелкꙋцъ, каре пелкꙋцъ саꙋ ꙟ мижлок є гъꙋритъ, саꙋ нꙋмай де о парте акопере ачаста гаꙋръ, ши се нꙋмѣще пѣлѣ фечорїей; (hymen) ачаста пѣле ла ꙟпреꙋнаре дин тѫю се рꙋмпе (де нꙋ єсте май наинте прин вреꙋн бетешꙋг, саꙋ врео съририре рꙋптъ) ши варсъ мꙋлт сѫнџе.

Дѣсꙋпра гаꙋрїй въгъꙋней се дескиде пишътоарѣ, де каре май сꙋс §. 80.

Пърциле динафаръ, 5. Бꙋꙁеле рꙋшиней (labia pudendorum) сѫнт доаъ ръдикърй, каре ꙟкꙋнжꙋръ пърциле чѣлелалте, сꙋбщанцїа лор єсте плинъ де васе, де нервй, ши де гръсиме, сꙋв фокꙋл Вїнерїй се ꙋмфлъ, ꙟ фечоаре сѫнт рошїй, їаръ ꙟ бабе ꙟ фаца пъмѫнтꙋлꙋй, се деспърцеск дела олалтъ прин крепътꙋра рꙋшиней, (comissura) ꙟ ачаста крепътꙋръ май дин сꙋс єсте линдикꙋ, сꙋв єл гаꙋра пишътоарей, сꙋв ачаста гаꙋра въгъꙋнїй. Ꙋнде се сфѫршеск ачестѣ бꙋꙁе, ꙟ фечоаре сѫнт легатѣ кꙋ о легътꙋръ пꙋтѣрникъ, каре легътꙋръ ꙟнъскътоаре се слобоаде, ши флѣндеръ, дѣсꙋпра лор єсте о ръдикътꙋръ, каре ръдикътꙋръ ꙟ фечоаре крескꙋте єсте кꙋ пър крецй акоперитъ, ши се нꙋмѣще мꙋнтеле Вїнерїй. (mons veneris) Фолосꙋл бꙋꙁелор єсте а мъри

поф-

пофта трȣпѣскъ. Ꙟтре ачестѣ бȣзе сѫнт нїмфеле.

6. Нїмфеле саȣ бȣзишоареле (nymphae) сѫнт доаъ петекȣце рошїй, ꙟ форма крѣстей че ла кокошй ла грȣмазй спѫнзȣръ, ꙟтре бȣзеле марй ашезате, сѫнт плине де нервй, ши пентрȣ ачеа фоарте симцитоаре, дѣсȣпра линдикȣлȣй се ꙟдȣплекъ, ши фак кѫчȣла линдикȣлȣй, аȣ гѫлчй, каре сторк о материїе съоасъ, ши се нȣмеск мироситоаре. Фолосȣл лор есте а мъри дȣлчаца трȣпѣскъ ꙟ мȣерй, ши а ꙟдрепта пишатȣл съ нȣ уде крачїй.

7. Линдикȣ (clitoris) саȣ Мъдȣларюл мȣереск есте ашезат ꙟ партѣ дѣсȣпра а крепътȣрей сȣб кѫчȣла май сȣс нȣмитъ, динафаръ се вѣде кѫт о боабъ де стрȣгȣре, їаръ кѫте одатъ атѫта крѣще, де се асеменѣзъ мъдȣларюлȣй бърбътеск, ꙟсъ фъръ пишътоаре. Ꙟтрѫнсȣл дескилиним прекȣм ꙟ мъдȣларюл бърбътеск доаъ трȣпȣрй гъȣноасе, ши гинда, — Трȣпȣриле гъȣноасе ашиждерѣ ꙟчеп ла оаселе шъзȣтȣлȣй, ши вин деспърците пънъ афаръ, ачи се унеск, ши фак линдикȣ дин афаръ, гинда ꙟ ачеста нȣ есте гъȣритъ, чи есте ши їа кȣ нище умезалъ пȣтȣроасъ мѫн-

жи-

житъ, тоате ачесте се акопъръ кꙋ пеле. Аре артерїй, нервй, вѫнй, фолосꙋл лꙋй есте венинд сѫнџеле ꙟтрѫнсꙋл а се скꙋла, ши а траџе мꙋериле спре пофта Вїнерїй.

§. 146.

Де пърциле нащерїй се цин ꙟкъ цицеле, (mammae) каре прекꙋм ꙟ мꙋерй, аша ши ꙟ бърбацй се афлъ, ꙟсъ нꙋмай ꙟ мꙋерй сѫнт сторкътоаре гѫлчй, їаръ ꙟ бърбацй нꙋ аꙋ ничй ꙋн фолос, макър къ де мꙋлте орй ши ꙟ бърбацй сторк лапте. — Локꙋл ши нꙋмърꙋл ла тоцй сѫнт кꙋноскꙋте. Мъримеа лор есте килинъ ꙟ фечоаре де мижлок, ꙟ челе греоане, ши лъптоасе май марй, ꙟ прꙋнкꙋце саꙋ фечоаре наинте флочирей саꙋ нꙋ се афлъ, саꙋ фоарте мичй; ꙟ бабе їаръш сѫнт мичй, флендероасе. Фїгꙋра цицелор е ротꙋндъ, ꙟ мижлокꙋл лор есте ѕвѫркꙋл (papilla) рошꙋ, акърꙋа сꙋбщанцїе есте гъꙋноасе, пентрꙋ ачеа се поате рꙟдика, каре рꙟдикаре саꙋ гѫдѫларе сꙋб лъптире есте де липсъ, ачеста ѕвѫрк аре нервй, ши васе, аре 7, 8. пънъ ла 10. гаꙋрй, прин каре се сꙋџе лаптеле, ꙟпрежꙋрꙋл ѕвѫркꙋлꙋй есте о ротицъ, ꙟ фечоаре рошїе, ꙟ мꙋерй тинъре кам негръ, їаръ ꙟ бабе вѫнѫтъ, фолосꙋл ѕвѫркꙋлꙋй есте спре лъптире, фъръ каре нꙋ поате

фи.

фи. — Сꙋбщанціа цицелор есте плинъ де васе ши де нерви, васеле сторк лаптеле, каре ꙟ цице се фаче дин сѫнџе. Ачаста а лор сꙋбщанціе сꙋб ꙟгреонаре се фаче перфектъ, ши дꙋпъ нащере аре пꙋтѣре а стоарче лаптеле. — Цицеле се цин де пърциле нащерій, аша ведем къ кѫнд ꙟчеп фѣтеле а се кꙋръци, ши а ле крѣще флочій, атꙋнча ши цицеле ꙟчеп а крѣще, ши сторк лаптеле атѫта тимп, кѫт поате мꙋерѣ зъмисли. — Фолосꙋл цицелор, есте 1. А стоарче лаптеле дин сѫнџе, ал дирѣџе, ал цинѣ, ши ла тимп де требꙋинцъ, ал ꙟпърци прин звѫрк прꙋнкꙋцꙋлꙋй. 2. а мъри ꙟ мꙋерй май вѫртос ꙟ фечоаре фрꙋмсѣца. 3. а аціца пофта Вїнерій прекꙋм ꙟ бърбацй аша ꙟ мꙋерй, ꙟ бърбацй кѫнд въд фрꙋмоаселе цице, їаръ ꙟ мꙋерй кѫнд ле апипїе бърбацій.

Асъ нꙋми цицеле фрꙋмоасе ачестѣ ле есте де липсъ 1. мъримѣ де мижлок, 2. апроапе съ фїе уна де алта. 3. пѣлѣ сꙋбціре ши албъ. 4. Сꙋбщанціа вѫртоасъ, нꙋ моале саꙋ флендероасъ. 5. звѫркꙋл де мижлок ши рꙋмън.

§. 147.

Деспре асемънарѣ пърцилор нащерій.

Фътꙋл оменеск пѫнъ ла а шаса săптъмѫнъ дꙋпъ ꙟтрꙋпаре нꙋ аре пърциле нащерій.

Ве-

венинд дарѫ ачест тимп, ѫчеп асе арѫта, ѫсѫ асѣменѣ тип урмѣзѫ ши челе бѫрбѫтешй, ши челе муерешй, ачеста тип ѫл нумим Андрогїн, сау ничй бѫрбѫтеск, ничй муереск, май тѫрзїу дупѫ ачеѧ се десвѫлуе ачеста тип, ши є май мулт муереск, декѫт бѫрбѫтеск. Май тѫрзїу се десвѫлуе май бине, ши ку кѫт ачеста тип є май не асѣменѣ, ку атѫта, ши сексу май бине се куноаще. Ачестѣ пѫрцй аша се аратѫ: май ѫтѫю, прекум ам зис, се аратѫ ун Орган асеменѣ прекум ѫ фечорй, аша ши ѫ фѣте, дин ачеста орган ѫ фѣте рѫсѫр Оварїиле, їарѫ ѫ фечорй боашеле, каре ну се наск ѫ коае, чи ѫ фоале, ши нумай а шаса лунѫ дупѫ ѫтрупаре се слобод ѫ коае, ѫсѫ ла унїй дупѫ нащере, ла алцїй май тѫрзїу, ла алцїй нумай унул, їарѫ ла алцїй ничй унул ѫ тоатѫ вїаца, чй рѫмѫн ѫ фоале прекум Оварїиле ѫ муерй, ѫсѫ пентру ачеѧ аша оаменй ну ау ничй о ѫпедекаре ѫ плѫмѫдире. Пре урмѫ їарѫш се наще асѣмене орган, каре ѫ фѣте се десвѫлуе ѫ цевиле луй Фалопїе, їарѫ ѫ фечорй ѫ васеле пуртѫтоаре. Дупѫ ачеѧ їарѫшй се наще асѣменѣ орган, каре ѫ фѣте ѫ пѫнтече, їарѫ ѫ фечорй ѫ гѫлка сѫмѫнцїй, ши ѫ бешикуцеле сѫмѫнцїй се дезвѫлѣще. Дупѫ ачеа їарѫшй асѣменѣ орган

се

се наще, каре ꙟ фѣте ꙟ нїмфе, вългъꙋнъ, ши ꙟ линдик, їаръ ꙟ фечорй ꙟ мъдꙋларю се дезвълꙋе. Дꙋпъ ачеѧ їаръшй се наще асѣменѣ орган, каре ꙟ фѣте ꙟ бꙋзеле рꙋшиней, їаръ ꙟ фечорй ꙟ коае, се дезвълѣще. Аша даръ ведем кꙋм о парте бърбътѣскъ ръспꙋнде алтей фъмеещй.

КАПꙋЛ II.

Деспре фꙋнкцїиле Пърцилор Нащерїй

---

§. 148.

а:) Бърбъте щй

Венинд тимпꙋл флочирей (pubertas) жꙋнелѣ прекꙋм кꙋ фирѣ трꙋпѣскъ, аша ши кꙋ чѣ сꙋфлецѣскъ се скимбъ. Ꙟчепе съмѫнца ꙟ боаше а се стоарче, ши а авѣ алта симцире. Тимпꙋл флочирей є дескилинит ꙟтрꙋ дескилинирѣ клїмей, крѣщерїй, вецꙋирей ш. а. аша ꙟ клїма кълдꙋроасъ май юте, ꙟ чѣ фригꙋроасъ май тѫр-

тързїѹ вине, ꙟ прꙋнчїй крескꙋцй ꙟ четъцй, ѹнде дъд ачестѣ фапте, май ꙋте, декѫт ꙟ чей дин сате. Се поате флочирѣ май ꙋте аꙡица ши прин четирѣ кърцилор ꙟфлъкърътоаре, прин ведерѣ кипꙋрилор гоале, прин соцїа кꙋ оаменй рѫꙋ морацй, прин мꙋлта воркире, саꙋ жꙋкаре кꙋ фѣтеле, прин беꙋтꙋрй тарй, ши мѫнкърй бꙋне, прин сомн, ши прин алтеле. Сꙋб черюл ностру ꙟтрꙋ тот есте анꙋл 14—16. спре флочире, ши стоарчерѣ съмѫнцїй дедат.

Съмѫнца (semen) омꙋлꙋй есте о ѹмезалъ гроасъ, ꙟтꙋнекатъ, плинъ де фире, аре ѹн килин мирос, кърꙋѧ ꙟй зичем пѫрчй, ши есте плинъ де вермй, карїй се нꙋмеск вермїй съмѫнцїй (cercaria seminis) ачестѣ вермй нꙋмай ꙟ съмѫнца родитоаре се афлъ, ши сѫнт семнꙋл вїецїй съмѫнцїй. Съмѫнца сторкѫндꙋсъ се мѣстекъ кꙋ ѹмезала гѫлчей съмѫнцїй (везй май сꙋс §. 144.) пентрꙋ ачеѧ ꙟ съмѫнцъ ведем о парте сꙋпцире, лъптоасъ, ши алтъ гроасъ, ꙟтегатъ.

Ка съ се поатъ стоарче съмѫнца, де липсъ есте рѫдикарѣ мъдꙋларюлꙋй, карѣ ꙟтрꙋ ачест кип се фаче: аꙡицѫндꙋсъ бърбатꙋл, се наще ꙟтрѫнсꙋл о гѫдъларе плъкꙋтъ, карѣ гѫдъларе мѫнъ сѫнџеле ꙟ май маре ѹндъ кътръ мъдꙋларю,

ларю, ши ꙟпърциндѹсъ прин трѹпѹриле гъѹноасе ле ꙟтърѣще, ашиждерѣ ши линдикѹ се ръдикъ.

Съмѫнца ꙟ коаше фъкѹтъ, прин васеле пѹртътоаре се поартъ ꙟ бешикѹцеле сѫмѫнцїй, (сѹб ꙟпреѹнаре ши ꙟ пишътоаре) аича стъ, ши се дирѣџе, ши прин лѹнга ръбдаре саѹ се соарбе їаръшй ꙟ сѫнџе, каре не аратъ ѥксемплѹ оменилор челор че фоарте смерит веџѹеск, карїй ничй де кѫт, саѹ фоарте рар аѹ полѹцїй, ши миросѹл пѫрчй ꙟ карнѣ де бърбътѹшй п. ѥ. ꙟ бикъ; саѹ сѹб ꙟпреѹнаре се варсе. Нѹ де пѹцине ори се варсе ши ноаптѣ прин сомн плъкѹт, карѣ върсаре о нѹмим полѹцїе. Съмѫнца дин бешикѹцеле сѫмѫнцїй се мѫнъ ꙟ пишътоаре прин мѹшкїй, карїй апасе бешикѹцеле спре стоарчере.

Нѹ пот аича съ нѹ поменеск ꙋрѫта а мѹлтор фаптъ, карѣ нѹ пѹцин домнѣще ꙟ цара ноастръ, май вѫртос ꙟ четъцй. Сѫнт мѹлцй динтръ жѹнй, ба ꙋнїй ꙟкъ прѹнчй фїинд, каре прин фрекарѣ мъдѹларюлѹй ꙟ мѫнъ ꙟш сторк сѫмѫнца, ачаста фаптъ се нѹмѣще Онанїа, дела Жидовѹл Онас, каре се ѕиче ꙟтѫю а фи фъкѹт ачаста нерѹшинатъ фаптъ. Кѫт поате фи де примеждїоасъ ачаста нерѹшинатъ, ши спѹркатъ фаптъ сѹфлетѹлѹй ши трѹпѹлѹй лас тѹтѹрор а жѹдека! чине врѣ съ

щїе

щїє че урмъри се траг дин ачаста, четеѕкъ пре Тїсот ꙟ лимба немцаскъ von der Onanie. Еу аича вой сѫ адук ун ексемплу, кърꙋа їам вѫзут сфѫршитꙋл. Ун фечор пѫтерник ла стат ши фрꙋмос ла фацъ аꙋ фост кꙋ мине ꙟ кост ши ꙟ квартїр ꙟ Пеща, кѫнд ам венит, сѫ ꙟвъцꙋ Докторїа, каре ꙟвъца Фусїка. Ачеста фоарте слꙋжѣ луй Онас, ꙟсъ ной нꙋ щїам, чи ведѣм къ слъбѣще, ши фоарте кꙋ греꙋ ꙟвацъ, нꙋ мꙋлт дꙋпъ ачеѧ ꙟл лови невоѧ маре, дин карѣ ешинд, не спꙋсъ жалника са фаптъ. Дꙋпъ о лꙋнъ къзꙋ ꙟ лꙋнгоарѣ, ꙟ карѣ їаръши ꙟл лови невоѧ, ши аша стригѫнд, кꙋ чел май маре кин, че пана нꙋл поатѣ скрїа, прекꙋм лаꙋ вѫзут окїй, ши лаꙋ аꙋзит урекиле, се сфѫрши ꙟ вѫрста май фрꙋмоасъ де 18. ани. Їатъ даръ юбите четиторю! че урмъри адꙋче ачаста рѣ фаптъ. Пентрꙋ ачеѧ рог пре фїещекаре, кърора есте ꙟкрезꙋтъ крещерѣ прꙋнчилор, се грижѣскъ де дѫншїй, ши де вѫд чева, се каꙋте сѫй десвѣцъ, сѫ нꙋ апꙋче рѫдъчинъ, къ атꙋнча ва фи тѫрзїꙋ. Нꙋ нꙋмай фечорїй, чи ши фѣтеле бъгѫнд дѣщетꙋл ꙟ бъгъунъ ꙟтребꙋинцѣзе ачаста фаптъ.

§. 149.

б:) Муерещй

Флочирѣ ꙟ фѣте прекꙋм ꙟ фечори нꙋмай дꙋпъ депанна а органїсмꙋлꙋй десвълире ꙟ-

чепе. Каѹѕеле, каре о пот ѫтързїа, саѹ май юте аҵица, сѫнт ачелѣ, каре ѫ фечорй. Сѹб черюл ностръ флочирѣ ѫ фѣте ѫчепе ѫ анѹл 12. — 15, кѫнд ҵицеле ѫчеп а крѣще, їаръ чел май де кѫпетенїе семн а флочїрей есте флориле, саѹ кѹръцїа де лѹнъ (catamenia) Ачестѣ флорй ѫтѫѫ оаръ нѹ сѫнт регѹларе, ничй фъръ нище сѫмцирй неплъкѹте, каре се пот асемъна кѹ симцириле шѹїлор, ачестѣ сѫмцирй парте ѫ локѹл пърцилор нащерїй, партѣ ѫ тот трѹпѹл се ѫпърцеск. Дѹпъ ачеа ѫбъцѫндѹсе органїсмѹ, ушор ѫ тоатъ лѹна вин, ѫчепѹтѹл лор есте май мѹлт прин кѹргерѣ мѹкѹлѹй, саѹ ѕерѹлѹй, дѹпъ ачеа кѹрџе сѫнџеле, їаръ кътръ сфѫршит їаръшй кѹрџе нище ѕер крѹнт. Цѫнѣрѣ ачестора флорй есте килинъ, ѫтро мѹере доаъ, ѫтралта трей, ши аша пънъ ла опт ѕиле поате цинѣ. Мѹлцимѣ сѫнџелѹй сторс їаръшй е килинъ дела 4 — 12. лоцй. Ачеста сѫнџе кѹрџе дин артерїиле пѫнтечелѹй. Пентрѹ че ачаста кѹрџере де сѫнџе ѫ тоатъ лѹна вине, нѹ е бине кѹноскѹт, мѹлцй Фусїологй дела лѹнъ адѹк ачаста пѹтѣре, карѣ кѹ маре адевър се вѣде а фи. Ачаста кѹръцире цине кѫте 30. ба ши май мѹлцй анй дела 12 — 48. ѫ каре тимп мѹерѣ поате ѕеми-

сли.

тли. Сꙋб ꙟгреонаре, ши лъптире нꙋ се аратъ флориле ачестѣ.

Маре ꙟтребаре, ши мꙋлтъ дїспꙋтаціе аꙋ фост ꙟтре ꙟвъцаций деспре каꙋꙁа ачестор флорий, саꙋ пентрꙋ че кꙋрџе ачест сѫнџе? Адевърата алꙋй арътаре се вѣде а фи ачѣста: Органїсмꙋ мꙋереск кꙋ мꙋлт май мꙋлт адꙋче спре формаціа ꙋнꙋй ноꙋ їндївїдꙋꙋ, декът чел бърбътеск, ши пентрꙋ ачеїа сфѫршитꙋл органїсмꙋлꙋй фъмеєск есте плъмъдирѣ, ла каре сфѫршит тот органїсмꙋ фъмеєск, кꙋм вине ла перфекціа са, траџе, пентрꙋ ачеа ꙟ пѫнтече фоарте мꙋлте васе се наск спре плъмъдирѣ, ши нꙋтрирѣ фътꙋлꙋй де липсъ; ꙟсъ фїинд къ, касъ поатъ мꙋерѣ плъмъди саꙋ кꙋпринде, ꙟй есте де липсъ кꙋ бърбатꙋл ꙟпреꙋнарѣ, карѣ непꙋтѫнд фи, сѫнџеле спре ачеста сфѫршит адꙋс, ꙟшй пѣрде скопꙋл сеꙋ, ши ка ꙋн пердꙋт се ципъ прин вързꙋнъ афаръ. Есте даръ кꙋрџерѣ сѫнџелꙋй де лꙋнъ нетрѣбника врѣре а органїсмꙋлꙋй мꙋереск, а съ ꙟгроша пре сине ꙟсꙋций. Де аича се вѣде пентрꙋ че сꙋб ꙟгреонаре, ши лъптире нꙋ кꙋрџе ачест сѫнџе. Нꙋ сꙋб ꙟгреонаре, пентрꙋ ке атꙋнча спре нꙋтрирѣ фътꙋлꙋй се ꙟтребꙋинцѣзъ. Нꙋ сꙋб лъптире, пентрꙋ къ атꙋнча спре фачерѣ лаптелꙋй се ꙟтребꙋинцѣзъ.

К А-

КАПУЛ III.

Деспре зъмислире, ши фачерѣ фътꙋлꙋй.

§. 150.

Унде требꙋе съ ажꙋнгъ съмѫнца бърбатꙋлꙋй, ка съ урмѣзе зъмислирѣ, нꙋ есте бине кꙋноскꙋт. (Мꙋлцй динтръ ꙟвъцацй зик, къ требꙋе съ ажꙋнгъ ꙟ пѫнтече, ши дѣкъ се унѣще кꙋ чѣ мꙋерѣскъ, сау кꙋ оꙋл, атꙋнча урмѣзъ зъмислирѣ, ши фїинд къ ачестѣ доаъ съмѫнце се пꙋн ла лꙋпте, а кърꙋа ва ꙟвинџе, ачела ва спори, сау де ва ꙟвинџе съмѫнца бърбатꙋлꙋй пре чѣ мꙋерѣскъ, атꙋнча ва фи фечор; ши ꙟ контръ де ва ꙟвинџе чѣ мꙋерѣскъ пре чѣ бърбътѣскъ, атꙋнча ва фи фатъ). Ꙟ пѫнтече а пꙋтѣ съмѫнца бърбатꙋлꙋй ажꙋнџе, ши кꙋм къ кꙋ адевърат ажꙋнџе де май мꙋлте орй, нꙋ есте ꙟдоїалъ; ꙟсъ де мꙋлте орй ау урмат зъмислирѣ, макър къ съмѫнца нꙋ ау ажꙋнс ꙟ пѫнтече, аша есте зъмислирѣ цевилор, ши афа-

афаръ де пѫнтече ꙟ голичѹнѣ фоалелѹй, каре тот дѣѹна сѫнт фоарте примеждїоасе сѹк нащере, ши нѹ се сфѫршеск фаръ де кѹцит.

Сентенціа ꙟтре парентезїс адѹсъ, дестѹл де бине се вѣде а тѫлкѹи зъмислирѣ, макар къ ши ачаста кѹ мѹлте греотъцй се ꙟкѫлчѣще, ши се вѣде а фи де липсъ сѹк тоатъ земислирѣ ꙟпреѹнарѣ съмѫнцилор ла олалт. Кѹм къ сѹк зъмислирѣ афаръ де пѫнтече съмѫнца бърбътѣскъ нѹ се поате немижлочит уни кѹ чѣ мѹерѣскъ адевърат есте, ꙟсъ аича се унѣще мижлочит прин абѹрѣ съмѫнцїй бърбътещй кѹ оѹл мѹереск, каре абѹре аре пѹтѣре а роди съмѫнца мѹерѣскъ. Ꙟкъ се май ꙟтърѣще ачаста сентенціе дин причиниле мѹерилор стѣрпе, пентрѹ къ аича ꙟтре алте причиний адѹчем ши ачаста: ꙟтре бърбат ши ꙟтре мѹере сѹк ꙟпреѹнаре требѹе съ фіе асѣменѣ пѹтѣре, саѹ одатъ съ се сфѫршѣскъ ꙟпреѹнарѣ ꙟ амѫндой, ка съ поатъ урма зъмислирѣ, ачаста де ва липси, земислирѣ нѹ урмѣзъ, аша сѫнт мѹлцй оаменй, карїй ла тинърѣце нѹ аѹ абѹт копїй фїинд унѹл (бърбатѹл, саѹ мѹерѣ) май ꙟ фокат декѫт алтѹл, ши сфѫршинд май юте ꙟпреѹнарѣ, нѹ урмезъ зъмислирѣ, їаръ дѹпъ че ла асѣменѣ стѫнпъраре ажѹнг амѫндой, а-

тѹн-

тꙋнчѣ капътъ копїй. Ꙟшиждерѣ алта пърѣкке де оамений ꙟтре сине нꙋ пот фаче копїй, макър къ амѫндой сѫнт пꙋтинчошй се факъ, фїинд къ дѣкъ се ꙟпреꙋна кꙋ алцїй, ей фак, чи нꙋмай пентрꙋ не асемънарѣ пꙋтерилор. Ачестѣ тоате не ꙟвацъ, къ требꙋе съ се лꙋпте съмѫнцеле ла олалтъ, ка се урмѣзъ ꙟтрꙋпарѣ.

§. 151.

Ла ꙟпреꙋнаре сꙋб фокꙋл винерїй чеа май маре прекꙋм дин бърбат прѫшнѣще съмѫнца, аша ши дин мꙋере прин мꙋшкътꙋриле Дїаволꙋлꙋй, каре атꙋнчѣ се ꙟкоардъ, ши ꙟдꙋплекѫндꙋсе пре лѫнгъ оварїй, сторк съмѫнца мꙋерѣскъ, сау колцꙋл фїиторюлꙋй органїсмꙋ прин цевиле лꙋй Фалопїе ꙟ пѫнтече. А се цинѣ ачеста колцй (germen) ꙟ оварїй нꙋ есте ꙟдоалъ, ꙟсъ стоарчесе дин оварїй нꙋмай умезала, карѣ се цине ꙟ оꙋ, сау оꙋл ꙟтрег вине ꙟ пѫнтече сꙋб ꙁемислире, нꙋ есте ꙟкъ хотърѫт, дестꙋл есте, къ дꙋпъ ꙁемислире се наще ꙟ пѫнтече о бешикъ, карѣ се нꙋмѣще оꙋл, (ovum) ачеста оꙋ есте алкътꙋит дин трей мембране, каре фак кѫмѣша фътꙋлꙋй, сприжонѣще ꙟ сине фътꙋл кꙋ умезелиле спре цинѣрѣ ачестꙋя де липсъ. Прин ачеста оꙋ фътꙋл се лѣгъ кꙋ майка са, ши се пъзѣще. — Ꙟ оꙋл аче-

ста се афлъ о умеѕалъ тꙋрбꙋроасъ, сератъ, карѣ кꙋ кѫт є фѫтꙋл де ꙟтрꙋпаре май апроапе, кꙋ атѫта є май мꙋлтъ, ши се нꙋмѣще умеѕала фрꙋктꙋлꙋй. Фолосꙋл ей єсте сꙋб ꙟгреонаре а нꙋтри фѫтꙋл, май вѫртос ла ꙟчепꙋт, ал ꙟкълзи, ши ал ꙟдрепта ꙟтрꙋ мишкаре, ïаръ сꙋб нащере а унфла оꙋл, ши а десфаче пърциле нащерїй, прекꙋм ши але умеѕи фїинд къ ачеста тот дѣꙋна май наинте де єширѣ фѫтꙋлꙋй кꙋрџе. Ка съ поатъ фѫтꙋл ꙟ пѫнтечеле майчїй трѫй, де липсъ ꙟй єсте пъчинта.

Пъчинта (placenta) саꙋ локшорꙋ (соартѣ ꙟ алте добитоаче) єсте ун орган кърнос ꙟ форма унеи роате, саꙋ пъчинте, прин каре васе неꙋмърате се ꙟпърцеск, сꙋбщанцїа ей єсте гъꙋноасъ, моале, нꙋмърꙋл ръсꙋпꙋнде нꙋмърꙋлꙋй фѫцеск. Фолосꙋл пъчинтей єсте а нꙋтри фѫтꙋл, а цинѣ черкꙋирѣ сѫнџелꙋй ꙟ фѫт, ши ръсꙋфларѣ, ши а лега фѫтꙋл кꙋ майка са прин фꙋнѣ бꙋрикꙋлꙋй.

Фꙋнѣ бꙋрикꙋлꙋй (funiculus umbilicalis) саꙋ баерꙋл бꙋрикꙋлꙋй єсе дин пъчинтъ, ши се сфѫршѣще ꙟ бꙋрикꙋл фѫтꙋлꙋй. Есте компꙋсъ дин доаъ артерїй, ши дин о вѫнъ, ачестѣ се ꙟбълеск ꙟтро пелкꙋцъ сꙋпци-

ци-

цире, сꙋб каре се гѫсеще нище материє ꙟ форма котороацей. Ѫна бꙋрикꙋлꙋй есе дин кꙋлѣцере тꙋтꙋрор ѫнелор плѫчинтей, ши мѣрџе пѫнѫ ла бꙋрикꙋа фѫтꙋлꙋй, ачи се рѫдикѫ, ши ꙟтрѫнд фикатꙋл, се ꙋнѣще кꙋ ѫна порціи Артеріиле бꙋрикꙋлꙋй рѫсер дин Аортѫ, ши аꙉꙋнгѫнд ла бꙋрик, се ꙋнеск кꙋ ѫна бꙋрикꙋлꙋй, ши се сфѫршеск ꙟ плѫчинтѫ. Фолосꙋл ачестора есте спре черкꙋиреа сѫнџелꙋй ꙟ фѫт, деспре каре ꙟ капꙋл ꙋрмѫторю се ва ворби. Кꙋм креще фѫтꙋл ꙟ пѫнтече май ꙟꙉос се ва веде ла кѫрста фѫцаскѫ. Лꙋнџимеа фꙋніи бꙋрикꙋлꙋй есте де 18 — 20. де поликарй.

Капꙋл IV.

Деспре віаца фѫтꙋлꙋй.

§. 152.

Май тоатѫ віаца фѫтꙋлꙋй есте вегетатівѫ, ꙟсѫ ꙟсꙋшй фꙋнкціиле вегетатіве алтѫ натꙋрѫ арατѫ, фꙋнкціиле, кꙋ каре фѫтꙋл се дескилинѣще де чей нѫскꙋцй, сѫнт:

1. Нꙋ-

1. Нꙋтрирѣ. Ачаста о капътъ дела майка са. Ла ꙟчепꙋт се вѣде фътꙋл а се нꙋтри кꙋ умѕала, че се афлъ ꙟ бешика бꙋрикꙋлꙋй, дꙋпъ ачеа кꙋ лаптеле, чел стоарче плъчинта, ши кꙋ умѕала фрꙋктꙋлꙋй, каре парте прин пѣле се сорбе, парте прин гꙋръ ꙟтръ ꙟ фът.

2. Черкꙋирѣ сѫнџелꙋй. Ка се ꙟцелѣџем ачаста ꙟ фът, требꙋе щїꙋт, кꙋм къ ꙟ фът 1. пърѣтеле инимей ꙟтре урекй есте гъꙋрит (§. 52.) ши ачаста гаꙋръ се нꙋмѣще гаꙋра овалъ (foramen ovale) 2. Аорта кꙋ артерїа пꙋлмоналъ (§. 54.) есте унитъ, прин ун канал, каре костиш мѣрџе дин Аортъ ꙟ артерїа пꙋлмоналъ, ши се нꙋмѣще Дꙋктꙋл лꙋй Боталї. (ductus Botalli) 3. Вѫна порцїй (§. 55.) кꙋ вѫна гоалъ есте унитъ їаръшй прин ун канал, каре се нꙋмѣще Дꙋктꙋл вѫнос; (ductus venosus) ачестѣ ꙟцелегѫндꙋле черкꙋирѣ сѫнџелꙋй аша есте: сѫнџеле дела мама фътꙋлꙋй вине ꙟ плъчинтъ, ачи се примѣще прин вѫна бꙋрикꙋлꙋй, ши се поартъ ꙟ фикатꙋл фътꙋлꙋй, унде се варсъ ꙟ вѫна Порцїй. Дин вѫна порцїй мѣрџе ꙟ вѫна гоалъ прин Дꙋктꙋл вѫнос. Дин вѫна гоалъ мѣрџе ꙟ урѣкѣ инимей дирѣптъ, (ка ши ꙟ чей наскꙋцй) дин урѣкѣ дирѣптъ нꙋ мѣрџе ка ши ꙟчей кре-

крескꙋцй

скꙋцй ꙟ фолкꙋцꙋл дирепт, чи прин гаꙋра овалъ мѣрџе ꙟ урѣкѣ стингъ, дин урѣкѣ стингъ ꙟ фолкꙋцꙋл стинг, дин ачеста ꙟ аортъ, дин аортъ о парте микъ де сѫнџе мѣрџе прин дꙋктꙋл лꙋй Боталї ꙟ артерїа пꙋлмоналъ, карѣ дꙋче сѫнџеле ачеста ꙟ плъмѫнй, ши ꙟ фолкꙋцꙋл инимей дирепт спре нꙋтрирѣ ачестора, їаръ партѣ чѣ май маре се поартъ ꙟ тот трꙋпꙋл, ши ꙟ артерїиле бꙋрикꙋлꙋй, дин артерїиле бꙋрикꙋлꙋй се поартъ ꙟ плъчинтъ, дин плъчинтъ ꙟ вѫнеле майчїй. Ведем даръ къ фътꙋл кꙋ тот алтъ черкꙋире аре. Гаꙋра овалъ ла мꙋлцй ши дꙋпъ нашере рѫмѫне дескисъ, ши ачестѣ оаменй пот ста май мꙋлт ꙟ апъ кꙋфꙋндацй. Сѫнџеле фътꙋлꙋй се дирѣџе ꙟ плъчинтъ, прекꙋм ꙟ чей крескꙋцй ꙟ плъмѫнй.

3. Ръсꙋфларѣ. Фътꙋл нꙋ ръсꙋфлъ прин плъмѫнй, чи прин плъчинтъ; пентрꙋ ачеа сѫнџеле нꙋ мѣрџе ꙟ фът ꙟ плъмънй, ка съ се мꙋте, ка ши ꙟ чей нъскꙋцй, чи ꙟ плъчинтъ, ши аколо се мꙋтъ прин аерꙋл, каре вине кꙋ сѫнџеле майкъса. Дꙋпъ че се наше фътꙋл, аерꙋл ꙟтръ прин гꙋръ, ши пꙋне плъмѫниле ꙟ мишкаре, ши аша мишкѫндꙋсе плъмѫниле, се мꙋтъ тоатъ черкꙋирѣ сѫнџелꙋй, прекꙋм май сꙋс ам арътат (§. 60.) гаꙋра овалъ крѣще, ши се

атꙋн-

аст8пъ. Ꙗжꙋтъ ꙟкъ ръсꙋфларѣ фътꙋлꙋй гжлка пептꙋлꙋй, де карѣ (§. 64.)

Фꙋнкціїиле анїмале нꙋ аꙋ лок ꙟ фът, Мишкарѣ де вое прела а 5. лꙋнъ саꙋ май наинте се аратъ.

Капꙋл V.

Деспре ꙟгреонаре, ши нащере.

---

§. 153.

Ꙟгреонарѣ

Ꙟгреонарѣ (graviditas) цине 9. лꙋнй саꙋ 275—280. де зиле, каре трекжнд се гатъ прин нащере. Де мꙋлте орй нащерѣ есте май тжрзїе, ши се нꙋмѣще тжрзїе, (serotinus partus) саꙋ май юте, ши се нꙋмѣще стърпитꙋръ (abortus) карѣ де ва фи наинте де а 7. лꙋнъ моаре прꙋнкꙋ.

Дꙋпъ зъмислирѣ се ꙟналцъ ꙟ пжнтече тоатъ вегетаціа, пжнтечеле ꙟлонтрꙋ се мꙋтъ ꙟтро сꙋбцїан-

щанціе гъ8ноась, плинъ де васе, се мърѣще, се лъцеск ънтрѫнс8л васеле, ши тоатъ с8бщанціа л8й се м8тъ. Пърецій пѫнтечел8й с8б ънгреонаре н8 се с8бціе крескѫнд пѫнтечеле, чи май бине се ънгроаше, ъшй м8тъ лок8л аша а 2. л8нъ се погоаре, їаръ дела а 3. пънъ ла 9. се рѣдикъ, ъсъ а 9. їаръшй се погоаре. Дин ачаста м8таре а пѫнтечел8й ън тот тр8п8л се наск май м8лте неплъчерй, аша апъсѫнд фолк8ц8 (май вѫртос ън чѣле чѐ ънтѫю сѫнт ънгреонате) ад8к грѣцъ, ши вом8т, д8рѣре де кап ш. а.

§. 154.

Фът8л ън пѫнтече ън л8неле дин тѫю, ши пре ла мижлок фоарте се м8тъ, ши пентр8 ачѣа старѣ л8й ън тимп8л ачеста н8 есте хотърѫтъ, ън л8неле де пре урмъ се афлъ шезѫнд, к8 кап8л аплекат, к8 џен8нкій ла б8чй, к8 кълкѫній ла б8чиле к8р8л8й трашй. Мѫнеле лй сѫнт слобозите, са8 ънбрецишѣзе пичоареле, ши есте к8 кап8л ънжос. Їаръ де се афлъ џѣмений ун8л аре позіціа зисъ, їаръ алт8л ънконтръ.

§. 155.

Нашерѣ

Прин нашере (partus) фът8л дела тр8п8л мѫнеса се деспарте; де органеле, прин каре

ре аȣ фост легат, се слобоаде; ка сѫ трѫїаскѫ віацѫ пропріє. Каȣса, карѣ фѫтȣл дин пѫнтече ꙟл мѫнѫ, єсте ачаста: Дȣпѫ че пѫнтечеле пѫнѫ ла чѣ май маре пȣтѣре се ꙟтинде, ꙟчѣпе а привегѣ спре ꙟтоарчерѣ ꙟдерѫпт, кѫтрѫ ачаста ꙟкѫ адȣк деплина а фѫтȣлȣй перфекціє, ши бѫтрѫнѣцеле легѫтȣрилор, кȣ каре де трȣпȣл майчей сале аȣ фост легат, ши аша фѫтȣл ꙟчѣпе ка ун стреин ꙟ пѫнтече а лȣкра, ши пентрȣ ачеа се скоате афарѫ.

§. 156.

Фѫтȣл сѫ мѫнѫ дин пѫнтечеле майчїй 1. прин стринџерѣ пѫнтечелȣй, карѣ єсте кȣ дȣрерй легатѫ. 2. прин мȣшкїй фоалелȣй, ши прин пелѣ фоалелȣй, карїй адȣк скрѣмерѣ. Ꙟпѫрцим тоатѫ нащерѣ ꙟ чинчй перїодȣрй:

1. Нащерѣ се кѫщигѫ (мȣнчиле ꙟщинцѫтоаре)

2. Се дескиде гȣра пѫнтечелȣй (мȣнчиле каре нащерѣ ꙟтокмеск)

3. Се рȣп легѫтȣриле, ши фѫтȣл ꙟчепе а єши (мȣнчиле ла нащере)

4. Фѫтȣл де тот се мѫнѫ афарѫ (мȣнчиле тремȣрѫтоаре)

5. Локшорȣ, кѫмѣша, ши чѣлелалте се ципѫ афарѫ (мȣнчиле дȣпѫ нащере)

Прȣ-

Прѫнкꙋл ꙟтрꙋ ачест кип се наще: Капꙋл, каре май ꙟтѫю есе пре гꙋра пѫнтечелꙋй, аша се ꙟдиреꙙтѫ, ка фаца се винѫ ꙟ партѣ де напой кѫтрѫ мацꙋл кꙋрꙋлꙋй, їарѫ чафа ꙟ партѣ де наинте кѫтрѫ оаселе рꙋшиней, акꙋма прѫнкꙋл кꙋ чафа се сприжоане ꙟ оаселе рꙋшиней, пѫнѫ че се наще фаца, дꙋпѫ че саꙋ нѫскꙋт фаца, се наще тот капꙋл, ши се ꙟтоарче прѫнкꙋл кꙋ фаца май мꙋлт кѫтрѫ цимпꙋл стинг пѫнѫ че се наск умерїй, ꙟтрꙋ ачест кип, се наск ши коастеле, ши пичоареле.

Дꙋпѫ че саꙋ нѫскꙋт фѫтꙋл, пѫнтечеле се стрѫнџе, се опрѣще сѫнџеле. Преурмѫ се стоарче неще матерїе ѯѫроасѫ, крꙋнтѫ ла ꙟчепꙋт, дꙋпѫ ачеа мꙋкоасѫ, ши цине май трей сѫптѫмѫнй ачаста кꙋрѫценїе, їарѫ де нꙋ ва да мама прѫнкꙋлꙋй пептꙋл цине май мꙋлт. — Ѡ мꙋере поате наще унꙋл, дой, трей, пѫнѫ ла чинчй прѫнчй одатѫ, че се спꙋне де май мꙋлцй, сѫ цине де фабꙋлй.

КАПꙊЛ VI.

Despre Лъптире

§. 157.

Лъптиреѣ (Lactatio) сау дойчитꙋ есте адогареѣ ꙟгреонърїй, пентрꙋ къ прекꙋм сꙋб ꙟгреонаре, аша ши дꙋпъ нащере прꙋнкꙋцꙋл се нꙋтреѣще кꙋ сꙋкꙋриле майчїй сале. Сѫнџеле че сꙋб ꙟгреонаре сау адꙋс ꙟ пѫнтече, дꙋпъ нащереѣ се адꙋче ꙟ ците, акꙋма циџеле се мꙋтъ ꙟ гѫлчїй сторкътоаре, ши сторк лаптеле дин сѫнџе. — Лаптеле (lac) оменеск есте лимпеде, сꙋбцире, май дꙋлче декѫт а вачїй, се асеменѣзъ кꙋ лаптеле елефантꙋлꙋй. Шїе лъсат лаптеле, се мꙋтъ ꙟ ȥмѫнтѫнъ, ши ꙟ лапте сꙋбцире, ȥмѫнтѫна ꙟ ꙋнт. Пърциле лаптелꙋй сѫнт: ꙋнтꙋръ, о матерїе брѫнȥоасъ, ȥъхар, ши мꙋлте фѣлюрй де саре. — Лаптеле май ꙟтѫю сторс, есте май сꙋбцире, май пꙋцин грас, мацеле прꙋнкꙋцꙋлꙋй ꙋшор кꙋръцъ, ши се нꙋмѣще кꙋрастъ (colostrum).

§. 158.

§. 158.

А лъпти прѹнкѹл, прекѹм Циганей, аша ши Доамней чей май марй, есте даторинца. Пентрѹ къ прѹнкѹл ꙟ пѫнтече ꙟкъ фїинд, се ꙟвацъ кѹ сѹкѹл майчїй сале, ши пентрѹ ачеѧ ши дѹпъ нащере се кѹвине а се нѹтри дела майка са. Ꙟсъ де ва фи майка непѹтинчоасе, ши слабъ, каѹте ꙟкъ кѹ о сѫптъмѫнъ саѹ кѹ доаъ о нѹтриче, (доикъ) каре се фїе вредникъ спре ачеста лѹкрѹ. Лъптиреѣ се кѹвине атѫта де лѹнг а цинеѣ, кѫт цине ꙟгреонареѣ.

КАПѸЛ VII.

Деспре вѫрстеле омѹлѹй.

---

§. 159.

Дѹпъ ꙟтрѹпаре ꙟчепе а се фаче фѫтѹл, каре вїинд ꙟ лѹме, пѫнъ че ажѹнџе ла перфекцїа са, мѹлте перїодѹрй петрече, ачестеѣ перїодѹрй ле нѹмим вѫрстеле омѹлѹй. (aetates) Скопѹл

вїе-

вїецїй оменещй ꙟтраколо траџе; ка Органїсмꙋ се винъ ла перфекцїа са, пре каре ажꙋнгѫндꙋо мереꙋ, мереꙋ їаръшй о дезбракъ, ши се ꙟтоарче де унде аꙋ венит. — Дескилиним ꙟтрꙋ ачаста вїацъ доаъ вѫрсте марй, акърора уна цине дела ꙟтрꙋпаре пѫнъ ла перфекцїа Органїсмꙋлꙋй, (дезвълире Органїсмꙋлꙋй) їаръ алта дела перфекцїа Органїсмꙋлꙋй пѫнъ ла стрикаре лꙋй цине, (стрикаре Органїсмꙋлꙋй) че дин тѫю се ꙟ парте ꙟ патрꙋ щадїꙋрй, їаръ че де пре урмъ ꙟ доаъ, ши сѫнт:

§. 160.

1. Фъцїа (foetalis aetas) ачаста ꙟчепе ла ꙟтрꙋпаре, ши цине 9. лꙋнй, се сфѫршеще прин нащере. Фътꙋл ꙟтѫю нꙋмай ка ун вѣрме се аратъ, ꙟ каре капꙋл, ши коада се дескилинѣще, дин капꙋл ачестꙋй вѣрме се десвълѣще капꙋл, їаръ дин коадъ єсе трꙋнкюл фътꙋлꙋй. Ꙟ доа лꙋнъ бꙋлбїй окилор дой ка нище пꙋнктꙋрй нѣгре се аратъ, насꙋ о циръ се рѫдикъ, гꙋра се дѣшкиде, урекиле се аратъ нꙋмай прин гропиле, каре єсе ла локꙋл сѫꙋ, мѫниле ши пичоареле канище нодꙋрй се аратъ, ши пѫнъ ла сфѫршитꙋл ачестїй лꙋнй се десвълеск, ꙟтрꙋ ачеста тимп ꙟчепе ꙟ кеюцъ осире. Пърциле нащерїй се дезвълеск. Ꙟ 3. лꙋнъ

сен-

сенсѹриле динафарѫ ажѹнг ла аша перфекціе, кѫт се пот дескилини, капѹл кѹ мѹлт є май маре декѫт трѹнкю, фаца фоарте є маре, грѹмазѹл скѹрт, ꙟнаинте аплекат, ꙟ пичоаре ши мѫний се арат дѣџетеле, каре сѫнт фоарте лѹнџй, спинарѣ есте ꙟковіатѫ, крѹчиле рѫдикате, бѹчиле кѹрѹлѹй фоарте мичй, мѫдѹларюл фоарте маре, фоалеле дестѹл де маре, пѣлѣ аша є де сѹбцире, кѫт се вѫд мацеле. Ꙟ 4. лѹнѫ фіинд наинте фѫтѹл нѹмай де фѹнѣ бѹрикѹлѹй спѫнзѹрат, ши ꙟнотѫнд слобод ꙟ ѹмезала родѹлѹй, акѹма кѹ капѹл се рѫстоарнѫ наинте. Ꙟ 5. лѹнѫ атинџе мембранеле кѫмешій, ши ꙟчепе а се мишка. Ꙟ 6. лѹнѫ ѹнгіле ла дѣџете креск, ашиждерѣ пѫрѹл пре кап, ши пре тот трѹпѹл крѣще. Ꙟ 7. ши а 8. лѹнѫ авѫнд тоате органеле крѣще, ши стѫ ꙟ пѫнтече прекѹм ам арѫтат. (§. 154.) Ꙟ 9. лѹнѫ се мѫтѫ, ши ла сфѫршитѹл єй вине ла лѹме.

§. 161.

2. Прѹнчїа. (Infantia) Дѹпѫ че саѹ нѫскѹт фѫтѹл ꙟчепе віаца прѹнчаскѫ, ши фѫтѹл се нѹмѣще прѹнк, ціне ачаста віацѫ дела нащере пѫнѫ ла 7. ан. — Нѫскѫндѹсѫ фѫтѹл мѹлте мѹтѫрй се фак ꙟтрѫнсѹл, вине дин лок май калд (пѫнтече) ꙟ лок май рѣче, ши пентрѹ

трꙋ ачеа плꙟнџе, аерꙋл се багъ прин гꙋръ ꙟплъмꙟнӣ, ши мишкъ плъмꙟниле, ши пентрꙋ ачеа се мꙋтъ черкꙋирѣ сꙟнџелꙋй, гаꙋра инимїй овалъ се астꙋпъ. Лꙋмина ꙟтръ ꙟ окїй, ши ꙟтърꙟтъ окїй спре ведѣре, тонꙋл ꙟ урекӣ, ши ле траџе спре аꙋꙁӣ. Лаптеле аџицъ лимба, ш. а. — Прꙋнчїа о пꙋтем деспърцӣ ꙟ доаъ вꙟрсте, динтръ каре уна цине дела нащере пънъ ла еширѣ динцилор, їаръ алта дела еширѣ динцилор пънъ ла кꙟдѣрѣ лор. Ꙟ прꙋнчїа дин тꙟю фътꙋл се нꙋтрѣще прин лаптеле майчїй, їаръ ꙟтра доа крескꙟндꙋй динцїй поате мꙟнка ши мꙟнкърӣ май крꙋдꙋце, кꙋ ръсърирѣ динцилор се десвълꙋеск органеле гласꙋлꙋй, ши а ворбїй, ꙟчепе прꙋнкꙋл а ворби, а се рꙟдика, ши а пъши, оасѣле тоате ꙟчеп а се ꙟтъри, їаръ май вꙟртос а капꙋлꙋй. Де аича се вѣде пентрꙋ че сꙋб еширѣ динцилор атꙟтѣ бетешꙋгꙋрӣ пътимеск прꙋнчїй, ши пентрꙋ ачеа фїе чел май мик бетешꙋг ꙟ тимпꙋл ачеста, нꙋ требꙋе лъсат фъръ ажꙋторю, се сфꙟршеще прꙋнчїа кꙋ фечорїа.

§. 162.

3. Фечорїа (pueritia) ꙟчѣпе дела скимбарѣ динцилор, ши цине пънъ ла флочире, саꙋ дела 7 — 14 ан. Ꙟтрꙋ ачаста вꙟрстъ тоате пър-

циле

циле трѹпѹлѹй креск, черкѹирѣ сѫнцелѹй май таре кѫтрѫ кап траџе, ши пентрѹ ачеѫ ѫчеп фѹнкціиле чѣле анімале, май вѫртос минтѣ, а се арѫта. Се сфѫршеще прин жѹніе.

§. 163.

4. Жѹніа (Iuventus) ѫчѣпе ла тимпѹл флочирій, ши цине пѫнѫ ла перфекціа органісмѹлѹй, саѹ дела 14 — 32 де ані. Сѹб ачаста вѫрстѫ кѹ тот се мѹтѫ чел че се нѹмѣ наинте фечор, ѫчеп а крѣще флочій, барба, мѹстецеле, ѫчепе а се стоарче сѫмѫнца, ѫ фѣте креск цицеле, ѫчеп а се арѫта флориле. Черкѹирѣ сѫнцелѹй май таре траџе кѫтрѫ пѫрциле нащерій, ши пентрѹ ачеѫ пѫрциле ачестѣ фіинд ѫтѫю май непѹтинчоасе, акѹма ѫчеп а се ѫтѫрѝ, ши а ѫвіа, ѫчѣпе ѫ жѹне алта симцире, каѹтѫ дѹпѫ фѣте, ш. а. Трѹпѹл крѣще ѫ лѹнг, оаселе се ѫтѫреск, фѹнкціиле анімале се ѫналцѫ, гласѹл, ши ворба се мѹтѫ. Сѫнџеле кѹ маре пѹтѣре се адѹче ѫ плѫмѫні, ши пентрѹ ачеѫ май ушор кад жѹній ѫ хектікѫ, се сфѫршеще прин бѫрбѫціе.

§. 164.

5. Бѫрбѫціа (aetas virilis) ачаста вѫрстѫ се нѹмѣще амѣзѹ, саѹ вара омѹлѹй, ѫчѣпе дела анѹ 32. — 45. — 50. Ѫтрѹ ачаста вѫрстѫ

 кѹм-

кꙋмпѫна ꙟтре тоате фꙋнкціїиле є асѣменѣ, ши тоате фꙋнкціїиле ажꙋнг ла перфекціа са. Пентрꙋ ачѣа бетешꙋгꙋриле ꙟтрꙋ ачаста вѫрстѫ сѫнт май раре, ши есте май бꙋнѫ пентрꙋ сфѫтꙋире, черкꙋирѣ сѫнџелꙋй таре траџе кѫтрѫ фоале, ши пентрꙋ ачѣа ачестѣ наꙋ апетит, ши пѫтимеск де шꙋїꙋрй, ꙟчеп а се ꙟгрѫша, ꙟсꙋширеле сꙋфлетꙋлꙋй аича май мꙋлт стѫпѫнеск, се сфѫршеще прин бѫтрѫнѣцѫ.

§. 165.

6. Бѫтрѫнѣца (aetas senilis) ꙟчѣпе дела 50. де аний ши ціне пѫнѫ ла сфѫршитꙋл вїеції, саꙋ пѫнѫ ла 70. — 80. де аний. Ꙟтрꙋ ачаста вѫрстѫ тоате фꙋнкціїиле траг ꙟдерѫпт, ꙟсѫ аша, ка чѣле че саꙋ арѫтат май ꙟтѫю, сѫ се сфѫршѣскѫ май преꙋрмѫ, ши чѣле май пре урмѫ, май ꙟтѫю, се гатѫ ꙟтѫю фꙋнкціїиле пѫрцилор нащерїй, ачестѣ слѫбеск, ши мор, ꙟчеп а кѫдѣ динціїй, а кѫрꙋнци пѫрꙋл, ши а кѫдѣ, ꙟчеп фꙋнкціїиле анїмале а се гѫта, їарѫ чѣле вегетатїве фїинд фꙋндаментꙋл тꙋтꙋрор, ꙟкѫ май цин, пѫнѫ че мереꙋ, мереꙋ се гатѫ ши ачестѣ, ши траг ла мета са, ꙟчеп пꙋтериле а пери, трꙋпꙋл а се речи, черкꙋирѣ сѫнџелꙋй а ста, рѫсꙋфларѣ а се ꙟпꙋцина, пѫнѫ че май пре урмѫ кꙋ о рѫсꙋфларе не гатѫм,

ши

ши мꙋрим! Ачаста є моарте натꙋралъ а омꙋлꙋй, ꙟсъ о! дꙋреꙗре! кѫцй динтръ мꙋриторй ачаста моарте ажꙋнг, май вѫртос ꙟ тимпꙋл ностръ?

Кѫт єсте де маре кꙋрсꙋл віецїй омꙋлꙋй нꙋ пꙋтем хотърѫ. Де вом зиче, прекꙋм ꙟ алте анїмале, кꙋм къ де опт орй се кꙋвине омꙋлꙋй а трѫи тимпꙋл ачела, ꙟ каре аꙋ крескꙋт, фїинд ачела тимп де 20. де ань, ар требꙋи омꙋл се трѫїаскъ 160. де ань, ꙟсъ кѫцй сѫнт де ачесте? ун Англꙋ аꙋ треит 169. де ань. Їаръ че май мꙋлт не ꙟтересѣзъ, ꙟ Грїзелїн афлъм скрїс, кꙋм къ сꙋб ꙟпъръцїа лꙋй Карл а 6. Тата Марїей Ѳересїй, Генералꙋ Мерцїй дин Тимишоаръ аꙋ кемат ла сине пре ун Ромън де 172 де ань, кꙋ нꙋмеле Їанкꙋ Ковин кꙋ мꙋерѣ са Ѳара де 160. де ань де бътрѫнъ дин сатꙋл Ѳадова ꙟ Дїстрїктꙋл Карансебешꙋлꙋй, ши їаꙋ дат ла моалер, съй молърѣскъ, пре карїй дꙋпъ ачѣѫ їаꙋ тримис ла ꙟпъратꙋл, ши ꙟй цине ꙟтре контрафиле сале. Ачаста Їкоанъ а ачестора Ромънй се капътъ де виндꙋт ꙟ Пеша, унде єсте ши фечорꙋл ачестор бътрѫнй кꙋ єй молерит де 145. де ань де бътрѫн. ꙟ ан 1724 аꙋ мꙋрит ꙟ Кебереш (ун сат апроапе де Тимишоаръ) Пътрꙋц Царкꙋ де 185. де ань де бътрѫн.

Дꙋ-

Дꙋпъ моарте трꙋпꙋл ꙟчѣпе а пꙋтрезѝ тръгѫнд кътръ ръсипирѣ са, пърциле чѣле ꙁбꙋрътоаре се ꙟпарт прин аер, ши се ꙟтребꙋинцѣꙁе спре алте липсе ал натꙋрей, їаръ чѣле тарй, каре нꙋмай пънъ ла 6. Ѣ. сѫнт, мерг ꙟ пъмѫнт, ашадаръ ничй о пъртичикъ дин трꙋпꙋа нострꙋ нꙋ пѣре, чи се ꙟтоарче ꙟ сѫнꙋл натꙋрей де ꙋнде аꙋ венит. Де ꙁичем даръ къ нимик кꙋ адевърат дин трꙋп нꙋ пѣре, фїинд трꙋпꙋл матерїе, кꙋ кѫт даръ май адевърат вом ꙁиче де сꙋфлет, къ нꙋ єсте кꙋ пꙋтинцъ съ пѣръ, фїинд ачеста дꙋх! чи деспърциндꙋсе де трꙋп тръїаще алтъ вїацъ. — Ши ачестѣ сѫнт че ам пꙋтꙋт де трꙋп а аръта.

Апендїче

Деспре Сꙋфлет.

Май наинте де а аръта чева деспре сꙋфлет, се ведем че єстъ вїаца? А ръспꙋнде ачестїй ꙟтребърй ꙟвъцацїй фъръ сокотинцъ саꙋ остенит, ꙟсъ пънъ ꙟ ꙁїоа де астъꙁй нꙋ саꙋ пꙋтꙋт десвъли ачаста ꙟтребаре, ничй ꙋшор вреодатъ се ва десвъли, пентрꙋ къ ной нꙋ кꙋноащем вїаца че єсте ꙟсине, чи нꙋмай къ є-

сте.

сте. — Дин бътрънеце, ши ла тоате Гинтеле аѹ фост кѹноскѹтъ дескилинире ѫтре трѹпѹриле вїй, саѹ органїче; ши ѫтре челе моарте саѹ неорганїче, ѫсъ ѫ че се кѹпринде ачаста дескилинире, нѹ се ва ушор аръта, ничй саѹ арътат. Дестѹл есте къ тоатъ вїаца се кѹпринде ѫ тимп прин цинере, ши ѫ лок прин матерїе.

Минте оменескъ а кѹноаще прїнцїпїѹ, саѹ каѹса че май ѫналтъ а вїецїй, тот деѹна аѹ асѹдат, ши не нѹмърате хїпотесе (пърерй) аѹ скорнит, ка съ поатъ аръта ачаста каѹзъ. Аша унїй аѹ тълмъчит вїаца дѹпъ лециле механиче, алцїй дѹпъ челе Хемїче; алцїй аѹ пѹс о пѹтере де сине фїинд; алцїй аѹ нѹмито сѹфлетѹл лѹмїй. Алцїй аѹ зис а фи ѫфолкѹцй ун драк, пре каре лаѹ нѹмит археѹ, каре диреце вїаца, ши кънд се мънїе ачеста, атѹнча се наск бетешѹгѹриле. Ной фїе ачаста каѹзъ че ва фи, о нѹмим сѹфлет, каре вине дела сѹфларе, фїинд къ омѹл пънъ кънд е ла вїацъ, сѹфлъ.

Авем даръ ной сѹфлет? Авем. Пентрѹ къ 1. омѹл кѹцетъ, ѫсъ а кѹцета се кѹвине нѹмай сѹфлетѹлѹй, ашадаръ авем сѹфлет. 2. Тот омѹл симцеще ѫ сине о пѹтере, каре ничй

дѹ-

дȣпъ леџиле механiче, ничй хемiче, ничй алте леџй се поате тълмъчи, прекȣм ведем ꙟ оаменiй апроапе де моарте, ꙟ каре май тот трȣпȣл есте морт, ши стрикат, ши тотȣшй ачестѣ оаменй де мȣлте орй аша сѫнт шiе де конщинцй, кѫт пот да фрȣмоасе ꙟвъцътȣрй прȣнчилор, ши алтора, се роагъ лȣй Дȣмнезъȣ пънъ ꙟ клипѣла де пре урмъ, ачаста пȣтѣре фiе чева фи о нȣмим сȣфлет, ашадаръ авем сȣфлет. Де унде урмѣзъ а фи ꙟ ной нȣмай ун сȣфлет.

Есте сȣфлетȣл де трȣп дескилинит? Есте. Пентрȣ къ 1. Сȣфлетȣл есте дȣх, їаръ трȣпȣл материе, ꙟсъ дȣхȣл есте дескилинит де материе, ашадаръ ши сȣфлетȣл де трȣп. 2. Макар къ сȣфлетȣл, ши трȣпȣл сѫнт ꙟ маре легътȣинца, аша кѫт нȣмай атȣнча пȣтем пре ом ал нȣми ом, кѫнд ачестѣ (сȣфлетȣл, ши трȣпȣл) ла олалтъ сѫнт, ши макър къ наинтѣ трȣпȣлȣй ной де сȣфлет нимик нȣ щим, макър къ сȣфлетȣл де мȣлте орй пътимѣще кȣ трȣпȣл, макър къ перфекцїа сȣфлетȣлȣй, ши перфекцїа трȣпȣлȣй кȣ ун пашй пъшеск; тотȣшй сѫмцим ꙟ ной аша пȣтерй, аша фȣнкцїй, каре ничй одатъ нȣ ле пȣтем дедȣче дела материе, аша фȣнкцїй сѫнт жȣдекарѣ,

ꙟки-

ꙟкипꙋирѣ, минтѣ, ш. а. май сꙋс арътате, ашадаръ сꙋфлетꙋл де трꙋп есте дескилинит. Де аича урмѣзе, къ сꙋфлетꙋл нꙋ е матеріе, чи дꙋх. Пентрꙋ къ сꙋфлетꙋл кꙋџетъ, ꙟсъ а кꙋџета матеріа нꙋ поате, аша даръ сꙋфлетꙋл нꙋй матеріе, ши фіинд къ матеріей се опꙋне дꙋхꙋл, де нꙋ есте матеріе, урмѣзъ къ есте дꙋх. Фіинд даръ сꙋфлетꙋл дꙋх, урмѣзъ а фи ши симплꙋ, пентрꙋ къ тот дꙋхꙋл есте симплꙋ. Де унде їаръший урмѣзъ а фи сꙋфлетꙋл слобод, ши пꙋрꙋрѣ статорник.

Есте сꙋфлетꙋл слобод? Есте. Пентрꙋ къ 1. Сꙋфлетꙋл лꙋкръ дꙋпъ леџиле воинцїй, нꙋ дꙋпъ леџиле липсей ка ши трꙋпꙋл, ꙟсъ а лꙋкра дꙋпъ леџиле воинцїй есте слобоѕеніа, ашадаръ сꙋфлетꙋл есте слобод. 2. А се ѕиче сꙋфлетꙋл нострꙋ слобод есте де липсъ, ка сꙋфлетꙋл нꙋмай дин ꙟкипꙋирѣ са фъръ ничй о липсъ съ се хотъраскъ а лꙋкра, сау а нꙋ лꙋкра, а врѣ, сау а нꙋ врѣ, ꙟсъ ачестѣ аре сꙋфлетꙋл нострꙋ; ашадаръ е слобод. А авѣ сꙋфлетꙋл нострꙋ ачаста пꙋтѣре не ꙟвацъ а) Сенсꙋл дин лонтрꙋ, каре мъртꙋрисѣще, кꙋм къ воа, ши лꙋкрарѣ сꙋфлетꙋлꙋй нострꙋ нꙋ атърнъ дела врео пꙋтѣре динафаръ, прекꙋм мишкарѣ ꙟ час; ничй дела врео ацицаре трꙋпѣ-

пѣскъ, прекУм фоамѣ, ръсУфларѣ, ръжнирѣ, чи нУмай дела ĭа ꙟсаший прин ꙟкипУирѣ, ши жУдекарѣ лУкрУрилор, прин каре се хотърѣще а врѣ, сау а нУ врѣ. б) ПУтем чева ане пропУне ꙟнаинте, ши деспре ачестѣ а кУџета. в) Авем пУтѣре а алѣџе че не плаче; ꙟсъ ачестѣ нУ вин дела ничй о пУтѣре динафаръ; аша даръ сУфлетУлУй се кУвине пУтѣрѣ май сУс зисъ. 3. Де нУ ар авѣ сУфлетУл ностру слобозенїе, ар фи тоате леџиле фъръ фолос, нУ ар ста пача, ши ръмъшагУриле, нУ ар авѣ лок дарУл, ши педѣпса, нУ рУгъчУниле, сфатУриле ш. а. пентрУ къ ачестѣ тоате ар вени дела врео липсъ динафаръ, ĭаръ нУ дела воя ноастръ, ꙟсъ ачаста нУ пУтем зиче; аша даръ сУфлетУл ностру єсте слобод. 4. ДУмнезъУ фъкъторюл омУлУй аУ дескилинит пре ом де алте добитоаче, ши ĭаУ дат фирѣ, кУ карѣ чѣле спре фолосУл съУ фъкУте съ ꙟтребУинцѣзъ, ĭаръ чѣле спре стрикъчУнѣ са фъкУте съ фУгъ, ꙟсъ ачаста нУ ар фи фост де липсъ съ факъ ДУмнезъУ, де ар требУи омУл съ лУкре дУпъ леџиле липсей; ши нУ сар пУтѣ ꙟпУта омУлУй фапта бУнъ, сау фапта рѣ, фїинд къ ам зиче, къ ДУмнезъУ аУ врУт съ фїе аша, адевърат къ ДУмнезъУ кърмУеще пре ом,

ꙟсъ

ꙟсъ ꙟтрꙋ слобоꙁеніе прин фире; ашадаръ сꙋфлетꙋл ностръ есте слобод. — Май маре есте ꙟтребаре деспре немꙋрире сꙋфлетꙋлꙋй, каре май наинте де че се ва аръта, съ ведем че есте немꙋрире? Немꙋрире есте пꙋрꙋре фиинца сꙋфлетꙋлꙋй дꙋпъ ръсипире трꙋпꙋлꙋй ꙟ статꙋ віецїй, ши а коншинцей. Немꙋрире сꙋфлетꙋлꙋй есте май греꙋ, ши май маре аргꙋмент пентрꙋ лѣџе, ши кꙋ чел май маре бꙋн а омꙋлꙋй легатъ.

Есте даръ сꙋфлетꙋл немꙋриторю? Есте. Пентрꙋ къ 1. Сꙋфлетꙋл ностръ есте дескилинит де трꙋп, ши макър къ се деспарте де трꙋп, тотꙋшй есте немꙋриторю пентрꙋ перфекціиле сале. 2. Сꙋфлетꙋл нꙋмай прин мꙋтаре ꙟ нимик поате пери, пентрꙋ къ сꙋфлетꙋл есте симплꙋ, ши дꙋх, каре нꙋ аре пърцй, ꙟсъ а мꙋта сꙋфлетꙋл ꙟ нимика тоатъ натꙋра нꙋ поате, їаръ Дꙋмнеꙁъꙋ де ши поате, нꙋ врѣ, ашадаръ сꙋфлетꙋл е немꙋриторю. А нꙋ пꙋтѣ тоатъ натꙋра съ мꙋте сꙋфлетꙋл ностръ ꙟ нимик, се вѣде де аколо, пентрꙋ къ а пꙋтѣ мꙋта чева ꙟ нимик, се чѣре пꙋтѣре несфършитъ, ꙟсъ ачаста пꙋтѣре нꙋ о аре тоатъ натꙋра, ашадаръ нꙋ поате фаче сꙋфлетꙋл нимика. — Дꙋмнеꙁъꙋ нꙋ врѣ съ факъ сꙋфлетꙋл нимик,

пентрꙋ кꙟ Дꙋмнезꙟꙋ аꙋ дат омꙋлꙋй перфекцїиле сале, ꙟсꙟ а лꙋа ачестѣ перфекцїй Дꙋмнезꙟꙋ дела сꙋфлет, ѥ ꙟконтрꙟ кꙋ Дꙋмнезꙟїаска ꙟцелепчꙋне, бꙋнꙟтате, ши дрептате. а) Ѥсте ꙟконтрꙟ кꙋ Дꙋмнезꙟїаска ꙟцелепчꙋне. Ведем кꙟ атꙟта кꙋприндере де перфекцїй аре сꙋфлетꙋл нострꙋ, кꙟт ꙟтрꙋ ачаста лꙋме ничй одатꙟ нꙋ ле пꙋтем ажꙋнџе, аша ведем, кꙟ ꙟтоате зилеле май мꙋлт, ши май мꙋлт ꙟцелѣџем, ши щим; ꙟсꙟ де нꙋ ар фи врꙋт сꙟ цинꙟ Дꙋмнезꙟꙋ сꙋфлетꙋл немꙋриторю, пентрꙋ че нꙋй ар фи дат ачаста кꙋприндере? нꙋ ам пꙋтѣ дарꙟ алта зиче де Дꙋмнезꙟꙋ, декꙟт кꙟ лꙋкрꙟ, ка ши ун Архїтект, каре зидѣще темеюрй пꙋтѣрниче, ши ничй одатꙟ нꙋ врѣ селе адꙋкꙟ ла сфꙟршитꙋл сꙟꙋ, ꙟсꙟ ачаста ѥ ꙟконтрꙟ кꙋ Дꙋмнезꙟїаска ꙟцелепчꙋне, ашадарꙟ сꙋфлетꙋл ѥ немꙋриторю. б) Ѥсте ꙟконтрꙟ кꙋ Дꙋмнезꙟїаска бꙋнꙟтате. Симцим ꙟ ной кꙟ сꙟнтем нꙟскꙋцй спре адевꙟрата феричире, ши фїинд кꙟ ной ачаста феричире ꙟтрꙋ ачаста лꙋме нꙋ о пꙋтем ничй одатꙟ ажꙋнџе, де липсꙟ ѥсте, ка ꙟтралт лок се о пꙋтем ажꙋнџе, кꙋвꙟнтꙟнд кꙋ Цїцеро „Вїаца феричитꙟ де поате пери, ничй кꙟнд нꙋ се поате зиче феричитꙟ.“ Ꙟсꙟ де нꙋ ар врѣ Дꙋмнезꙟꙋ се цинꙟ сꙋфлетꙋл дꙋ-

па

пъ моарте трупулуй, пентру че нѣр фи дат Думнезъу ачаста нъскутъ ѫ ной ши ашептатъ фѣричире, адевърат ну пентру алта, чи нумай пентру скърба, ши рънирѣ ноастръ, ши ар лукра ку ной Думнезъу, ка ши ун Ом, каре кънд май таре ѫсътошъм, нѣр аръта изворул, їаръ ничй одатъ ну нѣр лъса, съ бем дин трънсул; ѫсъ ачаста є ѫконтръ ку Думнезъїаска бунътате, ашадаръ суфлетул є немуриторю в) Єсте ѫконтръ ку Думнезъїаска дрептате, карѣ пофтѣще, ка чей буний съ се дъруїаскъ, їаръ чей рьй съ се педепсѣскъ; ѫсъ ной ѫ лумѣ ачаста ведем, къ май мулт чей рьй сънт норокошй, їаръ чей буний педепсицй, ашадаръ де ну ар фи суфлетул немуриторю, Думнезъу ну ар фи дрепт, карѣ пентру къ де Думнезъу а гънди ну путем, суфлетул требуе съ фїе не муриторю. 3. Де ну ар фи суфлетул нострꙋ немуриторю, ной оаменїй ам фи май рьй декът добитоачеле, пентру къ ачестѣ ажунг ѫ лумѣ ачаста сфършитул, спре каре сънт хотъръте, їаръ ной ничй кънд; аша ведем къцй мор ѫ флоарѣ върстей; де ну ау врут даръ Думнезъу суфлетул ачестора ал фаче немуриторю, пентру че їау фъкут? ар лукра аша Думнезъу ка ши ун грьдинарю, каре съдѣще помй,

ши

ши кѫнд врѣꙋ ачестѣ сѫ адꙋкѫ фрꙋктꙋл сѫꙋ, єл ꙟа секꙋрѣ, ши ꙟй тае, ꙟсѫ ачестѣ де Дꙋмнезѫꙋ нꙋ пꙋтем кꙋцета, ашадарѫ сꙋфлетꙋл є немꙋриторю, ш. а. Трѫива дарѫ сꙋфлетꙋл ностpꙋ трѫи, ши ши де чеа парте а мормѫнтꙋлꙋй де врѫжмашїй сѫй ва изкѫнди!

Аича ꙟкѫ се поате пꙋне ꙟтребарѣ кꙋм? ши кѫнд рѫсаре сꙋфлетꙋл? Кѫнд ꙟтребѫм кꙋм рѫсаре сꙋфлетꙋл, пꙋтем ꙟтреба. 1. чине 2. дин че 3. кꙋм, ши 4. пентрꙋ че аꙋ рѫсѫрит сꙋфлетꙋл. Ла ꙟтребарѣ чине? рѫспꙋндем Дꙋмнезѫꙋ, пентрꙋ кѫ сꙋфлетꙋл есте фѫкꙋт дин нимика, ꙟсѫ а фаче чева дин нимика нꙋмай Дꙋмнезѫꙋ поате, ашадарѫ. Ла ꙟтребарѣ дин че? рѫспꙋндем дин нимика, пентрꙋ кѫ сꙋфлетꙋл є зидит, (ꙟтрꙋ ачаста ꙟцелѣцере) ꙟсѫ а зиди атѫта ꙟсѣмнѫ, кѫт чева дин нимика а фаче, ашадарѫ. Ла ꙟтребарѣ кꙋм? рѫспꙋндем дꙋпѫ їдеа са. Пентрꙋ кѫ Дꙋмнезѫꙋ наꙋ авꙋт алт тип, дар ничй нꙋ їаꙋ требꙋит а авѣ, дꙋпѫ каре се факѫ сꙋфлетꙋл, ашадарѫ. Ла ꙟтребарѣ пентрꙋ че? рѫспꙋндем дин партѣ лꙋй Дꙋмнезѫꙋ касѫ кꙋноаскѫ пре фѫкѫторюл сѫꙋ. Їарѫ дин партѣ сꙋфлетꙋлꙋй ка сѫ фїе феричит.

Ла ꙟтребарѣ кѫнд аꙋ фѫкꙋт Дꙋмнезѫꙋ сꙋфлетꙋл? Ꙟвѫцацїй ꙟтрей фѣлюрй рѫспꙋнд. Ꙋ-

нїй

нїй зик, кѫ ла ꙟчепѹтѹл лѹмей, кѫнд аѹ фѫкѹт тоате фѫптѹриле. Алцїй зик, кѫ атѹнча кѫнд зѫмислѣще мѹерѣ. Їарѫ алцїй зик, кѫ дѹпѫ че трѹпѹл есте чева органисат, ши врѣдник, ка сѫ поатѫ лѹкра сѹфлетѹл ꙟтрѫнсѹл. Ачаста Сентенцїе ши ной о цинем, пентрѹ кѫ їнстрѹментѹл, кѹ каре лѹкрѫ сѹфлетѹл, сѫнт креерїй, ꙟсѫ ачестѣ май тѫрзїѹ се аратѫ, ашадарѫ.

Деспре легѫтѹинца сѹфлетѹлѹй кѹ трѹпѹл, ши деспре фѹнкцїиле сѹфлетѹлѹй май сѹс ам арѫтат. Ши ачестѣ сѫнт, кѹ каре де вой фи фѫкѹт ащептѫрїй юбитѹлѹй меѹ Нѣм дестѹл, фоарте нѫрокос мѫ вой цинѣ.

Ѡминтеле, каре прин тїпърире аѹ ꙟтрат, ши афаръ де мѹлте їнтерпѹнкцїй, ши легътѹинцеле кѹвинтелор рѣле сѫнт:

Фоа.	Рѫнд.	Ѡминта	Ꙟдрептаре
1	18	къѹтъ	къѹта
7	25	о кїй	окїй
50	24	§. 48	§, 38
62	15	ашѹна	ажѹна
67	4	пакреатїкѹ	панкреатїкѹ
68	21	дойспезѣчедецете	дойспрезѣчедецѹ
70	1	§. 10	§. 45
71	20	артерй	артерїй
80	21	§. 151	§. 152
85	15	ди жос	дин жос
103	19	Preura	Pleura
111	22	anchelitus	anhelitus
121	3	§. 30	§. 72
122	6	§. 145	§. 144
122	11	§. 79	§. 80
122	16	§. 79	§. 80
143	7	Єнглезй	Єнглезй
169	12	24	14
181	27	лїнїей	лїнїе
208	24	корбе	корбе
220	11	ноате	ноапте
240	12	карй	каре
256	21	ꙟсѹцй	ꙟсѹшй.
258	8	оллат	оллатъ
258	9	ѯъмислирѣ	ѯъмислире
259	4	ꙟпрѹна	ꙟпрѹнъ

Нꙋмеле ДД. Пренꙋмеранцй

Аша ꙟ рѫнд ашезате, прекꙋм сѫнт тримисе дела ДД. Кꙋлегъторй.

Абрꙋд

Рев. Д. Константин Молнар Парох, ши Протопресвѵтер Г. К. ꙟ Тїꙋш. — Д. Николае Попович кꙋраторꙋл Бисеричїй Г. н. ѵ. ꙟ Абрꙋд 2. — Спек. Д. Александрꙋ Алмъшан Кꙋрат. Бисеричїй Г. н. ѵ. ꙟ Абрꙋд 2. — Спект. Д. Їоанн Молнар де Алба-Каролина Пос. ꙟ Росїа. — Спек. Д. Николае Винклер Пос. ꙟ Росїа. — Д. Їоанн Молнар Бꙋлгер ꙟ Росїа Абрꙋдꙋлꙋй, ши немеш посесор ꙟ Тїꙋш. — Д. Їоанн Винклер Бꙋлгер ꙟ Росїа Абрꙋдꙋлꙋй. — Д. Їоанн Маїер.

Сꙋм: 10.

Арад

Їллꙋстрисимꙋл Домн НЕСТОР ЇОАННОВИЧ Епископꙋл Арадꙋлꙋй 2. — Реверендисимꙋл Д. Георгїе Кирилович Протопресвѵтерꙋл Вїлагошꙋлꙋй пре-

прекѹм а чинс. Консисторїѹм, аша ши а Ї. Ї. Ком. Арад, Бикиш, ши Чанад а Так. де жѹдецй Асесор. — Реверендисимѹл Д. Протич Захарїа Протопресвѵтерѹл Тот-Варадїей, ши а май мѹлтор Ї. Ї. Комитат. прекѹм ши а Консистор. Арадѹлѹй Асесор. — Адмодѹм Реверендѹл Домн Григорїе де Лѹкачик Катихета Препаранд. Наместник, Консисторїалник Асесор, ши Пар. — Спектабилѹл ши Перилѹстрѹл Д. Їакоб де Салбек а май мѹлтор Ї. Ї. Ком. а Табѹлїй де жѹдецй Асесор, ши а Ї. Доминїѹм Петриш проприїетарю — Спектабилѹл ши Перилѹстрѹл Д. Константинї Димитрїе Професорѹл Препаранзилор, ши Сенїор. 2. — Спектаб. ши Пер. Домн Константин Дїаконович Лога Професорѹл Препар. — Гавра Алеѯандрѹ Професорѹл Препарандїей 25. — Спект. ши Пер. Д. Өеодор Серб Адвок. ꙟ Арад. — Спект. ши Пер. Д. Їоанн Аркош Адвокат ꙟ Арад. — Адм. Ревер. Д. Гаврїил Жѹланїй Проф. Өеол. Косис. Асесор ши Парох ꙟ Кѹртич. — Онаратѹл Жѹпѫн Їосиф Пестишан Серарю ꙟ Арад. — Спек. ши Пер. Д. Ванк-Vankuly де Tövis J. Cottus Арад. Vice Judlium. — Пер. Д. Димитрїе Нига ла Їнк. Префекторат Къмъреск Практикант. — Спектабилѹл ши Пер. Д. Григорїе Киш Ї. Ком. ши а Доминїѹмѹлѹй

Пе-

Петриш Фишкал. — Адм. Реверендул Д. Попович Ефтимїе Парохул Жулицїй ши а май мултор Школй Национале Локалник Директор. — Перил. Д. Димитрїе Гива Локалник Директор ꙟ Панкота веке. — Оноратул Жупѫн Брадїан Димитрїе Ѫвзцѫторю ꙟ Панкота веке. — Пер. Домн Ѧѳанасїе Мишич Арендатор- — Ревер. Пѫринте Попович Їосиф Парох ꙟ Петриш. — Зелосул Тинѫр Мани Сумеон Ѫвзцѫчел ꙟ Школа норм. ꙟ Класа ал II. — Зел. Тин. Софронїе Хацег ꙟ Школа нац. ꙟ Класа а II. — Ревер. Пѫр. Захарїе Нейкулеску Парох ꙟ Ток. — Адм. Рев. Пѫр. Дамаскин Димитрїевич Парох ꙟ Милова. — Оноратул Жупѫн Антонїе Цапу Сvст. Ѫвзцѫторю ꙟ Зорленц-Маре. — Зелос. Тинѫрй. Михаилович Їоанн — Михаил Георгїе — Милош Данїел — Молдован Грꙋїа — Опрїан Николае — Пилка Василїе — Попович Димитрїе — Радин Ѳеодор — Рꙋвенович Ѳеодор — Русу Манасїе — Ракицан Їосиф. Препаранзй ꙟ Курсу ꙟ 1лѣ—Медїастину Препарандїей Ѳомич Георгїе — Зелосул Тинѫр Їоанн Берарю а Школ. Клер. емерит Аузиторю. — Реверендул Пѫринте Їоанн Павич Дїакон ши а Чинститулуй Конс. ист. а Арадулуй Канцелистѫ. — Ревер. Пѫринте Георгїе Попеску Парох Кубинулуй ши Клерик ꙟ Кур-

 сул

сꙋл а III. лѣ. — Ревер. Пър. Георгїе Бойтор Дїакон ши Клерик ꙟ Кꙋрсꙋл а III. лѣ — Зелосꙋл Тинър Михꙋц Авраам Клерик ꙟ Кꙋрсꙋл а III. лѣ — Зелоꙁ. Тинърй. Попескꙋ Василїе — Попескꙋ Їеремїа — Попескꙋ Ѳеодор. Клеричй ꙟ Кꙋрсꙋл а III. лѣ. — Зелоꙁ. Тин. Брашован Георгїе — Грꙋич Замфир — Попескꙋ Їоанн: Клеричй ꙟ Кꙋрсꙋл а 2 лѣ. — Зелоꙁ. Тин. Грꙋескꙋ Парѳенїе — Лꙋпша Сумеон — Попович Димитрїе — Попович Ефтїмїе — Попович Ївантїе — Сакошан Михаил — Царан Їоанн. Клеричй ꙟ Кꙋрсꙋл 1 лѣ. — Зелоꙁ. Тин. Адам Никита — Баланескꙋ Андрей — Бот Рꙋсали — Бꙋркъ Павел — Гашпар Мойсе — Георгїевич Дїонусїе — Герга Георгїе — Гивоин Петрꙋ — Лабошан Павел — Мартинович Николае — Мартинович Павел — Миркович Маꙁа — Николескꙋ Георгїе — Попескꙋ Їоанн — Пꙋшкан Константин — Ракицан Николае — Секел Іоанн — Скелецїа Їоан — Трипон Николае — Унгꙋр Парѳенїе — Унгꙋрѣн Димитрїе — Їмбре Їоанн. Препаранꙁй ꙟ Кꙋр. а 2 лѣ. — Зелоꙁ. Тин. Ацеган Їоанн — Белчѣ Георгїе — Белча Благое — Георгїевич Їосиф — Ковач Іосиф — Лꙋпꙋ Петрꙋ — Маркꙋ Георгїе — Маркович Їоанн — Мїат Николае. Препаранꙁй ꙟ Кꙋрсꙋл ꙟ 1 лѣ.

Сꙋм: 112.

БРАШОВ.

Прѣчин. Д. Їгнатіе Каравец 1лѣ Протопресвитер. — Прѣчин. Д. Сумеон Попович ал 2лѣ. Протопресвутер. — Чин. П. Война Питиш Парох. — Чин- Д. Барбꙋ Чепескꙋ. — Д. Георгіе Оргідан. — Д. Димитріе Мꙟрин. — Чин. Д. Їоан Христꙋ Жꙋделе прівілегіатей комꙋнітꙟцй Гречещй 2. — Д. Їоан Радꙋ Лека. — Д. Їоанн ши Георгіе Юга. 2. — Д. Николае Чепескꙋ. — Д. Рꙋдолф Оргідан. — Д. Георгіе Каркалекї.

Сꙋм ; 14.

БꙊДА.

Д. Захаріе Каркалекї изводиторюл Бівлїотечїй Ромꙟнещй пентрꙋ юбиторїй де літератꙋра Ромꙟнѣскꙟ дин Принципатꙋл Цꙟрїй Ромꙟнещй, ши ал Молдавїей 300. де екс. — Д. Константин Лека Моалер. — Димитріе Лазаревич.

Сꙋм : 302.

ВЄРШЄЦ.

Ѧналт Прѣосфинцитꙋл Д. МАѮИМ МАНЎЇЛОВИЧ Єпископꙋл Вꙟршєцꙋлꙋй. — Прѣчин. Домн Арсеніе Іоаннович де Шакабент а Ѧпрєꙋ-

нъ лъкȣиторей мънъстирй ал Месичȣлȣй Архі-
мандрит, прекȣм ши а Чинститȣлȣй Консісто-
ріȣм ши а мърітȣлȣй Комітат ал Крашовей
Табли де Жȣдец Асесор. — Пречин. Д. Констан-
тин Алезічй Протопресвутерȣл Вершецȣлȣй ши
ал Чин. Конс. Асесор. — Пречин. Д. Софроніе
Івачкович Протопресвутерȣл Варадіей ши ал Чин.
Конс. Асесор. — Чинс. Д. Димитріе Петрович
Парох ши Намесник Логожȣлȣй ал Чин. Конс.
Асесор. ши а Школалелор Клеричещй Професор. —
Пречин. Д. Пахоміе. Іоанович Іеромонах. Проф.
Феологіей, ши Асесор Чинст. Конс. Вършецȣлȣй.
— Прекȣвіосȣл Пъринте Даніил Іанкович ал ↑-
превнъ лъкȣитоарей мънъстирй Месич Іеромонах.
— Прекȣв. Пъринте Гедеон Живанович. Іером.—
Чинститȣл Д. Николае Грȣичй Парох Вершецȣ-
лȣй, ши ал Чинс. Конс. вице-нотареш. — Чин-
ститȣл Д. Іоргович Павел Парох ↑ Васіова Мон-
танъ. — Чинс. Д. Креца Іоанн Парох ↑ Варадіа
— Чинс. Д. Керчȣ Матѡей Парох ↑ Коморище.
— Чинс. Д. Ботош Іоанн Парох ↑ Коморище.
— Чинс. Д. Попович Іліе Парох ↑ Воеводинц.
— Чинс. Д. Грȣичй Феодор Парох ↑ Воеводинц
— Чинс. Д. Андрей Попович Парохȣл Сент. Іа-
ношȣлȣй. — Чинс. Д. Стоан Китиле Діакон
↑ Воеводинц. — Д. Чакани Франциск Камерал-
ни-

никꙋл Фервалтер — Д. Георгїе Ѳеодор Домнꙋл Пъмѫнтеск де Пещере. — Д. Биберли Їоанн Кесаро Крѫеск Оберлайтнант. — Д. Сїкели Їосиф Адвокат. — Д. Нешичй Георгїе ал Чинс. Конс. Фишкал. — Д. Мештерович Павел Адвокат. — Д. Алеѯїчй Николае Адвокат. — Д. Нобїлїс Алеѯїевич Петрꙋ — Д. Петрович Тїмоѳей Префектꙋл Урбарїꙋмꙋлꙋй. — Д. Гребер Карол Касирꙋл Орашꙋлꙋй. — Д. Маноилевич Акїм Контролорꙋл кассей пꙋпиларе. — Д. Паꙋнкович Павел Канцелист. — Д. Спасоїевич Арсенїе скрїеторю. — Д. Драгодан Їоанн скрїеторю. — Д. Мещерович Григорїе Полицай адїꙋнкт. — Дꙋмнѣлор. Їанкович Аѵѯентїе Молер. — Балой Димитрїе Шпекꙋлант. — Мещерович Николае Негꙋцъторю — Кꙋишор Константин Негꙋц. — Щерїа Поповић Негꙋц. — Їоргович Сѵмеон Негꙋц. — Драгодан Риста Кꙋмът, ши Шпекꙋлант дин Войводинц. — Дꙋмнѣ: Коста Александрович Негꙋцъторю. — Дꙋмнѣ. Їоанн Стефанович Негꙋц. — Домнишоара Анна Їоанович. — Ѕелоѯ. Тинъри. Авраам Адоиф — Андреевич Георгїе — Ѕꙋѯа Трандафир — Магец Ананїа — Михаилевич Їоанн — Негич Павел — Нїка Георгїе — Попескꙋ Васїлїе — Попескꙋ Константин — Попович Венïамин — Попович Павел — Попович

Ни-

Николаե — Попович Їосиф — Попович Павел — Попович Трифон — Попович Ѳеодор — Попович Їеремїа — Скѹмпїа Алеѯандрѹ — Стойка Їосиф — Чибищѣн Павел — Чока Їоанн Клеричй. — Дѹмнѣлѹй Георгїе Хаџи Педестрѣшескѹ, Робѹл Мѹѯелор, ши ал Поеѯїей дин Валахїа микъ.

Сѹм: 64.

ВЇЕНА

Ꙟ Конвїктѹл Кесаро-Кръеск.

Рев. Д. Николаե Вѹлкан Ѳеолог абсолѹт, дин Дїецеса Орадїей Марй Г. к. — Рев. ДД. Грегорїе Молдвай. — Александрѹ Молнар ꙟ а 4лѣ ан а Ѳеологїей Аѹѯиторю дин Дїецеса Орадїей Марй Г. к. — Рев. ДД. Ѳома Марцїан — Їоанн Рѹс ꙟ а 3лѣ ан а Ѳеологїей Аѹѯиторй дин Дїецеса Фъгърашѹлѹй Г. к. — Рев. ДД. Петрѹ Мога — Авсолон Попович ꙟ а 2лѣ ан а Ѳеологїей Аѹѯиторю дин Дїецеса Ардѣлѹлѹй Г. н. у. — Рев. Д. Їоанн Богдан ꙟ 1лѣ ан ал Ѳеологїей Аѹѯиторю дин Дїецеса Орадїей Марй Г. к. — Д. Їоанн Карабєц Канцалїста Цєрновїцѹлѹй.

Сѹм: 9.

ГЮЛА.

Чинс. Д. Николаե Сѹчѹ Парох. — Чинс. Д. Аѳанасїе Георгїевич Парох ши Асесор Консїсто-

ріалник. — Чинс. Д. Ѳеодор Їллович Капелан — Оноратѹл Д. Аѳанасіе Плюфа локалник Ді- ректор. — Онор. Д. Николае Засло Лѣѹцъторю — Ж. Никоръ Петрѹ Економ. — Ж. Їоанн Пѹ- мѹц Майстор. — Ж. Їоанн Морошан Майстор — Ж. Їоанн Бербекѹц Майстор — Ж. Петрѹ Морошан Економ — Ж. Давид Никоръ Економ 2. — Ж. Флорѣ Їевѹцъѹ Майстор — Ж. Георгіе Коман Майстор — Ж. Їосиф Антимосеск Майс. — Ж. Георгіе Богар Економ — Ж. Стефан Бъи- кан Майстор — Ж. Никоръ Їліе Економ — Ж. Димитріе Винтила Майстор — Оноратѹл Д. Павел Винтила Лѣѹцъторю — Їоанн Їанкович Калфъ де Негѹциторю — Димитріе Сѹчѹ Калфъ де Тимарю — Петрѹ Сѹчѹ Лѣѹцъчел.

Сѹм: 23.

КАРАНСЕБЕШ.

Прѣчинститѹл Домн Їоанн Ѳомич Прото- пресвѵтерѹл Карансебешѹлѹй, ши а Чинс. Кон- сісторіѹм Вершецѹлѹй Асесор 6. — Чинс. Пър. Аѳанасіе Смаа Парох Зорленцѹлѹй Мик. — Чинс. Пър. Георгіе Грозович Парох Обрѣжій — Чин. Пър. Сѵмеон Захаріевич Парох Кърпей — Чинс. Пър. Георгіе Бѹмбачила Парох Рѹскей — Чинс. Пър. Петрѹ Бѹмбачила Пар. Тереговей

Чин. Пър.

— Чинс. Пър. Їоанн Бȣмбачилъ Пар. Терегове́й — Чинс. Пър. Їоанн Недич Парох Жȣпей — Чин. Пър. Їоанн Попович Парох Валиденій — Чин. Пър. Їоанн Їаношел Парох Тинковей — Чин. Пър. Соломон Жȣра Парох Рȣцȣлȣй — Чин. Пър. Лȣка Щапоане Парох Сочанȣлȣй — Чин. Пър. Михаил Стефоний Пар. Езеришȣлȣй — Чин. Пър. Николае Мȣрарю Пар. Загȣженюлȣй — Чин. Пър. Николае Пакȣрар Парохїалник Админ. ал Ападїей — Чин. Пър. Константин Попович Парохїалник Админ. ал Присакей — Чин. Пър. Димитрїе Їоаннович Парохїалник Адм. ал Валибоȣлȣй — Чин. Пър. Георгїе Щанчȣлов Парохїалник Адм. ал Поїаней — Д. Георгїе Андреевич Авъцъторюл Тинъримей Карансебешȣлȣй.

Сȣм: 24.

К О М Л О Ш.

Чинс. Пър. Їоанн Дрегич Парох. — Nobilul D. Jon Muntyan de Felsö-Lapugy. — Зелозȣл Тинър Петрȣ Гросескȣ Клерик — Ж. Михаил Рȣссȣ Негȣциторю — Ж. Їанко Белович Нег. — Ж. Їоанн Лазарини Четъцѣнȣл Тимишоарей — Ж. Їоанн Конда Негȣциторю. — Сф. Бесѣрика Комлошȣлȣй.

Сȣм: 8.

ЛИПОВА.

Прѣчинститꙋл Д. Василїє Карачонїй Протопресвѵтерꙋл Липовей ши ал венерабілꙋй Консїст. а Темишоарей Асесор. 2. — Реверендꙋл Д. Максим Карачонїй Парох ꙟ Печка, ши ал венерабілꙋй Консїсторїꙋм ал Арадꙋлꙋй Асесор. — Рев. Д. Парѳенїє Скележїа Парох ꙟ Липова — Рев. Д. Лазар Михайлович Парох ꙟ Липова — Рев. Д. Авраам Їоаннович Парох ꙟ Алеꙋш — Рев. Д. Ѳеодор Кодрѣнꙋ Парох ꙟ Алеꙋш — Рев. Д. Живан Попович Пар. ꙟ Киздїа — Рев. Д. Георгїє Стоїанович Парох ꙟ Кесинц — Рев. Д. Парѳенїє Їосифович Парох ꙟ Пиркиш — Рев. Д. Спиридон Їоргович Парох ꙟ Лешинц — Чинст. Д. Їоанн Попович Парох ꙟ Каполнаш — Рев. Д. Алезїє Ѳеодорович Адм. Парох. Фискꙋт — Рев. Д. Замфѵр Попович Адм. Парох. Брꙋзник — Рев. Д. Парѳенїє Стефанескꙋ Адм. Парох. Бата — Рев. Д. Петрꙋ Ѳомич Адм. Парох. Охаба Сервѣскъ — Рев. Д. Василїє Петрович Адм. Парох. Брестовац — Рев. Д. Трифон Мꙋнтѣнꙋ Парох ꙟ Сечан — Рев. Д. Авраам Скелецїа Пар. ꙟ Добрещ — Рев. Д. Лазар Попович Капелан ꙟ Сечан — Рев. Д. Павел Лазарескꙋ Їеродїакон ши Сенїор Лѵкъцъторю 2. — Михаил Давич Їеродїакон ши Лѵкъцъторю Клас. I. — Спект. Д.

Ма-

Мазим Паскȣ Жȣрат ал Каȣселор Адвокат, ши а май мȣлте нобїле Фамїлїй Фишкал — Зелосȣл Націоналїст Василїе Ѧȣнгȣ фостȣл Ѧвъцъторю — Зелосȣл Націоналїст Мосѵи Бота фостȣл Ѧвъцъторю — Оноратȣл Домн Лазар Рошȣ Локалник Дїректор — Бинеѧцелептȣл Д. Їоанн Ѳомич Ѧвъцъторю ѧ Шистаровец — Бинеѧцелептȣл Д. Павел Попескȣ Ѧвъцъторю ѧ Каполнаш — Бинеѧцел. Д. Петрȣ Кодрѣнȣ Ѧвъцъторю ѧ Алеȣш — Онорабȣл Д. Ѳеодор Бонтилъ алїас Ладиславȣс Магїстрȣ ферестр. ши а май мȣлтор Цехȣрй Нотарїȣ 3. — Онорабȣл Д. Николае Рошȣ К. Сȣбщитȣїрт Мъжарю де саре — Де Нобл. ѱен нъскȣт Д. Їгнатїе Фаȣр Магїстрȣ Пълърїарю — Онорабȣл Д. Георгїе Стойка а Комȣнїтъцїй Сенатор — Онор. Д. Ѳеодор Хажїй а Комȣнїтъцїй Сенатор ши а кързȣшилор дин Ардѣл Конверсатор. — Онорацїй ДД. Георгїе Жȣрџй Магїстер Кожок. ши Епитроп — Василїе Дрост Негȣциторю ши Епитроп — Христофор Їоанович Магїст. Кожок: ши Арендатор — Грегор Михъескȣ Магїстер. Симицїȣ. — Стефан Стойка — Марїа Стойка юбитоарѣ де щинцъ Вергȣръ — Онората Доамнъ Софїа Рошȣ — Онор. Доамнъ Анна Рошȣ — Сепфора Лазїй юбитоарѣ де щинцъ Вергȣръ — Оно-

Оноратȣл Д. Михаил Калифаров дин Бȣкȣрещй ши ковер. Негȣцитор. де Лайбциг. — Онорацїй ДД. Флорѣ Фогорошїй Магїстер Кȣреларю — Спиридон Фогорошїй Калфъ де Тимарю — Петрȣ Рошȣ Негȣциторю — Викентїе Рошȣ Магїстер Чизмаш — Петрȣ Сумеон Магїстер Чиз. — Аѳанасїе Їоанович Магїстер Чиз. — Георгїе Сумон Маг. оларю — Їоанн Дража Магїстер Кожокарю — Викентїе Секешан Магїстер Кожокарю — Михаил Бок Магїстер Ферестарю — Николае Попович Магистер Кожокарю — Николае Татарцїй Негȣциторю — Николае Радȣ Негȣциторю — Моуси Костич Магїстер Сăпȣнарю — Дина Хайнерих — Їошка Борка Кăм. Хȣсарю — Константин Урош Магїстер Кожокарю. — Їоанн Мăрїан Магїстер Тăбăкарю — Николае Капитан Барбїерю — Аѳанасїе Стăнилă Магїстер оларю — Їосиф Стăнилă Маг. оларю — Филип Моусїович Маг. Симїцїȣ — Петрȣ Аржок Маг. Чизм. — Ефтїмїе Попович Маг. Кожокарю — Партенїе Гилїй Маг. оларю — Георгїе Балинт Маг. оларю — Лазар Ристїй Маг. Кожокарю — Ника Дȣка Негȣциторю — Николае Скележїа Маг. Кожокарю — Аѳанасїе Їанкович Негȣциторю — Георгїе Чимпоерю Орăш. Пандȣр — Їоанн Грекȣ Орăш. Пандȣр — Авраам Офицерескȣ Орăш.

Пан-

Пандꙋр — Димитріє Скележіа Магістер. Кож. — Іліє Мꙋнтѣн Магістер опинкарю — Григоріє Станїй Магістер опинкарю — Сумеон Мꙋнтѣнꙋ Магістер опинкарю — Маѯім Іоанович Магістер Кожокарю — Феодор Іоанович Магіс. Кожокарю — Феодор Фирондїй Месарош — Іоанн Фирондїй Магістер вългарю — Маѯим Іоанвич Моалер — Павел Радивою Магістер Кож. — Ісаіє Алвꙋ дин Сечан Єпутроп — Николає Іонескꙋ Магістер Кожокарю.

Сꙋм: 92.

Логож.

Прѣчинститꙋл Домн Стефан Нобел де Атанасієвич Протопресвутерꙋл Логожꙋлꙋй ал Чинс. Консіст. дин Вершец ши а мъритꙋлꙋй Комїт. де Крашов Асесор. — Чинст. Пър. Димитріє Іоаннович Парох ѩ Логож — Чинс. Пър. Георгіє Петрашко Парох ѩ Логож — Чинс, Пър. Іоанн Ападат Парох ѩ Логож — Чинс. Пър. Діонусіє Митроний Парох ѩ Логож — Чинс. Пър. Константин Попович Капелан ѩ Логож — Чинс. Пър. Іоанн Щеран Діакон ѩ Логож — Чинс. Пър. Стефан Берчан Діакон ѩ Логож. — Чинс. Пър. Николає Мартинович Парох ѩ Кошею маре — Чин. Пър. Гаврїил Іанкович Пар. ѩ Хармадіа — Чин.

Пър.

Пър. Григоріе Попа Парох ↑ Жидовар — Чин. Пър. Константин Грѹич Парох ↑ Белинц — Чин. Пър. Дамаскин Крачѹн Парох ↑ Болдѹр — Чин. Пър. Николае Борлован Парох ↑ Жидовар — Чин. Пър. Еманѹил Белча Пар. ↑ Зорленцѹ маре — Чин. Пър. Іоанн Белча Парох ↑ Зорленцѹ маре — Чин. Пър. Николае Балаш Пар. ↑ Зорленцѹ маре — Чин. Пър. Георгіе Цапѹ Пар. ↑ Зорленцѹ маре — Чин. Пър. Іоанн Белча Пар. ↑ Фѹрлог — Чин. Пър. Петрѹ Згрива Парох ↑ Сакѹл — Чин. Пър. Іоанн Блидарю Парох ↑ Гавождіа — Чин. Пър. Серафин Бот Парох ↑ ↑ Олашаг — Чин. Пър. Іоанн Хорра Пар. ↑ Сатѹл мик — Чин. Пър. Петрѹ Барбѹлескѹ Пар. ↑ Херендещй — Чин. Пър. Іспас Палмѹ Парох ↑ Херендещй — Чин. Пър. Дамаскин Бадескѹ Парох ↑ Скеѹш — Чин. Пър. Іспас Блажован Парох ↑ Ходош — Чин. Пър. Дамаскин Іонескѹ Парох ↑ Силха — Чин. Пър. Викентіе Мана Парох ↑ Силха — Чин. Пър. Іоанн Барбоний Парох ↑ Невринча — Чин. Пър. Сѵмеон Барбоний Парох ↑ Хежериш — Чин. Пър. Іоанн Опра Пар. ↑ Тапіа — Чин. Пър. Николае Немешоний Парох ↑ Кричова — Чин. Пър. Петрѹ Пѹшконий Парох ↑ Чирешѹ Темеш — Чин. Пър. Николае Дрила Парох ↑ Лѹгожхелий — Чин. Пър. Константин Базак Капе-

пе-

пелан ꙟ Дезешй — Чин. Пър. Николае Крачѹн Капел. ꙟ Болдѹр — Чин. Пър. Викентїе Мїшк Капел. ꙟ Охаба Форгач — Николае Манойлѣ Капелан ꙟ Кощеюл маре — Домнѹл Опра Константин ал Орашѹлѹй вице-нотареш — Дом. Папп Петрѹ ла Мърит8л Комитат дїѹрнїст — Дом. Нобїл. Фаор Георгїе де Тевш — Дом. Нобїл. Фаор Димитрїе де Тевш — Дом. Попович Ѳеодор Манѣ Сенатор — Дом. Урсѹ Георгїе Сенатор — Чин. Д. Марко Николае ꙟтжюл Нормал. Ꙟвъцъторю — Ч. Д. Мїескѹ Їлїе 2 лѣ Систем. Ꙟвъцъторю 2. — Ч. Д. Вентїла Георгїе 3 лѣ Систем. Ꙟвъцъторю — Зел. Тин. Манѣ Павел абсолѹтѹс Клерикѹс — Зел. Тин. Драгичй Дїонїсїе абсолѹтѹс Клерикѹс — Зел. Тин. Ванча Константин абсол. Клер. — Дѹмнѣлор Георгїе Їлїе Негѹциторю — Їоанн Я. Ванча Негѹц. — Їоанн Попович Нейка Негѹц. — Їоанн Пачѹра Негѹц. — Аѵзентїе Самарџїа Негѹц. — Димитрїе Пещишан Негѹц. — Їосиф Панаїот Негѹц. — Їоанн Деврин Негѹц. — Андрей Стоїа Негѹц. — Їоанн Ѳеодор Негѹц. — Їова Попович Негѹц. — Георгїе Халас Негѹц. — Єнакїе Ванча Негѹц. — Їоанн Миланкович Негѹц. — Коста Нїка пѫне маре Негѹц. — Ѳеодор Неделко Майстор — Ѳеодор Захарїн Майстор — Стефан Попович

Май-

Маистор — Дꙋмнѣей Єлена нѫскꙋтѫ Попович Манѣ Негꙋциторицѫ — Дꙋмн. Ѳеодора Бꙋрназ — Дꙋмн. Ѳеодора Георгїевич.

Сꙋм: 74.

ОРАДЇА МАРЕ

Їлльꙋстрисїмꙋл Домн САМꙊИЛ ВꙊЛКАН Єпїскопꙋл Орадїєй Мари. — Ревєрендїссїмꙋл Домн Їоанн Корнелї Канонїкꙋс Лектор де А. Г. у. — Прѣчинститꙋл Домн Аѳанасїе Боцко а Чинс. Консїс. Варад-веленце Презес — Ревєрендїссїмꙋл Домн Стефан Цинг де А. Г. у. ѫ Семїнарїꙋл Мик Ректор — Прѣчинститꙋл Домн Захарїе Давидович Адм. Протопопїатꙋлꙋй Попмезꙋ — Прѣчинститꙋл Домн Їосиф Попович Адм. Протопопиатꙋлꙋй Пещешꙋлꙋй ши Парохꙋл Орадїєй Мари — Адм. Ревер. Д. Їоанн Алексї Архїварю Єпїскопꙋлꙋй де А. Г. у. — Д. Їоанн Пюшпюкѵ К. Дїстрїктꙋалник Дїректор де А. Г. не у. — Д. Їоан Амбрꙋш а Домїнїꙋлꙋй Херцегꙋлꙋй Їоанн Фримонд Їнспектор — Д. Флорїан Пап а Чинс. Консїс. Варад-веленце Нотарїꙋ — Д. Стефан Борош Жꙋрат ал Кавꙁелор Адвокат — Д. Димитрїе Коста ла ѫналта Табла Крѫїаскѫ Ж. Нотарїꙋ — Нобїлꙋл Д. Їоанн Амбрꙋш а Нобїлїлор дин Орадїа маре Кѫпитан — Д. Гавриа

врил Габра а Чинс. Комȣнїтатей Биръȣ — Д. Димитрїе Мерче Сѵстематическ Ꙟвъцъторю — Р. Д. Васїлїе Кюбанѵ ꙟ ал 4 лѣ ан ал Ѳеологїей Ꙗȣꙁиторю — Р. Д. Їосиф Влаш ꙟ 1 лѣ ан ал Ѳеологїей Ꙗȣꙁиторю — Д. Стефан Георгїевич де Ападїа ꙟ ал 2 лѣ ан Їȣрїст. — Нобїлȣл Д. Їоанн Ванк де Тювиш ꙟ ал II лѣ ан а лецилор Ꙗȣꙁ. — Д. Георгїе Шербан ꙟ ал II лѣ ан Фїлософїей — Д. Їоанн Бютѵ ꙟ ал II лѣ ан а Фїлософїей — Д. Петрȣ Манїй ꙟ 1 лѣ ан ал Фїлософїей Ꙗȣꙁиторю — Д. Стефан Кирилович ꙟ 1 лѣ ан ал Фїлософїей Ꙗȣꙁиторю — Дȣмнѣлȣй Їоанн Рад Негȣциторю — Дȣмн. Николае Жига Негȣц. — Нобїлȣл Д. Димитрїе Мага — Дȣмн. Ѳома Бандич Майстор — Дȣмн. Георгїе Мезей Нотарїȣ Цеюлȣй Хентешеск — Дȣмн. Ѳеодор Пап Цехмешер Цеюлȣй Хентешеск — Зел. Тин. Їоанн Позман Поетъ — Зел. Тин. Георгїе Влаш Ретор — Зел. Тин. Ѳеодор Вȣтан Ретор — Зел. Тин. Їоанн Корханѵ Сѵнтаѯїстъ.

Сȣм: 32.

О Р Ш О В Ꙗ.

Чинс. Пъринте Василїе Попович Парох ши Катихет — Чин. Пър. Їоанн Попович Парохȣл Ешелницей — Д. Давид Скȣтарй Ꙟвъцъторюл

Ти-

Тинъримей — Д. Лазар Їованович Негуциторю — Д. Павел Тръилуцу Питарю — Д. Їоанн Греческу Полковник ꙟ Чернец.

Сум: 6.

ОТЛАКА.

Чинс. Пър. Лазар Попович Парох — Чин. Пър. Їоанн Попович Парох — Д. Георгїе Попович Нотарїу — Д. Николае Бистран Жвъцъторю — Т. Симеон Попович — Т. Василїе Унгурѣн — Т. Гаврил Рус — Т. Афанасїе Моалер жвъц.

Сум: 8.

ПАРЇС.

Де мърит Нѣм нъскут Д. Николае де Бъленꙋ 2. — Де мърит нѣм нъскуцй ДД. Фрацй де Ленчѣ 3. — Де мърит нѣм нъскут Д. де Раковицъ — Де мърит нѣм нъскут Д. де Голеску — Прѣчин. Д. Поенар. Ажуторй а жвъцътурилор май ꙟналте ꙟ Унїверсїтатѣ Парїсулуй.

Сум: 8.

ПЕЩА

Прѣч. Д. Їоанн Феодорович Парохул Ромънеск, Консїсторїалник Асесор. ши К. Ревисор. ал

Кърцилор Ромѫнещй — Спек. Д. Еманȣил Гож-
дȣ ал май мȣлтор Фамілій Фишкал. — Д.
Константин Врани Домн де пъмѫнт 2. — Д.
Павел Недоклѣнски ла мърита Депȣтаціе на-
ціоналникъ каса перцептор — Д. Дамаскин Бо-
жѫнкъ Адвокат 2. — ДД. Грегоріе Попович —
Міхаил Кирилович — Антоніе Арнот ла Табла
Крѫїаскъ жȣраций нотарй. — Д. Лїдеман Грос-
хендлер — Д. Стефан Ніагой Ꙟвъцъторюл ро-
мѫнеск 2. — Д. Іосиф Клаїн — Д. Николае Флоре-
скȣ Патваристъ — Д. Алексіе Попович — Д. Ге-
оргіе Уркан Канцалістъ ꙟ Домінїȣ лȣй Гроф.
Драшкович. — Д. Анастасіе Шагȣна Ѳеолог ꙟ
Вѫршец. — Д. Мойси Сȣчȣ Канцалістъ ла лȣм.
Варм. а Бикишȣлȣй. — Тинърȣл Іоан Іонȣцаш
Калфъ де Морарю — Т. Димитріе Попович Кан.

ДД. Шимон Іоанн ꙟ а 3 лѣ ан — Фо-
дор Ѳеодор ꙟ 1 лѣ ан ал Ѳеологіей Аȣзиторй.
— ДД. Мȣргȣ Евтімїе — Петрила Павел —
Спиридон Паціаці — Ѳомич Міхаил ꙟ а 3 лѣ
ан — ДД. Даніел Антонїȣ — Моалер Петрȣ —
Мерче Петрȣ — Манно Стефан ꙟ а 2 лѣ ан —
ДД. Іоанеско Димитріе — Іоанович Димитріе
— Феїр Николае — Паȣс Вілхелмȣс де Охаба
лȣнгъ 2. ꙟ 1 лѣ ан ал Лецилор Аȣзиторй — ДД.
Себеній Іоанн — Іґрец Ѳеодор ꙟ а 5. ан — Д.

Лїн-

Лїнденмаер Емерікꙋс ꙟ а 4 лѣ ан — ДД. Їоан Колчар — Їоанн Паꙋлини ꙟ а 3 лѣ ан — Д. Витеꙁ Трифон ꙟ а 2 лѣ ан — ДД. Крецꙋ Димитріе — Стефанович Фома — Чокрлѣн Васіліе ꙟ 1 лѣ ан ал Медіціней Аꙋꙁиторй — ДД. Аꙋгꙋстинꙋс Беницки де Бадем Ет Мичине — Їанїкович Беніамінꙋс — Бавич Георгіе — Добран Їоан — Пꙋліо Константин — Вꙋкович Савва — Роман Їосиф — Опран Їоанн — Їанча Їгнатіе ꙟ а 2 лѣ ан — ДД. Дрегич Мелетіе — Неделко Николае — Богич Петрꙋ — Феодор Пап — Їоанн Мꙋтовски ꙟ 1 лѣ ан ал Філософіей Аꙋꙁиторй — Бел. Тин. Георгіе Грабовски де Ападїа Сунтаксїстъ.

Сꙋм : 60.

С И Б І Й.

Аналт Прѣосфинцитꙋл Д. Васілїе Мога Епїскопꙋл Ардѣлꙋлꙋй — Адм. Рев. Д. Їоанн Панович Конс. Асесор, ши Архїдїакон де Л. Г. н. у. ꙟ Цїецихаꙁ — Д. Димитріе Блї — Д. Петрꙋ Бадїлла — Адм. Р. Д. Феодор Негꙋц. Асесор Конс. ши Парох ꙟ С. Ершебет. — Адм. Р. Д. Николае Адамович Архїдїакон де Л. Г. н. у. ꙟ Орꙁщїа — Адм. Рев. Д. Міхаил Орбонош де Баїда Хꙋнїад Архїдїакон де Л. Г. н. у. ꙟ

Їлен. — Спек. ДД. Їаков Феїр де Кїш-Берївой — Николае Мога а Крӟїескꙋлꙋй Ѳесаꙋрарїарю Канцелїсте — Ген. Д. Маѳей Синаї ꙟ Скоала нормалъ Коаджꙋтатор — Ген. Д. Давид Попович де Каца Скрїеторюл Єпїскопꙋлꙋй — Спек. Д. Мїхаил Орвонош де Ваїда Хꙋнїад а К. Табꙋларю Канцелїстъ ꙟ Марош-Вашархелю — Клар. Д. Грегорїе Плеꙋшан Проф. ꙟ Себешꙋш — Спек. Д. Ѳеодор Шерїнї Нотарїꙋ Єпїскопꙋлꙋй ꙟ Блаж. — Чин. Д. Ценовїе Х. К. Поп. 2. — Чин. Д. Стан Поп Жꙋделе прївїлегїатей Компанїй Гр. 2.

Сꙋм: 18.

ТИМИШОАРА.

Ꙟналт прѣосфинцитꙋл Домн ЇОСИФ ПꙊТНИК Єпїскопꙋл Темишоарей — Реверендїсїмꙋл Д. Авраам Добра Парох ши В. Архїдїаконꙋл Темишоарей де Л. Г. у. — Адм. Ревер. Д. Георгїе Попович алїас Гросеско Капелан — Чин. Пър. Павел Новак Адмїнїстратор Маерилор Бътрѫне — Чин. Пър. Михаил Фришкан Адмїн. Парохїей Торакꙋлꙋй Маре — Чин. Пър. Ѳеодор Цꙋкич Капелан Торакꙋлꙋй Маре — Чин. Пър. Моиси Трайлович Дїакон ꙟ Сент Михай — Д. Михаил Ѳомич Камералник Актꙋарїꙋс — Д. Павел Їоанович ал Магїстратꙋлꙋй Орд. Фишкал — Д. Па-

Павел Павлович Адвокат, ши Хонораріѹс Фишкал а Кꙑмърїй — Д. Трифон Сретковичь Жѹрат а Магїстратѹлѹй Канцелистъ — Д. Їоанн Козѹлович Екпедїтор — Д. Стефан Николаевич Дїѹрнистъ Камералник — Д. Димитріе П. Тїрол Скрїєторю Сърбеск — Д. Їоанн Перїан ал Інклїтѹлѹй Доминїѹм С. Гюрџй Ішпан — Д. Константин Попескѹ Практїкант Камералник — Д. Панталеон Лазарини Дїѹрниста Магїстратѹлѹй — Д. Петрѹ Чермена Жѹрат Практикант а Магїстратѹлѹй — Нобїлѹл Д. Георгіе Константин Георгевич де Ападїа — Д. Михаел Грѹич Авъцъторюл Маерилор Бътрѫне — Ж. Георгіе Їаков Четъцѣнѹл Тимишоарей — Ж. Еманѹил Радѹлович л. А. ши К. Кꙑмаръ Плацмайстор — Ж. Петар Савич Маѹер — Ж. Їоанн Їанош Майстор Чизмаш — Ж. Кѷрил Радѹлович Ѳѵтор — Ж. Кѷрил Вициган Кързѹш — Ж. Їоанн Микшан Ѳѵтор — Ж. Їоанн Драгомир — Ж. Тръилъ Ковасалъ — Ж. Павел Мѹргѹлович Моалер — Ж. Маѳей Михаилович Кързѹш — Ж. Димитріе Їллич Майстор Кожокарю — Зел. Тин. Їоанн Петрович — Георгіе Савлович Ѳеолоџй абсолѹцй — Зел. Т. Їоан Шѹшѹрѣн — Зел. Василїе Сретковичь Щѹдент — Зел. Стефан Сретковичь Авъцъчел.

Сѹм: 37.

ФАЦЕТ.

Прѣчиститꙋл Домн Петрꙋ де Аѳанасїевич Протопресвꙋтерꙋл Фацетꙋлꙋй ши ла Чинс. Епархїа а Тимишор. Консїсторїалник Асесор — Чин. Пꙟринцꙋ Григорїе Попович Парох ꙟ Кличова — Павел Галич Парох ꙟ Сꙋсан — Георгїе Їоанович Парох ꙟ Жꙋпан — Аѳанасїе Еманꙋел Парох ꙟ Сꙋдрїаш — Їоанн Барбꙋлеск Адмїнїстратор Парох Божꙋр — Николае Попович Парох ꙟ Саразан — Петрꙋ Попович Парох ꙟ Сꙋрдꙋк — Їоанн Попович Парох ꙟ Фꙋрдѣ — Николае Павлович Капелꙟн ꙟ Гладна — Їоанн Попович Парох ꙟ Фацет — Їоанн Попович Пар. ꙟ Батещ — Кѵрил Крачꙋнеск Парох ꙟ Бразова — Мартїн Мартинович Парох ꙟ Рꙋмꙋнещ — Сѵмеон Попович Парох ꙟ Шинтещ — Димитрїе Попович Парох ꙟ Кощею — Георгїе Попович Адмїнїстратор ꙟ Повержин — Їоанн Бешлеꙋ Пар. ꙟ Золт — Петрꙋ Балинтон Парох ꙟ Бранѣщ — Їосиф Радꙋ Парох ꙟ Бикич — Дамаскин Їклꙟꙋзан Парох ꙟ Басещ. — Василїе Маѳею Адмїнистратор ꙟ Маржине — Георгїе Попович Адмїнистратор ꙟ Поен — Михаил Їанош Пар. ꙟ Темерещ — Їлїа Мартинович Адмїнїстратор Пар. ꙟ Мꙋтник — Д. Пахомїе Милош Крꙟ. Камералник Шпан ꙟ Кошова — Д. Аѳанасїе Попо-

по-

повѝч Кр. Камералник Шпан ꙟ Фацет — Д. Георгіе Вꙋѧ ал лꙋминатей Вармедїй Крашов. Процесꙋалник Комес. — Дꙋмнѣлор Їожа Козмескꙋ Епитропꙋ Бесѣричи Фацетꙋлꙋй — Петрꙋ Мꙋстец Сѵстематическ Ꙟвъцъторю ꙟ Фацет.

Сꙋм: 30.

Ш и к л ъ ꙋ.

Ч. П. Їоанн Морнъилъ Парохꙋл Шикл ъꙋлꙋй — Д. Їліе Бъйкан Ꙟвъцъторю.

Сꙋм: 2.

Ш и м ѧ н д.

Д. Димитріе Пꙋшкаш Ꙟвъцъторю — Мерчеонн Економ.

Сꙋм: 2.

С ꙋ м л ѧ к.

Чинс. Пър. Їоанеско Ѳеодор Парох — Чин. Пър. Ѧдамович Лазар. Парох ши Ѧсесор Конс. — Д. Косма Маѳей Сѵс: Ꙟвъцъторю — Д. Їоанеско Петрꙋ Сѵс: Ꙟвъцъторю ꙟ Кꙋртичй — Дꙋмн. Комич Петрꙋ де Лепенд — Д. Дима Стефан Сѵс. Ꙟвъцъторю ꙟ Нъдлак.

Сꙋм: 6.

Кътрѫ ДД. де Тїтȣла са врѣдничй Пренȣмеранцй!

Фїинд къ Картѣ, карѣ во пȣн ꙟнаинте, де доаъ орй май маре, пентрȣ мȣлте лȣкрȣрй, каре нȣ лѣм пȣтȣт лъса афаръ фъръ чонтарѣ щїинцей ачестїа, аȣ єшит, декѫт че ꙟ ꙟщїинцаре ам съмнат; силит сѫнт а рѫдика прецȣл, каре атȣнча лам рѫндȣит де 24 кр. арц. ла 40. де кр. арц. Бинєвоаскъ дрепт ачеѫ фїещекаре, а ждека деспре ачаста карте, апой де о ва афла де фолос, нȣ гѫндеск, къ сар вътъма прин ачаста; їаръ де сар афла карева вътъмат, (карѣ ничй одатъ нȣ гѫндеск) ачелȣѫ єсте слободъ воѫ а о кȣмпъра, саȣ а нȣ о кȣмпъра. Єȣ мъ бȣкȣр, ши мъ цин феричит къ пот, съ ꙟфрȣмсезй ачаста Карте кȣ атѫтѣ прецȣите нȣме а Бȣнилор Націоналищє, каре ла сфѫршит се вѫд.

Се афлъ де виндȣт ꙟ Вѫршецй ла Д. Проф. Петрович. ꙟ Тимишоаръ ла Д. Балан Компакторȣ, ши ꙟ Пеща ла мине. Прецȣл єсте афаръ де Пренȣмеранцй 2. фл. банкъ.